

LUNDS
UNIVERSITET

”Himmelen och solen följer jag och intet lägre”.
Tryckeriverksamheten i Västerås under
biskop Johannes Rudbeckius, 1621–1646

Pia Letalick Rinaldi
BBH K02

Lunds Universitet
Kandidatuppsats i bokhistoria
Avdelningen för bokhistoria
Institutionen för kulturvetenskaper
Handledare: Kristina Lundblad
Examinator: Jonas Nordin

2019-09-06

Abstract

Denna uppsats analyserar tryckeriverksamheten och utgivningen vid biskop Johannes Rudbeckius och domkapitlets tryckeri i Västerås under perioden 1621–1646.

Uppsatsens syfte är att kartlägga tryckeriverksamheten utifrån parametrarna boktryckare, genre, tryckerimärken, format, papper, typsnitt och språk. Genom en bibliografisk analys av tryckproduktionen undersöks eventuella mönster i utgivningen. I uppsatsens avslutande del diskuteras förklaringar och slutsatser gällande identifierade mönster.

Studien baserar sig på både en kvalitativ och kvantitativ undersökning. De bokhistoriska metoder som har applicerats i undersökningen är analytisk och deskriptiv bibliografi gällande utgivning och produktion av 172 Västeråstryck, vilka utgör det primära empiriska materialet.

Studien har en textsociologisk ansats och tar avstamp i det teoretiska perspektivet att texters mening skapas i och genom sociala processer och sammanhang. Undersökningens resultat påvisar att utgivningen vid Västeråstryckeriet var en interaktion mellan samhälle och dokument. Genom den bibliografiska analysen framträder flera mönster i utgivningen, där fyra större ämnesområden identifieras: ”folkuppfostran och religion”, ”undervisning och pedagogik”, ”administration”, samt ”personverser”. De två förstnämnda kategorierna representerar merparten av den sammantagna utgivningen. Det framkommer att biskop Johannes Rudbeckius och domkapitlet eftersträvade att genom tryckeriverksamheten och utgivningen täcka behoven vid Västeråsgymnasiet och kyrkan. En målsättning var att göra undervisningsverksamheten och Västerås självförsörjande vad gällde läroböcker, predikningar, uppbyggelselitteratur och andaktsböcker och att sprida dem, samt att genom tryckta formulär effektivisera administrationen.

Nyckelord: *Bokhistoria, bibliografi, Sverige – Västerås, 1600-talet, tryckproduktion, utgivning, biskop Johannes Rudbeckius d.ä., boktryckare, typografi, bokens materialitet.*

Innehåll

Inledning	1
Syfte och frågeställningar	2
Material och avgränsningar.....	3
Metod.....	5
Teoretiska perspektiv.....	7
Forskningsöversikt.....	9
Undersökning	12
Tryckproduktionen i Europa, Sverige och Västerås	12
Johannes Rudbeckius bakgrund och karriär.....	14
Resultatredovisning och analys av tryckproduktionen	16
Tryckproduktion och boktryckare.....	16
Genrer och ämnesområden.....	25
Tryckerimärken.....	32
Format, papper, typsnitt och språk.....	38
Diskussioner och slutsatser	43
Sammanfattning	52
Referenslista	55

Bilaga A: Fotografier

Bilaga B: Tabell 1 och 2 (se separat excelfil)

Tabell 1: Katalog över tryckproduktionen i Västerås 1621–1646

Tabell 2: Salukatalogen, Västerås 1641

Inledning

Denna uppsats behandlar, genom en bibliografisk undersökning av småtryck och böcker samt utifrån tidigare forskning, tryckproduktionen vid Västeråstryckeriet under åren 1621–1646, den period under vilken biskop Johannes Rudbeckius verkade i Västerås. Biskopens valspråk, tillika titeln på uppsatsen, ”Himmelen och solen följer jag och intet lägre”, pryder även två av Västeråsöfficinens tryckerimärken, verkar tala ett tydligt maktspråk: biskopen underordnar sig och följer blott Gud.

Johannes Rudbeckius (1581–1646) hade varit biskop i Västerås i två år, då han 1621 anlade Sveriges första tryckeri i landsorten. Det hade förvisso funnits tryckerier i det katolska Sverige under 1500-talet: Mariefred, Vadstena kloster, Uppsala och Söderköping, men de blev inte varaktiga. Gustav Vasa såg till att avveckla dem, eftersom han eftersträvade total kontroll från statens sida över samtliga informations- och kommunikationskanaler. Kungen införde därför statsmonopol på tryckproduktionen och flyttade Uppsalatryckeriet till Stockholm, där det ställdes under kronan. I slutet av 1500-talet var det kungliga boktryckeriet i Stockholm det enda verksamma tryckeriet i Sverige.¹

Det man med en modern term skulle kunna kalla *mediopolitik* förändrades dock efter sekelskiftet 1600. Under Gustav II Adolf skedde en förskjutning av makt och kontroll över tryckpressarna från staten till bland annat stiftstryckerierna. I en kunglig skrivelse från den 17 maj 1622 erhåller Johannes Rudbeckius ett tillstånd av Gustav II Adolf, att upprätta ett tryckeri och en boklåda på en domkyrkotomt i Västerås, som biskopen finner lämplig. Tryckeriverksamheten hade emellertid påbörjats redan under november månad 1621, då den förste boktryckaren, Olof Olofsson Helsing, anlitas av biskopen, flyttade från Stockholm och installerade sig i staden med sitt tryckeri.²

När nya förutsättningar för produktion, distribution och konsumtion av skriftlig information applicerades på lokal nivå i Västerås, hamnade ”makten över tryckpressen och tryckpressens makt” hos biskopen och domkapitlet.³ Tryckeriet i Västerås etablerades och i flera av de övriga stiftsstäderna anlades tryckerier i tät följd.⁴ Genom att tryckresurserna på detta sätt spreds ut och decentraliserades förändrades kommunikationskulturen i Sverige.

---

¹ Per Ridderstad, ”Tryckpressens makt och makten över tryckpressen”, i Sten Åke Nilsson, Margareta Ramsay (red.), *1600-talets ansikte*, Gyllenstiernska Krapperupstift., Nyhamnsläge, 1997, s. 345.

² Gustaf Edvard Klemming, & Johan Gabriel Nordin, *Svensk boktryckeri-historia 1483–1883*, Jubileumsutg. med tillägg 1983, Mannerheim & Mannerheim, Bromma, 1983[1883], s. 197–201.

³ Ridderstad 1997, s. 345.

⁴ Strängnäs 1622, Kalmar 1626, Linköping 1636. I Skara och Växjö etablerades emellertid tryckeriverksamheten först under 1700-talets första hälft. Klemming & Nordin 1983 [1883], s. 197–203, 260–263, 265–267.

Genom bevarade kontrakt mellan biskop/domkapitel och tryckare i Västerås framgår att det var de förstnämnda som bestämde och kontrollerade vad som trycktes.⁵

Tryckproduktionen och utgivningen var ett effektivt sätt för biskop Rudbeckius och domkapitlet att nå ut med allehanda budskap till potentiella läsare. Att utifrån ingenting bryta ny mark och skapa en kommunikationskanal genom att grunda ett tryckeri måste ha varit mycket betydelsefullt för kyrkan, staden och omgivningen. Då Rudbeckius knappt två år senare, 1623, grundade Sveriges första gymnasium i Västerås, kom tryckeriverksamheten även att få en nära koppling till utbildning och undervisning. I det av kungen utfärdade fundamentsbrevet för Västerås gymnasium berörs både tryckproduktion och distribution, då tryckeri och bokhandlare uttryckligen omnämns i dokumentet.⁶

Syfte och frågeställningar

I centrum för uppsatsen står en bibliografisk analys av de småtryck och böcker som trycktes och gavs ut vid Västeråstryckeriet under biskop Rudbeckius verksamhetsperiod, 1621–1646.

Syftet med denna uppsats är att kartlägga Johannes Rudbeckius tryckeriverksamhet i Västerås under nämnda period. Någon systematisk undersökning av Västerås tidiga tryckproduktion har inte tidigare genomförts i den här utsträckningen och min förhoppning är att kunna bidra med ny kunskap om detta för svensk tryckhistoria viktiga material. Genom att kartlägga tryckproduktionen vill jag undersöka vilken uppgift tryckeriet hade och hur dessa åtaganden fullgjordes. Analysen rör sig på tre olika nivåer: vad? hur? varför? – och kan brytas ned i följande frågor:

- Hur såg tryckproduktionen i Västerås ut under perioden 1621–1646?
- Vilka mönster kan skönjas i utgivningen?
- Hur kan dessa mönster förklaras?

På den första analysnivån kommer jag att kartlägga tryckproduktionens yttre former med avseende på boktryckare, genre, tryckerimärken, format, papper, typsnitt och språk. Denna kartläggning är nödvändig för att genom de empiriska resultaten kunna ge en deskriptiv bild av utgivningen vid Västeråstryckeriet under biskop Rudbeckius och sålunda utgör denna bibliografiska evidens stommen i undersökningen. Analysen på den första nivån leder över

---

⁵ Kontraktet med Olofsson Helsing återfinns som avskrift i *Memoriale quotidianum*, Ad 22, Stiftsbiblioteket, Västerås stadsbibliotek, samt i tryck: Johannes Rudbeckius, *Dagbok*, Bror Rudolf Hall (red.), Svenska kyrkans diakonistyrelse, Stockholm, 1938, s. 14–15. Kontrakten med Peder Wald och Eucharius Lauringer finns i *Handlingar angående tryckeriet 1622–1806*, Västerås stiftsarkiv, Domkapitlet, I3:1, Landsarkivet i Uppsala, SE/ULA/13321/I 3/1.

⁶ Fundamentsbrevet utfärdades av Gustav II Adolf den 25 mars 1623. Gottfrid Kallstenius, ”Allmänna läroverket i Västerås”, i *Camena arosiensis: festskrift vid det svenska gymnasiets trehundraårsjubileum*, Västerås, 1923, s. 15–17.

till slutsatser på den andra nivån, nämligen om vilka mönster som kan skönjas i utgivningen. Den tredje analysnivån behandlar förklaringar och slutsatser till mönster i utgivningen.

Material och avgränsningar

Det primära empiriska materialet utgörs av den sammantagna tryckproduktionen i Västerås under åren 1621–1646. I den föreliggande studien har jag belagt och analyserat sammantaget 172 titlar tryckta i Västerås, från hela biskop Rudbeckius verksamhetsperiod, samt en titel med osäker tryckort.⁷ En diskussion kring tryckorten förs längre fram i uppsatsen, men titeln är inte inkluderad i undersökningens statistiska beräkningar. Utgivningen består till största delen av småtryck, men innefattar även mer omfattande volymer. Jag vill precisera, att utav dessa 172 titlar har jag granskat 160 stycken idag kända och bevarade titlar. De resterande tolv titlarna finns belagda endast i sekundära källor, men utan bevarade exemplar att tillgå. Jag har valt att ändå ta med dessa tolv titlar eftersom de bidrar till att komplettera bilden av den sammantagna utgivningen.

Uppsatsens undersökning avgränsas sålunda till den sammantagna, idag kända utgivningen vid Västeråstryckeriet under biskop Johannes Rudbeckius verksamhetsperiod, 1621–1646, då biskopen etablerade, ledde och förvaltade tryckeriet. I min b-uppsats, *Tryckort "Arosia"*, som endast behandlade boktryckaren Olof Olofsson Helsings verksamhetsperiod 1621–1630, analyserade jag 40 Västeråstryck. Där avgränsade jag källmaterialet till det som enbart ingick i Västerås stiftsbiblioteks bestånd.⁸ Jag har i föreliggande uppsats däremot inte begränsat mig till beståndet i något visst bibliotek, utan undersökningen omfattar alla idag kända titlar som jag har funnit belägg för. Min ambition är att studien ska ge en så komplett bild av utgivningen som möjligt. Jag är dock naturligtvis medveten om att det inte till fullo går att kartlägga precis alla titlar någonsin tryckta i Västerås under den givna perioden. Många har gått förlorade genom århundradena, är fortfarande okatalogiserade i samlingarna, eller återfinns endast i analoga kataloger och är därmed i princip okända.

Eftersom studien är geografiskt avgränsad till utgivningen vid enbart Västeråstryckeriet, gör jag heller inga större jämförelser med utgivningen eller eventuella publiceringsmönster vid tryckerier i Stockholm eller i andra stiftsstäder. Verksamhetsperioderna samt

---

⁷ Petrus Johannis Rudbeckius, *Diarium eller äwerdeligha skriiff-calender vthi hwilka många högnödige saker både nu finnas ... hwilka til en vnderwisning, på andra bladet, lika som vthi pennan dicterade warda ..*, ([Olof Olofsson Helsing], [Stockholm eller Västerås?], 1621.

⁸ Pia Letalick Rinaldi, *Tryckort Arosia : biskop Rudbeckius tryckeri i Västerås 1621–1630*, Avdelningen för bokhistoria, Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet, 2018.

ägarförhållandena av tryckerierna i en del stiftsstäder skilde sig i viss mån åt, vilket innebar olika förutsättningar.⁹

Undersökningen av tryckeriverksamheten i Västerås är avgränsad till den angivna tidsperioden 1621-1646.

Studien innefattar inte heller någon fördjupad undersökning av 1600-talets samhälle i större perspektiv, i bemärkelsen huruvida samhället påverkades av förändringar i kommunikationskulturen, eller ifall kommunikationskulturen i sin tur påverkades av andra slags samhällsförändringar.

Vad gäller eventuellt framkomna mönster kopplade till utgivningen, har jag inte ambitionen att göra någon djupgående analys, utan avsikten är att identifiera möjliga tecken på dem utifrån undersökningens resultat.

En stor del av källmaterialet har funnits att tillgå i Västerås stiftsbibliotek, men ungefär en tredjedel av utgivningen har undersökts ur Kungliga bibliotekets bestånd och till viss del ur samlingarna vid Uppsala universitetsbibliotek. Jag har i största möjligaste mån eftersträvat att undersöka originalmaterial. I de fall det inte har varit möjligt, har jag studerat en digital kopia eller mikrofilm av trycket.¹⁰ I några fall har jag beställt digitala reproduktioner, eftersom det inte alltid har varit görligt att resa och undersöka trycket på plats. Det rör sig om ett tryck från Lunds universitetsbibliotek, två stycken från Zetterströmska biblioteket i Östersund, samt ett från Växjö stiftsbibliotek.¹¹ Likaledes har jag konsulterat den digitala versionen av ett original bevarat i Göteborgs universitetsbibliotek, eftersom en existerande digital reproduktion redan fanns publicerad i Libris.¹²

---

⁹ Klemming & Nordin, 1983, s. 195–203, 260–263; Per Larson, *Christopher Günther: boktryckare i Kalmar 1626–1635*, Antikvariat Per Larson, Linköping, 2018, s. 11–12.

¹⁰ I de fall det har funnits en digital kopia eller en mikrofilm av trycket på KB, har jag blivit hänvisad till dessa och originalen har ej framtagits.

¹¹ **Lund:** Petrus Johannis Rudbeckius, *Diarium eller äwerdeligha skriff-calender vthi hwilka många högnödige saker både nu finnas ... hwilka til en vnderwisning, på andra bladet, lika som vthi pennan dicterade warda ...*, ([Olof Olofsson Helsing], [Stockholm eller Västerås?], 1621; **Östersund:** *Pgoseythikon reverendo ac clarissimo viro d. m. Erico Holstenio illustris & Regij Gymnasij Arosiensis restavrori et reciori fidelissimo, patrono & præceptoris ætornâ memoriâ Colendissimo, cum se officio rectoris, quod ultra annos octo, magno patriæ & alumnorum emolumento, suâ deniq; sempiternâ & immoriturâ laude gessit, abdicaret; et in ecclesiâ cathedrali Dominica Ocvli, anno ... 1627, valediceret, non tam moris ...*, Arosiæ, prælo Olaviano, anno 1627. 25. feb., 1627; Eric Rhalambius, Andreas Rhalambius, Christiernus Rhalambius, Achatius Johan Ulffsparre, Jonas Hambræus, & Bergerus Isaaci Rothovius, (red.), *Viro hvmanissimo ... dn. Petro Laurentii, reipub. Nycopensis consuli ... vt et ... virgini Elizabethæ ... dn. m. Isaaci Bergeri Rothovii, ecclesiæ Neapolitanæ pastoris primarij ... filie ... sponsis nuptias die 7. novembris ... Nycopiæ concelebrantibus, felix conjugium suis votis precantur discipuli nobiles illorum[ue] præceptor ex illustri schola Rhalambiana, quæ jam est in regia Stromsholmensi.*, Arosiæ, imprimebat Olaus Olai, M. DC. XXV., 1625; **Växjö:** Johan Olofsson Stiernhöök, *Manibus Erici Petri Drivii Arosiensis qui in Hollandiâ in flumine Goudâ submersus obiit die 25. Augusti Anno 1631. juvenis singularis exempli ingenij, ... parentat M. Johannes Olai Dalek. ...*, Arosiæ excudebat Petrus Valdius, ..., [1638] Obs! felaktigt årtal i Libris (1632).

¹² Johannes Rudbeckius, *Controversiæ logices vel potius earum epitome*, [Elektronisk resurs], [Olaus Olai], (Arosiæ), 1629, <http://hdl.handle.net/2077/43224>. (Senast kontrollerad 2019-06-30).

För att få en överblick av den sammantagna utgivningen i Västerås under den givna perioden, har jag främst utgått ifrån Isak Collijns *Sveriges bibliografi 1600-talet*. Jag har även kontrollerat den mot Libris deldatabas ”Äldre svensktryck”, som består av ”Svensk bibliografi 1600–1829” och ”Svenskt offentligt tryck t.o.m. 1833”, för att inte missa eventuella skrifter som kan ha anträffats efter utgivningen av Collijns arbete.¹³ I bokhistorikern Johannes Rudbecks släktbibliografi *Biblioteheca Rudbeckiana*, har jag funnit belägg för en del skrifter som inte finns katalogiserade i Libris, men som jag på så sätt har kunnat inkludera i min undersökning. I Västerås stiftsbibliotek har jag konsulterat både en kortkatalog över Västeråstryck, vilken innehåller en del tryck som saknas i Libris, samt ett slags förlagskatalog eller salukatalog, tryckt i Västerås 1641.¹⁴ Denna förlagskatalog är unik i sitt slag och kan vara en av de tidigast förekommande i Sverige. Den innehåller dessutom Västeråstryck som inte finns belagda på något bibliotek idag. Jag har emellertid kunnat identifiera de flesta titlarna i denna förlagskatalog (se bilaga B, tabell 2).

För att leta efter spår av anteckningar om tryckeriverksamheten har jag även undersökt handskrifter vid Västerås stiftsbibliotek och Landsarkivet i Uppsala. Det handlar om Johannes Rudbeckius egenhändiga anteckningar i två volymer: av honom själv kallade *Memoriale quotidianum* (cirka 1621–1645), respektive *Memoriale publicum* (cirka 1630–1645).¹⁵ I dessa finns en del noteringar och räkenskaper, och därmed förstahandskällor, som rör tryckeri, tryckare och inventarier. Den förstnämnda handskriften transkriberades och publicerades 1938.¹⁶ Jag har undersökt både tryckta och handskrivna visitationsprotokoll över Västerås stift för den aktuella perioden i Landsarkivet i Uppsala. Vidare har undersökningen kompletterats med uppgifter ur sekundärlitteraturen, vilket redogörs för under rubriken *Forskningsöversikt*.

Metod

I min tidigare studie av Västeråstryck skapade jag en tabell över de 40 tryck jag hade undersökt vid Västerås stiftsbibliotek från perioden 1621–1630. I den listade och analyserade jag trycken utifrån parametrarna boktryckare, genre och författare, format och papper,

---

¹³ Isak Collijn, *Sveriges bibliografi 1600-talet: bidrag till en bibliografisk förteckning*, Svenska litteratursällsk., Uppsala, 1942–1946.

¹⁴ *Thesse effterföljande böcker äro tryckte i Wästerås, sedhan trycket kom tijt i Novembri månat anno 1621. til Mårnessa, anno 1622. och finnas ther til köps.: Ther effter kom Peter Wald tryckiaren til Wästeråhs, och äro tryckte anno 1635 [–1640].*, [Peder Wald], U. o. tr. å., 1641. Finns även digitaliserad i portalen Alvin: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-204041> (kontrollerad 2020-06-11).

¹⁵ *Memoriale quotidianum* (”Dagliga anteckningar för minnet”), Ad 22, Stiftsbiblioteket, Västerås stadsbibliotek; *Memoriale publicum* (”Publika anteckningar”), Ad 23, Stiftsbiblioteket, Västerås stadsbibliotek.

¹⁶ Johannes Rudbeckius, *Dagbok*, Bror Rudolf Hall (red.), Svenska kyrkans diakonistyrelse, Stockholm, 1938.

boktryckarmärke, typsnitt och språk.¹⁷ I föreliggande uppsats har jag utvecklat denna tabell (se bilaga B, tabell 1) och införlivat det nya, utökade empiriska materialet jag har analyserat vid mina besök i Västerås stiftsbibliotek, Kungliga biblioteket, Uppsala universitetsbibliotek och Landsarkivet i Uppsala, samt det digitala materialet, omnämnt under rubriken *Material och avgränsningar*.

Studien är en kombination av både kvalitativ och kvantitativ undersökning. Boken som fysisk produkt utgör den bokhistoriska forskningens centrum. Materialbibliografi, även kallad materiell bibliografi, är dokument- och formorienterad, och omfattar analytisk, deskriptiv, historisk och textuell bibliografi.¹⁸ Vad gäller den kvalitativa undersökningen har jag främst använt mig av analytisk och deskriptiv bibliografi, men har även gjort en undersökning med textsociologisk ansats (innehållslig analys kopplat till den samhälleliga kontexten) av preliminärer såsom förord, epiloger, dedikationer och små verser, för att hitta eventuell information om Rudbeckius utgivarintention. Deskriptiv bibliografi innebär analys och detaljerad beskrivning av det konkreta och specifika tryckets materialitet (som fysiskt objekt), medan analytisk bibliografi lägger fokus på hur ett verk manifesteras i tryckt form och som genom jämförande analyser av ett dokument försöker dra slutsatser om dess bakomliggande tillkomstvillkor och de föreliggande produktionshistoriska aspekterna.¹⁹ Med hjälp av dessa bibliografiska metoder har jag försökt rekonstruera den historiska och fysiska processen kring vissa utvalda tryck.

I den kvantitativa undersökningen har jag använt mig av statistisk metod i mina beräkningar och jämförelser av de olika parametrarna. Genom sammanställningen av analysen i en tabell (se bilaga B, tabell 1), har jag kunnat få en god överblick över resultaten och utifrån dem gjort kvalitativa och kvantitativa tolkningar. Med hjälp av dessa metoder vill jag kunna besvara mina frågor om det genom en analys av utgivningen vid Västeråstryckeriet 1621–1646 är möjligt att skönja några mönster och försöka dra slutsatser av det.

Det rent praktiska tillvägagångssättet har bestått i att jag på de olika biblioteken har beställt fram och undersökt ett tryck i taget utifrån parametrarna: tryckår, boktryckare, titel, författare/översättare/medarbetare, tryckortens benämning i trycket, format, genre eller litterär kategori, språk, förekomsten av tryckerimärken, typografiska ramar eller andra typografiska kännetecken, arksignaturer (kollationering), typsnitt, bokband, ägande bibliotek, hyllsignatur, eventuell förekomst i salukatalogen, förekomsten i Libris, samt eventuella

---

¹⁷ Letalick Rinaldi 2018, s. 7–14.

¹⁸ Mats Dahlström, *Under utgivning: den vetenskapliga utgivningens bibliografiska funktion* [Elektronisk resurs], Borås : Valfrid, Diss., 2006, s. 41, <http://hb.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A876780&dswid=-2688> (Senast kontrollerad 2019-06-30).

¹⁹ Dahlström 2006, s. 42.

anmärkningar om det undersökta exemplaret eller digitala kopian. Jag har valt ovanstående parametrar, ofta gängse i dylika bibliografiska studier, för att kunna utföra en så heltäckande deskriptiv bibliografisk undersökning som möjligt av källmaterialet. På så sätt har jag ämnat utföra en kartläggning av tryckproduktionen i Västerås under perioden 1621–1646, vilken ligger till grund för min första frågeställning och analysnivå. Det finns ingen direkt hierarkisk indelning av parametrarna, men jag har därefter i min analys valt att fokusera på sju stycken, för att inte studien skulle bli alltför omfattande. I bilaga B, tabell 2, är titlarna i den salukatalog som trycktes i Västerås 1641 återgivna. De titlar jag har kunnat identifiera i salukatalogen och analysera i min studie har i nämnda tabell markerats med fet stil.

Gällande *Memoriale publicum*, en handskrift som visade sig ha förtryckta linjer, har jag även undersökt två förekommande vattenmärken. Med hjälp av en optisk ljusskiva gjorde jag försök att finna förekomsten av eventuella vattenmärken även i andra tryck. Jag har sammanlagt lyckats identifiera och belägga fyra vattenmärken. I de flesta fallen försvårades dock analysen av papperets grovhet, den täta texten, samt vattenmärkets placering i den inre, bundna marginalen, vilket innebar att märket inte gick att urskilja. Jag fick därför överge denna vattenmärkesanalys av övriga tryck.

Innehållsanalys av texter, förord och andra preliminärer har gjorts där den varit möjlig. Längre texter på latin har ibland försvårat tolkningen av innehållet. Relevant information har jag listat under respektive analyserad titel i tabellen under rubriken ”anmärkningar”.

Endast i undantagsfall har jag jämfört flera tryckta exemplar med varandra. Det har antingen gjorts genom en jämförelse mellan original och digital bild, eller, då möjlighet funnits, genom att jämföra två editioner i original.

Teoretiska perspektiv

Vid en bibliografisk studie är det viktigt att inte enbart undersöka de fysiska texterna utan att ta hänsyn till den samhälleliga kontexten, i vilken texterna har producerats, spridits och använts.²⁰ Det är ett bokhistoriskt grundperspektiv att texters mening skapas i och genom sociala processer och sammanhang. Detta sociala perspektiv inom det bibliografiska fältet uppstod under senare delen av 1900-talet. En företrädare för denna ansats är bokhistorikern D. F. McKenzie, som menar att bibliografin inte enbart bör ta hänsyn till teknologiska

---

²⁰ Kristina Lundblad, *Om betydelsen av böckers utseende: det svenska förlagsbandets framväxt och etablering under perioden 1840–1914 med särskild hänsyn till dekorerade klotband : en studie av bokbandens formgivning, teknik och relation till frågor om modernitet och materiell kultur*, Råmus, Diss. Lund : Lunds universitet, Malmö, 2010, s. 31.

aspekter inom bokproduktionen.²¹ McKenzie myntar benämningen textsociologi (*sociology of texts*) och hävdar att det borde ersätta begreppet bibliografi. Enligt honom omfattar bokhistoria relationen mellan form och innehåll i ett verk och för att bli förståelig måste den få en vidare sociologisk inramning. Text är något materiellt och dess form påverkar vad den kommunicerar; bibliografin undersöker texters materiella former för att undersöka hur mening skapas. Med detta perspektiv kan man förklara varför böcker har getts en viss form och att formen är betydelsebärande för vad och hur texten kommunicerar: ”forms effect meaning”, som McKenzie uttrycker det. McKenzie argumenterar att bibliografin inte enbart bör ta hänsyn till teknologiska aspekter inom bokproduktionen, utan det är den sociala processen av själva transmissionen som beskrivs när den ses i ett socio-ekonomiskt, historiskt sammanhang.²² Bokhistorikern Kristina Lundblad tar i sin avhandling, *Om betydelsen av böckers utseende*, avstamp i det teoretiska perspektivet om en växelverkan mellan människor, institutioner och föremål.²³ Textsociologin utgör en interaktion mellan samhälle och dokument, där dessa speglar sig i varandra. McKenzies textsociologiska idéer har även lyfts fram av kultur- och bokhistorikern Roger Chartier, som har poängterat hur texters historiska och sociala betydelser inte kan separeras från de materiella villkoren och formerna som tillgängliggör texterna för läsaren. Materialiteten har därmed betydelse för texters kommunikativa värden.²⁴

Genom att förankra dessa bokhistoriska perspektiv i min undersökning utformar jag den historiska kontexten och inramningen till uppsatsen.

Per S. Ridderstad beskriver hur det i början av 1600-talet skedde en förändring i mediepolitiken i Sverige genom en förskjutning av makten över tryckpressen från kronan till stiftstryckerierna.²⁵ Det innebar, som jag nämnde i inledningen, en decentralisering av tryckproduktionen till domkapitlen i stiftsstäderna, vilket i förlängningen ledde till en förändring i kommunikationsstrukturen på ett nationellt plan. Den moderna statsapparatusens uppkomst är på ett flertal sätt knuten till tryckpressen. Svenska lagar trycktes från början av 1600-talet och kungörelser och föreskrifter publicerades och kommunicerades därmed ut av myndigheterna. Det gavs utrymme åt utveckling av byråkratisering, samhällskontroll genom produktionen av standardiserade trycksaker.²⁶ Detta skedde bland annat i form av blanketter,

---

²¹ D. F. McKenzie, *Bibliography and the sociology of texts* [Elektronisk resurs], Cambridge University Press, Cambridge, U.K., 1999. <https://www.cambridge-org.ludwig.lub.lu.se/core/books/bibliography-and-the-sociology-of-texts/CF5FE52FD90E0B79D8583FF675C4923D> (opaginerad)(senast kontrollerad 2019-07-13).

²² McKenzie 1999, (opaginerad)(senast kontrollerad 2019-07-13).

²³ Lundblad 2010, s. 31.

²⁴ Roger Chartier, *Forms and meanings: texts, performances, and audiences from codex to computer*, Univ. of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1995, s. 22.

²⁵ Per S. Ridderstad 1997, s. 352.

²⁶ Per S. Ridderstad, ”Skriftkultur, bokkultur, tryckkultur.”, *Kulturen*, 1995, s. 27, 35.

som till exempel biskop Rudbeckius förtryckta visitationsprotokoll, vilka jag kommer att analysera närmare i föreliggande studie. Den franske sociologen Pierre Bourdieu ser skapandet av blanketter och formulär som ett uttryck från statens sida, eller, som i detta fall, från kyrkans sida, att genom uniforma koder skapa enhetliga kommunikationsformer inom byråkratin. Bourdieu menar att staten skapar ett slags kognitiv likformighet, både genom en enhetlig översikt över territoriet, genom kartografin och genom att via skriftspråket insamla kunskap att förvalta i exempelvis arkiv.²⁷ Detta sociologiska perspektiv visar på interaktionen mellan dokument och samhälle. Tryckteknikens koncept, massproduktion av identiska texter, var väsentligt inom kyrkans sfär och den liturgiska standardiseringen stärkte enigheten. Ridderstad uttrycker det på följande sätt: ”I en tryckkultur utgör trycksaker det murbruk som håller samhällsbygget samman.”²⁸

Tryckpressen möjliggjorde en större spridning av texter på både folkspråk och på latin. Språket kan ses som ett politiskt och socialt kitt som förenar men även särskiljer människor geografiskt, kulturellt, religiöst och politiskt.²⁹ Var texten tryckt på latin, riktade sig den till ett begränsat elitistiskt skikt och uteslöt samtidigt den stora massan.

Roger Chartier påpekar, att speciellt i städer där böcker och småtryck fanns i större mängder, kunde tryckens budskap påverka människors relationer till religion, makt och sociala omgivning.³⁰ Per S. Ridderstad ansluter sig också till resonemanget och menar att tryckpressen rent konkret möjliggör produktionskapacitet för masskommunikation, medan dess uppkomst i förlängningen påverkar människor, opinioner och i slutändan även politik, ekonomi och kultur.³¹ Centralmakten kunde utfärda exakt likalydande tryckta budskap som kunde distribueras över hela landet och bevaras över tid. Den skriftliga informationen kunde förses med särskilda kännetecken, som bekräftade dess legitimitet och avsändare.³² Detta kommer jag att återkomma till angående de tryckerimärken, med vilka Johannes Rudbeckius lät märka en del av utgivningen.

Forskningsöversikt

Min bibliografiska studie av 172 Västeråstryck tar sin början i mitt intresse för Johannes Rudbeckius verksamhet inom tryckproduktion och Västeråsgymnasiet. Nyfikenheten att

---

²⁷ Pierre Bourdieu, *Praktiskt förnuft: bidrag till en handlingsteori*, Daidalos, Göteborg, 1999, s. 95.

²⁸ Ridderstad 1995, s. 40.

²⁹ Anita Ankarcróna, *Makt & minne : en historia om boken*, Atlantis, Stockholm, 1996, s. 203–206.

³⁰ Alain Boureau, & Roger Chartier, (red.), *The Culture of print: power and the uses of print in early modern Europe*, Polity, Cambridge, 1989, s. 1.

³¹ Ridderstad 1997, s. 345.

³² Elisabeth Reuterswärd, *Ett massmedium för folket : Studier i de allmänna kungörelsernas funktion i 1700-talets samhälle*, 2001, s. 48.

forska vidare kring tryckeriverksamheten i Västerås, kommunikation via tryckpressen och eventuella utgivningsmönster i Västerås under den historiska period som uppsatsen behandlar, väcktes hos mig då jag läste Per S. Ridderstads artikel ”Tryckpressens makt och makten över tryckpressen”, i antologin *1600-talets ansikte* (1997). Ridderstad skildrar, ur ett brett perspektiv, den förändring som skedde i mediepolitiken i Sverige vid sekelskiftet 1500-talet/1600-talet. I synnerhet behandlar han stiftsstädernas tryckerietableringar och hanteringen av tryckproduktionen i Sverige under stormaktstiden.³³ Bokhistorikern Johannes Rudbecks referensbibliografi, *Bibliotheca Rudbeckiana*, har varit oumbärlig vid min genomgång av tryckproduktionen i Västerås. Det är en detaljerad beskrivande förteckning över tryckta arbeten, vilka författats eller utgivits av medlemmar av släkten Rudbeckius-Rudbeck. I denna bibliografi går Rudbeck noga igenom de allra flesta tryck ur både materialbibliografiskt och textsociologiskt perspektiv. Det rör sig om tryck som har Johannes och Petrus Rudbeckius som författare, utgivare, eller handlar om dem eller deras skrifter, som har varit relevanta för min studie.³⁴

Standardverket av bibliografen och sedermera riksbibliotekarien Isak Collijn, *Sveriges bibliografi 1600-talet: bidrag till en bibliografisk förteckning* innehåller också grundläggande och värdefull bibliografisk information och en översikt över utgivna titlar.³⁵ Ytterligare bokhistoriska standardverk av stor vikt är Klemming/Nordin, *Svensk boktryckerihistoria*, samt Schücks, *Bidrag till svensk bokhistoria*, vilka ger en diger tryckhistorisk översikt.³⁶

Bror Rudolf Halls avhandling *Johannes Rudbeckius, en pedagogisk-historisk studie*, ger en utförlig biografisk och verksamhetsmässig beskrivning av Johannes Rudbeckius, främst inom det pedagogiska området. Hall står för en omfattande forskning om Västeråsgymnasiet.³⁷ Han var även utgivare till publikationen av Johannes Rudbeckius *Dagbok*, som är en oerhört värdefull och innehållsrik förstahandskälla för forskning om biskopen. Det rör sig om en transkribering av biskop Rudbeckius egna anteckningar i *Memoriale quotidianum* (1621–1645) och utgavs 1938.³⁸

Tidigare forskning om stiftstryckeriet i Västerås gjordes främst under första hälften av 1900-talet. Isak Collijn skrev 1906 en utförlig artikel i årsboken *Allmänna svenska*

---

³³ Ridderstad 1997, s. 345–356.

³⁴ Johannes Rudbeck, *Bibliotheca Rudbeckiana: beskrivande förteckning över tryckta arbeten, vilka författats eller utgivits av medlemmar av släkten Rudbeckius-Rudbeck samt handla om dem eller deras skrifter: en släkthistoria i elva led från 1600–1900-talen: bibliografi*, Stockholm, 1918.

³⁵ Collijn 1942–1946.

³⁶ Klemming & Nordin 1983 [1883]; Henrik Schück, *Bidrag till svensk bokhistoria*, Föreningen för bokhandtverk, Stockholm, 1900.

³⁷ Bror Rudolf Hall, *Johannes Rudbeckius (Ner.): en historisk-pedagogisk studie: 1*, Norstedt, Diss.Uppsala: Univ., Stockholm, 1911.

³⁸ Rudbeckius 1938.

boktryckareföreningens meddelande om det Rudbeckiska tryckeriets historia, inklusive transkriptioner av Rudbeckius memorialböcker och inventarieförteckningar: *Bidrag till det Rudbeckiska tryckeriets i Västerås historia*.³⁹ Den redan omnämnde Johannes Rudbeck, publicerade i samma årsbok några kompletterande uppgifter, samt kom 1916 med nya rön i artikeln *Nya bidrag till Västerås äldre boktryckerihistoria*.⁴⁰ Erik Gamby belyser också ingående tryckeriverksamheten i Västerås i artikeln från 1941: *Boktryck och boktryckare i Västerås under 1600-talet*.⁴¹ Angående tryckerimärkena som användes vid Västeråsofficinen har jag haft nytta av Arthur Sjögrens forskning, expert på typografi- och exlibriskonst. Hans artikel, *Om några av de äldre Västeråstryckeriets tryckaremärken*, behandlar märkena detaljerat.⁴² Likaså gör den av Kristina Lundblad nyligen publicerade (2018) artikeln om svenska boktryckarmärken, *The printer's mark in early modern Sweden*.⁴³

Vidare har jag tidigare undersökt biskop Rudbeckius tryckeri i Västerås under perioden 1621–1630 utifrån olika aspekter i min b-uppsats från 2018: *Tryckort Arosia – biskop Rudbeckius tryckeri i Västerås 1621–1630*.⁴⁴

Stina Hanssons grundliga genomgång av 1600-talets översättningslitteratur, ”*Afsatt på swensko*”: *1600-talets tryckta översättningslitteratur*, och utmärkta förteckning över de tryckta översättningarna från detta århundrade har också varit värdefull för min studie.⁴⁵

Vad gäller forskning om gymnasiedissertationer vid stiftsgymnasierna behandlar Axel Hörstedts avhandling från 2018, *Latin dissertations and disputations in the Early Modern Swedish gymnasium: a study of a Latin school tradition c. 1620-c. 1820*, utförligt detta område.⁴⁶

Angående tidigare forskning om boktryckerier i andra stiftsstäder under första hälften av 1600-talet, finns det en del studier som har publicerats under åren. Jag vill här nämna Per Larsons publikation från 2018 om boktryckaren Günther i Kalmar, sedermera tryckare vid

---

³⁹ Isak Collijn, ”Bidrag till det Rudbeckiska tryckeriets i Västerås historia”, i *Allmänna svenska boktryckareföreningens meddelande*, vol. XI, nr. 2, 1906, s. 38–50.

⁴⁰ Johannes Rudbeck, ”Det Rudbeckiska tryckeriet i Västerås”, i *Allmänna svenska boktryckareföreningens meddelande*, vol. XI, nr. 4, 1906, s. 106–108; Johannes Rudbeck, ”Nya bidrag till Västerås äldre boktryckerihistoria”, i *NTBB (Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen)*, 1916, s. 131–141; s. 265–276.

⁴¹ Erik Gamby, ”Boktryck och boktryckare i Västerås under 1600-talet”, i *Nordisk boktryckarekonst*, årg. 42(1941), s. 92–96.

⁴² Carl Arthur Sjögren, ”Ur anteckningsboken: smärre boktryckerihistoriska bidrag av Arthur Sjögren. Om några av de äldre Västeråstryckeriets tryckaremärken”, i *Nordisk boktryckarekonst : skandinavisk tidskrift för de grafiska yrkena.*, årg. 15, 1914, s. 57–59.

⁴³ Kristina Lundblad, ”The printer's mark in early modern Sweden”, i Anja Wolkenhauer & Bernhard F. Scholz, (red.), *Typographorum emblemata : The printer's mark in the context of early modern culture.*, De Gruyter Saur, Berlin, 2018, s. 227–256.

⁴⁴ Letalick Rinaldi 2018.

⁴⁵ Stina Hansson, ”*Afsatt på swensko*”: *1600-talets tryckta översättningslitteratur*, Litteraturvetenskapliga inst., Univ., Göteborg, 1982.

⁴⁶ Axel Hörstedt, *Latin dissertations and disputations in the Early Modern Swedish gymnasium: a study of a Latin school tradition c. 1620–c. 1820*, Göteborgs universitet, Diss. Göteborg, Göteborg, 2018.

stiftstryckeriet i Linköping, *Christopher Günther : boktryckare i Kalmar 1626-1635*, som utgör en intressant bibliografisk studie av 60 Kalmartryck.⁴⁷ Allan Ranius har skrivit om Linköpings stiftsbiblioteks historia, *Nya strövtåg i Linköpings stiftsbibliotek*, i vilken en förteckning över Linköpingstryck 1635–54 är inkluderad.⁴⁸

Undersökning

Studien inleds med en historisk bakgrundsbeskrivning till tryckeriverksamheten och till Johannes Rudbeckius, för att placera in undersökningen i dess historiska sammanhang. Därefter kommer jag att mer specifikt presentera och diskutera resultaten av min analys av primärmaterialet.

Tryckproduktionen i Europa, Sverige och Västerås

Då den kommersiella infrastrukturen före år 1480 fortfarande var outvecklad, låg upplagorna i Europa på 100–300 exemplar. En latinsk bibel tryckt i 930 exemplar år 1478 ansågs vara en enorm upplaga. Utvecklingen gick emellertid snabbt och i början av 1500-talet hade många europeiska upplagor en volym mellan 1 000 och 2 000 exemplar.⁴⁹ Sverige låg länge i Europas tryckkulturella periferi och den svenska tryckproduktionen var betydligt blygsammare än den på kontinenten. Det berodde dels på en lägre tryckkapacitet, eftersom det existerade få tryckerier i Sverige under motsvarande period och dels på försäljnings- och distributionsnätets låga utvecklingsgrad. Detta var nära sammankopplat med upplagestorleken. År 1600 fanns det bara ett tryckeri i Sverige och det var det kungliga tryckeriet i Stockholm. 1650 hade siffran vuxit till nio tryckerier, varav sex i landsorten.⁵⁰ Normalt ägde ett tryckeri en eller högst två tryckpressar och hade en tryckkapacitet på ett par böcker per år, förutom småtrycket.⁵¹ I Västerås fanns det under perioden 1621–30 en tryckpress, som boktryckaren Olofsson Helsing medtagit från Stockholm.

1600-talets sammantagna bokproduktion i Sverige uppgick till cirka 4 600 titlar, vilket innebar en tio gånger större produktion än under det föregående seklet.⁵² Sättningshastigheten

---

⁴⁷ Per Larson, *Christopher Günther: boktryckare i Kalmar 1626–1635*, Antikvariat Per Larson, Linköping, 2018.

⁴⁸ Allan Ranius, *Nya strövtåg i Linköpings stiftsbibliotek*, [A. Ranius], Linköping, 1997.

⁴⁹ Bo Peterson, *Mannaminne: människor, medier, miljöer : en svensk mediehistoria*, Norstedt, Stockholm, 1988, s. 76.

⁵⁰ Peterson 1988, s. 49–50, 76; Ridderstad 1997, s. 349.

⁵¹ Marianne Landqvist, (red.), *Boktryck i Sverige 500 år: utställning 28 april–16 oktober 1983 med anledning av den svenska tryckta bokens 500-årsjubileum*, Kungl. bibl., Stockholm, 1983, s. 19.

⁵² Lillemor Santesson, *Tryckt hos Salvius: en undersökning om språkvården på ett 1700-talstryckeri med särskild hänsyn till ortografi och morfologi*, Lund Univ. Press, Diss. Lund : Univ., Lund, 1986, s. 7.

varierade, men kunde i genomsnitt ungefärligen uppgå till ett ark i veckan.⁵³ Som jämförelse kan nämnas att enligt den första Västeråsboktryckarens kontrakt bestod hans åtagande i att årligen trycka ”tre eller fyra patent eller ark” i 100 exemplar.⁵⁴ Detta kan kompareras med *Husbibeln*, *Hwsbiblia*, på cirka 300 sidor, som Johannes Rudbeckius lät trycka i Västerås 1622. Den hade med svenska mått mätt en ovanligt stor upplaga på hela 900 exemplar.⁵⁵

Sverige fick under 1600-talet en allt starkare stormaktsställning genom de pågående krigen. Expansionen på det utrikespolitiska planet påverkade samhället och krävde en lika snabb uppbyggnad av den statliga förvaltningen, i stort behov av utbildade medborgare. Utbildningsväsendet byggdes därför ut och fick ett rejält ekonomiskt stöd. Denna utveckling medförde att den administrativa kontrollen över medborgarna intensifierades på alla områden. Rudbeckius visitationsprotokoll och början till folkbokföring är ett led i denna kognitiva likformighet. Begrepp såsom kung, lag och evangelium genomsyrade innehållet i de skrifter som trycktes i landet.⁵⁶ Ett exempel på detta är den kungliga förordning, undertecknad av bland annat Gabriel Oxenstierna, som var så pass viktig att den omtrycktes ett flertal gånger, varav en gång i Västerås (någon gång efter 1638).⁵⁷

Av det sammantagna tryckalstret i Sverige under 1600-talet utgjordes 43 procent av teologi, vilket var det största ämnesområdet.⁵⁸ Den rådande synen under första hälften av 1600-talet var att den tryckta litteraturen skulle produceras för samhällsnyttans skull och inte på grund av något större kommersiellt intresse, i alla fall inte i landsorten. Det var alltför tidigt att tala om en tryckproduktion i syftet att sälja litteratur till en ospecificerad ”litterär publik”. Tankesättet i de breda folklagren kontrollerades och styrdes genom statskyrkan, inte minst genom tryckpressarna. Kyrkan var Sveriges första och, tillsammans med staten, den största förläggaren. I Stockholm upprättade kronan ett bibeltryckeri för att den nya bibelupplagan, Gustav II Adolfs bibel, skulle kunna utgivas 1618.⁵⁹

---

⁵³ Ridderstad 1997, s. 351.

⁵⁴ Gamby 1941, s. 93.R

⁵⁵ Rudbeckius 1938, s. 10.

⁵⁶ Landqvist 1983, s. 16.

⁵⁷ *Kongl. Maj:tz til Swerige Ordning och Stadga, Om Kyrckiotijenderne i Rijket, giord på Rijkzdagen vthi Stockholm åhr MDCXXXVIII.*, Westeråhs, Tryckt å nyo., 1638–1699.

⁵⁸ Peterson 1988, s. 63; 69–70.

⁵⁹ Ridderstad 1997, s. 347.

Johannes Rudbeckius bakgrund och karriär

Johannes Rudbeckius d.ä. föddes 1581 i Ormesta utanför Örebro i Närke.⁶⁰ Johannes blev efter studier i Örebro, Strängnäs, Uppsala, Jena och Wittenberg professor i Uppsala i matematik 1604–07. Efter ytterligare två år i Wittenberg utnämndes han 1609 till professor även i naturvetenskap, hebreiska och teologi.

1613 blev Rudbeckius hov- och fältpredikant hos kung Gustav II Adolf. Två år senare engagerades han i bibelkommissionen som skulle utarbeta den nya bibelutgåvan och där kom han i kontakt med Olof Olofsson Helsing, som sedan kom att bli den förste boktryckaren i Västerås. 1617 promoverades Rudbeckius till doktor i teologi och 1619 vigdes han till biskop i Västerås. Johannes Rudbeckius dog i Västerås 1646, efter en längre sjukdomsperiod.⁶¹

Som biskop innehade Johannes Rudbeckius många roller samtidigt: ekonomidirektör och organisatör, hus- och institutionsuppbyggare, filantrop och syndabestrafare – vid sidan om sin verksamhet som professor, predikant, själasörjare, bokutgivare och kyrkopolitiker.⁶² Rudbeckius stod för en bestraffande kyrkodisciplin, som lutade mer åt det gammaltestamentliga och katolska än nytestamentliga och han var en av de biskopar som bibehöll bötesystemet, ”syndapengarna”, längst och intensivast. Ungefär halva *Memoriale quotidianum*, behandlar kyrkotuktens moment och många av Västeråstrycken behandlar temat ”bot och bättring”, till exempel *Boot och Bättrings predikan*, tryckt 1635.⁶³

Johannes Rudbeckius var skolpolitiskt tränad när han kom till Västerås, sedan tiden i Wittenberg och från det privatkollegium han hade inrättat i Uppsala. Han var även delaktig i skapandet av en ny skolordning i Sverige 1611 och var full av entusiasm för bildning och vetenskap.⁶⁴ Rudbeckius var fast besluten att bygga upp Västerås stift och undervisningsverksamheten. Biskopen skapade ett slags ”campus” kring domkyrkan, med skollokaler (inklusive en flickskola), bibliotek och lektorsbostäder och däri ingick även tryckeriet, boklådan och ett bokbinderi, samtliga avsedda att bistå kyrka och skolverksamhet.⁶⁵

---

⁶⁰ Släktnamnet skrevs under 1600-talet oftast Rudbeckius, se *Rudbeck (Rudbeckius, Rudebeck, von Rudbeck), släkt*, Jonas Kuschner, *Svenskt biografiskt lexikon*, <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/6973> (Senast kontrollerad 2019-04-14).

⁶¹ Ingun Montgomery, *Sveriges kyrkohistoria 4 Enhetskyrkans tid*, Verbum i samarbete med Svenska kyrkans forskningsråd, Stockholm, 2002, s. 94–95.

⁶² Rudbeckius 1938, s. vi.

⁶³ Rudbeckius 1938, s. vii; Johannes Rudbeckius, *Boot och bättrings predikan, vthaff Daniel prophetens thet 9. capitel. Hållin vthi Narffuen i Eestland, then 14. julij anno 1615. Aff ... Johanne Rudbeckio. På nytt öffuerseedd, och lempat effter tijdhen och församlingen, åter hållin i Wästeråås ab eodem anno Domini 1629.*, Tryckt i Wästerås a.d. 1635. aff Peder Erickzson Wald, medh capitels tryck., 1635.

⁶⁴ Fredrik Thisner, Henrik Edgren & Samuel Edquist, ”Sveriges historia”, i Esbjörn Larsson & Johannes Westberg (red.), *Utbildningshistoria: en introduktion*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2015, s. 64.

⁶⁵ Erik Sandberg, *Västerås gymnasium: från stiftsgymnasium till borgerligt läroverk*, Västerås kulturnämnd, Västerås, 1994, s. 40.

Den 8 juli 1621 erhöill biskop Johannes Rudbeckius ett kungligt brev, där det reglerades att ett årligt anslag på tio tunnor säd skulle tas av kyrkotiondet och tillfalla boktryckaren i Västerås.⁶⁶ Först i maj 1622 fick Rudbeckius ett kungligt privilegium till tryckeriet. Det innehöll dessutom rätten att etablera en boklåda med försäljning av tryckeriets utgivning.⁶⁷ Under Gustav II Adolfs och Axel Oxenstiernas vistelse i Västerås under våren 1623 utfärdade kungen fundationsbrevet, grundläggningsurkunden för Västerås gymnasium, undertecknat på Västerås slott den 25 mars 1623. Av det framgår att tryckeriet, som då varit verksamt sedan november 1621, var en del av gymnasieorganisationen och där det upprepas att en del av boktryckarens lön utgick ifrån kyrkotiondet.⁶⁸ I Västeråsgymnasiets stadgar och förordningar från 1628 finns det paragrafer om boktryckaren, korrekturläsarna och bokhandlarna. Boktryckaren skulle inte få trycka något som inte godkänts av konsistoriet. Korrektorerne skulle vara två (lärare) till antalet och erhålla en mark per rättat ark och var sitt exemplar av trycket. Bokhandlarna skulle också vara två och skulle i första hand sälja de tryckta arbetena till skolans elever.⁶⁹

Rudbeckius sågs av sin samtid som ett slags ”förläggare”, vilket framgår av kontraktet 1621 med Olofsson Helsing. Där förbinder sig boktryckaren att inte trycka utan ”förleggiarens loff”.⁷⁰ Det vore dock anakronistiskt att kalla biskop Johannes Rudbeckius ”förläggare” i dess moderna bemärkelse. Viss försiktighet bör iakttagas med bruket och betydelsen av ordet *förlägga*, för att det inte ska missförstås. Det fornsvenska ordet *forläggia* betyder betala, ersätta.⁷¹ Kristina Lundblad påvisar i en artikel en betydelseförskjutning av ordet *förlägga* på 1600-talet, jämfört med dagens innebörd. *Förlag* betecknade ofta ett förskott eller penningutlägg, alltså den ekonomiska ansträngningen i sig och inte en affärsrörelse som idag.⁷²

---

⁶⁶ Gamby 1941, s. 93; Rudbeck 1916, s. 134.

⁶⁷ Gamby 1941, s. 93.

⁶⁸ Kallstenius 1923, s. 15–17.

⁶⁹ Hall 1911, s. 43 i bilagan.

⁷⁰ Rudbeckius 1938, s. 17.

⁷¹ *Nationalencyklopedin*, förlägga. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/förlägga> (senast kontrollerad 2019-04-12).

⁷² Kristina Lundblad, ”Föreställningar om förlag: gränser mellan produktion och förmedling i den svenska bokvärlden, 1600-tal till idag.”, i *Biblis: tidskrift för bokhistoria, bibliografi, bokhantverk, samlande*, v. 72 (2015/16), s. 7. Se även Lundblad 2018, s. 252–253, om Herman Sulke, den förste förläggaren i Sverige som använde ett förläggarmärke.

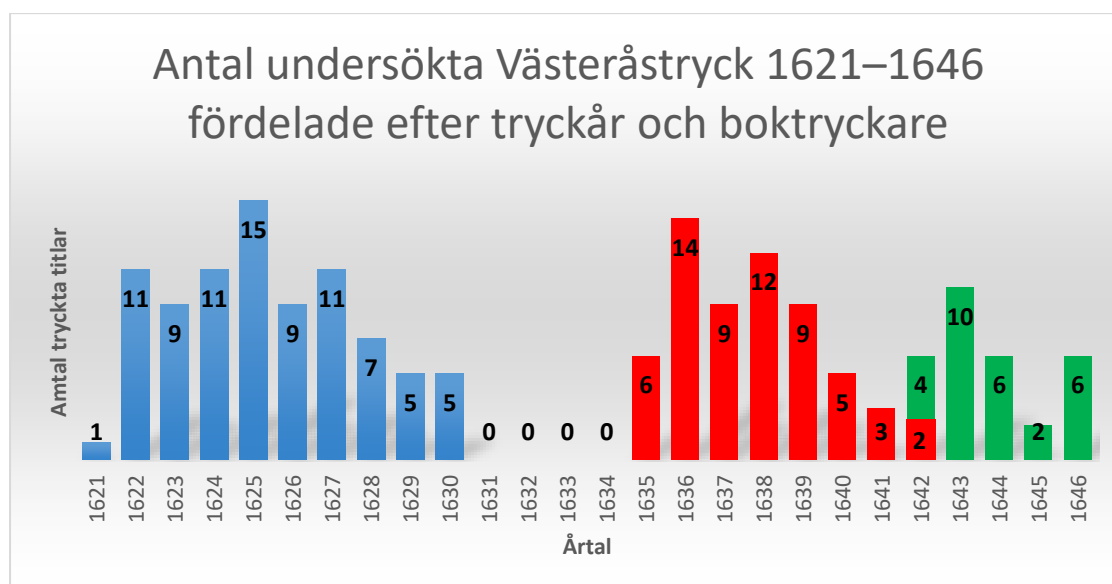
Resultatredovisning och analys av tryckproduktionen

Jag kommer i detta avsnitt att utifrån min bibliografiska undersökning redovisa resultaten samt analysera dem genom att besvara uppsatsens första frågeställning: hur såg tryckproduktionen i Västerås ut under perioden 1621–1646?

Denna första analysnivå ämnar, genom kartläggningen av tryckproduktionens yttre former, undersöka vad som producerades, med avseende på boktryckare, genre, tryckerimärken, format, papper, typsnitt och språk. För en komplett sammanställning av denna kartläggning hänvisas till bilaga B, tabell 1: *Katalog över tryckproduktionen i Västerås 1621-1646*.

Tryckproduktion och boktryckare

Jag har i diagram 1 fördelat de 172 undersökta Västeråstrycken utifrån tryckår och boktryckare.

Boktryckare:

- Olof Olofsson Helsing, 1621–1630
- Peder Eriksson Wald, 1635–1642
- Eucharius Lauringer, 1642–16[69]

Diagram 1, n 172. Källa: bilaga B, tabell 1

I denna översikt syns tydligt hur verksamheten tog fart 1622 under den förste boktryckaren Olof Olofsson Helsing och pågick i jämn takt under några produktiva år, tills produktionen började sjunka kring år 1628. Det året sammanfaller med ett förhör av boktryckaren inför biskop och domkapitel, som boktryckaren inkallades till angående kontraktsbrott. År 1630 avslutade Olofsson Helsing sin tjänst under dramatiska former och flyttade till Stockholm

någon gång under sommaren, där han sedan avled.⁷³ Därefter stod Västerås utan tryckeri fram till 1635, då Peder Eriksson Wald tillträdde sin tjänst. I statistiken syns under år 1636 ett uppdämt behov av att återuppta tryckproduktionen, som nästan stiger till 1625 års nivå för att sedan dala i början av 1640-talet. 1642 skrev den tyske boktryckaren Eucharius Lauringer på kontraktet med Rudbeckius och domkapitlet och under 1643 steg produktionen igen.

Lauringer skulle sedan komma att tjänstgöra i Västeråstryckeriet ända till 1669. Ett mönster jag kan notera här är, att vid varje ny boktryckares tillträde sker en stegring i bokproduktionen. Jag identifierar även fyra perioder i tryckeriverksamheten under detta tidsspänn: boktryckare Olof Olofsson Helsing 1621–1630, perioden utan tryckeri 1630–1635 (hösten 1630–hösten 1635), boktryckare Peder Eriksson Wald 1635–1642, samt boktryckare Eucharius Lauringer, som tar vid tryckeriverksamheten under 1642 och framåt, men där min undersökning begränsas till och med år 1646.

Jag kommer nedan att beskriva och diskutera tryckproduktionen i Västerås med avseende på respektive boktryckare och period.

Olof Olofsson Helsing 1621–1630

Den första tiden i Västeråstryckeriets verksamhet är väldokumenterad, inte minst i Rudbeckius egen dagbok. Ett utförligt fyraårskontrakt, daterat den 29 september 1621, mellan Olofsson Helsing och Rudbeckius/domkapitlet återges i en fyra sidor lång avskrift i dagboken. I kontraktet fastställdes vidare boktryckarens årslön till 30 daler, de redan nämnda tio tunnorna säd av kyrkotiondet, 30 tunnor säd av domkapitlet, samt fritt husrum.

Boktryckaren anvisades ett hus som tillhörde domkapitlet, som både arbetslokal och bostad, i hörnet av Bredgatan (idag Skolgatan) och Stora kyrkogatan, inte långt ifrån domkyrkan och biskopsgården.⁷⁴ Vidare var boktryckarens inkomst skattebefriad, mot att han förband sig att livnära sig enbart som boktryckare. Olofsson Helsing åtagande bestod i att trycka ”tre eller fyra patent eller ark” i 100 exemplar på egen bekostnad och papper han själv fick stå för. Om arbete utöver det i kontraktet angivna omfånget uppstod, skulle detta betalas extra. Dessa uppgifter är relevanta för undersökningen, eftersom det ger oss uppgifter om upplagor och därmed indikerar tryckproduktionens storlek. Kontraktet är inte särdeles förmånligt för Olofsson Helsing del, om man betänker att officinens största kostnader var, förutom stilförrådet, just själva papperet. Papperskostnaden kunde ofta överstiga själva tryckkostnaden.⁷⁵ Olofsson Helsing efterträdare kommer emellertid att ha förmånligare

---

⁷³ Gamby 1941, s. 95.

⁷⁴ Gamby 1941, s. 93.

⁷⁵ Ankarcrona 1996, s. 190.

villkor vad gäller papperet, vilket jag återkommer till. Som säkerhet för fullföljandet av kontraktets villkor pantsattes tryckeriet.⁷⁶

Domkapitlet förfogade inte över något eget tryckeri, utan det förde Helsing med sig från Stockholm.⁷⁷ Att både typsnitt, typografiska ramar samt tryckets karaktär har stora liknelser med dem som tryckaren senare producerar i Västerås, kan bekräftas vid en jämförelse av några av de sista trycken som Olofsson Helsing producerade i sitt tryckeri i Stockholm.⁷⁸ Olofsson Helsing hade ett relativt stort typförråd till sitt förfogande och kunde sätta både med antikva och gotisk stil, samt texter på grekiska och hebreiska.⁷⁹ Han tryckte en hel dissertation om filosofi med grekiska typer 1627.⁸⁰

Av kontraktet framgår att tryckeriet skulle installeras kring den 11 november och vara operativt före den 30 november, eller senast första advent 1621. Det kan alltså med stor precision fastställas när tryckproduktionen *förväntades* starta. Även om etableringen av tryckeriet och kontraktet är väldokumenterad finns det ändå frågetecken kring tryckort och tryckår gällande två tidiga tryck, just eftersom Olofsson Helsing troligtvis har tryckt dem båda. Det rör sig om Luthers *Alwara skriff* och Petrus Rudbeckius (Johannes äldre bror) interfolierade kalender, *Diarium*.⁸¹ Jag har inte inkluderat *Alwara skriff* i min undersökning och *Diarium* innefattas inte i statistiken. Det är svårt att med säkerhet fastställa huruvida de är tryckta i Stockholm eller i Västerås av Olofsson Helsing. Isak Collijn verkar också ha varit osäker på tryckort, eftersom det i Librisposten till *Diarium* står: "[Stockholm eller Västerås?]" . Jag anser det föga troligt, att Helsing, på den månad som återstod av året, skulle ha hunnit med att trycka hela tre titlar, daterade 1621.⁸² Viss försiktighet att attribuera

---

⁷⁶ Rudbeckius 1938, s. 17.

⁷⁷ I kontraktet mellan domkapitlet och Helsing står det: "... iagh först uore tijt kommen med mitt Tryckerij, Pressar och nödigth redhskap ther inflött." (Rudbeckius 1938, s. 15).

⁷⁸ Ett exempel är: *Propositiones sue theses de Deo, de quibus ipso duce & auspice, sub praesidio Iohannis Rudbeckii s. s. th. Doctoris & episcopi arosiensis. Respondente m. Jona Columbo scholae arosiensis con-lectore...*, Stockholmiae, typis Olai Olai, 120. (4:o (22) s.)[1621].

⁷⁹ Åke Åberg, "Västeråstryck i 350 år", i *Västeråstryck i 350 år : utställning i Stifts- och landsbiblioteket i Västerås 30 nov. – 19 dec. 1971*, Stifts- o. landsbibl., Västerås, 1971, s. 4.

⁸⁰ Gabriel Holstenii Holstenius, *Hē peri tēs andrias dialexis kata tou Aristotelē. Eis tēn exetasin tōn parelēlythotos eniauthou parontōn tō Gymnasiō Hellēnikō. Xyn tō Theō. Prostatountos tou Gabriēlos Holstēniou, tēs glōttēs hellēnikēs en toutō phrontistēriō didaskalou. Apokrinomenou tou Matthiou Erikou Arosiandrou protetheisa tē tritē mesountos mēnos tou Gamēliōnos. En tē Arosia tetypōmenē apo Olaou tou Olaou. Tō etei, para tēs Parthenotokias 1627* (Gymnasieavhandling, Västerås).

⁸¹ Martin Luther, *B. D. Martini Lutheri Alwara skriff, at en predikant och siälasöriare som elliest förer een rätt och reen lära, och itt ostraffeligit lefwerne, icke böör affsättias, ... för thet han vppenbara synder, . . .*, U. o. tr. å., 1620; Petrus Johannes Rudbeckius, *Diarium eller äwerdeligha skriff-calender vthi hwilka många högnödige saker både nu finnas ... hwilka til en vnderwisning, på andra bladet, lika som vthi pennan dicterade warda ...*, [Olof Olofsson Helsing], [Stockholm eller Västerås?], 1621.

⁸² Enligt salukatalogen: ABC-boken på svenska och latin, Luthers katekes samt *Johannes Rudbeckius, Oratio de officio ministrorum verbi habita Arosiæ in synodo anniversaria anno 1620. 4. septemb*, Arosiæ. Excudebat Olavs Olai H. Consistorij Arosiensis typographus. Anno reparatæ salutis 1621., 1621.

tryckort utifrån ett förord bör även iakttagas.⁸³ Petrus Rudbeckius har undertecknat förordet ”Stockholm d. 16 mars 1621”, vilket antyder att det skulle vara tryckt i huvudstaden på våren 1621 av Olofsson Helsing, alltså innan han tillträdde som boktryckare i Västerås. Intressant är dock att ett av de tre tryckerimärkena (märke 2), som sedan kom att användas på en del av Västeråstrycken, är tryckt på titelbladet, vilket skulle kunna tala för att kalendern trycktes i Västerås.⁸⁴ *Diarium* skulle även kunna vara ett provtryck av Olofsson Helsing, gjort i Stockholm med en nyinköpt kliché av den nederländske Stockholmsbaserade stilgjutaren Peter van Selow. Rudbeck (1918) menar att ”... han [Olofsson Helsing] vid flyttningen från Stockholm till Västerås på hösten 1621 medhaft klichén till tryckerimärket”, vilket naturligtvis också är en plausibel förklaring.⁸⁵ Av biskopens dagboksanteckningar framgår att det inköptes tryckerimärken i Stockholm år 1622, hos stilgjutare Peter van Selow, som Rudbeckius kallar ”brodher Petro”. Biskopen noterar utgiften tio mark och fyra öre för *två* konststycken till trycket, ”*tw* konststycker til trycket” (vilka två det rör sig om framgår inte), samt sex mark för ytterligare ett konststycke: ”än itt konststycke aff brodher petro”.⁸⁶ Biskopen antecknar sålunda att det rörde sig om två konststycken till *trycket*, medan detta inte framgår av anteckningen om det tredje konststycket. Om det rör sig om de tre tryckerimärken som kom att användas på en del av Västeråstrycken, vilket är troligt, skulle det verka som att Rudbeckius inte införskaffade dem förrän någon gång under år 1622 eller åtminstone inte registrerade betalningen förrän 1622. Det troligaste är ändå att märke 2 beställdes och användes under 1621, innan de övriga märkena köptes in, vilket då skulle stärka Rudbecks hypotes att *Diarium* faktiskt trycktes i Stockholm och att klichén sedan medfördes av tryckaren till Västerås. Märke 2 är onekligen det som använts på det första trycket som har tryckort Arosia, *Oratio de officio ministrorum...*, 1621, medan de andra två märkena först framträder på tryck med tryckåret 1622.

Titelbladet på *Diarium* har årtalet 1621 tryckt i rött med romerska siffror, vilket snarare är förknippat med att kalendern avser år 1621. Petrus skriver vidare: ”... närw[arande] åhr 1620” och ”thet nästkom[mande] åhr 1621.”⁸⁷ Han verkar alltså ha författat kalendariet 1620, även om förordet är daterat 1621. Det förenklar varken diskussionen om tryckdatum eller tryckort, eftersom man även kan argumentera att en kalender rimligtvis borde tryckas innan den börjar gälla, i detta fall någon gång under 1620.

---

⁸³ Rudbeck 1918, s. 4–5.

⁸⁴ För närmare analys och diskussion om tryckerimärkena, se under rubriken ”Tryckerimärken”, s. 32 ff.

⁸⁵ Rudbeck 1918, s. 5.

⁸⁶ Rudbeckius 1938, s. 31.

⁸⁷ *Diarium* är varken paginerad eller har arksignaturer, men Petrus förklaring finns på den tredje och fjärde sidan efter själva kalendern, under rubriken: *Een förklarigh för the Olärda*.

Det enda kända bevarade trycket från 1621, som ingår i det empiriska materialet, är den ovannämnda orationen av biskop Rudbeckius, *Oratio de officio Ministrorum verbi*.⁸⁸ Förordet här är daterat: Arosiae 28. Decembris Anno Christi 1621. Genom att enbart basera sig på dateringen av förordet och det angivna tryckåret, kan man ändå undra om Olofsson Helsing verkligen hann trycka färdigt denna skrift under de sista dagarna på året.

Det finns ett par noteringar i Rudbeckius räkenskaper i dagboken om mindre extrauppdrag åt Helsing från tredje part och att dessa var tillåtna enligt kontraktet, förutsatt att de gjordes med ”förläggarens lov”.⁸⁹ Ett tryck som faller under kategorin tillåtna extrauppdrag, är den almanacka i oktav som jag har undersökt på Kungliga biblioteket, tryckt i Västerås 1627, på Olofsson Helsing egen bekostnad.⁹⁰ Att så var fallet framgår av sista sidan, där det uttryckligen står: ”Tryckt uthi Westerås hoos Oloff Oloffson, på hans egen bekostning.” Att detta rörde sig om hans eget tryck, bedömer jag även utifrån det mönster som framträder när denne boktryckare anger vem som utfört trycket. Karakteristiskt för denne boktryckare var att ange att trycket har utförts av Olofsson Helsing, eller ibland finns tillägget ”aff Capitels tryck”. I detta fall, står det hos Olofsson Helsing på titelsidan: ”Tryckt i Westeråås, hoos Oloff Oloffsson, H.” Detta är det enda tryck jag har påträffat, som verkar bekostat av Olofsson Helsing själv. Eftersom biskop Rudbeckius hade kallats till en visitationsresa till Estland 1627, fyllde tryckaren ut tiden med att trycka almanackan.⁹¹

Almanackan var en av de mest spridda folkböckerna och horoskop och *prognostica* (ett slags bondepraktika) var en viktig del i den.⁹² Eftersom den vände sig till den bredare massan var språket svenska. Trycket består av almanackan för skottåret 1628, författad av den tyske astronomen David Herlitz (1557–1636), följt av ett nytt titelblad och *Ett litet Prognosticon*, med vilken den, enligt gängse bruk, är hopbunden. Almanackan är tryckt med frakturstil i både rött och svart och det finns anfanger, astrologiska symboler, *manicules* samt enkla typografiska ramar. Det är en fin och pryddlig oktav av små dimensioner (7,5 x 9,5 cm), tryckt på grovt papper. Denna säkert mycket efterfrågade almanacka, gav boktryckaren en säker extra inkomst. Här är det intressant att inte enbart beakta de teknologiska aspekterna av trycket, utan se det i det socio-ekonomiska och historiska sammanhanget, som McKenzie argumenterar för.

När Olofsson Helsing 1628 kallades till förhör angående kontraktsbrott för ”otillbörlig tryckverksamhet”, noterades antalet ark som Helsing tryckt under sin tid i Västerås: 160 ark

---

⁸⁸ Johannes Rudbeckius, *Oratio de officio Ministrorum verbi*, Västerås 1621.

⁸⁹ Rudbeckius 1938, s. 9, 23; Gamby 1941, s. 95.

⁹⁰ David Herlitz, *Almanach til thet åhret Christi MDCXXVIII. Som är skot år ...*, Westeråås, 1627.

⁹¹ *Svenska riksrådets protokoll 6 1636*, Kongl. Riksarkivet, Bergh, Severin (red.), Stockholm, 1891, s. 471.

⁹² Peters on 1988, s. 88.

som han fått i uppdrag av biskopen att trycka och 324 ark beställda ”aff andra”, förutom annat han har låtit trycka i lönndom.⁹³ Under de två år som följer finns det många och föga positiva noteringar om boktryckaren i protokollen, vilket även speglas i den nedåtgående statistiken i tabell 1. Det är dokumenterat hur Olofsson Helsing den 11 juni 1630 fick lämna ifrån sig stilarna till domkapitlet. Den skuldsatte boktryckaren togs på bar gärning i Västerås hamn och arresterades, då han försökte smita med den pantsatta tryckpressen ombord på en båt. Helsing ställdes till svars inför konsistoriet och den sista noteringen om boktryckaren är daterad 23 juni 1630. Han befanns skyldig att återlämna till hel del tillgångar till biskopen och konsistoriet, bland annat 24 stycken *Hwsbiblia*, 17 stycken psalmböcker och papper och material för nio daler och två öre.⁹⁴ I salukatalogen finns en tryckt notering om hur tryckaren for till Stockholm samma år och där avled i pesten. Rudbeckius noterade även i sin dagbok: ”... Oluff Helsing peste mortuo.”⁹⁵ I ett förord till en likpredikan över Nils Posse från 1636 yttrar Rudbeckius, att sedan den förre boktryckaren kallades till Stockholm, där han strax efteråt dog, har de under en tid haft varken tryckeri eller tryckare i Västerås.⁹⁶ I förordet till en dissertation hållen i Västerås den 28 april 1630, *Exercitatio Theologica*, står Olofsson Helsing ännu som tryckare.⁹⁷ Troligtvis var det Olofsson Helsingss sista tryck. Inget annat tryck bär hans namn efter detta.

Under den skicklige och erfarne boktryckaren Olofsson Helsingss verksamhetsperiod var det till en början en febril aktivitet på tryckproduktionen. De större religiösa verken som utgavs vid Västeråsofficinen trycktes alla under hans tid som boktryckare: *Hwsbiblia* 1623 (278 sidor), *Konung Davids Psaltare* 1625 (534 sidor) och *Enchiridion Eller then Swenska Psalmboken* 1627 (drygt 300 sidor).⁹⁸ Av de tryckerimärken som användes vid Rudbeckius tryckeri, brukades två av dem endast under Olofsson Helsingss tid.

---

⁹³ Domkapitlets protokoll med bilagor, huvudserie 1595–1999, Västerås stiftsarkiv, Domkapitlet, A1:3–6; Rudbeck 1906, s. 137; Rudbeck 1916, s. 134–140.

⁹⁴ Rudbeck 1916, s. 138–139.

⁹⁵ Rudbeckius 1938, s. 38.

⁹⁶ ”Sedhan vår förre booktryckiare medh sitt tryckerii bleff härifrån kallat til Stockholm ther han ock straxt blef dödh, haffue wii på någhon tijdh inthet tryckerii eller tryckiare hafft här i Wästeråås”: Johannes Rudbeckius, *Een christeligh lijkpredikan, hållin vthi Iresta kyrkio i Wäsmanneland. Vthi ... Nils Posses til Geddeholm och Fremestadh. Christeligha och hedherligha begraffning. Aff*, Tryckt i Wästerås a. d. 1636. Aff Peder Erickson Wald, medh capitels tryck., 1636; Rudbeck 1906, s. 108.

⁹⁷ Laurentius Vesthius, *Exercitatio Theologica de sacra Domini nostri Iesu Christi*, Västerås 1630.

⁹⁸ Johann Wagner, *Hwsbiblia ther vthi alle nådhehungrighe, ... hierta, såsom j itt panacea spirituali, eller andheligit skadhefördreeff, thet retta himmels brödh, ... haffue til at finna, .. vthi två delar författat. ...*, Vplagd och bekostat aff Claes Depken borghare j Wästeråhrs. Tryckt i Wästeråhrs aff Oluff Oluffszon. Anno 1623., 1623; *Konung Davidz Psaltare, effter then bibliska wersionen, summarier, sampt ock concordantier j bredden, ... Vplagd och bekostadt aff Mathz Jörenszen ...*, Tryckt j Wästerås aff Oluff Oluffszon. Anno 1625., 1625; Martin Luther, Flavius Josephus, & Petrus Johannis Rudbeckius, (red.), *Enchiridion eller then swenska psalmboken, sampt andra wanligha handböcker: flitigt öffuersedt och corrigerat, såsom ock medh många nödhstorfftiga stycker förbättrat och förmerat. Aff M. Petro Joh. Rudbeckio N. studio suo & sumptibus capituli.*, Arosiæ tryckt aff Oloff Oloffszon, anno 1627., 1627.

Västerås utan boktryckeri 1630–1635

Under åren 1630–35 låg tryckeriverksamheten i Västerås nere, eftersom det saknades boktryckare från efter sommaren 1630 tills dess boktryckare Peder Wald tecknade kontrakt med domkapitlet, den 2 september 1635. Rudbeckius sa i ett tal inför riksrådet den 22 juli 1636, när han sammanfattar de senaste årens tryckeriverksamhet: ”Sedan kallades booktryckjaren hijdt till Stockholm och bleff här död. Alt sedan haffver jagh intet hafft någon tryckjare intill nästs förledne mårnesso. Sedan jagh haffver låtet trycka någre predikningar, tänkte jagh att låta detta mitt arbete fullborda och komma i ljuset.”⁹⁹ Det arbete han syftar på är den förbjudna och konfiskerade publikationen *Privilegia quaedam doctorum* (1636).¹⁰⁰ Detta överensstämmer med min studie, där det framgår att det under 1635–36 trycktes fem predikningar och fem likpredikningar, den nämnda *Privilegia*, samt några dissertationer (se bilaga B, tabell 1).

Biskopen var dock inte inaktiv vad gällde planeringen av återöppnandet av tryckeriet. Av anteckningar att döma pågick förberedelserna även under produktionsstoppet. Redan 1632 inköpte Rudbeckius en tryckpress av boktryckaren i Uppsala, Eskil Mattsson. Den blivande boktryckarens löneförhållanden diskuterades i domkapitlet och 1634 inköptes svenska stilar för tio riksdaler från Peter van Selow i Stockholm.¹⁰¹ I *Memoriale quotidianum* antecknade Rudbeckius under dagordningen på ett prästmöte 1632, att boktryckarens lön skulle diskuteras. Det är ovisst om han avsåg lön till Eskil Mattsson i Uppsala för arbete han utfört eller lön till den framtida boktryckaren i Västerås.¹⁰² Flera arbeten från omkring 1630 verkar ha fått ligga och vänta till nystarten 1635–36 för att bli tryckta.¹⁰³ För att nämna ett exempel, höll Rudbeckius en likpredikan över greve Gustaf Adolf de la Gardie den 26 februari 1632, för att sedan låta trycka den först fyra år senare.¹⁰⁴ Enstaka tryck kan ändå ha ansetts vara så pass angelägna att de hade beställts och tryckts i Uppsala hos boktryckare Eskil Mattsson.¹⁰⁵ En gymnasiedissertation lades fram vid Västeråsgymnasiet 13 mars 1630, men trycktes sedan i Uppsala samma år, kanske även beroende på att *praeses* tjänstgjorde vid Uppsala

---

⁹⁹ Svenska riksrådets protokoll 6 1636, s. 471.

¹⁰⁰ Johannes Rudbeckius (red.), *Privilegia quaedam doctorum, magistrorum, baccalaureorum, studiosorum et scholarium omnium*, ..., (Petrus Waldius), Arosiæ, 1636.

¹⁰¹ Rudbeckius 1938, s. 124, 126.

¹⁰² Rudbeckius 1938, s. 118.

¹⁰³ Åberg 1971, s. 4.

¹⁰⁴ Johannes Rudbeckius, *Christeligh lijkpredikan aff then 90. K. Davidz psalm. Hållin vthi Westeråås domkyrkia vthi wälborne och nw salighe hoos Gudh herres och greffues, gref. Gvstaff Adolphs Delagardie. etc. begraffning. Aff d. Johanne Rudbeckio ... Then 26. februarij a. 1632*, Tryckt i Wästerås a. d. 1636. Aff Peder Erickson Wald, medh capitels tryck., 1636.

¹⁰⁵ Ett exempel är Adolphus Elai Terserus, *Oratio de usu vestium recto et pravo*, Uppsala 1632. Terserus var lektor i grekiska vid Västeråsgymnasiet 1632, korrekturläsare vid boktryckeriet och senare även rektor och notarie. *Miscellanea Waldiana till 300-års-minnet av Finlands förste boktryckare Peder Wald*, utgivna av Åbo Akademis bibliotek, 1942, s. 49–50.

universitet.¹⁰⁶ Några synodaldisputationer är daterade 1633 och 1634, då själva ventilationen ägde rum och de fick ventileras handskrivna i väntan på att gå i tryck. De trycktes sedermera av den nytillträdde Wald, förmodligen 1636, vilket är noterat i salukatalogen.¹⁰⁷

Peder Eriksson Wald 1635–1642

I salukatalogen från 1640 står det att läsa: ”Ther effter kom Peter Wald Tryckiaren til Västeråhs, och [böckerna] äro tryckte Anno 1635.” Peder Wald hade gått i lära hos Eskil Mattsson i Uppsala, samt under en tid även hos Olofsson Helsing i Västerås. Han bör alltså redan ha varit bekant med både Västerås tryckeriverksamhet, biskop och domkapitel. Då Peder Wald inte förfogade över eget tryckeri utan enbart skulle arbeta med domkapitlets material, fick han inte en lika självständig ställning som Olofsson Helsing haft.¹⁰⁸ Kontraktet med Wald upprättades på sex år och en skriftlig inventering av tryckeriet gjordes, med värdefull information om den utrustning som fanns. Wald erhöll, precis som sin företrädare, fri bostad och tryckerilokal, skattefrihet, domkapitlets juridiska skydd, samt 30 tunnor spannmål per år. Boktryckaren hade pantsatt sin gård för att kunna nyttja boktryckeriet och han förband sig att trycka två–fyra patent samt 20 ark på latin eller svenska med gemena typer utan särskild ersättning. Han skulle av varje ark trycka 500 exemplar om så begärdes, vilket är en intressant insikt i Rudbeckius bedömning av upplagestorleken. Olofsson Helsing skulle i jämförelse enligt kontraktet trycka endast 100 exemplar av tre till fyra ark. Det finns en upplageuppgift i protokollet från Riksrådsmötet gällande trycket *Privilegia quaedam doctorum*, 1636, av vilket det framgår att boktryckare Wald skulle ha tryckt skriften i 156 exemplar.¹⁰⁹

Papper och korrektur stod domkapitlet för, men däremot skulle Wald bekosta bläck, färger och olja.¹¹⁰ Här skiljer sig också Walds kontrakt med Olofsson Helsing, där den sistnämnde fick stå för papperskostnaden själv.

Det första tryck Wald utför är en fredspredikan, prydd med tryckerimärke 1, författad och utgiven av Rudbeckius. Biskopen skriver där i dedikationen daterad 11 september 1635:

---

¹⁰⁶ *Articulus religionis de persona Christi ad placitum V. Consistorij Discursus disputatorio subjectus in celebri Gymnasio Arosiensi...*, Uppsala, Eskil Mattsson [tryckare], 1630.

¹⁰⁷ *Propositiones de Persona Christi de quibus Deo Opt. Maximo annuente sub praesidio Johannis Rudbeckii, ... Respondentibus Jona Columbo pastore Husebymontano & Gabriele Holstenio S. Th. Lectore & Pastore in Skärrike. ... Septembris Anni currentis 1633, Arosiae Excudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejusdemq Typographus, [1636]; Propositiones de Officio Christi ... sub praesidio Johannes Rudbeckii, respondentibus Carolo Johannis in Torsånger & Benedicto Erici in Ramnäs & Sura pastoribus vigilantissimis. ... Septembris Anni currentis 1634, Arosiae a Petro Waldio Consistorij Typographo, [1636].*

¹⁰⁸ Gamby 1941, s. 176.

¹⁰⁹ *Svenska riksrådets protokoll 6 1636* 1891, s. 598-599; Johannes Rudbeckius (red.), *Privilegia quaedam doctorum, magistrorum, baccalaureorum, studiosorum et scholarium omnium, ...*, (Petrus Waldius), Arosiæ, 1636.

¹¹⁰ Rudbeck 1916, s. 266.

”thenna [predikan] haffuer man såsom vårt nyja tryckz första fruct ... velat decidera.”¹¹¹ Ett bevis på att Peder Wald hade en viss bildning, samt stod relativt högt i gunst hos Rudbeckius, är att han själv författat verser som införlivades i den tryckta likpredikan över biskopens dotter, Catharina Rudbeckia, som avled endast fem år gammal.¹¹²

Stilmässigt fortsätter utgivningen i linje med den på Olofsson Helsings tid, vad gäller typsnitt och genrer. En skillnad är att utav de tre tryckerimärkena används endast märke 1 efter uppehållet i tryckproduktionen (se diagram 7). 1642 slutar Peder Wald vid Västeråstryckeriet och blir tryckare i Åbo, tillika Finlands förste boktryckare.¹¹³

Eucharius Lauringer 1642–1669

Den tredje boktryckaren under Rudbeckius verksamhetstid var tysken Eucharius Lauringer, som skrev på kontrakt med Rudbeckius och domkapitlet den 13 juli 1642. Detta kontrakt hade huvudsakligen samma innehåll som kontraktet med Wald. I samband med överlämningen gjordes även denna gång en inventering av tryckeriet. I förteckningen omnämns de tre tryckerimärkena ”i tygh skorne” (= skurna i stilmetall/bly), vilket innebär att de inte var träsnitt.¹¹⁴ Under Lauringer, precis som på Walds tid, användes endast ett av tryckerimärkena, även om de andra uppenbarligen fanns att tillgå.

Efter en blygsam start 1642 ökar tryckproduktionen 1643, där jag har undersökt tio tryck. Under Lauringers tid trycktes ett flertal hyllningsdikter av stort format, med stora typografiska ramar. Utmärkande för Lauringers tryck var att han ofta placerade sitt namn i den nedre delen av den typografiska ramen. Liksom Peder Wald, författade Lauringer en del verser. En hyllningsdikt tryckt 1646 lär, enligt Collijn, vara diktad av honom själv.¹¹⁵

Enligt kontraktet var Lauringer endast skyldig att utan ersättning trycka tio ark jämte tre–fyra patent per år, jämfört med Wald som skulle trycka 20 ark. En förklaring till denna minskning av utgivningsmängden, vilket även speglas i den sjunkande produktionen illustrerad i diagram 1, kan vara biskop Rudbeckius vacklande hälsa. I den redan nämnda

---

¹¹¹ Johannes Rudbeckius, *Fridhz predikan hållen vthi Ryszland, i thet swenska läghret widh Pletscho, på then almenneligha stora bönedagh som vthi Swerighe höls then 1. sept. anno Christi 1615. Aff ... Johanne Rudbeckio Nericio. Närwarandes många förnemlighe swenske, herrar och öffuerstar, sampt andre swenska, tyska och liiffvenska, aff adhel, officerare, och hofftienare.*, Tryckt i Wästerås anno d. 1635. Aff Peder Erickzson Wald, medh capitels tryck., 1635.

¹¹² Johannes Elai Terserus, *Een christeligh lijkpredikan v höffuer ... herrens d. Iohannis Rudbeckii biskops vthi Wästeråås ... dotter Carharina Rudbeckia. Hwilken.. affsomnade then 4. junij åhr 1638 och begroffz then 10. ejusdem, som war then tredie södaghen effter Trinit. vthi Wästeråås Domkyrckio. Hållen aff Joanne Elai Tersero ...*, Tryckt i Wästeråås aff Peder Wald, medh capitels tryck 1638.

¹¹³ Klemming & Nordin 1983, s. 196.

¹¹⁴ Sjögren 1914, s. 58; Rudbeck 1916, s. 276; Handlingar angående boktryckeriet 1622–1806, Västerås stiftsarkiv, Domkapitlet, I3:1. SE/ULA/13321/I 3/1.

¹¹⁵ Eucharius Lauringer, *Åhrwyrdigh och höglärde män, gunstigh fautorer mina, ...*, [Västerås], 1646; Collijn, 1942–44, s. 519.

likpredikan över Johannes Rudbeckius, berättar ärkebiskop Lenæus att Rudbeckius hållit sin sista predikan 1643, svårt prövad av sjukdom (troligen njursten).¹¹⁶

Genrer och ämnesområden

Jag kommer i detta avsnitt att diskutera vad som karakteriserade tryckproduktionen i Västerås med avseende på genrer.

Utifrån de undersökta trycken registrerade i bilaga B, tabell 1, har jag kunnat identifiera ett flertal genrer, sett till innehåll och karaktär: uppbyggelselitteratur, predikningar, personverser, synodaldissertationer (prästmötesdisputationer), läromedel, gymnasiedissertationer (akademiska övningskrifter och lärdomsprov), likpredikningar, orationer och tal, teologiska skrifter, administration och övriga tryck. De sistnämnda är tryck jag har haft svårt att placera in i någon specifik genre och som det bara finns enstaka exempel på.

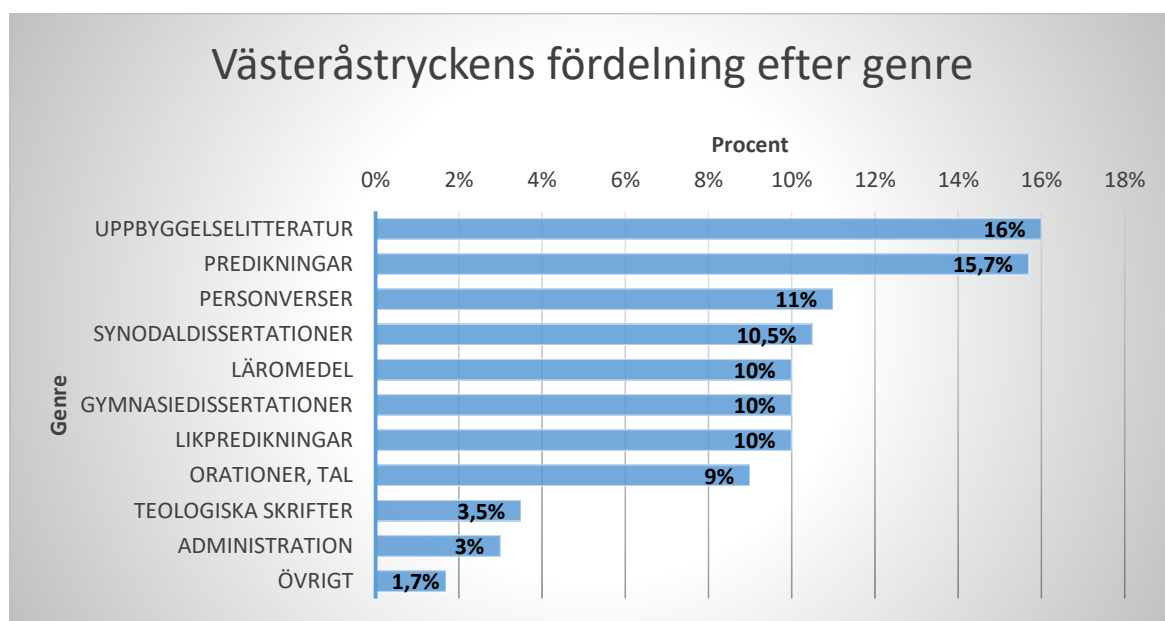

Diagram 2, n 172. Källa: bilaga B, tabell 1.

Jag har i diagram 2 illustrerat hur stor del av varje genre, procentuellt sett, som gavs ut under biskop Rudbeckius verksamhetsperiod. Ofta är gränserna mellan litteraturkategorierna flytande. De går in i varandra och är svåra att definiera. Det går knappt att urskilja något som inte tangerade religion och teologi, vilket var typiskt för det rådande samhället. Av diagrammet framgår att de två största genrerna i utgivningen är uppbyggelselitteratur (16 procent) och predikningar (15,7 procent) (exklusive likpredikningar som utgör tio procent).

¹¹⁶ Johannes Canuti Lenæus, *Lijkpredikning, hållen i Westerårs, öffuer salighe herres, doctor Johans Rudbeckii begraiffning, hwilken såsom han, effter församblingenes begäran i Westerårs stiftt ... och är medh tilbörlich ähra begraiffuen worden, then 6. sept. åhr 1646.*, Tryckt i Upsala hos Eskil Matzson., 1646, blad E².

För att få bättre överblick över genrens fördelning har jag grupperat den samlade tryckproduktionen i större ämnesområden: ”folkuppfostran och religion”, ”undervisning och pedagogik”, ”administration”, samt ”personverser”, vilket redovisas i diagram 3. Personverser utgör en egen kategori, även om dessa ibland skulle kunna höra till både likpredikningar och tal. Av den totala utgivningen som undersökts består 11 procent av personverser, vilket motsvarar 19 tryck. I diagram 3 ser vi hur kategorin ”folkuppfostran och religion” utgör det största ämnesområdet med 56 procent av utgivningen (96 titlar).

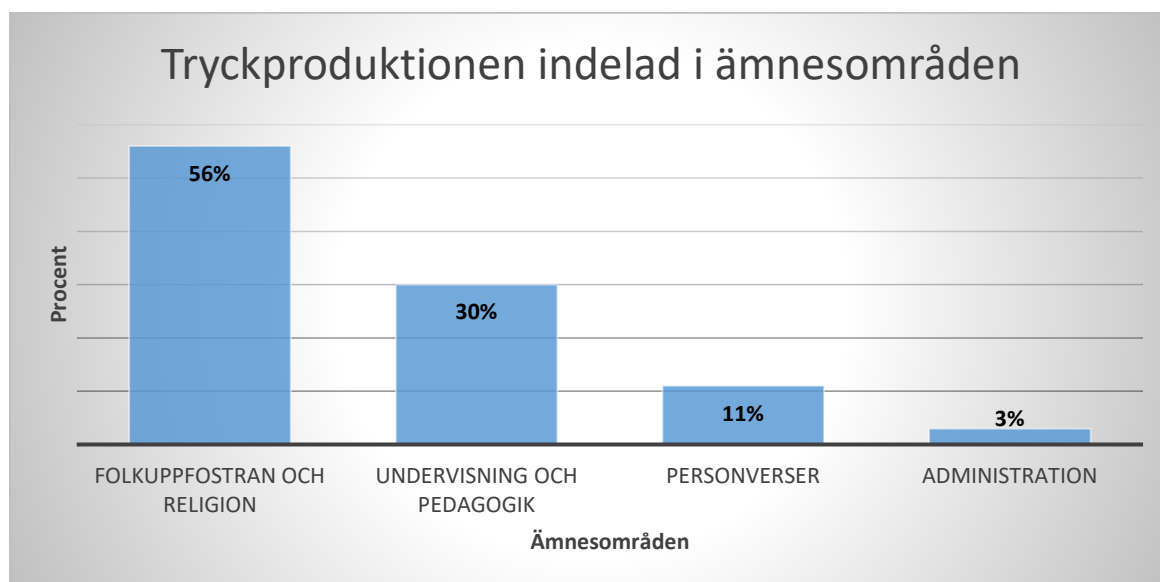

Diagram 3, n 172. Källa: bilaga B, tabell 1.

Som tidigare nämnts utgjordes 43 procent av den sammantagna tryckproduktionen i Sverige under 1600-talet av teologi.¹¹⁷ Man får dock betänka att den högre siffra som framkommer av utgivningen i Västerås endast berör första hälften av seklet. Det är också vanskligt att dra en skarp gräns för vad som är ren teologi, då hela samhället, tillika tryckproduktionen, genomsyrades av religionen. Som redan omnämnts i teoriavsnittet kunde tryckens budskap påverka människors relationer till religion, makt, kultur och sociala omgivning, vilket även var utgivarens intention. Uppbyggelselitteratur och moraliserande dikter är en stor del av detta ämnesområde, liksom alla sorters predikningar och teologiska skrifter, men här återfinns även de större religiösa verken, som tidigare nämnts och som samtliga trycktes under Olofsson Helsings tid.¹¹⁸ Upplagan för *Hwsbiblia* var ovanligt stor, cirka 900 exemplar, vilket är ett tecken på att det var en viktig publikation som skulle spridas till många.¹¹⁹ *Husbibeln* var en samling tröstbetraktelser även avsedd som vägledning åt nyblivna präster.¹²⁰ Den omnämns på flera ställen i Rudbeckius dagboksanteckningar. Jag har

¹¹⁷ Se sidan 13 i denna uppsats.

¹¹⁸ *Hwsbiblia* 1623, *Konung Davids Psaltare* 1625 och *Enchiridion Eller then Swenska Psalmboken* 1627.

¹¹⁹ Rudbeckius 1938, s. 10.

¹²⁰ Åberg 1971, s. 20.

också klassificerat Olofsson Helsings almanacka i denna kategori, eftersom en stor del av innehållet består av uppbyggelsestexter.

En fjärdedel av den sammantagna utgivningen vid Västeråsofficinen består av olika slags predikningar – 44 titlar om man inkluderar likpredikningarna. Likpredikningar var en viktig och ansedd genretyp under 1600-talet. I Västerås utgör de undersökta likpredikningarna 39 procent av de publicerade predikningarna. Rudbeckius lät utgiva ett stort antal av sina egna predikningar och likpredikningar under sin verksamhetsperiod. Biskopen står som författare eller utgivare till 30 stycken av de undersökta predikningarna, vilket motsvarar hela 68 procent.

På 1600-talet var en predikan en folklig tilldragelse – en förströelse som samtidigt togs på stort allvar av både predikanter och åhörare.¹²¹ Johannes Rudbeckius har med sin vältalighet och retorik gått till historien som den främste predikanten i Sverige under 1600-talet. Många av hans predikningar har dessutom tryckts om; en del under hans samtid och en del ända in på 1900-talet. Rudbeckius predikostil följde troget den bibliska texten, som nästan alltid hämtades ur Gamla testamentet och här framträder även det undervisande och förmanande draget i hans predikningar. Varje predikan skulle leda till bot och bättring.¹²² Detta framgår också tydligt av titlarna i några av de predikningar som Rudbeckius lät trycka: *Een Christeligh Boot predikan...* (1623), *En Christeligh Nyåhrs predikan, thet är: een nyttigh och Gudeligh underwijsning, hwadh thet är som en christen menniskia skal achta sigh til lärdom...* (1625), *Boot och Bättrings predikan...* (1635), *Warningz Predikan...* (1637), *Een Tröst och Läro-predikan...* (1643).¹²³ Genom syftet med predikningarna blir även interaktionen mellan samhälle och dokument tydlig och via trycket kunde biskopen påverka

---

¹²¹ Per-Johan Ödman, ”Predikstolsbasunen och den runde vedergällaren : predikan som folkuppfostran under 1600-talet”, i Nilsson, Sten Åke & Ramsay, Margareta (red.), *1600-talets ansikte*, Gyllenstiernska Krapperupstift., Nyhamnsläge, 1997, s. 465–484.

¹²² Montgomery 2002, s. 96.

¹²³ Johannes Rudbeckius, *Een christeligh bootpredikan öffuer thet evangelium som faller vppå then X. söndagh effter Trinitatis: skriffuin och predikadt j Narffuen vthi Lijffland anno 1614. Sedhan vprepeterat j Snethnagora kloster vthi Pletsko beläghring a. 1615. Och nu på nytt öffuerseedd och hållen j Westeråås a. 1623.*, Westeråås, 1623; Petrus Petri, *En christeligh nyåhrs predikan, thet är: Een nyttigh och gudeligh vnderwijsning, hwadh thet är som en christen menniskia, skal achta sigh til lärdom, tröst och förmaning om nyåhrs tijdh: . . . : Stelt til at hållas j förste mässan på nyåhrs daghen, j tilkommande åhr 1626. För then ... församling som är j Kiöping.*, Tryckt i Wästerås aff Oloff Oloffson, åhr 1625., 1625; Johannes Rudbeckius, *Boot och bättrings predikan, vthaff Daniel prophetens thet 9. capitel. Hållin vthi Narffuen i Eestland, then 14. julij anno 1615. Aff ... Johanne Rudbeckio. På nytt öffuerseedd, och lempat effter tijdhen och församlingen, åter hållin i Wästeråås ab eodem anno Domini 1629.*, Tryckt i Wästerås a.d. 1635. aff Peder Erickson Wald, medh capitels tryck., 1635. Johannes Rudbeckius, *Warningz predikan, öffuer thet evangelium, som pläggar förkunnas på then andre söndaghen i adventet.: Hållin vthi Westeråås domkyrkio samma söndagh och effterföliande predikodaghar a. 1622.*, Tryckt i Wästerås A. D. 1637. Aff Peder Erickson Wald, medh capitels tryck., 1637; Johannes Rudbeckius, *Een tröst och läro-predikan, öfwer thet heliga ewangelium, som förkunnas på andra dagh pingszdagh: Så älskade Gudh werlden, etc. Hållin vthi Stockholm stadz stoorkyrckia, anno M DC XIV. aff ... Johanne Rudbeckio ...*, Westerås, tryckt aff Euchario Lauringern, medh capitels tryck, åhr 1643, 1643.

sin samtid och fixera ordet för framtiden.¹²⁴ Texternas kommunikativa värden framträder här genom deras materialitet.

Det andra ämnesområdet i storleksordningen, illustrerat i diagram 3, är ”undervisning och pedagogik”, som står för 30 procent av utgivningen, vilket motsvarar 52 titlar. Här ingår alla läroböcker samt gymnasie- och synodaldissertationer och två världskartor – tryckta i undervisningssyfte.¹²⁵ Som tidigare nämnt var Johannes Rudbeckius vurm för bildning och undervisning mycket stor. Därför är det föga förvånade att detta ämnesområde är det näst största, vad gäller utgivningen. Det måste ha varit en prioritet för Rudbeckius att bli självförsörjande med läroböcker till gymnasiet genom att bedriva egen tryckeriverksamhet. Djäknarna kunde införskaffa böckerna billigare än tidigare och lärarna kunde få sina böcker publicerade.¹²⁶ Stina Hansson menar att produktionen av dissertationer och annan lärd litteratur ofta skedde på för ändamålet inrättade tryckerier, bl.a. stifts- och gymnasietryckerierna.¹²⁷ Både synodal- och gymnasiedissertationer kunde tack vare tryckeriet spridas även utanför Västerås, både genom försäljning och utbyte av skrifter från andra stift, vilket Axel Hörstedt påpekar i sin avhandling om gymnasiedissertationer.¹²⁸ Ett tecken på det är förekomsten idag av denna typ av tryck från andra institutioner i samlingarna vid en del av stifts- och universitetsbibliotek – återigen en växelverkan mellan människor, institutioner och föremål. Utgivningen av gymnasiedissertationer vid olika stiftstryckerier var, på grund av olika förutsättningar och verksamhetsperioder, ojämn under 1600-talet, men var störst i Västerås och Strängnäs.¹²⁹

Från och med de första klasserna i trivialskolan lästes katekesen, som även ingick i ABC-bokens många Västeråsupplagor. I salukatalogen är det noterat att ABC-boken trycktes om fyra gånger, men förmodligen fanns det många fler upplagor.¹³⁰ Som första tryck att listas i salukatalogen under 1621/22 är *A.b.c. Boken på Svenska. Och Latin*, vilket är ett tecken på att det var angeläget att läseboken skulle vara en av de första böcker att tryckas i Västerås. Dessa tidiga upplagor finns inte bevarade och ett skäl är förmodligen att de förbrukades genom flitig användning. Ett enda exemplar av ABC-boken är emellertid bevarat från

---

¹²⁴ Ridderstad 1997, s. 354.

¹²⁵ Världskartorna: Johannes Rudbeckius, *Orbis terrarum in gratiam privatorum Discipulorum, rudi penicillo adumbratus, a Joh. Rudb. Nericio in Academia Vbsalien. Mathematicum Professore P. A. 1610.*, [Olof Olofsson], Västerås, 1626. (Finns även digitaliserad i portalen Alvin: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-182961> (kontrollerad 2020-06-11)). ; Johannes Rudbeckius, *Tabulæ duæ, una geographica, altera chronologica in usum privati collegii, rudi minerva adornatæ, Arosiæ*, 1643.

¹²⁶ Hall 1911, s. 94.

¹²⁷ Hansson 1982, s. 59.

¹²⁸ Hörstedt 2018, s. 177.

¹²⁹ Hörstedt 2018, s. 72–73.

¹³⁰ Collijn hävdar att det trycktes sju upplagor av ABC-boken under åren 1621-1637: Collijn 1906, s. 40.

Västeråsupplagan 1637 och på sista sidan finns ett stort träsnitt av en tupp. I inventariet av tryckeriet i slutet av 1620-talet är detta träsnitt listat som en gåva av magister Blackstadius.¹³¹ Tuppen som symbol för ordning och flit var sedan länge vanlig i ABC-böcker i Danmark och Tyskland, men detta tryck från 1637 är det tidigast förekommande i Sverige med denna figur.¹³²

Ytterligare en frekvent brukad och viktig lärobok, påbjuden av skolordningen 1611, var M. Hafenreffers *Compendium doctrinae...*, också den tryckt under tryckeriets första tid, i form av ett sammandrag och där det av titeln även är tydligt att boken är för skolbruk (*in usum scholarum*).¹³³ Vidare trycktes grammatikor och läroböcker i latin, matematikböcker, samt läroböcker i brev- och uppsatsskrivning med Cicero som förebild. Av den sistnämnda lärobokens titel framgår att den i synnerhet användes i Västerås stift.¹³⁴ Likaså den augsburgska bekännelsen (*Confessio fidei exhibita...*, Arosiae, 1625), som återfinns listad i Västeråsgymnasiets första bevarade schema från 1627, användes frekvent.¹³⁵ Rudbeckius författade även en lärobok i logik, *Controversiæ logices vel potius earum epitome...*, tryckt Västerås 1629. Denna lärobok användes, förutom i undervisningen, även vid disputationerna vid Västeråsgymnasiet, eller för lärarnas självstudier.¹³⁶

Jag har undersökt eventuella skillnader i utgivningen mellan renodlade läromedel och utgivningen av gymnasie- och synodaldissertationer över tid, med förbehållet att det rör sig om ett litet underlag. Av diagram 4 framgår att utgivningen av läroböcker (ABC-böckerna från salukatalogen undantagna) visade sig vara något tätare under Olofsson Helsingss verksamhetsperiod, medan utgivningen av dissertationer var som störst 1630 och 1636. Den sammantagna utgivningen inom ämnesområdet toppas åren 1630, 1636 och 1643 med fem titlar. Det motsvarar Olofsson Helsingss sista produktionsår (1630) och det första Peder Wald (1636) respektive Eucharius Lauringer (1643) tryckte när de kommit igång med produktionen. Sett till hela genreområdet ”undervisning och pedagogik” är utgivningen mer

---

¹³¹ ”Toppe eller hane i Trä skurin giffuin aff M. L. Blackst[adius]” (*Liber templi Arosiensis*): Collijn 1906, s. 45.

¹³² Ingeborg Willke, *ABC-Bücher in Schweden: ihre Entwicklung bis Ende des 19. Jahrhunderts und ihre Beziehungen zu Deutschland*, Sv. bokförl. (Bonnier), Diss. Stockholm : Univ., Stockholm, 1965, s. 59, 95–97.

¹³³ Matthias Hafenreffer, *Compendium doctrinae caelestis ex locis theologicis ... et in usum scholarum particularium inclyti regni Sueciae separatim editum*, Arosia, 1622.

¹³⁴ Johannes Rudbeckius & Marcus Tullius Cicero, *Institutionis epistolicae libri duo. Collecti & conscripti in usum privatorum et discipulorum... In usum Scholarum... Diocesi Arosiensi*, Typis mandati, Arosiae, 1624.

¹³⁵ Rudbeckius 1938, s. 49; *Confessio fidei exhibita ... Carolo V ...: in comitijs Augustæ: anno 1530. In usum juventutis scholasticae, quæ in illustri gymnasio Arosiensi bonis literis operam dat.*, Arosiæ, 1625.

¹³⁶ Johannes Rudbeckius, *Controversiæ logices vel potius earum epitome...*, Arosiae, 1629.

koncentrerad under den kortare perioden 1621-1630. Om man dessutom betänker att de större

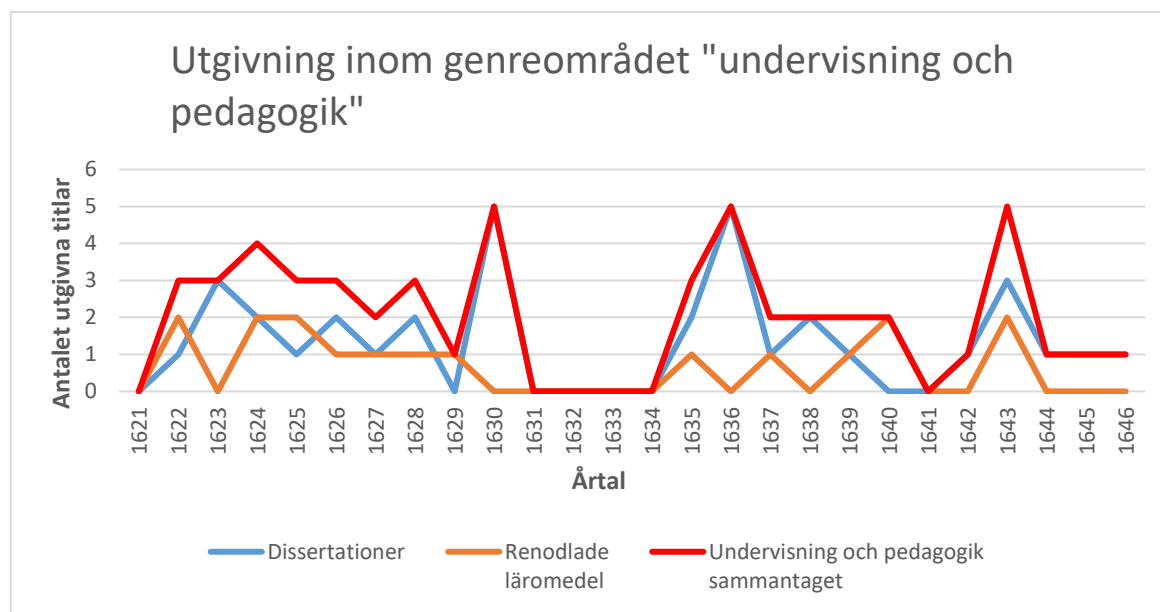

Diagram 4, n 52. Källa: bilaga B, tabell 1.

verken (Husbibeln, Psaltaren och *Enchiridion*) trycktes under denna period var den intensivare. Exempelvis trycktes 900 exemplar av *Hwsbiblia* år 1623, då ingen lärobok trycktes. Som tidigare nämnts var inte den årliga tryckkapaciteten så stor på ett dylikt tryckeri, så tryckningen av andra mindre verk fick stå tillbaka vid större satsningar.

Den samhälleliga kontexten som undervisningsväsendet i detta fall utgör speglas i dokumenten, hur de har producerats, spridits och använts.

Inom det tredje ämnesområdet, ”administration”, sorterar visitationsprotokollen, den förtryckta anteckningsboken *Memoriale publicum*, bibliotekskatalogen och salukatalogen. De två sistnämnda är exempel på hur listor och inventarier upprättats på uppdrag av den kontrollerande biskopen med höga administrativa ambitioner. Om man ser dem som en enhet uppgår det administrativa trycket till tre procent av utgivningen. Emellertid blir det något missvisande i kalkylerna, eftersom visitationsprotokollen är enskilda formulär och inte utgivna titlar. Protokollen är kvalitativt en viktig del i tryckproduktionen inom det administrativa ämnesområdet, även om detta inte framgår rent kvantitativt.

Visitationsprotokollen i sig består av 90 stycken tryckta och sedan för hand ifyllda formulär, inbundna i volymer, med ett tryckt register i början. Under 1600-talet var prästerskapet viktigt för statsmakten, när det gällde att etablera en administrativ kontroll över befolkningen.¹³⁷ Registreringen av denna granskning av församlingarna skedde i de förtryckta visitationsprotokollen. Dessa standardiserade trycksaker bör ha varit något av det

¹³⁷ Montgomery 2002, s. 90.

första som Rudbeckius lät trycka, när tryckeriet etablerades i Västerås. Jag har undersökt dessa 90 formulär, vilka trycktes i två upplagor. Den första troligtvis omkring 1622 och den andra 1629/1630.¹³⁸ Som tidigare omnämnts, fick Olofsson Helsing stå till svars inför biskop och konsistorium 1630 och befanns skyldig att betala tillbaka för en hel del böcker, som han hade tryckt fler exemplar av än vad som biskopen befallt. Rudbeckius antecknade: ”Aff Invent. Registret Skriffpapper ... 17 Exempl. 4 mk. 2 öre”. Det tolkar Rudbeck (1938) som en hänvisning till just dessa visitationsformulär – en tolkning jag delar.¹³⁹ Både den senare upplagan av visitationsformulären (bekräftad av den handskrivna dateringen) och de linjerade sidorna i anteckningsboken *Memoriale publicum* bör ha tryckts någon gång 1629/1630 och var bland det sista Olofsson Helsing tryckte i Västerås.

Den tidiga upplagan av formulären består av fyra folioblad (åtta sidor), varav det sista är blankt och lämpat för kompletterande anteckningar. Första bladets rubrik lyder: *Then christeliga församling uthi ...* [plats för sockennamnet] *samt hennes tienare, äghor, inkomst och uthgift anno D. ...* [plats för årtal]. Under rubriken ”Böcker” listas litteraturen man kan förväntas finna i församlingen: ”Biblia, N. Testam., Psaltare, Handbook, Psalmbook, Kyrkioordning, Postillor, Itinerarium, Sångböcker”. Därefter fylldes endast antalet volymer i för hand. Rudbeck (1938) menar att den första upplagan av dessa formulär trycktes av Olofsson Helsing i Stockholm och inte i Västerås. Han argumenterar att anteckningarna i det äldsta visitationsprotokollet avser en visitation i Epplebodha (Äppelbo), daterad 23 januari 1621 – alltså tio månader innan tryckeriet installerades i Västerås (bilaga A, bild 1). Jag hävdar däremot att dessa formulär trycktes av Olofsson Helsing i Västerås någon gång under 1622. Efter att jag konsulterat de tryckta prokollen, gick jag även igenom de handskrivna, som upphör under året 1622.¹⁴⁰ Där fann jag exakt samma protokoll från visitationen i Äppelbo den 23 januari 1621. Min hypotes är därför att när väl formulären var tryckta i Västerås under 1622, fyllde Rudbeckius i dessa retroaktivt från början av 1621.

Den senare upplagan av visitationsprotokollen består endast av två blad och har ett mindre typsnitt (bilaga A, bild 2). De har samma slags tryckta linjering som förekommer i biskopens *Memoriale publicum* (bilaga A, bild 3). Jag antar att man vid detta nytryck av formulären medvetet avsåg att minska pappersåtgången genom att trycka dem på färre sidor.

Rudbeckius tidigaste anteckningsbok, *Memoriale quotidianum*, är upplinjerad för hand och de tidigaste anteckningarna är gjorda 1621 och de senaste 1645. Några år senare, cirka

---

¹³⁸ Visitationsprotokollen förvaras idag i Landsarkivet i Uppsala.

¹³⁹ Rudbeckius 1938, s. 3–4; Rudbeck 1916, s. 139.

¹⁴⁰ Visitationshandlingar 1566–1999, Västerås stiftsarkiv, Domkapitlet, F3a:2 (1621–1622) SE/ULA/13321/F 3 a/2.

1630, skaffar biskopen ett slags överskådligare ersättning av denna anteckningsbok, som hade blivit fullklottrad av oordnade anteckningar. Det blev en mer ordnad, sammandragen och kompletterad upplaga av anteckningar, som fick namnet *Memoriale publicum*. Vid en noggrann bibliografisk undersökning av de 159 inbundna bladen av *Memoriale publicum*, upptäckte jag att sidorna i anteckningsboken av folioformat, har *tryckta* linjer som utgör spalterna på varje sida. Att denna anteckningsbok skulle ha förtryckta linjer är inget jag tidigare har sett omnämnt i sekundärlitteraturen, vilket gör det extra intressant.

Tryckerimärken

Här följer min redogörelse samt analys av tryckproduktionen i Västerås under perioden 1621–1646 med avseende på tryckerimärkena. Fotografier på respektive märke finns i bilaga A, bild 4–6.

Alltsedan etableringen av Västeråstryckeriet användes tre emblem eller tryckerimärken på cirka 30 procent av de undersökta titlarna som trycktes vid Västeråsofficinen 1621–1646.¹⁴¹ I nästan alla fall återfinns tryckerimärkena på titelsidan, men på en oration är märke 1 placerat på näst sista sidan.¹⁴² I två fall, i Johannes Rudbeckius *Logica ex optimis...*, från 1625 och Petrus Rudbeckius *Twå nyja andeliga wijsor ..*, från 1623, finns både märke 1 och 2, det förstnämnda på titelbladet och det sistnämnda på sista sidan.¹⁴³

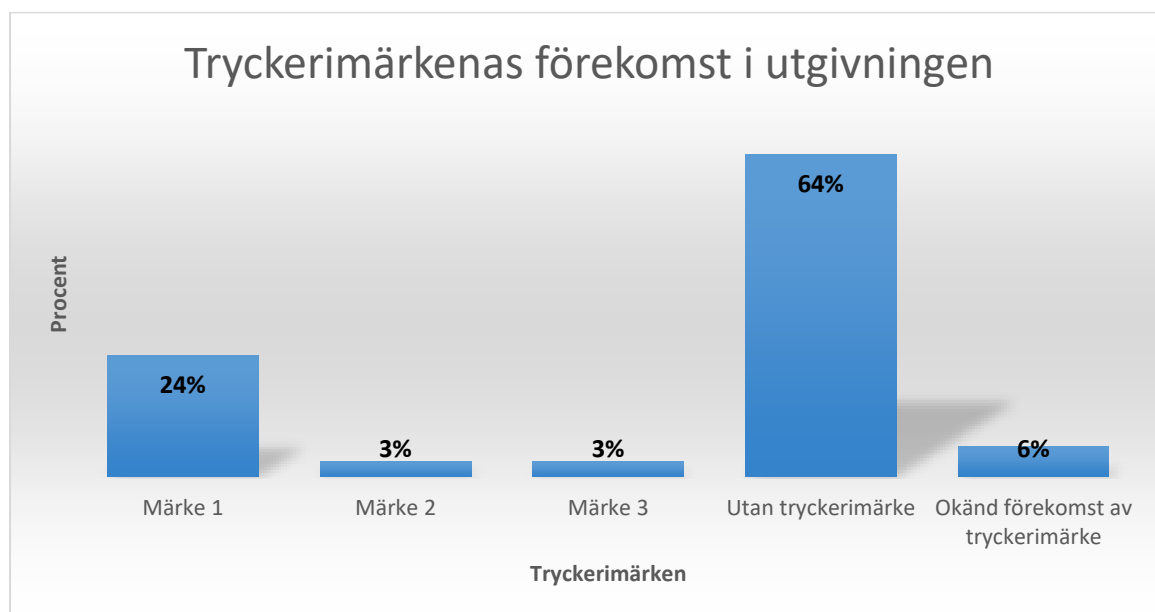

Diagram 5, n 172. Källa: bilaga B, tabell 1.

¹⁴¹ I en dagboksanteckning från 1624, omnämns märkena: ”tree Figurer... [med] Sentens...”, medan i en annan anteckning daterad 1622, samt i inventariet från slutet av 1620-talet, kallas de för ”konststycken”, se Rudbeckius 1938, s. 14, 31, samt Collijn 1906, s. 45.

¹⁴² Johannes Rudbeckius, *Oratio de linguae hebraeae praestantia & dignitate... gymnasio Arosiensi anno 1624. in synodo Mariana... Arosiæ typis consistorii.*, 1625.

¹⁴³ Johannes Rudbeckius, *Logica ex optimis et praestantissimis autoribus collecta & conscripta.*, Nunc demum secundo correctius edita Arosiæ. Anno 1625., Arosiæ Vesmannorum, 1625.

Av diagram 5 framgår förekomsten och fördelningen av tryckerimärkena i utgivningen och där syns också tydligt att en majoritet av trycken, 64 procent, helt saknade märken.¹⁴⁴ Det vanligaste var alltså att en publikation trycktes utan tryckerimärke, vilket kommer att diskuteras längre fram.

Vid en första anblick skulle man vilja benämna märkena just boktryckarmärken, emellertid följer dessa märken inte de enskilda boktryckarna, utan snarare Johannes Rudbeckius tryckeri. Jag är medveten om att många andra etablerade och kända boktryckarmärken representerade stora tryckeriverksamheter, såsom exempelvis Plantin och Manutius och inte alltid enskilda tryckare. Traditionen att applicera boktryckar- och förläggarmärken på böcker och småtryck var mycket vanlig i Europa, dels för att autentisera proveniensen och legitimera avsändaren och dels för ge en framställning av tryckarens eller förläggarens självbild, tro och kulturella sammanhang.¹⁴⁵ Hugo Lagerström definierar det yrkesemblem eller yrkessymbol.¹⁴⁶ Jag menar att tryckerimärkena på Västeråstrycken symboliserar ett slags ”Arosiaförlag”, grundat av Rudbeckius. Därför väljer jag fortsättningsvis att benämna dem tryckerimärken. De tre tryckerimärkena prydde många Västeråstryck långt efter att boktryckaren Olofsson Helsing försvunnit ur bilden och bruket fortsatte så ända in på 1740-talet.¹⁴⁷ I en inventarieförteckning från 1635 omnämns tryckerimärkena och värt att notera är att det vanligast förekommande märket, det jag kallar märke 1, benämns ”Symbole Arosiensj” (Västeråssymbolen). Det verkar därmed ha varit en vedertagen symbol, kanske av samtiden direkt associerad till Västerås, av beteckningen att döma.¹⁴⁸

Ett emblem är ett märke med en symbolisk funktion och det ligger i dess natur att inte utan vidare låta sig tolkas.¹⁴⁹ Karakteristiskt för ett emblem är en didaktisk underton och en

---

¹⁴⁴ Eftersom tolv tryck inte finns att tillgå idag och därför inte har kunnat undersökas, ingår dessa i kategorin ”förekomst av märke okänd”. Ett av dessa tryck, *Quadratum cujus latus...* (Västerås, 1628) undersöktes dock av J. Rudbeck och är inkluderad i hans bibliografi, där ingen förekomst av tryckerimärke omnämns (Rudbeck 1918, s. 90). Därför har den titeln beräknats inom kategorin ”saknar tryckerimärke”. I två fall förekommer både märke 1 och 2 i samma tryck, vilket medtagits i statistiken.

¹⁴⁵ Anja Wolkenhauer, Bernhard F. Scholz, ”Preface”, i Anja Wolkenhauer & Bernhard F. Scholz (red.), *Typographorum emblemata: The printer’s mark in the context of early modern culture*, De Gruyter Saur, Berlin, 2018, s. [vii]. För en fördjupning inom detta område hänvisas till denna antologi. Kristina Lundblad behandlar i sin artikel i nämnda antologi hur dessa märken relaterar till uppkomsten av och gränser mellan olika yrken inom tryckeriverksamheten. Kristina Lundblad, ”The printer’s mark in early modern Sweden”, i Anja Wolkenhauer & Bernhard F. Scholz (red.), *Typographorum emblemata: The printer’s mark in the context of early modern culture.*, De Gruyter Saur, Berlin, 2018, s. 252–253.

¹⁴⁶ Hugo Lagerström, *Boktryckarevapnet genom tiderna.: En sammanfattande översikt*, Stockholm, 1939.

¹⁴⁷ Åberg 1971, s. 4.

¹⁴⁸ Collijn 1906, s. 46.

¹⁴⁹ *Nationalencyklopedin*, emblem. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/emblem> (senast kontrollerad 2019-08-02).

moralisk pekpinne.¹⁵⁰ Det kombinerar en bild med ett motto och det stämmer bra in på detta tryckerimärke som består av både bildspråk och en sentens. Märket föreställer tre ringblommor växande på en kulle under en strålande sol (bilaga A, bild 4). De tre ringblommorna är nära förknippade med biskop Johannes Rudbeckius, eftersom de redan utgjorde hans biskopssignet. Samma symbol smyckar även biskopens och hustrun Malins gravkor i Västerås domkyrka. Det har spekulerats om vilken sorts blomma som egentligen är avbildad i Johannes Rudbeckius märke 1 (även märke 3, se nedan).¹⁵¹ Att det är ringblomman (*Calendula officinalis*) kunde jag slutligen bekräfta, då jag på Kungliga biblioteket fann en dikt av Petrus Rudbeckius i ett Västeråstryck, en oktav från 1623, där ringblomman talar direkt till läsaren.¹⁵² Dikten är tryckt ovanför tryckerimärke 1 på den undervisande skriftens sista sida och har rubriken ”Thenna figur till läsaren”. Att det rör sig om ringblomman framgår av första versraden: ”Kom hijt och see migh Ringenneblomma, och hör hwad jagh tigh lærer til fromma...” (bilaga A, bild 7).

Ringblommans symbolik är befastad både inom kristendomen och som medicinalväxt. Bland annat betraktades den som en symbol för himlen och solen, precis som biskop Rudbeckius uttrycker i sitt valspråk.¹⁵³ Ringblomman följer solens gång, på samma sätt som Rudbeckius följer Gud. Ett annat namn på ringblomman är även solsicka.¹⁵⁴ Likt en människas livscykel, föds, mognar och vissnar ringblomman. *Calendula* kommer från latinets *calendae*, vilket i den julianska kalendern innebar månadens första dag. Betydelsen blir därför att det är något som återkommer varje månad, precis som ringblomman blommar återkommande i medelhavsländerna.¹⁵⁵ Petrus Rudbeckius skriver i dikten att den kristne, likt ringblomman, alltid ska följa himlen och solen och inte låta sig förföras av världsliga ting. Jag tolkar symboliken i tryckerimärket som starkt kristet uppfostrande och en uppmaning till lydnad.

---

¹⁵⁰ Allan Ellenius, ”Johannes Schefferus, Kristina Minerva och Fortuna Audax : en studie i politisk emblematik”, i *Lychnos: årsbok för idé- och lärdomshistoria. 1954–1955*, s. 165–195.

¹⁵¹ Hugo Lagerström kallar blommorna för rosor: Hugo Lagerström, *Svenska bokhantverkarens exlibris, märken och signeter: en nutidskrönika om svenskt bokhantverk och svenska bokhantverkare*, Bröd. Lagerström, Stockholm, 1943, s. 50. John Rothlind menar dock att det rör sig om ringblomman, som man vet odlades i biskopens trädgårdar: John Rothlind, ”Johannes och Malin lyfter blicken”, i *Västerås stifts magasin: tidningen för dig som arbetar eller är förtroendevald i Västerås stift*, Västerås stift, 2018:02, s. 21.

¹⁵² Petrus Johannis Rudbeckius, *Een liten vnderwijsning, om Sweriges rijkes bönedagar, synnerligen the som, när någhen landzplåga på färde är, brukas.: Sampt på Sweriges wapn, en nyttig och wälmeent vthtydning ...*, [Västerås], 1623.

¹⁵³ Rothlind 2018, s. 21.

¹⁵⁴ *Nationalencyklopedin*, solsicka. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/solsicka> (senast kontrollerad 2019-08-02)

¹⁵⁵ Treccani vocabolario, <http://www.treccani.it/vocabolario/calendula/> (senast kontrollerad 2019-04-14).

Märke 1 har en underliggande kartusch med voluter, där det står *Arosia* och i en inramande omskrift devisen: *Caelum non inferiora sequor. Mihi a Deo adhaerere bonum.*¹⁵⁶ Tryckerimärke 3, som jag analyserar längre fram, har samma devis, dock med tillägget ”*et solem*” (och solen). *Himmelen och solen följer jag och intet lägre*, biskop Johannes Rudbeckius eget valspråk, har också fått utgöra titeln på denna uppsats. Jag anser att biskopens motto väl symboliserar det faktum att han inte ”underkastar” sig någon annan än Gud och att han har höga ambitioner. Idag kanske vi med en modern term till och med skulle säga att han skapade ett ”varumärke” för sig själv, för Västeråstryckeriet och gymnasiet.

Märke 1 är storleksmässigt det minsta tryckerimärket och är lätt elliptisk (38 mm bred och 37 mm hög).¹⁵⁷ Det förekommer i 42 fall av de undersökta trycken, motsvarande 24 procent av utgivningen (se diagram 5) och användes av alla tre boktryckarna från 1622 till 1646, även om det var under Olofsson Helsings verksamhetsperiod, som märke 1 användes mest frekvent. Detta märke nöttes med tiden ned och utifrån studien av källmaterialet noterar jag att redan i vissa småtryck från 1625 börjar delar av avtrycket försvagas. Till slut gick det högra bladornamentet sönder, vilket märks första gången i trycket av *Marknadspredikan* från 1628, där ornamentet saknas helt.¹⁵⁸

Märke 2 har jag funnit i fem tryck, vilket utgör tre procent av de undersökta titlarna. Märke 2 pryder även *Diarium*, trycket med osäker tryckort och därför undantaget i min statistik.¹⁵⁹ Tryckerimärket består av en rektangulär renässanskartuschram (50 mm x 58 mm) som innesluter en rundel. Utmärkande för märket är att det i rundelns mitt står ett besynnerligt träd med öron till frukter hängande i lövverket (bilaga A, bild 5). Ett antal ögon blickar ner från himlen med devisen *Cernit Deus omnia vindex* (Gud domaren märker allt) som inramning.¹⁶⁰ Att det symboliserar det faktum att Gud ser och hör allt är tveklöst, vilket förstärks av orden vid trädstammen: *Nusq[ua]m solus* (Ingenstans ensam). I bakgrunden syns silhuetten av en stad. Möjligtvis skulle den kunna symbolisera Västerås. Liknande ”*Non solus*-motton” och varianter på trädtemat återfinns i andra boktryckar- och förläggarmärken i Europa. Trädet kan ha flera symboliska tolkningar: trädet i Eden, kunskapens träd och livets träd.¹⁶¹ Kunskapens träd tycker jag med fördel kan appliceras på Johannes Rudbeckius vision

---

¹⁵⁶ ”Himmelen följer jag och intet lägre. För mig är det gott att vara fästad vid Gud”, Åberg 1971, s. 18. Se Psaltaren, psalm 73:28 (Gamla testamentet, 2000): ”Men jag har min lycka i att nalkas Gud, ...”.

¹⁵⁷ För en utförligare beskrivning av dessa märken, se Letalick Rinaldi 2018.

¹⁵⁸ Johannes Rudbeckius, *Een höghnödigh andeligh marcknadz predikan, aff Esaiaë thet 55. capitel, hållin i mårnesso marcknadh j Westerås domkyrkio aff ... Iohanne Rudbeckio ... anno christi 1628.*, Tryckt i Westerås aff Oluff Olsson [sic!], H., 1628; Rudbeck 1906, s. 106.

¹⁵⁹ Petrus Johannes Rudbeckius, 1621; se även s. 18–19 i denna uppsats.

¹⁶⁰ Åberg 1971, s. 17.

¹⁶¹ Se Judit Vizkelety-Ecsedys artikel om ungerska boktryckarmärken: Judit Vizkelety-Ecsedys, ”Mottos in printers’ devices – thoughts about the Hungarian usage”, i Anja Wolkenhauer & Bernhard F. Scholtz (red.),

och engagemang för undervisning, lärdom och uppbyggelse. Det är i det redan omnämnda trycket *Diarium*, av Petrus Rudbeckius, som detta märke förekommer för första gången. Petrus Rudbeckius författade eller översatte nedanstående vers, säkert inspirerad av Psaltaren, psalm 94:9 (Gamla testamentet, 2000): ”Skulle han som gett er öron inte höra, han som skapat ögat inte se?” Versen förklarar dessutom den uppfostrande symboliken i tryckerimärket och pryder titelsidan under märke 2 på *Diarium*:

Sij, daghen hafwer ögon och skoghen öron,
Huru är thet tå doldt, ehwadh som i gören:
Thereföre synda icke, ty Gvdh ther seer,
Gvdz engel bedröfwat och Sathan leer,
Samwetet gnager och Helwetet plåghar,
Ah wee then som sigh här til förwåghar.

En variant av denna vers finns även under tryckerimärke 2, på sista sidan i *Twå nyja andeliga wijsor....* (1623).¹⁶² Dessa rader återfinns också på sista sidan tryckta intill märke 2 på Johannes Rudbeckius oration från 1621: *Oratio de officio Ministrorum verbi*. Denna gång är de på latin och börjar *Ne pecces, Deus ipse videt Tuus angelus adstad. Etc.* Detta ”etc” är en indikation på att citatet är välkänt för den tilltänkte, och i detta fall bildade, läsaren och att fortsättningen är underförstådd. Ett par av dessa versrader på latin finns även på sista sidan av *Logica ex optimis,...* (1625), placerade över märke 2.

Det mest komplexa och största tryckerimärket (73 mm x 74 mm) är märke 3 (bilaga A, bild 6), som även det förekommer på fem tryck eller i tre procent av utgivningen. Den yttre ramen innehåller återigen biskop Rudbeckius valspråk: *Caelym et solem non inferiora seqvor. Mihi non mvndo sed adhaerere Deo bonvm*. I en kartusch nedtill står det *Arosia Svecorum*. Märket är rikt på detaljer och kristen ikonografi, Här finns också en avbildad stadssilhuett och en kyrka skymtas (måhända Västerås domkyrka?). En bedjande person med en korsprydd fana knäböjer framför en nattvardskalk under ett strålande kors. Enligt konsthistorikern Simon McKeown kan fanan vara uppståndelsens banér.¹⁶³ Ringblommorna från märke 1 återfinns också på detta märke.¹⁶⁴ I mittfältet finns en längre akronym, som ingen med säkerhet ännu lyckats tyda.¹⁶⁵ Längst till höger finns en byggnad avbildad, liknande ett slott. Kanske ska de föreställa kyrka och slott – de två maktpolerna, endast underställda Gud? I alla händelser ville märkena kommunicera något till omvärlden och det faktum att märke 3 har

---

Typographorum Emblemata. The printer's Mark in the context of early modern culture, Berlin/Boston: De Gruyter Saur, 2018, s. 336.

¹⁶² Petrus Johannis Rudbeckius, *Twå nyja andeliga wijsor ...*, Westerås, 1623.

¹⁶³ Simon McKeown, recension av Wolkenhauer, Anja & Scholz, Bernhard F. (red.), *Typographorum emblemata: The printer's mark in the context of early modern culture*, De Gruyter Saur, Berlin, 2018, i *Emblematica : essays in word and image*, vol. 2(2018), s. 385.

¹⁶⁴ Lundblad 2018, s. 246.

¹⁶⁵ För vidare läsning av Kristina Lundblads tolkningsförslag, se Lundblad 2018, s. 247.

benämningen *Arosia Svecorum* tillagd, kan tyda på ett förtydligande för en reception hos utländska läsare. Detta märke användes fortfarande vid Västeråstryckeriet 1702, då det trycktes på ett gymnasieprogram av Petrus Tillaeus.¹⁶⁶

Arthur Sjögren menar att märkena först skars i trä och sedan avgjöts i stilmetall.¹⁶⁷ I ett mer sentida och redan omnämnt inventarium från 1642 är märkena beskrivna såsom skurna i ”tygh”, där detta ord betyder stilmetall/bly.¹⁶⁸ Tolkningen att de skulle vara tillverkade i metall stämmer överens med att de skulle ha varit införskaffade hos stilgjutaren Peter van Selow i Stockholm, vilket redan diskuterats.

För att försöka identifiera ett eventuellt mönster och se huruvida märkena är kopplade till en viss genre är detta redovisat i diagram 6. Sammanlagt förekommer tryckerimärkena 52 gånger, eller på 50 titlar (eftersom det, som tidigare nämnts, finns två märken på trycket *Logica ex optimis...* samt *Twå nyja andeliga wijsor ...*). Det är tydligt att det är predikningarna som oftast har märke 1 på titelsidan, vilket förekommer på 14 tryck. Det innebär att 33 procent av alla undersökta titlar som är försedda med tryckerimärke 1 är predikningar. Den näst största genren är läromedel, där tryckerimärke 1 förekommer på åtta tryck (19 procent).

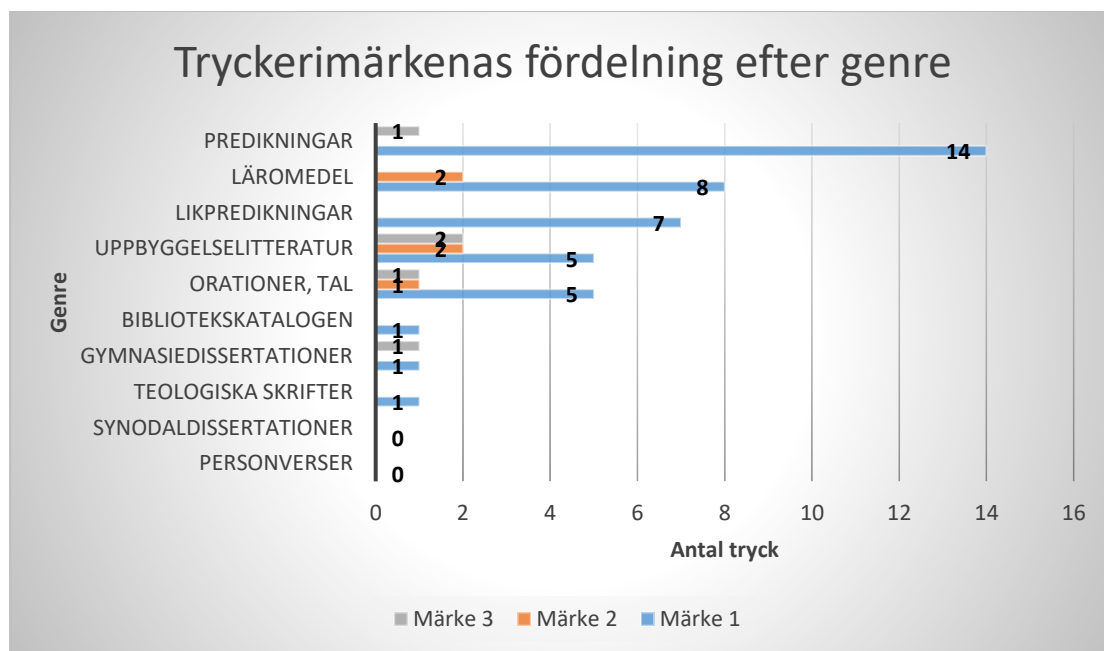

Diagram 6, n 52. Källa: bilaga B, tabell 1.

¹⁶⁶ Rudbeck 1918, s. 44.

¹⁶⁷ Arthur Sjögren, ”Ur anteckningsboken. Om några av det äldre Västeråstryckeriets tryckaremärken”, i *Nordisk Boktryckarekonst*, vol. 15, 1914, s. 58.

¹⁶⁸ Sjögren 1914, s. 58; Rudbeck 1916, s. 276; Handlingar angående boktryckeriet 1622–1806, Västerås stiftsarkiv, Domkapitlet, I3:1. SE/ULA/13321/I 3/1.

Det är intressant att se märkenas spridning över tid, för att se hur de har använts under de olika boktryckarnas verksamheter, vilket framgår av diagram 7.¹⁶⁹ I detta diagram illustreras även den minst lika viktiga uppgiften om det antal undersökta tryck som *saknar* tryckerimärke, vilket redan påvisats i diagram 5. Jag har tidigare konstaterat att

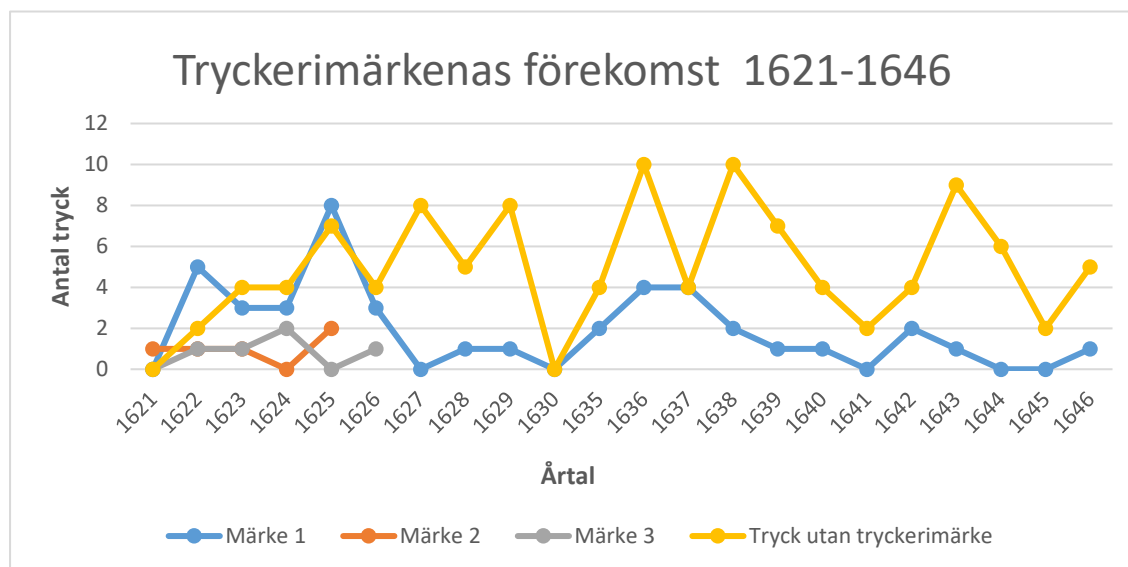

Diagram 7, n 161. Källa: bilaga B, tabell 1.

tryckerimärkena 2 och 3 endast användes under Olofsson Helsings tid. Sista gången märke 2 brukades var 1625 och märke 2 år 1626. Märke 1, däremot, användes av alla tre tryckarna och bruket var väl utspritt under perioden 1622–1646, med toppar under 1625 och i någon mån 1636/37.

Tryckerimärken anses vara ett slags kännetecken som gav legitimitet till utgivningen och bekräftade avsändaren. Det vore intressant att gå vidare och närmare undersöka när och varför/varför inte tryckeriet använder sitt tryckerimärke och gärna i jämförelse med andra samtida tryckerier, men det faller utanför ramen för denna uppsats.

Format, papper, typsnitt och språk

Hur såg tryckproduktionen i Västerås ut under perioden 1621–1646 med avseende på format, papper, typsnitt och språk?

I min undersökning av Västeråstrycken dominerar kvartoformatet markant med 70 procent av utgivningen, vilket framgår av diagram 8. 16 procent av publikationerna är av oktavformat

¹⁶⁹ Som tidigare nämnts finns tolv titlar inte att tillgå idag och har därför ej kunnat analyseras. Ett av dessa tryck, *Quadratum cujus latus...* (Västerås, 1628), undersöktes dock av J. Rudbeck och finns med i hans bibliografi, där ingen förekomst av tryckerimärke omnämns (Rudbeck 1918, s. 90). Titeln ingår därför i beräkningarna i kategorin ”tryck utan tryckerimärke”, medan det för elva titlar inte har kunnat beläggas huruvida de har eller saknar tryckerimärke. Därav populationen 161 titlar i diagram 7.

och 7,5 procent är folio. Endast ett tryck är en duodes och två stycken har ett mycket stort format (1:0). Formatet brukar vara en indikation på tryckets användningsområde och i fallet med duodesen rör det sig om en liten bönbok, som skulle vara praktisk och lätt att ta med sig.¹⁷⁰

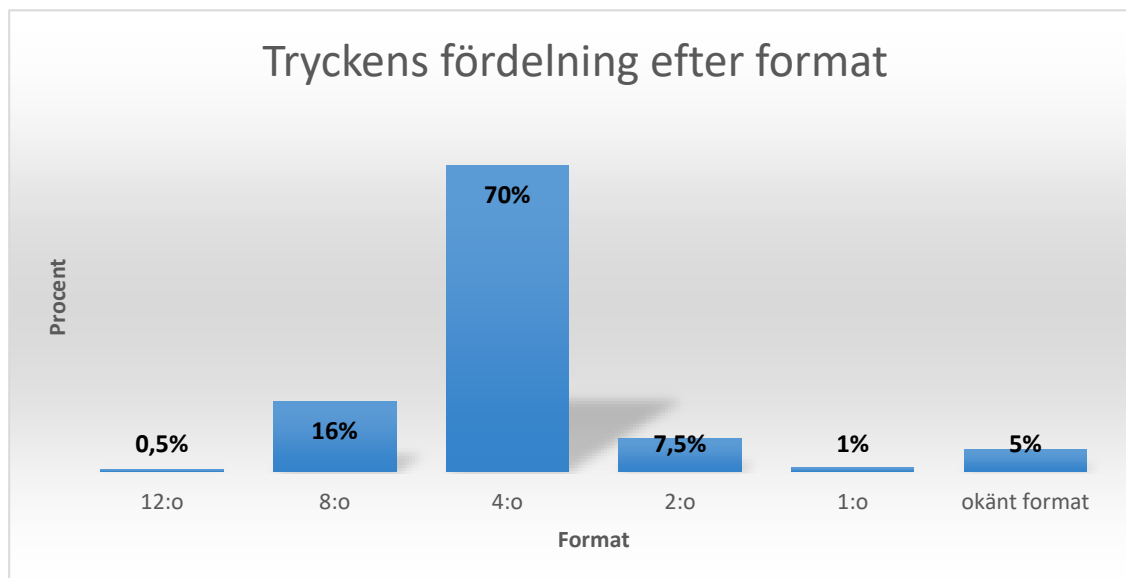

Diagram 8, n 172. Källa: bilaga B, tabell 1.

Ett mönster jag identifierat är att samtliga läroböcker är oktaver. Även där var troligtvis tanken att man skulle kunna ha med sig sin exempelvis latinska grammatik i fickan. Likaså är den största delen av uppbyggelse-litteraturen av litet format, såsom andaktsböcker och andliga sånger. Samtliga predikningar, orationer och dissertationer är däremot av kvartoformat. Lyckönsknningar och hyllningsdikter är oftast av folioformat. I salukatalogen anges inte sällan formatet efter titeln (se bilaga B, tabell 2).

En del av exemplaren i vissa utgåvor trycktes ibland på lite finare skrivpapper. Så är fallet med Rudbeckius avtryck av sex filosofiska disputationer ventilerade i hans privatkollegium 1611 och tryckta 1625, *Logica ex optimis...*¹⁷¹ Dessa exemplar var troligen avsedda åt mer välbeställda personer och hade säkert ett högre pris. Det exemplar jag undersökt i Västerås stiftsbibliotek har ett fint och lite styvare papper, helt annorlunda mot det ganska grova, beigeaktiga och lite sladdrigare papper, som de flesta Västeråspubliceringarna annars var tryckta på.

¹⁷⁰ Johann Gerhard, *Theologia practica. Thet är, twenne små, dock ganska tröstrijke trachtather.: The ena begriper uthi sigh Gudz ... sampt en troghen siäls andeligha samtaal ... Then andre innehåller guddomligh tröst och hwgswalelse ...*, Wästeråås, 1624.

¹⁷¹ Rudbeckius 1625.

Både skriv- och tryckpapperet inköpte Rudbeckius från Stockholm och han hade planer på att anlägga en papperskvarn i Västerås.¹⁷² Från och med 1628 införskaffades ”gott skriffpapper” från den nyetablerade Tanneforskvaren i Linköping.¹⁷³ Enligt en dagboksnotering från 1633 sålde han även lump till papperskvaren i Linköping: ”NB. Lumpor til pappers quarn j Linköp. biudhes een book pappr för pundet.”¹⁷⁴ Jag har emellertid inte lyckats belägga att något av det undersökta källmaterialet har tryckts på papper från Tanneforskvaren. Jag har gjort sporadiska stickprov på några tryck efter 1628 för att se om det var möjligt att finna ett vattenmärke med två korslagda nycklar, som var Tanneforskvarens symbol, men utan framgång. Jag har däremot identifierat och belagt fyra andra vattenmärken. Två stycken härrör från den senare tryckningen av visitationsprotokollen och *Memoriale publicum*. Jag befann att de har tryckts på likadant papper, från samma papperskvarn och därmed troligtvis under samma tidsperiod, 1629/1630 (se sid. 30–31, samt bilaga A, bild 8). Ett vattenmärke, cirka fem cm högt, liknar en krönt sköld med bokstäverna IM eller MI. I boken *Paper comes to the North*, av Nils Lindberg, hittade jag exakt detta vattenmärke. Det var belagt första gången 1625, vilket kan stämma bra i detta fall; papperskvaren är okänd, men troligtvis hade det sitt ursprung i östra Tyskland.¹⁷⁵ Det andra vattenmärket består av bokstäverna MH och under dem, på ett slags sköld, bokstäverna IK. De kommer också från en okänd papperskvarn i Tyskland och har kunnat beläggas första gången 1624, enligt Lindberg.¹⁷⁶ Det tredje vattenmärket består av en krönt sköld med bokstaven R på. Enligt Lindberg är det ett vattenmärke, belagt från 1625, som användes vid ett pappersbruk i västra Tyskland, möjligtvis Rantzau. På papperet med detta vattenmärke trycktes *Anagramma*, ett patentfolioark med lyckönskningar tillägnade Rudbeckius.¹⁷⁷ Jag fann ytterligare ett vattenmärke i papperet till ett av visitationsprotokollen (den tidigare upplagan). Ordet ”Bensen” framträder ovanför en otydlig sköld och enligt Lindberg rör det sig om papper tillverkat i den böhmiska staden Benesov.¹⁷⁸ Slutligen kunde jag i en synodaldisputation från 1628 även urskilja ett vattenmärke i form av en krona.¹⁷⁹ Tyvärr

¹⁷² Rudbeckius 1938, s. 254.

¹⁷³ Rudbeckius 1938, s. 126: [1634]: ”bestellas j Stocholm ... om Tryckepapper och predikan tryckias”; s. 122: [1633]: ”j Lijnköping Riiss. 11. Fått hem sedhan ther aff 31. Julij – 2 rijs.”

¹⁷⁴ [1 bok skrivpapper = 24 ark; 1 ris = 20 böcker], <http://diginpast.se/ostkanten/swe/link/measure/measure.html> (senast kontrollerad 2019-04-14).

¹⁷⁵ Nils J. Lindberg, *Paper comes to the North: sources and trade routes of paper in the Baltic sea region 1350–1700 : a study based on watermark research*, IPH, Marburg, 1998, s. A120, vattenmärke nr. 598.

¹⁷⁶ Lindberg 1998, s. A121, vattenmärke nr. 608.

¹⁷⁷ *Anagramma*. In *nomen clarissimi & excellentissimi viri d. Johannis Rudbecchii S.S. Theologiae doctoris eximij, episcopi arosiensium dignissimi, Mecaenatis & patronj reverenter suspiciendi...*, Arosiae, 1627; Lindberg 1998, s. A110, vattenmärke nr. 536.

¹⁷⁸ Lindberg 1998, s. A13, nr. 60.

¹⁷⁹ *Propositiones de iustitia originis & libero arbitrio, ... 3. & 4. sept. anni currentis 1628*. Arosiae, Ab Olao Olai H. Typog. Consistorij.

lyckades jag inte belägga det vattenmärket, varken i vattenmärkeskataloger eller databaser. Förutom dessa beskrivna observationer, var det svårt att urskilja vattenmärken i trycken.

Vid etableringen av tryckeriet medförde boktryckaren Olofsson Helsing egna fraktur- och antikvastilar, samt en mindre kvantitet grekisk stil. Av kontraktet med boktryckaren framgår att om fullständiga tryck på grekiska och hebreiska önskades, fick biskop och domkapitel själva stå för inköpet eller på annat sätt komma överens med Olofsson Helsing.¹⁸⁰ Precis som Rudbeckius personligen engagerade sig i inköp av papper, gjorde han detsamma med stiltförrådet. Den återkommande, nödvändiga förnyelsen av typsnittsuppsättningen var en tung ekonomisk börda för verksamheten och inköpen av stilar har noggrant dokumenterats i dagboken.¹⁸¹ Endast det nödvändiga införskaffades och stilarna användes till det yttersta.¹⁸² Huvudleverantören av stilar till Västeråstryckeriet var stiljutaren i Stockholm, Peter van Selow. Han var den förste som bedrev stilgjuteri i Sverige och försåg Västeråsofficinen med tryckstilar från och med år 1622.¹⁸³

I Rudbeckius dagboksanteckningar omnämns Peter van Selow tre gånger under år 1622. Biskopen noterar att han sammanlagt var skyldig van Selow 60 daler för en beställning av stiljutning av en latinsk mittel kursiv och en mittel grekiska. Det var en uppsättning som skulle räcka för att sätta ett ark.¹⁸⁴ Den flitigt anlitate stiljutaren omnämns återkommande i *Memoriale quotidianum* ända fram till 1639. Vid varje leverans rör det sig om utgifter om 20 daler åt gången. Vid ett tillfälle verkar stiljutaren ha fått ut betalning i form av två tunnor mjöl i stället för i pengar.¹⁸⁵ De stilar som användes var: schwabacher, fraktur, antikva, kursiv, grekiska och hebreiska i olika grader. På en och samma titelsida kunde många olika stilar användas, såsom på en sorg- och klagpredikan över kung Gustav Adolf, tryckt 1636 (bilaga A, bild 9).¹⁸⁶ Titelsidan är tryckt med canon, teuerdank, tertia, mittel och cicero fraktur, cicero schwabach och mittel antikva.¹⁸⁷ I studien har jag befunnit ett konsekvent tillämpande av regeln att sätta svenska och tyska språken med schwabach eller fraktur och latin med antikva, som brukligt var. Det finns dock ett exempel på när sättaren slarvat och det

---

¹⁸⁰ Bengt Bengtsson, *Svenskt stilgjuteri före år 1700: studier i svensk boktryckerihistoria*, Skolan för bokhantverk, Diss. Stockholm : Högsk., Stockholm, 1956, s. 129.

¹⁸¹ Ankarcrona 1997, s. 190.

¹⁸² Ridderstad 1997, s. 351.

¹⁸³ Bengtsson 1956, s. 117, 129.

¹⁸⁴ Bengtsson 1956, s. 129.

¹⁸⁵ Rudbeckius 1938, s. 129–131.

¹⁸⁶ Johannes Rudbeckius, *Sorgh : och klaghepredikan öffuer Then Storemechtighe / höghborne Furstes och Herres / H. Gustaff Adolphs Sweriges / Göthes och Wendes Konung/ Storfurstes til Finland / Hertig uthi Estland och Karelen / Herres öffuer Ingermanland/ etc. Dödelighe Affgång...*, Västerås 1636.

¹⁸⁷ Bengtsson 1956, s. 130.

är just på ovannämnda titelsida, där ordet ”anno” vid två ställen har satts med fraktur och likaså ordet ”Novembris”.¹⁸⁸

Tryckstilen vid Västeråstryckeriet, ett slags tysk senrenässans, var tidstypisk, med sättning av stora frakturtyper för titeln, ofta inramat av typografiska ramar.¹⁸⁹ Dessa var sammansättningsbara, rörliga ornament i form av äggstavar och andra bårder och i de undersökta trycken återfinns de i olika tjocklekar. 66 procent av alla undersökta titelsidor har ramlister i olika utföranden. Fyra tryck har mer elaborerade typografiska ramar som pryder titelsidorna än övriga tryck, vilket tyder på att dessa titlar var särskilt betydelsefulla. De typografiska ramarna är ornamentala och vackert utsirade. Tre ramar är identiska och de dekorerar titelsidorna på *Hwsbiblia* 1623, *Enchiridion* (Psalmboken 1627) och *Een Bootpredikan* (1626).¹⁹⁰ Den fjärde titelramen verkar vid en första anblick identisk med den andra ramtypen, men vid närmare undersökning syns några skillnader. Ramen finns på det enskilt tryckta titelbladet till en tilltänkt samlingvolym av dissertationer, *Declamationes et disputationes...* [1630].¹⁹¹ I endast ett fall har jag hittat en bred och dekorativ typografisk ram i tryckets kolofon. Det rör sig om trycket *Samwetz plåster emoot allahanda samwetz-quaal...*, en oktav från 1638. På dess sista sida står tryckuppgifterna omramade av denna dekorativa typografiska ram.¹⁹²

Vid Västeråsöffcinen trycktes ett fåtal titelsidor i både svart och rött. Titelsidorna på *Hwsbiblia*, *Enchirdion*, *Psaltaren* och *Almanackan* trycktes i två färger. Almanackan har inte bara rött och svart tryck på titelsidan, utan det finns genomgående inslag av rött tryck (precis som *Diarium*), som brukligt var i almanackor. Även de lyckönskande verserna *Quadratum cujus latus V area XXV. In natale & nomen viri quadrati dn. Johannis Rudbecchij antistitidis aros*, var enligt Rudbeck tryckta i två färger.¹⁹³

Vad gäller utgivningen i relation till språk, illustrerad i diagram 9, är det relativt jämt

---

¹⁸⁸ Bengtsson 1956, s. 205–206.

¹⁸⁹ Hugo Lagerström, *Svensk bokkonst: studier och anteckningar över särdragen i svensk bokstavsform och svenskt tytryck med omkring 140 avbildningar av äldre och nyare tytryck*, Bröderna Lagerström, Stockholm, 1920, s. 13.

¹⁹⁰ Ericus Svenonis, *Een bootpredikan öffuer Joelis. 2. cap. v. 12. 13. på stoore bönedaghen, then 20. Junij. anno 1623.*, Westeråhs, 1626.

¹⁹¹ Johannes Rudbeckius, *Declamationes et disputationes latinæ proxime præteritis annis Arosiæ Vespmannorum impressæ & publicatæ, ...*, Aros., 1630.

¹⁹² Friedrich Balduin, *Samwetz plåster emoot allahanda samwetz-quaal in genere et in specie: doch särdeles them, som twijfla om sina ewigha saligheet, så ock them som leedas wid at leffua, och wela sigh sielffua förgöra, ganska nyttigh til at läsa, vthgången på latijn aff... Friderico Baldvino ... them samwetzqualdom til tröst, förswenskat aff Erico Matthiæ Aros. ...*, Medh wällachtat Peder Jönssons och Jacob Bergz borgares i Wästerås bekostning, tryckt aff Peder Wald, medh capitels tryck anno 1638., 1638.

¹⁹³ Rudbeck 1918, s. 90 ; *Quadratum cujus latus V area XXV. In natale & nomen viri quadrati dn. Johannis Rudbecchij antistitidis aros. Digniszimi, ss, th. Doctoris clariszimi, mecaenatis patris oco reverenter suspiciendi ... Arosiæ praelo Olai Olaj, [Västerås 1628].*

fördelat mellan de dominerande huvudspråken svenska, 78 stycken titlar (45,3 procent) och latin 83 stycken (48,2 procent). Utav de övriga trycken är två stycken på grekiska, två på tyska, fem stycken är tryckta på flera språk och två tryck har parallelltext på svenska och latin. De språk som förekommer i den flerspråkiga kategorin, förutom de redan nämnda, är: hebreiska, italienska (toskanska) och engelska. De sällsynt förekommande språken italienska och engelska förekommer endast i ett tryck, en likpredikan av Rudbeckius över ärkebiskopen Petrus Kenicius, tryckt 1637.¹⁹⁴

Cirka tio procent (18 titlar) av utgivningen vid Västeråstryckeriet bestod av översättningar, ofta från tyskan.

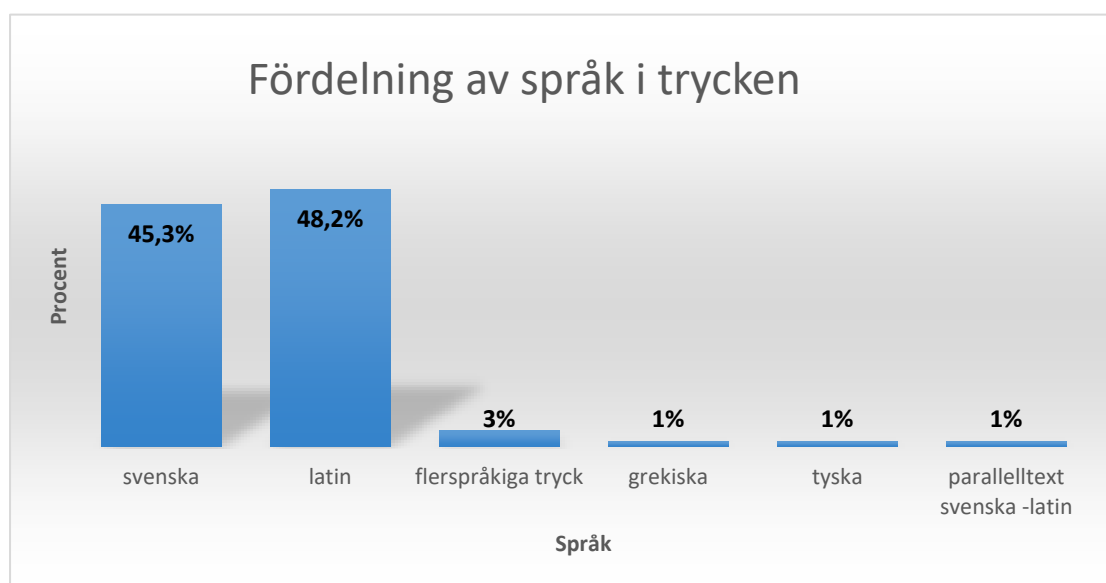

Diagram 9, n 172. Källa: bilaga B, tabell 1.

Diskussioner och slutsatser

Jag har i avsnittet *Resultatredovisning och analys av tryckproduktionen* redogjort för uppsatsens huvudsakliga syfte: en kartläggning och analys av tryckproduktionen utifrån parametrarna boktryckare, genre, tryckerimärken, format, papper, typsnitt och språk.

Diskussionerna på denna första analysnivå, kartläggningen över *vad* som producerades, har förts i ovanstående avsnitt och leder till slutsatser på den andra analysnivån om *hur* eventuella mönster framträder och sålunda till den andra frågeställningen i denna uppsats: vilka mönster kan skönjas i utgivningen?

¹⁹⁴ Johannes Rudbeckius, *Een christeligh Lijkpredikan, hållin uthi .... D. Petri Kenicii B. Arche Biskops uthi Upsala Begräffning. Aff D. Johanne Rudbeckio, Biskop uthi Westeråås. Then 28. Febr. Anno Christi 1636.* (Arosiae, 1637).

På den tredje analysnivån diskuteras och dras slutsatser kring *varför* dessa mönster framträder i utgivningen och ska därmed besvara uppsatsens tredje fråga: hur kan dessa mönster förklaras? Dessa frågeställningar kommer att behandlas parallellt i detta avsnitt.

Jag anser att jag efter den bibliografiska analysen av källmaterialet har kunnat urskilja tecken på en del mönster i utgivningen i Västerås under biskop Rudbeckius verksamhetsperiod. Jag har i min undersökning identifierat genre- eller ämnesområdena ”folkuppfostran och religion”, ”undervisning och pedagogik”, ”administration”, samt ”personverser”. I dessa kategorier reflekteras det som det rådande samhället lade stor vikt vid och det som inom textsociologin benämns som interaktion mellan samhälle och dokument. Samhället speglar sig i trycken och trycken speglas i samhällets reception av dem.

Av min analys har det framkommit att de största genrekategorierna var ”folkuppfostran och religion”, som uppgick till 56 procent av utgivningen, samt ”undervisning och pedagogik” som utgjorde 30 procent. Tillsammans utgör dessa huvudområden hela 86 procent av utgivningen. Analysen av det empiriska materialet bekräftar därmed att boktryckeriets huvudsakliga uppgift var att genom utgivningen betjäna både kyrkan och skolverksamheten i Västerås. Förklaringar till detta kan vi bland annat utläsa från det tal Johannes Rudbeckius höll i Uppsala redan 1604, som han sedan lät trycka i Västerås 1624, där han pläderar för nyttan och nödvändigheten av bildning och det framtida gymnasiets etablerande.¹⁹⁵ I talet, efter att ha ställt den retoriska frågan ”var är vårt tryckeri?”, redogör han för syftet med inrättandet av både en akademi och ett tillhörande tryckeri. Om bara tillräckligt ekonomiskt stöd uppbringades, skulle Västeråsgymnasiet bli självförsörjande både genom att det författades böcker och att de trycktes och såldes. Han menade att det vore mycket dyrare att leja tryckare, korrektorer i Stockholm och att de fattiga studenterna hade behov av att kunna köpa läroböckerna billigt, vilket inte skulle vara fallet i huvudstaden. Utgivningen vid tryckeriet skulle vara till fosterlandets gagn och utgöra ett led i utvecklingen av undervisningen. Var och en skulle bidra till att bistå fäderneslandet med vetenskapliga studier i sin stad. Det faktum att tryckeriverksamheten och distributionen införlivats i gymnasiets stadgar från 1628 bekräftar kopplingen mellan tryckeri och gymnasium.¹⁹⁶ Jag identifierar därför Rudbeckius och domkapitlets huvudsyfte med utgivningen att vara självförsörjande inom Västerås stift, vad gäller läroböcker, predikningar och

---

¹⁹⁵ Johannes Rudbeckius, *Oratio de literarum et scholarum utilitate simul ac necessitate, habita in illvstri academia Ubsaliensi a ... Iohanne Rudbeckio Nericio, anno, 1604. 12. Septembris ...*, Arosia. Ab Olao Olai H. typograph & typis consistorij Arosiensis. Anno 1624., 1624, s. 28-32; B. Rudolf Hall, (red.), *Valda aktstycken till svenska undervisningsväsendets historia*, Norstedt, Stockholm, 1912, s. 27-28.

¹⁹⁶ Hall 1912, s. 89-90.

uppbyggelselitteratur och därmed göra sig mer oberoende av extern utgivning. Detta skulle inte minst vara ekonomiskt fördelaktigt, vilket naturligtvis var en viktig faktor. Dåliga kommunikationer inom landet talade även för det gynnsamma med lokalproducerad utgivning. Distributionen av utgivningen underlättades via försäljning i den lokala bokhandeln eller under biskopens eller andras resor ute i stiftet eller till Stockholm, vilket framgår av Rudbeckius anteckningar.¹⁹⁷ Rudbeckius hade stor erfarenhet från sina utlandsvistelser, vad gällde undervisning och undervisningsmaterial. Han visste därför vilken typ av litteratur som saknades samt vad som borde ingå i utbildningen i Västerås och hans ambitioner var höga. Ett välförsett och fungerande gymnasium lockade dessutom till sig fler studenter och gynnade en stabil verksamhet, där framtidens präster och ämbetsmän utbildades och gynnade riket. Det gav även prestige, satte Västerås stift på kartan och höjde biskopens anseende.

Utgivningens takt och karaktär vid Västeråsofficinen förändrades över tid. Vi har sett en ökning i tryckproduktionen då en ny boktryckare började sin tjänst. Det uppdämda behovet av tryckproduktion, som vi finner vid Eriksson Walds tillträde efter perioden utan tryckeriverksamhet 1630–1635, påvisar en ökning i utgivningen. Som framgick av diagram 1 började tryckproduktionen minska kring 1640, undantaget 1643 då Lauringer tar nya tag. Av kontraktet med Lauringer från 1642 kan det även utläsas att tryckerirörelsen nu var av mindre omfattning än tidigare.¹⁹⁸ En bidragande orsak till minskningen kan ha varit Rudbeckius försämrade hälsa. Hans hälsotillstånd tillät honom förmodligen inte att upprätthålla samma engagemang som under början av sin verksamhetsperiod och tryckeriets verksamhet var så pass beroende av Rudbeckius att den påverkades. Tryckeriets mest energiska period var ändå under boktryckaren Olofsson Helsing första år. Det är inte svårt att förstå ”publiceringsivern” med denna nya kommunikationskanal och ett nystartat gymnasium, vilket yttrade sig genom utgivning inom samtliga kategorier. Man kan se utgivningen som uppdelad i två perioder: före och efter tryckeriets period av träda, mitten av 1630 till mitten av 1635. Under de första nio åren under Olofsson Helsing har jag funnit 84 producerade titlar, medan det under den andra perioden utgavs 88 titlar, tryckta under elva år. Med ett kritiskt öga bör det påpekas att vi naturligtvis inte vet exakt vad som producerats, eftersom inte allt som trycktes är bevarat. Dock får man se ändå se resultatet som en indikation på utgivning och utgivningstakt.

För att återknyta till ovanstående följer utgivningen inom genreområdet ”undervisning och pedagogik” ett liknande mönster: tryckproduktionen av denna typ av publikationer var även

---

¹⁹⁷ Rudbeckius 1938, s. 139, 286.

¹⁹⁸ Gamby 1941, s 178.

den mer koncentrerad under tryckeriets första verksamhetsperiod 1621–1630, med toppar 1630, 1636 och 1643. Åren 1636 och 1643 sammanfaller också med höjdpunkter i den sammantagna utgivningen. Publiceringen av dissertationer hade var som högst 1630 och 1636. Det har i resultatredovisningen redogjorts för hur dissertationer var en del av undervisningssystemet och samtidigt, genom distribution och utbyte, var ett sätt lyfta fram Västeråsgymnasiet.

Det är även under Västeråstryckeriets första verksamhetsperiod som de mest omfattande religiösa verken i större upplagor produceras, såsom de redan berörda Wagners *Hwsbiblia*, Psaltarupplagan och *Enchiridion*. De har alla påkostade titelsidor tryckta i två färger och avsikten var säkert en bred distribution. Dessa mer betydande böcker var samhällsnyttiga och av allmänt intresse, vilket gjorde att Rudbeckius kunde få enskilda mecenater, mest förmögna köpmän i stiftet, att bistå med finansiering. *Hwsbiblia*, t.ex., var ”uplagd och bekostat aff Claes Depken Borghare i Wästeråhrs” och Psaltaren ”uplagd och bekostadt aff Mathz Jörentzon, fordom K. Matz befallningzman widh Kopparberget.” Det exemplar som finns i Linköpings stiftsbibliotek har ett kungligt privilegium riktat till Petrus Rudbeckius för ”Swenska Psalmboken som in quarto är tryckt j Westerås”, daterat januari 1628, inbundet i början av psalmboken. Där framgår det att boken är upplagd av Petrus och bekostad av domkapitlet.

Ytterligare ett mönster jag har identifierat i utgivningen är att en fjärdedel, om man inkluderar likpredikningarna, är tillägnad predikkonsten. Predikningarna ökade säkert i popularitet genom att de fanns att studera i tryck, vilket kunde nyttjas av oerfarna präster och få dem att utvecklas. Tryckta predikningar kunde även läsas av, eller läsas upp för allmänheten. Ofta rörde det sig om biskopens egna predikningar och som tidigare omnämnt var han författare eller utgivare till 68 procent av denna genre. Rudbeckius predikningar hade en utpräglad (folk)undervisande och moralisk karaktär och i trycket *Een kort berättelse och vnderwisning om vår christeliga troo och gudztienst vthi Swerige...*, (Westerås 1640), stoltserar han över att han genom predikan övar gemene man i Guds ord och ”rätta kunskap”.¹⁹⁹ Genom att trycka predikningar och tal amplifierades Rudbeckius karisma och spridning av budskap och genom trycket fixerades det han ville kommunicera även till eftervärlden. Tryckens historiska och sociala betydelser kan inte separeras från deras materialitet. I enlighet med rådande bruk skulle den tryckta litteraturen produceras för

---

¹⁹⁹ Johannes Rudbeckius & Jonas Germundi Palma, *Een kort berättelse och vnderwisning. Om vår christeliga troo och gudz tjenst vthi Swerige: ther vthi ock the groffuete wilfarelser som äre vthi the ryssars religion warda kortelighan förlagde ...*, Tryckt i Westerås aff Peder Erickzson Wald, medh capitels tryck, åhr 1640., 1640; Gustaf Lindberg, *Johannes Rudbeckius som predikant*, Stockholm, 1927, s. 132.

samhällsnyttans skull. Vi kan ännu inte tala om en tryckproduktion i syfte att sälja i kommersiellt syfte.

Tryckerimärkena och deras användning har analyserats ingående i föregående avsnitt. De innehåller en komplex och intressant religiös symbolik och ger upphov till många obesvarade frågor. Det framgår av analysresultaten att bildspråket med ringblomman, tillika Rudbeckius vapen och hans valspråk garanterade publikationernas autenticitet och utgjorde en viktig kommunikation från (av)sändare till potentiella mottagare, där både biskopen och Västeråsöfficiinen lätt kunde identifieras. Tryckeriverksamheten och gymnasiet ingick i biskopens planer för förnyelsearbetet i hela stiftet, som han påbörjat som ny biskop i Västerås. Det faktum att tryckerimärkena fanns med redan från början av tryckeriets existens och till och med dessförinnan (se tidigare diskussion om *Diarium*), är en indikation på biskopens avsikter och hans förmåga vad gäller entreprenörskap.²⁰⁰ Tryckerimärke 1 var det märke som användes mest frekvent och det mönster som framträder är att märkena trycktes oftast på predikningar och läromedel. Inget av märkena trycktes märkligt nog på de viktiga verken *Hwsbiblia*, *Enchiridion* eller Psaltaren. Fanns det några kriterier för när märkena skulle användas? Vad avgjorde vilket märke som skulle brukas till ett visst tryck? Vad innebar det faktum att hela 64 procent av titlarna inte trycktes med något märke? Vad stod akronymen på märke 3 för? Märke 1 användes av alla boktryckarna, men varför användes inte märkena 2 och 3 av Wald och Lauringer? Jag har tyvärr inte funnit svar på dessa frågor. Märkena existerade fortfarande, eftersom de omnämndes i inventeringen gjord 1642 vid Lauringers tillträde och jag har sett att märke 2 brukades av Lauringer på ett tryck från 1654.²⁰¹ Det finns även ett exempel på märke 2 på ett tryck från 1674, utfört av Lauringers efterträdare, där dock renässanskartuschramen är horisontellt placerad istället för lodrätt.²⁰² Som tidigare omnämnt användes märke 3 så sent som 1702 och enligt Åke Åberg fortsatte bruket av tryckerimärkena under första hälften av 1700-talet. Även om detta faller utanför perioden för undersökningen, bidrar det till den sammantagna bilden över bruket av tryckerimärkena i Västerås.

Av min analys framgår att merparten av de övriga författarna på något sätt var knutna till gymnasium och stiftet. Lektorer vid gymnasiet, såsom Stiernhöök, Columbus, Terserus och Holstenius, m.fl. hade publicerat sina skrifter vid Västeråsstryckeriet och många hade

---

²⁰⁰ Lundblad 2018, s. 246.

²⁰¹ Benedictus Matthiæ Lundelius, *Oratio de eloquentia: (Upps. - H. Ausius 19 maj 1653)*, Arosiæ, 1654;

²⁰² Nicolaus Johannis, Rudbeckius, *Predikan öfwer thet evangelium, som plägar åhrligen på All-helgone dagh i Gudz församling upläsas och förklaras,: hållen vti Stockholm först anno 1666, sedan anno 1670*, Tryckt af Boëtio Hagen. Anno 1674., 1674.

Rudbeckius själv utbildad.²⁰³ Troligt är att Rudbeckius uppmuntrat sina präster och lärare att låta trycka sina alster, dels för deras egen utveckling inom ämbetena och dels för att hålla tryckeriet med arbete.²⁰⁴

Ett framträdande mönster är att samtliga översättningar utgörs av teologiska texter och uppbyggelselitteratur med moralisk-didaktisk inriktning. Det överensstämmer med vad Stina Hansson framhåller, att översättningslitteraturen innehållsligt och funktionellt underordnar sig samhällets krav om en litteratur för medborgarnas fostran på det politiskt-administrativa, det sociala och det religiösa området, liksom på utbildningsområdet. Det didaktiska är inte bara själva innehållet, utan även skälet till översättningslitteraturens existens.²⁰⁵ Det var därför viktigt att sprida dessa texter på svenska för att nå ut till så många som möjligt. Hall menar också att översättningarna kunde vända sig till menige man.²⁰⁶ Detta bekräftas av mönstret i min undersökning, att samtliga tryckta böner, predikningar och huvudparten av likpredikningarna är på svenska. Det ansluter också till resonemanget att vilja nå ut till folket med det religiösa budskapet, vilket endast kunde ske om det trycktes på svenska. Samtidigt ställer sig Hansson frågan om denna ”öppenhet i princip”, där litteraturen principiellt var öppen nedåt mot alla läskunniga i samhället under 1600-talet, någonsin förverkligades.²⁰⁷ Genom tryckta predikningar och uppbyggelselitteratur kunde samtiden påverkas och de tryckta orden framstår även som mer auktoritativa och pålitliga.²⁰⁸ För kyrkans folkuppfostran i vidare mening behövdes andaktsböcker på folkspråket. I förordet till en tryckt predikan från 1625 beklagade sig biskopen över att det fanns ganska få postillor på svenska språket.²⁰⁹ Det var därmed anledningen till uppkomsten av denna publikation. En förklaring till utgivning av vissa tryck tycks alltså ha varit för att fylla luckor i publiceringen av viss litteratur. Samtidigt har vi sett att nära hälften av utgivningen var på latin. Den var specialiserad och riktade sig till målgruppen lärda och utbildade personer, eller studenter under utbildning. Här hittar vi dissertationer och synodaldisputationer, orationer och hyllningstal och inte minst alla läroböcker ämnade åt djäknarna i Västeråsgymnasiet och kanske även vid andra läroinstitutioner. Dessa verk skrevs, trycktes och användes i väl avgränsade undervisningsmiljöer.

---

²⁰³ Johan Henrik Schröder, *Kort historia över Kungliga Gymnasiets i Västerås bibliotek*, Acta Bibliothecae Arosiensis ; 5, Västerås, 1971, s. 20.

²⁰⁴ Åberg 1971, s. 3.

²⁰⁵ Hansson 1982, s. 233.

²⁰⁶ Hall 1911, s. 94.

²⁰⁷ Hansson 1982, s. 212.

²⁰⁸ Ridderstad 1997, s. 354.

²⁰⁹ Johannes Rudbeckius, *Predikan öffuer thet evangelium som pläghar förkunnas på then förste söndaghen j adventet.... Aff ... Johanne Rudbeckio Nericio... anno 1625.*, Arosia. Tryckt aff Oluff Oluffson H., 1625.

En viss jämförelse, under förvisso en kortare period (1626–1635) och under andra förutsättningar, kan göras med boktryckeriet i stiftsstad Kalmar, där tre fjärdedelar av utgivningen var avfattad på svenska och resten på latin. Förklaringen till detta ligger, enligt Per Larson i sin bok om boktryckaren i Kalmar, i den ringa produktionen av exegetiska tryck samt synodal- och gymnasiedisputationer.²¹⁰

Chartier påpekar, att i synnerhet i städer där böcker och småtryck fanns mer frekvent, kunde tryckens budskap påverka människors relationer till religion, makt och politik, samt sociala omgivning. Detta kan vi slutleda var avsikten även i Västerås. Rudbeckius ämnade att genom ”tukt och förmaning” via tryckta religiösa skrifter och uppbyggelselitteratur, fostra folket. Biskopen använde sitt tryckeri i kyrkopolitiskt och polemiskt syfte då han gav sig in i debatten om världslig och andlig makt och lät trycka och publicera den kontroversiella stridsskriften *Privilegia quaedam doctorum* (1636). Biskopen tvingades göra avbön och det kostade nära nog Rudbeckius både tryckeri och karriär och ärkebiskopsstolen blev aldrig hans.²¹¹ Här framgår tydligt att ”makten över tryckpressen och tryckpressens makt” låg hos biskopen och kunde anses som farlig av myndigheterna.

Inom området ”administration” sorterar de intressanta visitationsprotokollen, tryckta i 2 upplagor, enligt samma innehållsliga mönster. De var bland de första trycksakerna som producerades vid Västeråsofficinen, vilket tyder på att Rudbeckius lade stor vikt vid detta administrativa och regelbundet återkommande kontrollverktyg, för att rationalisera arbetet med registreringen av visitationerna. Johannes Rudbeckius var en framsynt organisatör inom många områden och insåg vikten av kontroll av prästernas ämbetsutövning, kontroll av inventarier, samt folkbokföring. Dessa unika förtryckta formulär kan ha varit de första i sitt slag i Sverige. Bourdieu menar att tryckta formulär är ett sätt att uniformera kommunikationsformen. På så sätt skapades en enhetlighet och en översikt av de visiterade församlingarna och biskopen och hans administration kunde se och kontrollera förändringar och utveckling över tid enligt formulärens modell.²¹² Dessutom gjordes registreringen av visitationerna rationellare genom att fylla i färdiga formulär, vilket var en tidsbesparing och effektiviserade administrationen. Per S. Ridderstad, påpekar att genom att producera standardiserade trycksaker kunde en striktare samhällskontroll utövas.²¹³ Intressant att notera är upptäckten att de tryckta linjerna i Rudbeckius anteckningsbok, *Memoriale publicum*, är nästan identiska med dem som återfinns i visitationsprotokollen från samma period

---

²¹⁰ Larson 2018, s. 57.

²¹¹ Åberg 1971, s. 4., Johannes Rudbeckius (red.), *Privilegia quaedam doctorum, magistrorum, baccalaureorum, studiosorum et scholarium omnium*, ..., (Petrus Waldius), Arosiæ, 1636.

²¹² Bourdieu 1999, s. 95.

²¹³ Ridderstad 1995, s. 35.

(1629/1630), även om det är en annan sättnig. Tryckeriverksamheten kunde nyttjas för nya användningsområden vid sidan av den traditionella utgivningen. Genom att använda sig av sitt tryckeri för att trycka linjerade sidor, kunde Rudbeckius rationalisera sitt flitiga antecknande.

Tryckningen av både en bibliotekskatalog och en salukatalog kan inte sägas spegla något utgivningsmönster, eftersom de är unika i sitt slag. Däremot påvisar de Rudbeckius nit i att systematiskt lista och registrera böcker, vare sig de ingick i biblioteket eller var till försäljning och hans insikt om betydelsen av att framhålla den egna verksamheten och utgivningen inför omvärlden.

Den sista ämneskategorin, ”personverser”, utgör en dryg tiondel av utgivningen och ett mönster är att de har tryckts regelbundet under hela perioden undersökningen avser. Syftet med dessa var att hylla och höja samhällsviktiga individers ära och minne, i enlighet med rådande tradition. Under Lauringer trycktes en hel del hyllningsdikter av stort patentfolioformat. Dessa är estetiskt vackert utformade, med dikter, ofta på latin, grekiska eller hebreiska, som avdelas med friser och typografiska ramar. Det är tydligt att dessa skulle visas upp, kanske sättas upp på väggen, eller skickas till den hyllade personen.

Ett framkommande mönster vad gäller format är, att samtliga läroböcker och den största delen av uppbyggelselitteraturen är oktaver. Det var troligen av praktiska skäl som en latinsk grammatik eller en andaktsbok utgavs i portabelt format. Kvartoformatet var annars det mest frekventa och samtliga predikningar och dissertationer trycktes i detta format och på grovt och enklare papper och var lite mer ”budgetutgivning” ur denna aspekt. Att trycka småtryck i detta format var säkert ett relativt snabbt sätt att nå ut med kommunikation och budskap. Som McKenzie påpekar är formen betydelsebärande för vad och hur texten kommunicerar.

En intressant aspekt i utgivningen av *Enchiridion* är den förklaring som Petrus Rudbeckius ger i förordet till varför valet fallit på att trycka en kvartoutgåva, när alla andra upplagor av psalmboken var oktaver. Han menade att genom att trycka denna Västeråsutgåva i större format och med större typsnitt, skulle det underlätta för åldringar och svagsynta att läsa, främja hållbarheten och öka utgåvans anseende uti kyrkorna. Format- och typsnittsfrågan sågs som förbättringar jämfört med tidigare upplagor. Faktum är att idag förekommer exemplar av Västeråsupplagan oftare än exemplar av oktavupplagorna, enligt Rudbeck.²¹⁴ Det större formatet kanske trots allt bidrog till psalmbokens hållbarhet.

Johannes Rudbeckius författade och/eller var utgivare till 81 stycken kända titlar, nära hälften av de undersökta trycken (se diagram 10). Förmodligen var han upphovsman till en

---

²¹⁴ Rudbeck 1918, s. 3.

större del än så, även om hans namn inte figurerar i alla tryck. Biskopen och domkapitlet skulle dessutom ge sitt godkännande till allt som skulle gå i tryck, så han granskade säkert det mesta av utgivningen. I diagram 10 illustreras antal titlar som Rudbeckius har medverkat till. År 1621 etablerades tryckeriet i november, så där är av förklarliga skäl endast en titel registrerad. 1623 respektive 1627 noteras bara två tryck, men under 1623 producerades den stora upplagan av *Hwsbiblia*, som jag tidigare nämnt, vilket det säkert var ett omfattande arbete kring och under 1627 befann sig biskopen i Estland. Under året 1630 har jag registrerat fem titlar, varav Rudbeckius medverkade till en. Det var också det år då Olofsson Helsing abrupt slutade sin tjänst och tryckeriet lades ner under några år. Efter tryckeriets återupptagna aktivitet, under åren 1636–37, blev Rudbeckius åter mycket produktiv, för att därefter slå av något på takten. Hälsoproblemen gjorde biskopen sängliggande och förhindrade honom att delta i utgivningsverksamheten i samma utsträckning som tidigare, vilket speglas av noteringen av endast ett tryck 1644.

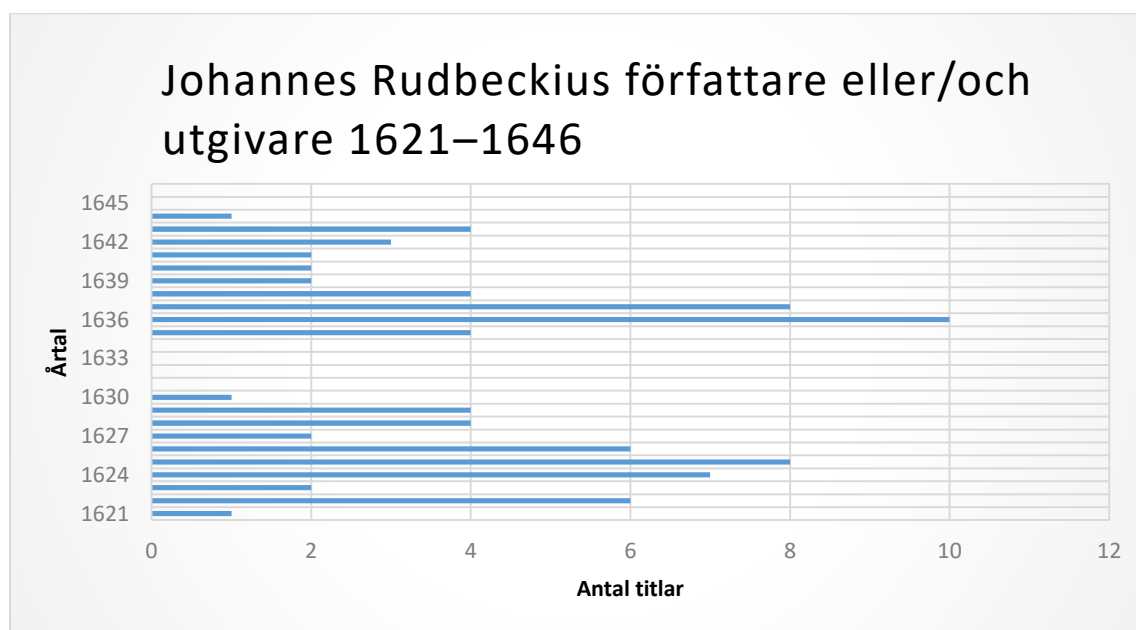

Diagram 10, n 81. Källa: bilaga B, tabell 1.

Som redan omnämnt, fann jag i ett enda fall trycket av ett fristående titelblad (ett falsat halvark), försett med en dekorativ typografisk ram, där texten låter sig tolkas att biskopens syfte var att utgiva ett samlingsband med dissertationer och tal.²¹⁵ Av titelbladet framgår också att dessa skulle finnas till försäljning i boklådan i Västerås. Dissertationer och tal verkar alltså ha utgivits både som enskilda småtryck och inbundna i samlingsband. Detta är troligen likaså fallet med ett förmodat, ej längre bevarat, titelblad till en predikosamling,

²¹⁵ Johannes Rudbeckius, *Declamationes et disputationes latinæ proxime præteritis annis Arosiæ Vesmannorum impressæ & publicatæ, ...*, Aros., 1630.

avsett att inbindas med en samling av biskopens redan utgivna predikningar. I salukatalogen 1637 står det noterat för hand: ”Åtskilliga lijkpr[edikningar] episc[opi] hålne från 1628 tilsammans tryckte in 4”. Titelbladet trycktes alltså ensamt för sig, utan att samtidigt någon av predikningarna omtrycktes.²¹⁶

Med ovanstående diskussion har jag identifierat och förklarat mönster i utgivningen vid Västeråstryckeriet under biskop Rudbeckius verksamhetsperiod, utifrån den utförda bibliografiska analysen av det empiriska materialet.

Studien skapar insikter om vikten av vidare forskning på det bokhistoriska området om denna tidiga tryckeriverksamhet i Västerås och framtida forskning skulle med fördel kunna breddas till de övriga stiftsstäderna. Det skulle vara intressant att jämföra tryckproduktionen och utgivningen vid två eller flera stiftstryckerier, för att på så sätt identifiera likheter och skillnader. En mer nyanserad bild skulle även kunna framträda genom att jämföra tryckeriverksamheten under Rudbeckius verksamhetsperiod med senare perioders tryckproduktion vid Västeråsofficinen.

Sammanfattning

Fokus för denna uppsats, *”Himmelen och solen följer jag och intet lägre”*.

Tryckeriverksamheten i Västerås under biskop Johannes Rudbeckius, 1621–1646, har utgjorts av en bibliografisk analys av de småtryck och böcker som trycktes och gavs ut vid Västeråstryckeriet under biskop Rudbeckius verksamhetsperiod.

Uppsatsens syfte har varit att kartlägga biskopens och domkapitlets tryckeriverksamhet i Västerås under åren 1621–1646. Avsikten har varit att undersöka vilken uppgift tryckeriet hade och hur dessa åtaganden fullgjordes. Analysen har rört sig på tre nivåer (vad? hur? varför?) och forskningsfrågorna har varit följande:

- Hur såg tryckproduktionen i Västerås ut under perioden 1621-1646?
- Vilka mönster kan skönjas i utgivningen?
- Hur kan dessa mönster förklaras?

På den första analysnivån har jag gjort en kartläggning av tryckeriverksamheten utifrån parametrarna boktryckare, genre, tryckerimärken, format, papper, typsnitt och språk. Jag har behandlat de mönster man kan utläsa av denna kartläggning på den andra analysnivå, vilket har lett till att jag har hanterat förklaringar och slutsatser till mönster i utgivningen på den tredje analysnivån.

---

²¹⁶ Rudbeck 1918, s. 68.

Undersökningens primära empiriska material har bestått av 172 Västeråstryck och ett tryck med osäker tryckort. Vidare har jag gjort litteraturstudier baserade på tidigare forskning. Resultaten av den bibliografiska undersökningen har registrerats i bilaga B, tabell 1. Det rör sig om den sammantagna, idag kända utgivningen i Västerås under den givna perioden. Studien har utgjorts av en kombination av kvalitativ och kvantitativ undersökning. Jag har främst använt mig av de bokhistoriska metoderna analytisk och deskriptiv bibliografi, samt utfört en undersökning med textsociologisk ansats, vad gäller den kvalitativa studien. Den kvantitativa studien har bestått av statistiska beräkningar utifrån det empiriska källmaterialet och har illustrerats i form av diagram.

Uppsatsen grundar sig på det teoretiska perspektivet att texters mening skapas i och genom sociala processer och sammanhang. Den materiella texten och formen påverkar det som kommuniceras och det finns en växelverkan mellan människor, institutioner och föremål. Detta sociala perspektiv på bibliografin anfördes av D. F. McKenzie, som myntade begreppet textsociologi. Jag bedömer att jag i min bibliografiska undersökning har tagit hänsyn till tryckproduktionens materialitet, de kommunikativa värdena och den samhälleliga kontexten.

Jag anser att undersökningen har gett intressanta resultat, där det främsta bidraget är den omfattande bibliografiska analysen av tryckproduktionen, där även en del nya iakttagelser har gjorts. Jag har fört en diskussion utifrån respektive ovannämnda parametrar i avsnittet *Resultatredovisning och analys av tryckproduktionen*, för att svara på den första frågeställningen och i avsnittet *Diskussioner och slutsatser* har svaren på den andra och tredje forskningsfrågan behandlats.

Jag har identifierat fyra ämnesområden genom analysen av det empiriska materialet: ”folkuppfostran och religion”, ”undervisning och pedagogik”, ”administration”, samt ”personverser”. De två största ämneskategorierna vad gäller den sammantagna utgivningen är ”folkuppfostran och religion” samt ”undervisning och pedagogik”, vilka uppgår till sammanlagt 86 procent. Det har påvisats att en fjärdedel av utgivningen utgjordes av predikningar, av vilka biskop Rudbeckius står som upphovsman till merparten. Predikningarnas religiösa och moraliserande innehåll skulle leda till bot och bättring. Det har konstaterats att materialiteten har betydelse för texters kommunikativa värden.

Av uppsatsen framgår att självförsörjning av läroböcker och uppbyggelselitteratur i Västerås stift var tryckeriverksamhetens huvuduppgift. Biskopen hade inrättat ett tryckeri – en ny kommunikationskanal i Västerås – för att täcka kyrkans och skolans behov, gagna fosterlandet, tjäna den administrativa apparaten, leda och fostra folket i den kristna andan och i enlighet med sitt valspråk. Johannes Rudbeckius författade och/eller var utgivare till nära hälften av de undersökta titlarna. Vissa tryck bar som tecken på avsändare och legitimitet

Västeråsofficinens tryckerimärken, vars symbolik har diskuterats. Biskopen såg även ekonomiska fördelar med en lokal tryckeriverksamhet. Som ett led i effektiviseringen av stiftets administration trycktes formulär för att användas som protokoll vid biskopens visitationer. Visitationsprotokollen var för biskopen även ett viktigt administrativt kontrollverktyg av församlingarna och församlingsborna, samt utgjorde ett sätt att standardisera kommunikationsformen. Det pågick därmed en ständig växelverkan mellan människor, institutioner och föremål.

Jag bedömer att interaktionen mellan samhälle och text har avspeglats i min undersökning av Västeråstrycken. Tryckeriverksamheten och utgivningen i Västerås under biskop Johannes Rudbeckius var mycket betydelsefull i ett socialt och samhälleligt sammanhang och kan definitivt ses som bärare och skapare av mening och kommunikation.

Referenslista

Västeråstryck

Anagramma. In nomen clarissimi & excellentissimi viri d. Johannis Rudbecchii S.S. Theologiae doctoris eximij, episcopi arosiensium dignissimi, Mecaenatis & patronij reverenter suspiciendi..., Arosiae, 1627;

Articulus religionis de persona Christi ad placitum V. Consistorij Discursus disputatorio subjectus in celebri Gymnasio Arosiensi..., Uppsala, Eskil Mattsson [tryckare], 1630.

Balduin, Friedrich, *Samwetz plåster emoot allahanda samwetz-quaal in genere et in specie: doch särdeles them, som twijfla om sina ewigha saligheet, så ock them som leedas wid at leffua, och wela sigh sielffua förgöra, ganska nyttigh til at läsa, vthgången på latijn aff ... Friderico Baldvino ... them samwetzqualdom til tröst, förswenskat aff Erico Matthiæ Aros. ...*, Medh wällachtat Peder Jönssons och Jacob Bergz borgares i Västerås bekostning, tryckt aff Peder Wald, medh capitels tryck anno 1638., 1638.

Confessio fidei exhibita ... Carolo V ...: in comitijs Augustæ: anno 1530. In usum juventutis scholasticæ, quæ in illustri gymnasio Arosiensi bonis literis operam dat., Arosiæ, 1625.

Folkernius, Petrus Erici, *Een kort och eenfalligh predikan emoot then wedhertstyggeligha lasten girigheeten, aff hwilko alt ondt kommer, och doch likwäl (thet Gudh bätre) nw tagher öffuerhanden vthi all stånd. hållin vthi Storekyrckian i stockholm vppå Rikzdaghen anno 1635. then 29. Octobris aff Petro Erici Folkernio ...*, Tryckt i Westerås aff Petro Erici Valdio, consistorij typographo. an 1636., 1636.

Gerhard, Johann, *Theologia practica. Thet är, twenne små, dock ganska tröstrijke trachtather.: The ena begriper uthi sigh Gudz ... samt en troghen siäls andeligha samtaal ... Then andre innehåller guddomligh tröst och hwgswalelse ...*, Wästeråås, 1624.

Hafenreffer, Matthias, *Compendium doctrinæ cælestis ex locis theologicis ... et in vsum scholarum particularium inclyti regni Sueciæ separatim editum*, Arosia, 1622.

Hafenreffer, Matthias, *Om menniskiones wilkor och läghenheet effter dödhen.*, [Västerås], [före 1625].

Herlitz, David, *Almanach til thet åhret Christi MDCXXVIII. Som är skot åhr ...*, Westeråås, 1627.

Holstenius, Gabriel Holstenii, *Hē peri tēs andrias dialexis kata tou Aristotelē. Eis tēn exetasin tōn parelēlythotos eniauthou parontōn tō Gymnasiō Hellēnikō. Xyn tō Theō. Prostatountos tou Gabriēlos Holstēniou, tēs glōttēs hellēnikēs en toutō phrontistēriō didaskalou. Apokrinomenou tou Matthiου Erikou Arosiandrou protetheisa tē tritē mesountos mēnos tou Gamēliōnos. En tē Arosia tetypōmenē apo Olaou tou Olaou. Tō etei, para tēs Parthenotokias 1627, [Västerås], 1627.*

Kongl. Maj:tz til Swerige Ordning och Stadga, Om Kyrckiotijenderne i Rijket, giord på Rijkzdagen vthi Stockholm åhr MDCXXXVIII., Westeråås, Tryckt å nyo., 1638–1699.

Konung Dawidz Psaltare, effter then bibliska wersionen, summarier, sampt ock concordantier j bredden, ... Vplagd och bekostadt aff Mathz Jörensön ..., Tryckt j Wästerås aff Oluff Oluffszon. Anno 1625., 1625.

Lauringer, Eucharius, *Ährwyrldigh och höglärde män, gunstigh fautorer mina, ..., [Wästerås], 1646.*

Lenæus, Johannes Canuti, *Lijkpredikning, hållen i Westerårs, öffuer salighe herres, doctor Johans Rudbeckii begraiffning, hwilken såsom han, effter församblingenes begäran i Westerårs stift ... och är medh tilbörligh ähra begraiffuen worden, then 6. sept. åhr 1646., Tryckt i Upsala hos Eskil Matzson., 1646.*

Lundelius, Benedictus Matthiæ, *Oratio de eloquentia: (Upps. - H. Ausius 19 maj 1653), Arosiæ, 1654.*

Luther, Martin, *B. D. Martini Lutheri Alwara skriff, at en predikant och siälasöriare som elliest förer een rätt och reen lära, och itt ostraffeligit lefwerne, icke böör affsättias, ... för thet han vppenbara synder, . . ., U. o. tr. å., 1620.*

Luther, Martin, Josephus, Flavius & Rudbeckius, Petrus Johannis (red.), *Enchiridion eller then swenska psalmboken, sampt andra wanligha handböcker: flitigt öffuersedt och corrigerat, såsom ock medh många nödhörfftiga stycker förbättrat och förmerat. Aff M. Petro Joh. Rudbeckio N. studio suo & sumptibus capituli., Arosiæ tryckt aff Oloff Oloffszon, anno 1627., 1627.*

Petrus Petri, *En christeligh nyåhrs predikan, thet är: Een nyttigh och gudeligh vnderwijsning, hwadh thet är som en christen menniskia, skal achta sikh til lärdom, tröst och förmaning om nyåhrs tidh: . . . : Stelt til at hållas j förste mässan på nyåhrs daghen, j tilkommande åhr 1626. För then ... församling som är j Kiöping., Tryckt i Wästerås aff Oloff Oloffszon, åhr 1625., 1625.*

Pgoseythikon reverendo ac clarissimo viro d. m. Erico Holstenio illustris & Regij Gymnasij Arosiensis restavrotori et reciori fidelissimo, patrono & præceptori ætornâ memoriâ Colendissimo, cum se officio rectoris, quod ultra annos octo, magno patriæ & alumnorum emolumento, suâ deniq; sempiternâ & immoriturâ laude gessit, abdicaret; et in ecclesiâ cathedrali Dominica Ocvli, anno ... 1627, valediceret, non tam moris ..., Arosiæ, prælo Olaviano, anno 1627. 25. feb., 1627.

Propositiones de Officio Christi ... sub praesidio Johannes Rudbeckii, respondentibus Carolo Johannis in Torsånger & Benedicto Erics in Ramnäs & Sura pastoribus vigilantissimis. ... Septembris Anni currentis 1634, Arosiae a Petro Waldio Consistorij Typographo, [1636].

Propositiones de iustitia originis & libero arbitrio, de quibus Deo. Opt. Maximo directore sub praesidio Iohannis Rudbeckii Nericii s.s. Th. D. & episcopi arosiensis. Respondentibus doctissimis & humanissimis viris dno. Petro Ionae H. in illustri gymnasio arosiensi lectore logices & c. & dno. Iohanne pastore in Himeta pia & placida collatio instituetur Arosiae in proxime futura synodo 3. & 4. sept. anni currentis 1628. Arosiae, Ab Olao Olai H. Typog. Consistorij.

Propositiones de Persona Christi de quibus Deo Opt. Maximo annuente sub praesidio Johannis Rudbeckii, ... Respondentibus Jona Columbo pastore Husebymontano & Gabriele Holstenio S. Th. Lectore & Pastore in Skärrike. ... Septembris Anni currentis 1633, Arosiae Excudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejusdemq Typographus.; [1636]

Propositiones sue theses de Deo, de quibus ipso duce & auspice, sub praesidio Iohannis Rudbeckii s. s. th. Doctoris & episcopi arosiensis. Respondente m. Jona Columbo scholae arosiensis con-lectore..., Stockholmiae, typis Olai Olai, 120. (4:o (22) s.) [1621].

Quadratum cujus latus V area XXV. In natale & nomen viri quadrati dn. Johannis Rudbecchij antistitis aros. Digniszimi, ss, th. Doctoris clariszimi, mecaenatis patris oco reverenter suspiciendi ... Arosiae praelo Olai Olaj. [1628].

Rhalambius, Eric, Rhalambius, Andreas, Rhalambius, Christiernus, Ulffsparre, Achatius Johan, Hambræus, Jonas & Rothovius, Bergerus Isaaci (red.), *Viro hvmanissimo ... dn. Petro Laurentii, reipub. Nycopensis consuli ... vt et ... virgini Elizabethae ... dn. m. Isaaci Bergeri Rothovii, ecclesiae Neapolitanæ pastoris primarij ... filiae ... sponsis nuptias die 7. novembris ... Nycopiæ concelebrantibus, felix conjugium suis votis precantur discipuli nobiles illorumq[ue] præceptor ex illustri schola Rhalambiana, quæ jam est in regia Stromsholmensi., Arosiæ, imprimebat Olaus Olai, M. DC. XXV., 1625.*

Rudbeckius, Johannes, *Boot och bätrings predikan, vthaff Daniel prophetens thet 9. capitel. Hållin vthi Narffuen i Eestland, then 14. julij anno 1615. Aff ... Johanne Rudbeckio. På nytt öffuerseedd, och lempat effter tijdhen och församblingen, åter hållin i Wästeråås ab eodem anno Domini 1629., Tryckt i Wästerås a.d. 1635. aff Peder Erickzson Wald, medh capitels tryck., 1635.*

Rudbeckius, Johannes, *Een christeligh bootpredikan öffuer thet evangelium som faller vppå then X. söndagh effter Trinitatis: skriffuin och predikadt j Narffuen vthi Lijffland anno 1614. Sedhan vprepeterat j Snethnagora kloster vthi Pletsko beläghring a. 1615. Och nu på nytt öffuerseedd och hållen j Westeråås a. 1623., Westeråås, 1623.*

Rudbeckius, Johannes, *Christeligh lijkpredikan aff then 90. K. Davidz psalm. Hållin vthi Westeråås domkyrkia vthi wälborne och nw salighe hoos Gudh herres och greffues, gref. Gvstaff Adolphs Delagardie. etc. begraffning. Aff d. Johanne Rudbeckio ... Then 26. februarij a. 1632, Tryckt i Wästerås a. d. 1636. Aff Peder Erickson Wald, medh capitels tryck., 1636.*

Rudbeckius, Johannes, *Een christeligh Lijkpredikan, hållin uthi .... D. Petri Kenicii B. Arche Biskops uthi Upsala Begraffning. Aff D. Johanne Rudbeckio, Biskop uthi Westeråås. Then 28. Febr. Anno Christi 1636. (Arosiae, 1637).*

Rudbeckius, Johannes, *Een christeligh lijkpredikan, hållin vthi Iresta kyrkio i Wäsmanneland. Vthi ... Nils Posses til Geddeholm och Fremestadh. Christeligha och hedherligha begraffning. Aff, Tryckt i Wästerås a. d. 1636. Aff Peder Erickson Wald, medh capitels tryck., 1636.*

Rudbeckius, Johannes, *Controversiæ logices vel potius earum epitome, [Elektronisk resurs], ([Olaus Olai], (Arosiae), 1629. <http://hdl.handle.net/2077/43224>.*

Rudbeckius, Johannes, *Declamationes et disputationes latinæ proxime præteritis annis Arosiæ Vesmannorum impressae & publicatae, ..., Aros., 1630.*

Rudbeckius, Johannes, *Fridhz predikan hållen vthi Ryszland, i thet swenska läghret widh Pletscho, på then almenneligha stora bönedagh som vthi Swerighe höls then 1. sept. anno Christi 1615. Aff ... Johanne Rudbeckio Nericio. Närwarandes många förnemlighe swenske, herrar och öffuerstar, samt andre swenska, tyska och liiffvenska, aff adhel, officerare, och hofftienare.*, Tryckt i Wästerås anno d. 1635. Aff Peder Erickzson Wald, medh capitels tryck., 1635.

Rudbeckius, Johannes, *Een höghnödigh andeligh marcknadz predikan, aff Esaiaë thet 55. capitel, hållin i mårnesso marcknadh j Westerås domkyrkio aff ... Iohanne Rudbeckio ... anno christi 1628.*, Tryckt i Westerås aff Oluff Olsson [sic!], H., 1628.

Rudbeckius, Johannes & Cicero, Marcus Tullius, *Institutionis epistolicae libri duo. Collecti & conscripti in usum privatorum et discipulorum... In usum Scholarum particularium in Diocesi Arosiensi*, Typis mandati, Arosiae, 1624.

Rudbeckius, Johannes & Palma, Jonas Germundi, *Een kort berättelse och vnderwisning. Om vår christeliga troo och gudz tienst vthi Swerige: ther vthi ock the groffueste wilfarelser som äre vthi the ryssars religion warda kortelighan förlagde ...*, Tryckt i Westerås aff Peder Erickzson Wald, medh capitels tryck, åhr 1640., 1640.

Rudbeckius, Johannes, *Logica ex optimis et præstantissimis autoribus collecta & conscripta.*, Nunc demum secundo correctius edita Arosiæ. Anno 1625., Arosiæ Vesmannorum, 1625.

Rudbeckius, Johannes, *Oratio de lingvæ hebraeæ præstantia & dignitate habita, in... academia Ubsaliensi... Et iterum... ab eodem... in... gymnasio Arosiensi anno 1624. in synodo Mariana... Arosiæ typis consistorii.*, 1625.

Rudbeckius, Johannes, *Oratio de literarvm et scholarum utilitate simul ac necessitate, habita in illvstri academia Ubsaliensi a ... Iohanne Rudbeckio Nericio, anno, 1604. 12. Septembris ...*, Arosia. Ab Olao Olai H. typograph & typis consistorij Arosiensis. Anno 1624., 1624.

Rudbeckius, Johannes, *Oratio de officio ministrorvm verbi habita Arosiæ in synodo anniversaria anno 1620. 4. septemb*, Arosiæ. Excudebat Olavs Olai H. Consistorij Arosiensis typographus. Anno reparatæ salutis 1621., 1621.

Rudbeckius, Johannes, *Orbis terrarvm in gratiam privatorum Discipulorum, rudi penicillo adumbratus, a Joh. Rudb. Nericio in Academia Vbsalien. Mathematicum Professore P. A. 1610.*, [Olof Olofsson], Västerås, 1626. Finns även digitaliserad i portalen Alvin: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-182961> (kontrollerad 2020-06-11).

Rudbeckius, Johannes, *Predikan öffuer thet evangelium som pläghar förkunnas på then förste söndaghen j adventet.... Aff ... Johanne Rudbeckio Nericio... anno 1625.*, Arosia. Tryckt aff Oluff Oluffson H., 1625.

Rudbeckius, Johannes (red.), *Privilegia quædam doctorum, magistrorum, baccalaureorum, studiosorum et scholarium omnium, ..*, (Petrus Waldius), Arosiæ, 1636.

Rudbeckius, Johannes, *Sorgh : och klaghepredikan öffuer Then Storemechtighe / höghborne Furstes och Herres / H. Gustaff Adolphs Sweriges / Göthes och Wendes Konung/ Storfurstes*

til Finland / Hertig uthi Estland och Karelen / Herres öffuer Ingermanland/ etc. Dödelighe Affgång..., Västerås 1636.

Rudbeckius, Johannes, *Tabulæ duæ, una geographica, altera chronologica in usum privati collegii, rudi minerva adornatæ*, Arosiæ, 1643.

Rudbeckius, Johannes, *Een tröst och läre-predikan, öfwer thet heliga ewangelium, som förkunnas på andra dagh pingszdagh: Så älskade Gudh werlden, etc. Hållin vthi Stockholm stadz stoorkyrckia, anno M DC XIV. aff ... Johanne Rudbeckio ...*, Westerås, tryckt aff Euchario Lauringern, medh capitels tryck, åhr 1643, 1643.

Rudbeckius, Johannes, *Warningz predikan, öffuer thet ewangelium, som pläghar förkunnas på then andre söndaghen i adventet.: Hållin vthi Westerås domkyrkio samma söndagh och effterföliande predikodaghar a. 1622.*, Tryckt i Wästerås A. D. 1637. Aff Peder Erickson Wald, medh capitels tryck., 1637.

Rudbeckius, Nicolaus Johannis, *Predikan öfwer thet ewangelium, som plägar åhrligen på Allhelgone dagh i Gudz försambling upläsas och förklaras.: hållen vti Stockholm först anno 1666, sedan anno 1670*, Tryckt af Boëtio Hagen. Anno 1674., 1674.

Rudbeckius, Petrus Johannis, *Diarium eller äwerdeligha skrijff-calender vthi hwilka många högnödige saker både nu finnas ... hwilka til en vnderwisning, på andra bladet, lika som vthi pennan dicterade warda ...*, ([Olof Olofsson Helsing], [Stockholm eller Västerås?], 1621.

Rudbeckius, Petrus Johannis, *Een liten vnderwijsning, om Sweriges rijkes bönedagar, synnerligen the som, när någhen landzplåga på färde är, brukas.: Sampt på Sweriges wapn, en nyttig och wälmeent vthtydning ...*, [Västerås], 1623.

Rudbeckius, Petrus Johannis, *Twå nyja andeliga wijsor ...*, (Oloff Oloffson, Westerås, 1623

Stiernhöök, Johan Olofsson, *Manibus Erici Petri Drivii Arosiensis qui in Hollandiâ in flumine Goudâ submersus obiit die 25. Augusti Anno 1631. juvenis singularis exempli ingenij,... parentat M. Johannes Olai Dalek. ...*, Arosiæ excudebat Petrus Valdius, ..., [1638] Felaktigt årtal i Libris (1632).

Svenonis, Ericus, *Een bootpredikan öffuer Joelis. 2. cap. v. 12. 13. på stoore bönedaghen , then 20. Junij. anno 1623.*, Westeråhs, 1626.

Terserus, Johannes Elai, *Een christeligh lijkpredikan v höffuer ... herrens d. Iohannis Rudbeckii biskops vthi Wästeråås ... dotter Carharina Rudbeckia. Hwilken.. affsomnade then 4. junij åhr 1638 och begroffz then 10. ejusdem, som war then tredie södaghen effter Trinit. vthi Wästeråås Domkyrckio. Hållen aff Joanne Elai Tersero ...*, Tryckt i Wästeråås aff Peder Wald, medh capitels tryck 1638.

Terserus, Adolphus Elai, *Oratio de usu vestium recto et pravo*, Uppsala 1632.

Thesse effterföliande böker äro tryckte i Wästerås, sedhan trycket kom tijt i Novembri månat anno 1621. til Mårnessa, anno 1622. och finnas ther til köps.: Ther effter kom Peter Wald tryckiaren til Wästeråhs, och äro tryckte anno 1635 [-1640]., [Peder Wald], U. o. tr. å., 1641. ("Salukatalogen/förlagskatalogen"). Finns även digitaliserad i portalen Alvin:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-204041> (kontrollerad 2020-06-11).

Wagner, Johann, *Hwsbiblia ther vthi alle nådhehungrighe, ... hierta, såsom j itt panacea spiritali, eller andheligit skadhefördreeff, thet retta himmels brödh, ... haffue til at finna, .. vthi två delar författat. ...*, Vplagd och bekostat aff Claes Depken borghare j Wästeråhrs. Tryckt i Wästeråhrs aff Oluff Oluffszon. Anno 1623., 1623.

Vesthius, Laurentius *Exercitatio Theologica de sacra Domini nostri Iesu Christi*, Västerås 1630.

Otryckta källor

Landsarkivet i Uppsala:

Domkapitlets protokoll med bilagor, huvudserie 1595–1999, Västerås stiftsarkiv, Domkapitlet, A1:3–6:

A1:3 (1621–1627) SE/ULA/13321/A 1/3, A1:4 (1628–1629) SE/ULA/13321/A 1/4, A1:5 (1630–1631) SE/ULA/13321/A 1/5, A1:6 (1631–1636) SE/ULA/13321/A 1/6.

Visitationshandlingar (handskrivet och tryckt material i sammanbundna band) 1566–1999, Västerås stiftsarkiv, Domkapitlet, F3a:1–8:

F3a:1 (1566–1618) SE/ULA/13321/F 3 a/1, F3a:2 (1621–1622) SE/ULA/13321/F 3 a/2, F3a:3 (1621–1639) SE/ULA/13321/F 3 a/3, F3a:4 (1628–1639) SE/ULA/13321/F 3 a/4, F3a:5 (1629–1637) SE/ULA/13321/F 3 a/5, F3a:6 (1631–1638) SE/ULA/13321/F 3 a/6, F3a:7 (1631–1637) SE/ULA/13321/F 3 a/7, F3a:8 (1631–1642) SE/ULA/13321/F 3 a/8.

Handlingar angående boktryckeriet 1622–1806, Västerås stiftsarkiv, Domkapitlet, I3:1. SE/ULA/13321/I 3/1.

Stiftsbiblioteket, Västerås stadsbibliotek:

Rudbeckius, Johannes, *Memoriale quotidianum*, Ad 22.

Rudbeckius, Johannes, *Memoriale publicum*, Ad 23.

Litteratur

Ankarcrona, Anita, *Makt & minne : en historia om boken*, Atlantis, Stockholm, 1996.

Bengtsson, Bengt, *Svenskt stilgjuteri före år 1700: studier i svensk boktryckerihistoria*, Skolan för bokhantverk, Diss. Stockholm : Högsk., Stockholm, 1956.

Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft: bidrag till en handlingsteori*, Daidalos, Göteborg, 1999.

Boureau, Alain & Chartier, Roger (red.), *The Culture of print: power and the uses of print in early modern Europe*, Polity, Cambridge, 1989.

Chartier, Roger, *Forms and meanings: texts, performances, and audiences from codex to computer*, Univ. of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1995.

Collijn, Isak, ”Bidrag till det Rudbeckiska tryckeriets i Västerås historia”, i *Allmänna svenska boktryckareföreningens meddelande*, vol. XI, nr. 2, 1906, s. 38–50.

Collijn, Isak, *Sveriges bibliografi 1600-talet: bidrag till en bibliografisk förteckning*, Svenska litteratursällsk., Uppsala, 1942–1946.

Dahlström, Mats, *Under utgivning: den vetenskapliga utgivningens bibliografiska funktion* [Elektronisk resurs], Borås : Valfrid, Diss., 2006, <http://hb.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A876780&dswid=-2688> (Senast kontrollerad 2019-06-30).

Diginthepast.se: <http://diginpast.se/ostkanten/swe/link/measure/measure.html> (senast kontrollerad 2019-04-14).

Ellenius, Allan, ”Johannes Schefferus, Kristina Minerva och Fortuna Audax : en studie i politisk emblematik”, i *Lychnos: årsbok för idé- och lärdomshistoria. 1954–1955*, s. 165–195.

Gamby, Erik: ”Boktryck och boktryckare i Västerås under 1600-talet”, i *Nordisk boktryckarekonst*, årg. 42(1941), s. 92–96.

Hall, B. Rudolf, *Johannes Rudbeckius (Ner.): en historisk-pedagogisk studie : 1*, Norstedt, Diss.Uppsala : Univ., Stockholm, 1911.

Hall, B. Rudolf (red.), *Valda aktstycken till svenska undervisningsväsendets historia*, Norstedt, Stockholm, 1912.

Hansson, Stina, ”Afsatt på svensko”: 1600-talets tryckta översättningslitteratur, Litteraturvetenskapliga inst., Univ., Göteborg, 1982.

Hörstedt, Axel, *Latin dissertations and disputations in the Early Modern Swedish gymnasium: a study of a Latin school tradition c. 1620–c. 1820*, Göteborgs universitet, Diss. Göteborg, Göteborg, 2018.

Kallstenius, Gottfrid, ”Allmänna läroverket i Västerås”, i *Camena arosiensis: festskrift vid det svenska gymnasiets trehundraårsjubileum*, Västerås, 1923.

Klemming, Gustaf Edvard & Nordin, Johan Gabriel, *Svensk boktryckeri-historia 1483–1883*, Jubileumsutg. med tillägg 1983, Mannerheim & Mannerheim, Bromma, 1983[1883].

Kuschner, Jonas, *Svenskt biografiskt lexikon*, <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/6973>, (Senast kontrollerad 2019-04-14).

Lagerström, Hugo, *Boktryckarevapnet genom tiderna.: En sammanfattande översikt*, Stockholm, 1939.

Lagerström, Hugo, *Svensk bokkonst: studier och anteckningar över särdragen i svensk bokstavsform och svenskt tytryck med omkring 140 avbildningar av äldre och nyare tytryck*, Bröderna Lagerström, Stockholm, 1920.

Lagerström, Hugo, *Svenska bokhantverkarens exlibris, märken och signeter: en nutidskrönika om svenskt bokhantverk och svenska bokhantverkare*, Bröd. Lagerström, Stockholm, 1943.

Landqvist, Marianne (red.), *Boktryck i Sverige 500 år: utställning 28 april–16 oktober 1983 med anledning av den svenska tryckta bokens 500-årsjubileum*, Kungl. bibl., Stockholm, 1983.

Larson, Per, *Christopher Günther: boktryckare i Kalmar 1626–1635*, Antikvariat Per Larson, Linköping, 2018.

Letalick Rinaldi, Pia, *Tryckort Arosia : biskop Rudbeckius tryckeri i Västerås 1621–1630*, Avdelningen för bokhistoria, Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet, 2018.

Lindberg, Gustaf, *Johannes Rudbeckius som predikant*, Stockholm, 1927.

Lindberg, Nils J., *Paper comes to the North: sources and trade routes of paper in the Baltic sea region 1350–1700 : a study based on watermark research*, IPH, Marburg, 1998.

Lundblad, Kristina, ”Föreställningar om förlag: gränser mellan produktion och förmedling i den svenska bokvärlden, 1600-tal till idag.”, i *Biblis: tidskrift för bokhistoria, bibliografi, bokhantverk, samlande*, v. 72(2015/16), s. 3–11.

Lundblad, Kristina, *Om betydelsen av böckers utseende: det svenska förlagsbandets framväxt och etablering under perioden 1840–1914 med särskild hänsyn till dekorerade klotband : en studie av bokbandens formgivning, teknik och relation till frågor om modernitet och materiell kultur*, Råmus, Diss. Lund : Lunds universitet, Malmö, 2010.

Lundblad, Kristina, ”The printer’s mark in early modern Sweden”, i Wolkenhauer, Anja & Scholz, Bernhard F. (red.), *Typographorum emblemata : The printer’s mark in the context of early modern culture.*, De Gruyter Saur, Berlin, 2018, s. 227–256.

McKenzie, D. F., *Bibliography and the sociology of texts [Elektronisk resurs]*, Cambridge University Press, Cambridge, U.K., 1999.
<https://www.cambridge.org.ludwig.lub.lu.se/core/books/bibliography-and-the-sociology-of-texts/CF5FE52FD90E0B79D8583FF675C4923D> (opaginerad)(senast kontrollerad 2019-07-13).

McKeown, Simon, recension av Wolkenhauer, Anja & Scholz, Bernhard F. (red.), *Typographorum emblemata: The printer’s mark in the context of early modern culture*, De Gruyter Saur, Berlin, 2018, i *Emblematica : essays in word and image*, vol. 2(2018), s. 382–387.

Miscellanea Waldiana: till 300-årsminnet av Finlands förste boktryckare Peder Wald, Åbo, 1942.

Montgomery, Ingun, *Sveriges kyrkohistoria 4 Enhetskyrkans tid*, Verbum i samarbete med Svenska kyrkans forskningsråd, Stockholm, 2002.

Nationalencyklopedin, emblem. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/emblem> (senast kontrollerad 2019-08-02).

Nationalencyklopedin, förlägga. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/forlagga> (senast kontrollerad 2019-04-12).

Nationalencyklopedin, solsicka. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/solsicka> (senast kontrollerad 2019-08-02).

Peterson, Bo, *Mannaminne: människor, medier, miljöer : en svensk mediehistoria*, Norstedt, Stockholm, 1988.

Ranius, Allan, *Nya strövtåg i Linköpings stiftsbibliotek*, [A. Ranius], Linköping, 1997.

Reuterswärd, Elisabeth, *Ett massmedium för folket: studier i de allmänna kungörelsernas funktion i 1700-talets samhälle*, [Historiska media/Nordic Academic Press] [distributör], Diss. Lund : Univ., Lund, 2001.

Ridderstad, Per S., ”Skriftkultur, bokkultur, tryckkultur”, i *Kulturen*, 1995, s. 25–43.

Ridderstad, Per S., ”Tryckpressens makt och makten över tryckpressen”, i Nilsson, Sten Åke & Ramsay, Margareta (red.), *1600-talets ansikte*, Gyllenstiernska Krapperupstift., Nyhamnsläge, 1997, s. 345–356.

Rothlind, John, ”Johannes och Malin lyfter blicken”, i *Västerås stifts magasin: tidningen för dig som arbetar eller är förtroendevald i Västerås stift*, Västerås stift, 2018:02, s. 21.

Rudbeck, Johannes, *Bibliotheca Rudbeckiana: beskrivande förteckning över tryckta arbeten, vilka författats eller utgivits av medlemmar av släkten Rudbeckius-Rudbeck samt handla om dem eller deras skrifter : en släkthistoria i elva led från 1600–1900-talen : bibliografi*, Stockholm, 1918.

Rudbeck, Johannes, ”Nya bidrag till Västerås äldre boktryckerihistoria”, i *NTBB (Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen)*, 1916, s. 131–141; s. 265–276.

Rudbeck, Johannes, ”Det Rudbeckiska tryckeriet i Västerås”, i *Allmänna svenska boktryckareföreningens meddelande*, vol. XI, nr. 4, 1906, s. 106–108.

Rudbeckius, Johannes, *Dagbok*, Hall, Bror Rudolf (red.), Svenska kyrkans diakonistyrelse, Stockholm, 1938.

Sandberg, Erik, *Västerås gymnasium: från stiftsgymnasium till borgerligt läroverk*, Västerås kulturnämnd, Västerås, 1994.

Santesson, Lillemor, *Tryckt hos Salvius: en undersökning om språkvården på ett 1700-talstryckeri med särskild hänsyn till ortografi och morfologi*, Lund Univ. Press, Diss. Lund : Univ.,Lund, 1986.

Schröder, Johan Henrik, *Kort historia över Kungliga Gymnasiets i Västerås bibliotek*, Acta Bibliothecae Arosiensis ; 5, Västerås, 1971.

Schück, Henrik, *Bidrag till svensk bokhistoria*, Föreningen för bokhandtverk, Stockholm, 1900.

Sjögren, Carl Arthur, ”Ur anteckningsboken: smärre boktryckerihistoriska bidrag av Arthur Sjögren. Om några av det äldre Västeråstryckeriets tryckaremärken”, i *Nordisk boktryckarekonst : skandinavisk tidskrift för de grafiska yrkena.*, årg. 15, 1914, s. 57–59.

Svenska riksrådets protokoll 6 1636, Kongl. Riksarkivet genom Bergh, Severin (red.), Stockholm, 1891.

Thisner, Fredrik, Edgren, Henrik & Edquist, Samuel, ”Sveriges historia”, i Esbjörn Larsson & Johannes Westberg (red.), *Utbildningshistoria: en introduktion*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2015.

Treccani vocabolario: calendula. <http://www.treccani.it/vocabolario/calendula/> (senast kontrollerad 2019-04-14).

Vizkelely-Ecsedys, Judit, ”Mottos in printers’ devices – thoughts about the Hungarian usage”, i Anja Wolkenhauer & Bernhard F. Scholtz (red.), *Typographorum emblemata. The printer’s mark in the context of early modern Culture*, De Gruyter Saur, Berlin/Boston, 2018, s. 333–346.

Willke, Ingeborg, *ABC-Bücher in Schweden: ihre Entwicklung bis Ende des 19. Jahrhunderts und ihre Beziehungen zu Deutschland*, Sv. bokförl. (Bonnier), Diss. Stockholm : Univ., Stockholm, 1965.

Wolkenhauer, Anja, Scholz, Bernhard F., ”Preface”, i Anja & Scholz, Bernhard F. (red.), *Typographorum emblemata: The printer’s mark in the context of early modern culture*, De Gruyter Saur, Berlin, 2018, s. [vii]–xi.

Åberg, Åke, ”Västeråstryck i 350 år”, i *Västeråstryck i 350 år : utställning i Stifts- och landsbiblioteket i Västerås 30 nov. – 19 dec. 1971*, Stifts- o. landsbibl., Västerås, 1971.

Ödman, Per-Johan, ”Predikstolsbasunen och den runde vedergällaren : predikan som folkuppfostran under 1600-talet”, i Nilsson, Sten Åke & Ramsay, Margareta (red.), *1600-talets ansikte*, Gyllenstiernska Krapperupstift, Nyhamnsläge, 1997, s. 465–484.

Diagramförteckning

Diagram 1: Antal undersökta Västeråstryck 1621–1646 fördelade efter tryckår och boktryckare.

Diagram 2: Västeråstryckens fördelning efter genre.

Diagram 3: Tryckproduktionen indelad i ämnesområden.

Diagram 4: Utgivning inom ämnesområdet ”undervisning och pedagogik”.

Diagram 5: Tryckerimärkenas förekomst i utgivningen.

Diagram 6: Tryckerimärkenas fördelning efter genre.

Diagram 7: Tryckerimärkenas förekomst 1621–1646.

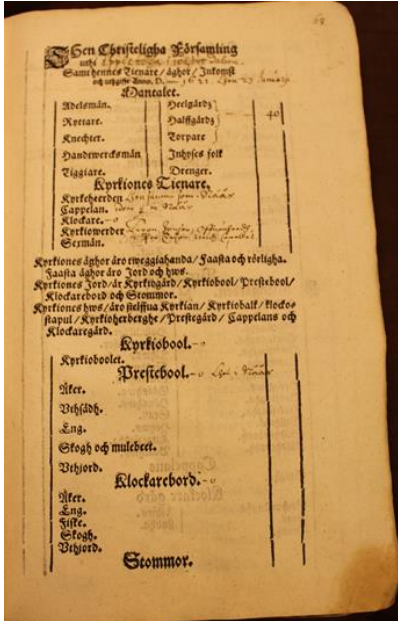
Diagram 8: Tryckens fördelning efter format.

Diagram 9: Fördelning av språk i trycken.

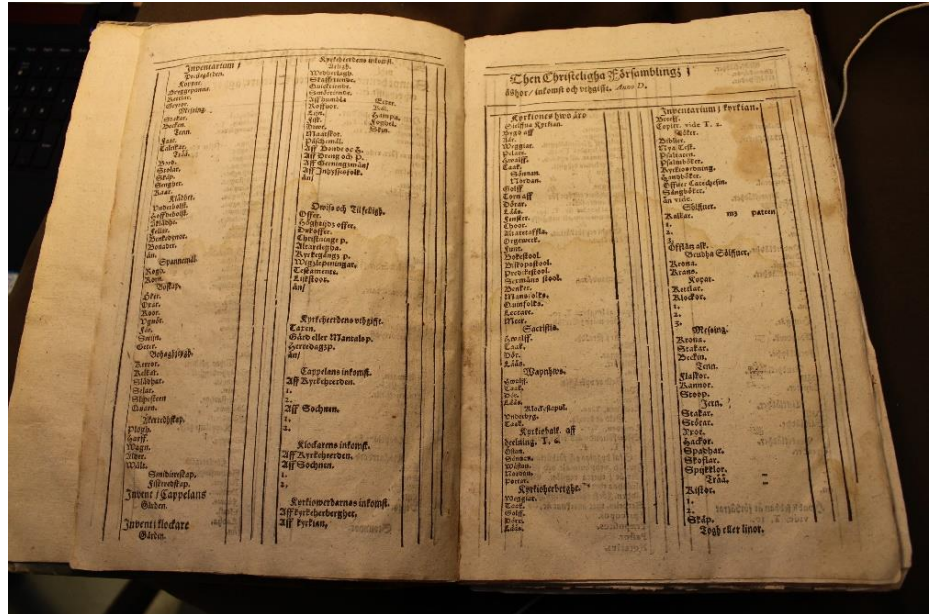
Diagram 10: Johannes Rudbeckius författare eller/och utgivare 1621–1646.

Bilaga A: Fotografier

Fotograf samtliga bilder: Pia Letalick Rinaldi

Bild 1: Visitationsprotokoll, första upplagan, cirka 1622.

Bild 2: Visitationsprotokoll, andra upplagan, cirka 1629/30.

Bild 3: "Memoriale publicum", tryckta linjer, cirka 1629/1630.

Bild 4: Tryckerimärke 1

Bild 5: Tryckerimärke 2

Bild 6: Tryckerimärke 3

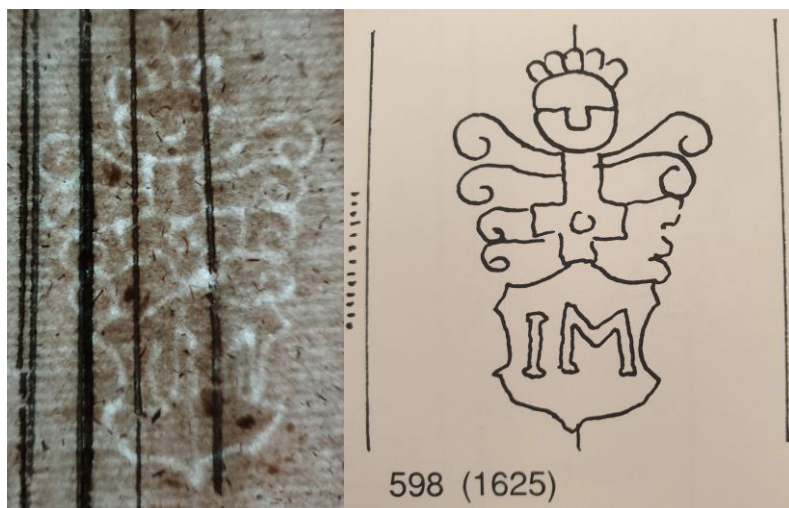
(Märkena är inte avbildade i naturlig storlek)

Thenna figur till läsaren.
 Kom hit och see migh Ringenneblomma/
 Och hör hwad iagh tigh lærer til froma
 See/min Bloma är altid at himbla bögd
 Sampt solē bestodar oc solier m3 frögd.
 Så skal ock en Christen råteligha göra/
 Och icke sigh låta aff werlden förföra
 Vthan see på Gudh/ honom föllia och åbra/
 Och ey theta Jordesta flitter begära.
 Zoo här söker thet som werldzligt är/
 Aldrigh kan han sin Gudh haffua kär.
 Mått ock / som här föröffuer går/
 Om natten iagh min blomma tillslår/
 Jagh förjer at iagh nu intet meer /
 Gudz sool eller hans himmel seer:
 Så ock en Christen myckit förfaller/
 Tå Christus ey synes och en vppehåller.
 Han oss vplyser/wärmar och stöcker/
 Vthan honom är alt/köld/ swagheet och mörker.

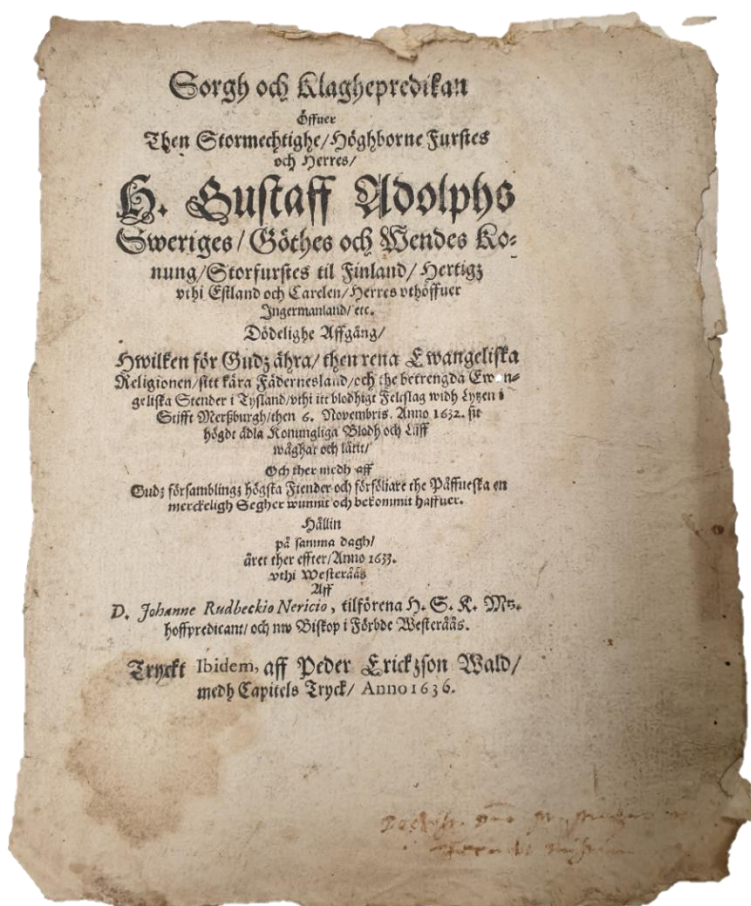

Åhr. 1623.

Bild 7: Dikt där ringblomman, symbolen i tryckerimärke 1, talar till läsaren. Petrus Johannis Rudbeckius, "Een liten vnderwijsning, om Sweriges rijkes bönedagar, synnerligen the som, när någhen landzplåga på färde är, brukas.: Sampt på Sweriges wapn, en nyttig och wälmeent vttydning ...," [Västerås], 1623.

Bild 8: Vattenmärke från "Memoriale publicum" och ur Nils J. Lindberg, "Paper comes to the North: sources and trade routes of paper in the Baltic sea region 1350–1700 : a study based on watermark research", IPH, Marburg, 1998, s. A120, vattenmärke nr. 598.

Bild 9: Titelsidan är tryckt med canon, teuerdank, tertia, mittel och cicero fraktur, cicero schwabach och mittel antikva. Johannes Rudbeckius, "Sorgh : och klaghepredikan öffuer Then Storemechtighe / höghborne Furstes och Herres / H. Gustaff Adolphs Sweriges / Göthes och Wendes Konung / Storfurstes til Finland / Hertig uthi Estland och Karelen / Herres öffuer Ingermanland / etc. Dödelighe Affgång...", Västerås 1636.

Bilaga B: Tabell 1 och 2 (se separat excelfil)

Tabell 1: Katalog över tryckproduktionen i Västerås 1621–1646

Tabell 2: Salukatalogen, Västerås 1641

Bilaga B. Tabell 1: Katalog över tryckproduktionen i Västerås 1621–1646

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkningar
1620/21? Ej inkluderad i statistiken, pga osäker tryckort. Stockholm? Västerås? Omfattas dock av diskussioner i uppsatsen.	[Olof Olofsson Helsing]	Diarium eller äwerdeligha skriff-calender vthi hwilka många högnödighe saker både nu finnas ... hwilka til en vnderwising, på andra bladet, lika som vthi pñnan dicterade warda ...	Rudbeckius, Petrus. Johannis, d.ä. (1578-1629) (författare). Hans namn är tryckt i rött och större typgrad på titelbladet.	Utan tryckort Collijn (Libris) skriver Stockholm eller Västerås, medan J. Rudbeck framhåller Stockholm.	8:o	Ett slags förmånande kalender. Efter varje månad finns det en blank sida, där man kan föra anteckningar. Uppbyggelselitteratur	Svenska	nej	Ja	nej	LUB Äldre samlingen Sv Kronol Undersökt digitalt kopier.	Lunds UB:s Undersökt digitalt kopier.	(23 delvis signerade och interfolierade blanka blad) A ¹ Diarium. Arksignaturen börjar om efter förelätalet och de interfolierade blanka sidorna.Härmed sb.: Rudbeckius, Petrus Johannis. Psalm. 127. Nisi dominus ... (ca. 1620) (=Unless the Lord)/ingen titelsida, men här börjar åter arksigneringen, i vilken Gyllene ABC följer: "Gyllene ABC", där varje vers börjar och följer alfabetet. Ingår även en multiplikations-tabell, samt ett diagram över vad det kostar att sitta i fina kyrkbänkar. A ⁷ Sist i bandet: Hustaffa eller sententier. [rubrik] [16]	fraktur	0	1	nej	Johannes Rudbeckius hand i de fåtal handskrivna anteckningar som finns? Omöjligt att säga. Kan trycket vara gjort i Västerås, pga märket med trädet? Se bibliografin, s. 41 Det finns ett förelätalet daterat på sid. 8, daterat 16 mars 1621 i Stockholm av Petrus Rudbeckius. Detta behöver dock ej innebära att skriften är tryckt i Stockholm! i det långa förelätalet omnämner Petrus "Usus libri eller Bookens bruk". Arksignaturen börjar dock om efter förelätalet och de interfolierade blanka sidorna. Finns en liten förklarande vers till Tr.m. 2: Sij, daghen hafwer ögon och skoghen öron, Huru är thet tå dolot, ehwadh som i gören: Therfore synda icke, ty Gvth ther seer, Gvdt engel bedröfwas och salthen leer, Samwellet gnager och halwetet påghar, Ah wee then som sig här til förwåghar. (Av Petrus Joh. Rudbeckius) Tryckt både i svart och rött på titelsidan och i Calendariet.
1621	Olavs Olai H. Consistorij Arosiensis Typographus	Oratio de officio ministrorum verbi habita Arosiae in synodio anniversaria anno 1620. 4. Septemb. à Johanne Rudbecko e. arosiensis.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Arosiae	4:o	Oration/tal vid Prästmöte. Synodalmöte	latin	Nej	Ja. Har boktryckarmärket på sista sidan! På titelbladet finns en dekorativ bild.	Nej	VASB, 3 st. Äl. sv. tryck 1621, A.P.A. 1	Trådhaftad	A ¹ -D ² [28] s.	antikka, kursiv	1	1	nej	Det första Västeråstrycket, ett tal av J. Rudbeckius från 1621. Marginaltryck. Titelsidan är i stilen mycket lik Oratio de legitima vocatione.... tryckt i Stockholm samma år, 1621, av Ignatius Meurer. Inte så konstigt, eftersom Meurer gift sig med Anund Olofsson Helsing, Olofs bror.
Odaterade (Min teori: tryckt 1622 i Västerås)	[Olof Olofsson Helsing] (formulären saknar angivelse för tryckare, tryckort och tryckår)	Visitationsformulär. Vice-matriculæ ecclesie. Första sättning, ca 1629/30 trycktes sedan dessa om med en annan sättning. Första bladet text börjar: Then christeligha församling uthi ... samt herries liensars, äghur, rikomsst och utgift anno. D. ... [Bämnat blankt för att fyllas för hand].	[Johannes Rudbeckius]	Saknas	2:o	Visitationsprotokoll	svenska	nej	nej	nej	Uppsala Landsarkiv, Volym F 3a:3 1621-1639	Inbundna i originalband i dåligt skick.	4 blad (8 onummerade sidor) i varje formulär, varav det sista är blankt.	fraktur	0	0	nej	Tryckta formulär, som vid biskopsvisitationerna skulle fyllas efter behov. Varje sådant formulär består av 4 blad, av vilka det sista är tomt och ofta använt för anteckningar. Dylka formulär, flytilda för hand för åtskilliga församlingar under visitationerna 1621-1639 är sammanförda i en volym, som finns i Uppsala Landsarkiv. "De trycktes förmodligen 1620 av Olof Olofsson i Stockholm, enär det äldsta visitationsprotokollet, infört å sådant formulär, är daterat den 23 januari 1621 (Epplebodha)" Johannes Rudbeck 1918, s. 39. Bibliotheca Rudbeckiana - bibliografin. Vattenmärke , se Lindberg 1998, s. A13, nr. 60. ("Bensen" ovanför sköld - Benesov, Böhmen).
1622	Excudebat Olau Olai H. Anno 1622.	Oratio de Anno lubileo, qui in patria nostra charissima celebratur Anno Christi 1621. Conscripta & publicè recitata, in Celebris Gymnasio Arosiensis, 17. Decembris Anni ejusdem à M. Lavrentio Nicolai Blekstadio ibidem S.S. Th. Lectore & Paenitentiaro . . p.	Blackestadius, L.	Arosia - anges via boktryckarmärket	4:o	Oration, tal	latin	Ja, på titelbladet	nej	nej	VASB 2 ex.: VE Westmannica kappel	Trådhaftad	A ¹ -C ¹	antikka, fraktur	1	1	ja	
1622 [u.ä.]	Tryckt aff Oluff Olson	Een Christeligh Jorde Ferdz predikan, hällen uppå Strömsholms gård i Wästmanneländ (öwer ånkedrotning) då then höghborna Frw och Förstinna frw Catharina [Slenbock] etc. Swerighes / Göthes och Wendes etc. Drotning / Enokia ther utthbars och fördes til sin låghersthadh uthi upsala /	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Westerås	4:o	Likpredikan, en kunglig predikan öwer ånkedrotningen.	svenska	Ja, på titelbladet.	nej	nej	VASB 2 ex.: Kongl. Predikn. Gustaf I-Gustaf II, A.P.A. 1	trådhaftad	A ¹ -D ¹ [32] s.	fraktur	1	1	ja	Dedikation och förord av Johannes Rudbeckius, 1 augusti 1622. (Står felaktigt 8:o på katalogkortet i Vasb.)
1622	Tryckt aff Oloff Olofsson	Een copia aff thet som handlet, beslutet, beseghlat och underscritt bleff aff Clerckij i Concilio som stodh i Upsala / Anno & c. MDLXXII, Mense Augusto. [Kolofon:] Tryckt i Stocholm aff Amund Laurentzson anno domini 1573. På nytt tryckt i Westerås anno d. 1622.	Concilium Upsalensae 1572	På nytt tryckt i Västerås (kolofon)	4:o	Ett slags protokoll från prästmöte	svenska	Ja, på titelbladet.	nej	nej	VASB: Hi:LXXXVII.3.2)	häftad med många andra häften	A ¹ [8] s.	fraktur. Stort typsnitt.	1	1	ja	

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkningar
1622	ab Olao Olai Hels. Typographo Aros.	Bellum grammaticale denovo excvsm. Ad lectorem: Si vis Grammaticae cognoscere damna, libellum hunc legere, cui Bellum Grammaticale sonat. Impensis M. Erici Holstenij Scholae, ejusdem Rectoris. (bekostat av Holstenius)	Författare: Spangenberg, Johann, 1484-1550. Holstenius, Erik (1588-1640), redaktör. Han var den första rektorn vid Västerås gymnasium 1623 och lektor i fysik.B	Arosiae	8:o	Grammatik. Undervisning.	latin	nej	Ja, På titelsidan	nej	VASB: Äl. sv. tryck 1622	Trådhaftad	A ⁴ -E ³ . Defekt. Sista bladet saknas. Slutar med kustod. [Borde vara: A ⁴ -E ³ -F ² , enl. Libris]. Står med blyerts: "Häftat av 6 blad."	Antikva, kursiv	1	1	nej	SBL: Holstenius publicerade 1622 Bellum grammaticale, ett försök att i ronde form ge kunskap i latinsk grammatik.
1622	Tryck aff Oloff Olson H.	Een Predikan om Jesu Christi person och embete aff Prophetens Esaiae ord j thet 7. Capitel / hwilken Epistel upläses j Gudtz försmbing Die annunciationis Mariae. Sammanfattat uthi Stockholm, anno 1622. then 17. Aprilis, aff Nicolao Krokio Wex. P.	Krokus, Nicolaus	Westerås	4:o	Predikan	svenska	nej	nej	Ja. På titelsidan.	VASB 2 ex.: Predikningar I-K A.P.A. 1	Trådhaftad	A ⁴ -D ¹ [32] s.	fraktur	1	1	Ja	
1622	Vthgängen j Westerås a. 1622. Tryckt aff Oluff Olson H. (i kolofonen)	Een alwar och christeligh förmaning til boot och bätring, ther vt förmåles, hwad retta orsaken är til krigh, pestilentia och dyr tidh Stelt aff ... nw saligh hoos Gudh, ärchebiskop Lars then eldre, för 56 år sedhan widi pass, och nw på nytt. Vthgängen j Westerås a. 1622.	Petr. Laurentius, Nericus (Ärkebiskop) [utg. Av Johannes Rudbeckius]	Vthgängen j Westerås	4:o	Förmaningsskrift	svenska	nej	nej	nej	VASB har 4 ex.: Äl. sv. Tryck 1622.... m. fl.	Trådhaftad, spår av omslag.	A ⁴ -D ¹ [14] s.	fraktur	1	1	Ja	Predikan av ärkebiskop Lars den Äldre i Uppsala den 20 oktober 1566 och sedan tryckt i Stockholm samma år av Amund Laurentzson. (Enligt kolofonen). Detta är alltså ett nytryck gjort i Västerås 56 år senare, precis som det står på titelsidan. Förord av J. Rudbeckius, daterat Västerås 1 mars 1622.
1622	Oluff Olson H.	Een predikan emool mandröp stelt öffuer the femte bodhordet. Tu skalt icke dräpa. Aff Laurentio Archi Episcopo Upsalensi.	Petr. Laurentius, ärkebiskop [utg. J. J. Rudbeckius (har skrivit förordet)]	Westerås (i kolofonen) Tryckt i Stockholm aff Amund Laurentzson. Anno Domini MDLXII. På nytt tryckt i Westerås aff Oluff Olson H. A. Domini 1622.	4:o	Predikan	svenska	Ja. På titelbladet.	nej	nej	VASB har 3 ex.: Äl. sv. tryck 1622	Häftad, ett ex oinbundet	A ⁴ -H ¹ [84] s.	fraktur	1	1	Ja	Westerås (i kolofonen) Tryckt i Stockholm aff Amund Laurentzson. Anno Domini MDLXII. På nytt tryckt i Westerås aff Oluff Olson H. A. Domini 1622. I detta omtryck (i denna variant) finns det ett förord av Johannes Rudbeckius, daterat d. 1 maj 1622. Det finns även en variant med förordet daterat 1 mars 1622. Omtryck
1622 u.ä.	Type Olai Olai	Propositiones de providentia ... sub praesidio Johannis Rudbeckii Disputatio seu plium colloquium habebitur Arosiae in Synodo Aniversaria ad 4. septembris Ann currents 1622. ...	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Arosiae	4:o	Disputation. Synodal.	latin	nej	nej	nej	VASB: Äl. sv. tryck 1622	löst trådhaftad	A ⁴ -B ¹ [16] s. Sista bladet blankt.	antikva, kursiv	1	1	Ja	Dekorativ typografisk ram på titelsidan. Samma som föregående (Mandröp), fast något tunnare ram.
[1622] (cirka)	Utan angiven tryckare [Olofsson Helsing]	Compendium doctrinae caelestis ex locis theologicis ... / Dn. Matthiae Hafnerfferi ... et in usum scholarum particularium indytri regni Sueciae separatim editum.	Hafnerffer, Matthias, 1561-1619 (författare) Kenicus, Petrus, 1555-1636 (kommentator, medarbetare)	[Arosia] står endast i tryckerimärket	8:o	SAO: Cge Loo theologic= lärosyften, dogmatiken. När Melancthons så benämnda dogmatik utkom, mottogs den med sådan hänförelse, att man såges kunnat varken äta eller sova. En fullt renlig dogmatik (Hafnerfferus) användes i Västerås stift och trycktes där i sammandrag (=Compendium) Den viktigaste läroboken i kateketik med inte mindre än 16 i Sverige tryckta upplagor under 1600-talet.	latin	Ja, på titelbladet	Nej	Nej	KB: F1700 611	inbunden, pergamentband	(17) 2-310 s.	antikva	1	1	nej	Signum: Cge In usum scholarum! Hans Loo theologic trycktes i Stockholm år 1600 och fick status som lärobok vid Uppsala universitet 1612. Detta framgår i ex av Matthias Hafnerffers dogmatik, som intog en ledande ställning som lärobok i den svenska prästutbildningen under 1600-talet och början av 1700-talet. "Den världsliga överheten är en person av Gud insatt för att i människornas ytre samfund vara en trogen väktare över dekalogens båda tavlor och andra därmed samslämmiga, goda och nyttiga lagar, men en rättfärdig hämmare för överträdarna" stod det i denna lärobok. Ref: https://internet.hi.lu.se/media/documents/persons/MarieLindstedtCronberg/Synd_och_skam.pdf
[1622]	[Olof Olofsson] Inget känt ex. finns	Epistola synodalis, seu invitatio ministrorum verbi in dioecesi aros. Ad synodum marianam [d. Joh. Rudb. Episcopi aros.]	Johannes Rudbeckius			Epistola synodalis	latin	?	?	?	Inget ex. nu känt				1	1	?	Listad i Libris, men utan bestånd. LIBRIS-ID:2519478 sp. 0790:04Collijn
1623	Tryckt j Westerås aff Oloff Olofsson Helsing, anno 1623.	Een Christeligh Boot predikan öffuer Thet Evangelium som faller uppå then X. Söndagh efter Trinitatis. Skrifvun och predikadt i Narfuen uthi Liffland 1614. Sedhan uppreterat j Sneathagora Kloster uthi Plesko belighingh A. 1615 Och nu på nytt öffuerseedd och hållen i Westerås A. 1623 Aff D. Johanne Rudbekio Episc. Aros.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Westerås	4:o	Botpredikan	svenska	nej	nej	nej	VASB 2 ex.: Äl. sv. tryck 1623 Predikningar "R"	trådhaftad	(15 blad) Märklig arksignatur: [L, L2, L3, ingen arksign., L9, L10, L11, ingen arksign., L9, L10, L11, ingen arksign., L9, ingen arksign. (sista sidan blank. Ingen upprepning av innehåll enligt kustoderna.	fraktur	1	1	Ja	Dekorativ typografisk ram på titelsidan. Samma som föregående. En fin anfang - träsnitt? Förord underst. Av Johannes Rudbeckius och daterat: Arosiae grassante peste anno 1623.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collin	Typografisk ram	Anmärkningar
1623	Tryckt i Västeråhrs aff Oluff Oluffsson <i>Impressum från kolofon</i>	Hwabiblia ther vthi alle nådhehungerige, ... hierta, såsom j itt panacea spirituali, eller andheligit skadhefördeeff, thet retta himmels brödh, ... hafue till at finna, ... vthi två delar författat. ... / Vthibolka och försvenskat. Aff Samuele Olai ... Kolofon: Uplagd och bekostat aff Claes Depken borgare i Västeråhrs.	Wagner, Johann, 1559-1622 (författare) Samuel Olai, Normontanus, ca 1590-1670 (prästerlig översättare av 3 verk, samtliga tryckta i Västerås)	Wästeråhrs	4:o	Husbibel. Tröstepok Detta är en översättning från tyskan; originaltitel: <i>Haus Bibel</i> (J. Wagner)	Svenska, med latinska ord., översättning	nej	nej	nej	VASB 2 ex. Al. sv tryck 1623 APA 1	Inbunden. Förmodligen sent 1700-tal eller lidigt 1800-tal.	Preliminärer. Företal, register. A ⁴ -2m ⁴ , [32], 278, [2]. Paginerad 278 sidor. Avslutas med en sida errata. **Till läsaren**	fraktur, latinska ciat i antikva.	1	1	Ja	Fin och ornamentalt typografisk ram . Detta är en identisk titelram med den som använts till Psalmboken 1627 och Een Boot-predikan 1626 . Titeltext i rött och svart. Anfang (träsnitt?) i början av företalet. Företal: "Till läsaren"
1623	Åhr. 1623 (utan tryckare) Arosia endast i boktryckarmärket på sista sidan.	Een liten vnderwijsning, om Sweriges rikes bönedagar, synnerligen the som, när någon landzplåga på färde är, brukas. : Sampt på Sweriges wapn, en nyttig och wälmeent vthtyding ... / Skrifftu. ... aff Petr. J. Rudb. Är sammanbunden med: <i>Två nya andeliga wjsor</i> (1623) (se nedan)	Rudbeckius, Petrus Johannis, d. ä., 1578-1629 (författare)	Arosia, märket finns på sista sidan. På titelsidan finns ett annat märke, som jag aldrig sett förut på en bedjande David.	8:o	Signum SAB: Hc Undervisande och fostrande dikter och texter.	svenska något latin	Ja, finns på sista sidan i trycket.	nej	nej	KB: F1700 1952	häftad KB	A ⁴ -b ¹ Feltryck i arksignaturen A5 isf A3.	fraktur, lite antikva	1	1	nej	OBS. Denna är sammanbunden med ett annat tryck från 1623! OBS! Här finns förklaringen till märke 1 och 2! Det står i klartext att det är ringblomma! På titelsidan finns ett annat märke, som jag aldrig sett förut! Johannes Rudbeck, Bibliotheca Rudbeckiana: Rund vignett, David beder, i molnen en ängel. Se samma märke på titelsidan i trycket från 1627: Enkomastikon! Är digitaliserad
1623	[Oluf Olofsson Helsing]	Twå nya andeliga wjsor. I På JESU CHRISTI wår HERRES och FRELSARES Nampn. Om den ytersta daghen / off Syndarom til een San Bättring / Slätt som ett Mandatum. Uthaff ett manu-Scripto nu tryckt. II En troofull bönepsalm utthi all nöd / Synnerligen när någon Landzplåga för handen är / tröseligh at siunga. Aff Petr. J. Rudb. nu Componerat och förährat / Then Edle och Wålb: Erland B Stör (?) sons til Statmansis och Aspeas etc. S. R. Rådch / älskelighe käre hustru / fru Margreta Lagesdotter Pose etc. Tienstwilligen. Är sammanbunden med <i>Een liten vnderwijsning, om Sweriges rikes bönedagar</i> ,	Rudbeckius, Petrus Johannis, d. ä., 1578-1629 (författare)	8:o	Andeliga wisor	svenska, något latin	Ja, finns på titelsidan.	Ja, finns på sista sidan.	nej	nej	KB		A ⁴	fraktur, lite antikva	0	1	nej	Innehåller ett träsnitt om döden. Ett helt uppslag. Två tryckerimärken, märke 1 på titelsidan och märke 2 på sista sidan. Under märke 2 på sista sidan finns en variant av den vers som återfinns i <i>Diarium</i> [1620/21?] och på latin i <i>Oratio de officio ministrorum</i> 1621, samt 1625 i <i>Logica ex optimis</i> ...
1623	Tryckt i Västeråhrs aff Oluff Oluffsson. Åhr 1623.	Een ny wjsa om Foglars art. Uthi Dygd och Lyte, Naturen i hasighet at beskoda. Alom til eftersyn och rettelse utthi sit lefwerne och omgegne. Skrifftin och förährat Then Edle Welb. : Jungfru I. Gunilla Bielke til Wikj, Rewelsta och Buröön etc, arfwinge...	Handskrivna anteckningar i KB:s exemplar: Författare: Hieronymus Justesen Ranch (en dansk skald och dramatiker), (1539-1607). Översättning av (Johan Olsson Dan.) Johannes Olai Dalecarlus Stiemhöök	Wästeråhrs	8:o	Moraliserande fågelvisor	Svenska	nej	nej	nej	Digitalt från KB (finns i Libris)	Inbundet KB	A ⁴	Fraktur	1	1	nej	Digitaliserad på KB Har en liten slutvignett i form av en fågel.
1623	Utan boktryckarnamn. Endast Arosiae och tryckarmärke 1 [Olofsson Helsing]	Themata miscellanea. O O M Annuntio, ad disputandum proposita, IN GYMNASIO AROSIENSI Praeside M. Iona Svenonis Colombo Graecae linguae & Musicae Lectore. Respondente Erico Andraee, Björkestadiens. In auditorio inferiori, horis matutinis a 6. Ad 10. Die 5. Apr. Annj á partu virginis	Jonas Svenonis Columbus (Graecae linguae et musicae lector) Praeses; Ericus Andraee (Resp.)	Arosia	4:o	gymnasiedisertation	Latin	Ja	nej	nej	UUB	Kolligatband UUB med andra gymnasiala disertationer från Västerås.	A ⁴ -b ¹ Feltryck i arksignaturen. A2 och sen A5 isf A3.	antikva och	1	0	nej	Är okatalogiserad i Libris. Har en känd slutvignett.
1623	Ingen uppgift om tryckare. [Olofsson Helsing]	Theologica Disputatio Octava. De Imagine Dei in homine & libero arbitrio. Quam Deo Auxiliante sub praesidio. M. Laurentij Nicolaj Blackstadij Th. Lectoris in Gymnasio Arosiensis & paenit. P. Proponit & defendere conabitur Franciscus Erici Lismannus Noremontanus ad 29 Martij. Anno 1623.	Praeses: Laurentius Nicolaus Blackestadius (theologiae lector) Resp.: Franciscus Erici Lismannus	Arosiae	4:o	gymnasiedisertation	latin	nej	nej	Ja på titelbladet	UUB	Kolligatband UUB med andra gymnasiala disertationer från Västerås.	A ⁴	antikva, kursiv	1	0	nej	Friser
1623	Arosiae, typis Olai Olaj.	Propositiones de sacra scriptura seu verbo Dei, de quibus Deo duos et auspicio, sub praesidio Johannis Rudbeckii s. s. th. D. & episcopi arosiensis. Respondentibus dn. Nicolao Svenonis, pastore in Wilka. Dn. Viderkino Laurentij, pastore in Broo, dn. Georgio Joannis Vesmanno past. in Kumbia. disputatio seu plium colloquium habebitur Arboghiae, in proxime futura synodo, ad diem 16. septembris a. currentis 1623.	Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (praeses)	Arosiae	4:o	Synodaldisputation	latin	nej	nej	nej	UUB	Kolligatband UUB med andra synodaldisputationer från Västerås.	A ⁴ -b ¹ [16] sid.	antikva, kursiv	1	0	Ja	

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkningar
1623? Inget ex. nu känt	[Olofsson Helsing]	Epitaphium b. memoriae loh. Rudb. civis & scribae orebrogjens, ejusq; uxoris ad liberorum, à filio m. Petro Rudb. ijs adomatum.	Petrus Rudbeckius			Epitafium (gravskrift)	latin	?	?	?					1	0	?	Denna titel finns angiven i salukatalogen under tiden: från mårnesso a. 1622, in till mårnesso år 1624. Skriften är sålunda tryckt under denna tid hos Olof Olofsson i Västerås (Bibl. Rudb. , nr. 13, sid. 7-8. Skriften verkar vara en minnesskrift över Petrus Rudbeckius fader, död 1603, moder, död 1620 och några syskon. Inget exemplar är idag känt.
1624	Tryckt i Västerås aff Oloff Olofsson. Anno 1624. Tryckuppgifter i kolofon	En liten tractaat om ogudnachtigha och ketterska menniskiors begraffning. D. Iohannis Epini fördom Superintendentis Hamburgensis förwenskat aff Samuel Olai commissario Arosiense.	Aepinus, Johannes, 1499-1553 (författare, biskop i Hamburg) Samuel Olai, Normontanus, ca 1590-1670 (prästerlig översättare av 3 verk, samtliga tryckta i Västerås) (kollega och comminister verbi i Västerås)	Wästerås	4:o	Traktat	svenska, översättning från tyskan	nej	nej	Ja, på titelbladet	VASB har 3 ex.: Äl. sv. tryck 1624	trädbunden	A ⁴ -D ¹ E ¹ [34] s.	fraktur	1	1	Ja	Tryckort i kolofon. Finns ett förord till läsaren, av Laurentius Blackstadius (theologiae doctor och p. penitentianus, daterat Västerås, 2 juni 1624. Där står det bl.a. att traktatet, ursprungligen skrivet av biskopen i Hamburg, har av domkapitlet lästs, gillats och ansetts att det må tryckas. Verket lär, att okristna inte får begravas på samma plats som kristna och att de inte heller har rätt till sång och övriga ceremonier. (Sina Hansson, <i>Åtsatt på swensko</i> , 1982, s. 269)
1624	Arosiae. Excudebat Olau Olai. Anno 1624.	Disputatio Physico-Theologica De nobilitate corporis animati-parte ANIMA. Ac in specie rationali ad Quam bono cum Deo. ... Sub praesidio M. Erici Holstenii Gymnasii Arosiensis moderatoris, ibidemq; ...Simon Benedicti Arbog. Ejusdem Sch. Colleg.	Holstenius, Ericus (preses)(physicis lector) Simon Benedicti (resp., scholae collega)	Arosiae	4:o	Gymnasiedisertation, Västerås	latin	Nej. Ingen titelram	nej	nej	VASB Diss. Västerås	trädbunden	A ⁴ -C ⁴	antikka, kursiv	1	0	Nej	Mycket enkelt utförande.
1624	Tryckt i Stocholm aff Amund Laurentzon 1562. På nytt Tryckt i Wästerås aff Oluff Olson. Hel. 1624.	En liten Tractaat om exorcismo nemlihan at thet är rett och christeligit, bruka Exorcismo widh Döpselsen i säson alment och aff ålder Christenhetenne hafuer wart och nw är plägsed. Iusti Menij Förklaring. Förwenskat aff Laur. Vpsaliensi.	Menius, Justus, 1499-1558 (författare) Laur. Vpsaliensi (översättare)	Westerås	4:o	Traktat	svenska, översättning	nej	nej	Ja, på titelbladet	VASB har 5 ex.: Äl. sv. tryck 1624 (Ex. A+B) Hülphers, 2 ex A.P.A. 1	trädbunden	A ⁴ -D ¹ E ² [36] s.	fraktur	1	1	Ja	Förord av J. Rudbeckius, daterat 10 jan. 1624.
1624 [u.å.]	Tryckt i Wästerås medh Capitels tryck aff Oloff Olofsson.	Een nödhörffigh Marcknadz Predikan aff Levit. C. 19:11 och Thefs. 4.6. hållin i Mårnesso Marcknadh i Wästerås Domkyrko aff D. Johanne Rudbeckio Episcopo Arosiense, Anno Christi 1624.	Rudbeckius, D. Johann Rudbeckius, Johannes, d.å. 1581-1646 (författare)	Westerås	4:o	Predikan	svenska	Ja, på titelbladet.	nej	nej	VASB har 2 ex.: Äl. sv. tryck 1624 Predikningar "R".	trädhäftat	A ⁴ -C ² [20] s.	fraktur	1	1	Ja	Dedikation till borgaren och äldermannen Kristoffer underleckad av Johannes Rudbeckius och daterad Västerås d. 18 nov. 1624. "Synnerlige godhe wen Christopher Nilsson iagh hafuer icke förgätt, then berömligha wällighgheet och berägenheet i mig och mitt medhofle, för 20. åhr sedhan widh pass bewjste, tå i migh här vppå Mälaren nuars afton råkade, hafuandes min nessa at Vosala, och mgh ådolets okend icke allenast til hergerghē inbödhe: vhancock på thet wenligaste vndflegnade och öffuwer helghen medh alt gott tracterade...".
1624	Ab Olao Olai H. typographo & Typie Consistorij Arosiensis. Anno 1624.	Oratio de literarvm et scholarum utilitate simul ac necessitate. habita in illustri academia Upsalsensi / A Iohanne Rudbeckio Nericio, Anno 1604. 12. Septembris. Quando ibidem in numerum professorum est cooptatus. <i>Dilicisse fideliter artes. Emollit mores, Nec fuit esse ferus.</i>	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.å. 1581-1646 (författare)	Typis Consistorij Arosiensis	4:o	Oration	latin	Ja, på titelbladet.	nej	nej	VASB har 3 tryck: Äl. sv. tryck 1624	2 trädhäftade 1 oinbundet (endast falsade lägg)	A ⁴ -D ¹ med fel i trycket för den andra arksignaturen A3. Pagnerad: 32 s.	antikka	1	1	nej	Fel i arksignaturen: A1-C2, sen A3! Förord av Johannes Rudbeckius, daterat Västerås d. 7 oktober 1622.
1624	Kolofon: Tryckt i Wästerås aff Oloff Olofsson H. Anno 1624.	Theologia practica. Thei är, twenne små, dock ganska trötrike tractathar. : The ensa begriper uthi sigh Gutz ... sampt en troghen siås andeligha samtaal ... Then andre innehåller guddomlig tröst och hwgsuälse ... / Genom Joh. Gerhardum ... ; men nu nylihen transfererade aff tyskan in uppå wårt käre modhersmåål aff Olao Achatii Salamontano ...	Gerhard, Johann, 1582-1637 (författare) Olau Achatii, Salamontanus, ca 1596-1632 (prästerlig översättare till 1 verk, och författare till förordet.)	Wästerås	12:o	Kombinerad tröst- och bönbok	svenska, översättning	nej	nej	nej	KB Mikrofilm	mikrofilm KB, samt digitala bilder från UUB, eftersom de första sidorna saknades.	A ¹² ;- ¹²	antikka	1	1	nej	Mikrofilm KB. Titelbladet saknas i KB:s ex. De första sidorna samt kolofonen erhållna digitalt från UUB. Förord av Olau Salamontanus, daterat Luodagen 1623. Flera gratulationer från kollegor. Ett daterat 7 april (u.å. men troligtvis 1624) av Matteo Petr. Se kommentarer: Lindquist, <i>Studier i den svenska andaktslitteraturen</i> ... , s. 22-26.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blomnor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkingar
1624	ab Olao Olai H. Consistorij & Gymnasij Arosiensis Typographo. Anno 1624.	Institutionis epistolicae libri duo. Collecti & conscripti in usum privatorum et discipulorum. M. Johanne Rudbeckio Nerico, in Acad Upsaliensi Matheseos Professore P. Et nunc. In usum Scholiarum particularium in Diocesi Arosiensis. Typis mandati, Arosiae, ... ab Olao Olai H. Consistorij & Gymnasij Arosiensis Typographo. Anno 1624.	Rudbeckius, Johannes, d.ä., 1581-1646 (författare) Cicero, Marcus Tullius, 106-43 f. Kr. (författare)	Arosiae	8:o	Lärobok i brev- och uppsatsskrivning	latin, vissa ord på grekiska	Ja, på titelsidan	nej	nej	KB, digitala bilder	digitalt	A ¹ -C ¹ (1) 2-48 s.	antikka, kursiv, grekiska typer	1	1	nej	Enligt J. Rudbeck (117), ska det finnas en bilaga: Epistolae Ciceronis selectiores secundum epistolarum genera digesta. Dessa båda omnämns tillsammans i sjukatalogen i samma post. Det finns ett förord på latin, där R. vänder sig till sin bror Jacob, rektor vid skolan i Örebro, med en dedikation och skriver att han har låtit trycka dessa brev ... daterat juli 1624, Västerås. I förordet står det att volymen är för skolbruk. Denna lärobok torde ha utarbetats redan 1604 av JR under hans tid som privatlärare i Uppsala. Hör ihop med Rudbeckius Joh., Epistolae Ciceronis, som är dess bilaga. Digitalt i Libris. Endast Institutionis epistolicae
1624 [u.å] bilaga	Utan tryckare [Olofsson Helsing]	Epistolae Ciceronis selectiores. Secundum epistolarum genera digesta. Hör ihop med (är en bilaga till) Institutionis epistolicae... Denna bilaga saknas ibland.	Rudbeckius, Johannes, d.ä., 1581-1646 (författare) Cicero, Marcus Tullius, 106-43 f. Kr. (författare)	Inget titelblad. Följer direkt efter Institutionis epistolicae (som bilaga till den)	8:o	Lärobok i brev- och uppsatsskrivning	latin, vissa ord på grekiska	nej	nej	nej	KB mikrofilm: F1700 1782, Fax140 (korr.ark) MICollijn	Mikrofilm KB	A ¹ -D ¹ (1) 2-63 (1) s.	antikka, kursiv, grekiska typer	1	0	nej	Mikrofilm KB. Det finns även korrekturark på Epistolae, även det på mikrofilm KB. Det rör sig om 16 ark, med 4 sidor på varje ark (64 sidor). Epistolae Ciceronis har en egen post i Libris, så jag räknar den som ett eget tryck, även om det är en bilaga. Bilaga till Rudbeckius Joh., Institutionis epistolicae libri duo.
Tryckt före 1625	[Olof Olofsson Helsing]	Om människans vilkor och lägenhet efter döden. D. Matthiae Hafnerrefreni merckelige tractat. Aff thet latinsche spraket egentligen vthöckat ... I. S. F. H. T. T.	Hafnerrefren, Matthias, 1561-1619 (författare) Schenk von Tautenburg, Johan, d. 1627 (övrig översättare 1 verk)	Tryckort saknas	8:o	Traktat om människan efter döden. Ett slags frågebok bestående av sju kapitel.	Svenska översättning	Nej	Ja, Titelsidan	Nej	Mikrofilm KB F1700 274 MI Collijn R.462	Mikrofilm KB	(8) s. A ¹ -D ¹ E ¹ .	fraktur	0	1	Ja	Mikrofilm KB. I förordet ges upplösningen på de två första förkortningsinitialet, som betecknar Johan Schenk. Det finns en dedikation till dronning Christina. Schenk skriver vidare att han skickat manuskriptet till ärkebiskopen, som förmanade honom att låta trycka texten, så att den kunde "komman i liuset." Slutvignett på sista sidan.
1624	Arosiae typis Olai Olai anno 1624	Propositiones de angelis, de quibus Deo O.M. annuente sub praesidio Johannis Rudbeckii s. s. th. D. & episcopi arosiensis, respondentibus dn. Petro Michaelis paedotribi hedemorensis, dn. Erico Petri Ang. pastore i Torpa, dn Petro Iohannis, vicepastore in Medhåker. Disputatio seu pium colloquium habebitur Arosiae, in proxime futura synodo, diebus 3., 4. & 5. septembris, anni currentis 1624.	Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (praeses)	Arosiae	4:o	Propositiones in synodo Synodaldisputation, Västerås	latin	nej	nej	nej	UIUB	Kolligatband UIUB med andra inbundna synodaldisp. från Västerås	A ¹ -B ¹ [12] sid.	antikka, kursiv	1	0	Ja	Slutvignett
1624 Inget ex nu känt	[Tryckt i Västerås av Olof Olofsson 1624]	Epistola synodalis [d. Ioh. Rudbeckij ep. Arosiensis]	Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646	?	?	Epistola synodalis	latin	?	?	?	Inget ex nu känt				1	0	?	
1625	Arosiae, Excudatbat Olous Olai, anno MDCCXXV	Threnodia, the är een klagewis öfver thet stora Sorghefallet... hertug Carls Phillips ... som skedd i Narfwen uthi Liffland then 25. Januari 1622. Först på hebraiske, chaldaiske, syriske, graeciske och latijn, tilsamman skrivin ... Och nu efter månges förnemlighe persons begäran, ord ifrå ord, förwenskat genom Jonam Hambraeum, S.S. Theologiae Stud. ...	Hambraeus, Jonas (översättare)	Arosiae	4:o	Verser och tal	svenska, översättning	nej	nej	nej	VASB Verser och tal "Gustaf I - Carl X."	1 falsat lägg	A ¹	fraktur Stor typgrad.	0	0	nej	Slutvignett. Rombformat. Hertig Karl Filip av Södermanland, Närke och Värmland. Prins av Vasalätten och död i Narva 1622. Han var son till Karl IX och yngre bror till Gustav II Adolf. Dessutom en av kandidaterna för att bli tsar av Ryssland 1611.
1625 [u.å.]	Tryckt i Westerås aff Oluff Oloffsson, H.	En tröstertik likpredikan hållin i Westerås Domkyrko uthi Siman Simanzons Deppekens borgares och inbyggjares i Westerås christeligha begraffning. Aff D. Johanne Rudbeckius Nerico, then 18 Septemberis år 1625.	Rudbeckius, D. Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare) Akrostikon av Jakob Guthraeus, gymnasie lärare.	Westerås, u.å.	4:o	Likpredikan	svenska	Ja, på titelbladet Lite svagt tryck på övre delen av märket.	nej	nej	VASB Likpredikn. 1600 t. "D"	trädhäftat	A ¹ -C ¹ -D ²	fraktur lite antikka och kursiv	1	1	Ja	Är utan tryckår, men likpredikan hölls 18 sept. 1625 och föreläset är daterat 12 okt. 1625. Alltså trycktes likpredikan förmodligen ganska snart efteråt. Lite svagt tryck på övre delen av märket. Dikten på D2: Den lär vara den äldsta skönsliterära texten i en likpredikan.
1625	Tryckt aff Olof Olofsson, Anno 1625	D. Tilemanni Heshusii och några andra Theologorum korta skrifter, om fadderskap, at man ick skal tillåta, them som äre aff falsk Religion, eller obooterdigha groffua Syndare, at stå fadder eller wara witne wid Dopet, etc. Förwenskade aff Samuel Olai, verbi Divini apud Arosiensis comministro.	Heshusien, Tilemann, 1527-1588 (författare) Olai, Samuel, Normontanus, -1670 (prästerlig översättare av 3 verk, samtliga tryckta i Västerås)	Tryckorten står ej utskrivna - anges endast via boktryckarmärke t.	4:o	Text om fadderskapet. Teologiska skrifter. Signum Cg, Cgc eller Cef	svenska, översättning	Ja, på titelbladet	nej	nej	VASB har 3 ex. Äldre sv. tryck 1625 Hülphers CXLI. 7 A.P.A. 1	Inbunden i samlingsverk	A ¹ -D ² [24] s.	fraktur	1	1	Ja	

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blomnor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkningar
1625	Tryckt i Västerås aff Oluff Oluffsson. Anno 1625	En Christeligh Nyährs predikan, thet är: een nyttigh och Gudeligh underwijnsing, hwadh thet är som en christen menniska skal achta sigh til fördom... man kan ønska sigh och sinom nästa ett gott och lyckosamt nytt år. Stelt til at hålles i Förste Mässan på Nyährs daghen j tillkommande årh 1626. För then Christeligh och Gudfruchtigha församlingen som är i Köping. Aff Petro Petri ibid verbi Divini Commisario.	Petrus Petri, Björskogensis, d. 1661 (författare) Komminister i Köping	Westerås	4:o	Predikan, nyårspredikan	svenska	nej	nej	nej	VASB Predikningar O-Pet.	Trådhaftad	A ⁴ -D ¹ E ² (36) s. Trycket slutar felaktigt på E3, eller så saknas det två blad (E1 och E4) Otydlig kustod på D ¹ . Efter D4 kommer direkt E2, E3 i VASB:s ex. Enligt Libris: (A ⁴ -E ²) [40] s.	fraktur, antikva	1	1	ja	
1625	Tryckt i Västerås aff Oluff Oluffsson. Anno 1625	[Psaltaren] Konung Daudtz Psaltare, efter then bibliska wersionen, summarier, sampt och concordantier j bredden med wersetatet aldeles såsom thet utthi then nya Biblien är antecknadt allom reitsninghorn christrognom menniskom til nytto och gagn. Vplagd och bekostadt aff Mathz Jörensзон, fordom K. Matz befalingzman widh Kopparberget.	Psaltaren. Förelät av biskop Johannes Rudbeckius	Westerås	8:o	Psaltaren	svenska	nej	nej	nej	VASB har 2 ex. Deposituim Björskogs Kyrkas samling, placering: Äl. sv. tryck 1625 (2 ex.)	Inbunden i pergamentband	s. 2-512 A ⁴ -H ¹ Libris: (25) 2-512 (16) s. Våra ex slutar på sid 512.	Fraktur	1	1	Ja	Slutvignett som förekommer i andra tryck. Titelbladet tryckt i svart och rött. Förelätalet är undertecknat Joh. Rudb. Epils. Aros. och består av 13 sidor. Konung Daudtz psaltare, efter then bibliska wersionen, summarier, sampt och concordantier j bredden, med wersetatet aldeles såsom thet vthi then nyia biblien är antecknad, allom reitsninghorn christrognom menniskom til nytto och gagn. Vplagd och bekostadt aff Mathz Jörensзон, fordom k. mtz befalingzman widh Kopparberget. Tryckt j Västerås aff Oluff Oluffsson, anno 1625.
1625	af Olao Olai + boktryckarmärke med blommona. På sista sidan: Testes sunt oculata dies, aurinat; Sykta. Turp e quid ausurus. le sine teste putes? Boktryckarmärke med örns. Arosiae Vesmannorum. Ex. Molybdographia Olaiana Anno D. supra millesimum Sexcentisimum vicesimo Quinto.	Logica ex optimis et praestantissimis autoribus collecta & conscripta. M. Johanne Rudbeckio, in illustri Academia Upsaliensi Professore p. ac. Primum Ibidem Discipulis Privatis communicata & 20. Disputationibus privatis examinata. Deinde reconcilia, et multis Locis emendata, ab eodem Wittebergae, & vicissim Upsaliae aliquoties aliis atq; aliis similibus praelecta & ventilata. Nunc demum Secundo correctus edita Arosiae. Anno 1625.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Arosiae Vesmannorum	8:o	S. 1-95 avr. av sex filosofiska disputationer ventilerade i Rudbeckiusae privatkoll. 1611 (Bibl. Rudb. 62, 64, 66, 70, 71, 74), de övriga i Uppsala o. Wittenberg. Bibl. Rudb. 126. Skol- och undervisnings-böcker	Latin, lite grekiska	Ja, på titelsidan.	nej	nej	VASB: Äl. sv. tryck 1625		209 paginerade sidor. Plus index och sista bladet med errata opaginerat.)(1-8, A ⁴ -T ¹ sista bladet defekt och tillhör inbindningen. Bokbandet kanske från tidigt 1600-tal? Beige prickigt papperband. Titeln tryckt i guld på bokryggen. Rudbeck Logica. Märkläs snitt.	Antikva, kursiv och några grekiska typsnitt.	1	1	nej	Sällsynt med 2 olika boktryckarmärken; en på titelbladet och en på sista sidan. Under märke 2 på sista sidan finns en variant på latin av den vers som återfinns 1625 i 7 två nya andeliga wjsor... Enligt Bibliotheca Rudbeckiana, 1918, s. 48, nr. 126, är denna bok tryckt både i exemplar på skrivpapper och på vanligt tryckpapper.
[1625]	Arosiae TYPIS CONSISTORII. Tryckarens namn saknas.	Oratio de linguae hebraeae praestantia & dignitate Habita in illustri Academia Upsaliensi a M. Johanne Rudbeckio Nerico Anno Christi 1610.23. Januarii. Cum Ibidem Linguae hujus Professionem suscepisset. Et iternum. Exordii & paucis mutatis Ab eodem episcopo, in celebri gymnasio arosiensi anno 1624. In snodo [sic] Mariana, dum idem eandem Linguae hic docere occuparet. R. Hiller Sedan följer 2 rader tryckta på hebreiska	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Arosiae	4:o	Tal, oration	latin, inslag av hebreiska	Ja, på näst sista sidan, CZ ² Enda gången det förekommer! Även här ser man en antydning till slitage på det vänstra blomornamentet.	nej	nej	VASB: Äl. sv. tryck 1625		A ⁴ -B ¹ C ² [20] s.	Antikva, mestadels kursiv. Hebreiska typer.	1	1	Ja Tunna streck med små vignetter	Den typografiska ramen påminner lite om den ram med parallella streck, som finns på "Oratio de studio politico", 1626. Även här ser man en antydning till slitage på det vänstra blomornamentet på tryckerimärke 1. Ovanligt med märkets placering på näst sista sidan. Förekommer endast här.
1625	Ab Olao Olai Typographo Consistorij. Anno 1625.	Oratio de officio docentium et discentium in scholis. Habita in illustri Academia Upsaliensi Anno Domini 1610.16. Martij. M. Johanne Rudbeckio Nerico, ibidem professore publico, dum illic scholam suam privatam aperiebat.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	[Västerås] Endast boktryckarmärket med blommona anger tryckortens.	4:o	Tal, oration	latin	Ja, på titelbladet Oskadat skick	nej	nej	VASB Äl. sv. tryck 1625		A ⁴ -B ¹ C ² [19] s.	Antikva, kursiv	1	1	nej	Lite slarv i trycket, ist A2 står det 2A. Dedikation och förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås d. 24 sept. 1625
[1625] u.ä.	Tryckt aff Oluff Oluffsson H.	Predikan öfver Thet Evangelium som pläghar förkunnas på then Förste Söndaghen i Adventet. hålten uthi Westerås Domkyrko årh 1618. Aff K.M. Hoffredskantlöch til waldt Biskop til Westerås Stift D. Johanne Rudbeckio Nerico. Sedhan öfversedd och annan gången hålän ther 1625.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	[Västerås] Framgår av boktryckarmärket.	4:o	Predikan	svenska	Ja, på titelbladet	nej	nej	VASB har 4 ex. Predikningar "R" Äl. sv. tryck 1625 A.P.A. 1	trådhaftad	A ⁴ -C ¹ [24] s.	fraktur	1	1	Ja	Fin anfang. Träsnitt? Dedikation och förord av J.R., daterat Västerås d. 20 december 1625. Biskopen beklagar sig att det finns ganska få postillor på svenska språket. Såsom begynnelse eller prov till en postilla utgiver han denna predikan.
1625	Tryckt aff Olao Olai A. 1625 [Olai] Let är uppmöddvänt.	Twå nya andeligha wjsor. .I. Om Gudtz helgha ord. Then II. Om fälskhet och bedrägerij. . Then välvärde ... herr M. Erico Baling. a. Ups. ... / skrifvlin och öftun. Aff Petro Petri Petrandro.	Petrander, Petrus Petri, 1600-l. (författare) Additio Petr. J. Rudb. (Ett tillägg av Petrus Rudb.)	[Arosia] står endast i boktryckarmärket	8:o	Andliga visor Hc.03	svenska något latin	Ja, på titelbladet	nej	nej	KB: F 1700 Br 392	haftad KB	A ⁴	fraktur, lite antikva	1	1	nej	Vignett efter de två visorna och innan Additio

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckeri- märke 1 (3 blommor)	Tryckeri- märke 2 (trädet)	Tryckeri- märke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typ- snitt	Salu- kata- logen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typo- grafisk ram	Anmärkingar
1625	Apud Olavm Olai, Anno 1625	Votum pro republ. ecclesiastica ac civili ... dn. Iohanni Rvdbechio ... creat... honori factum / å Jona Svenonis Columbo cum insignibus acceptis provinciae episcopos & antistes de clararetur in synodo Mariana anni 1619 ...	Columbus, Jonas Svenonis, 1586-1663 (författare)	utan tryckort	4:o	Lyckönskan. Verser på latin till J.R., då denne tillräddade biskopsämbetet i Västerås 1619.	latin	nej	nej	nej	Mikrofilm KB F 1700 2575/1 MIColljn R.281	mikrofilm	A ⁴	antkva, kursiv	1	1	Ja	
1625	... impressa ibidem, A. Christi Supra Milles. Sexcentesimo 25. Ab Olao Olai H. Typographo Consistorij.	Confessio fidei exhibita ... Imp. Carolo V. Caesari Aug. in comilijs Augustae: anno 1530. In usum juvenvntis scholasticæ, quæ in illustri gymnasio Arosiensis bonis literis operam dat., impressa ibidem, A. Christi Supra Milles. Sexcentesimo 25.	Ulgiven och bekostad av Petrus Rudbeckius, enligt efterordet.	Arosiae	8:o	Detta är den ausgburgska bekenntelsen på latin. Det är den främsta bland den evangelisk-lutherska kyrkans bekenntelseskriter. Konfessionskunskap (ett slags trosbekenntelse, bekräftat vid Uppsala prästmöte 1572, enligt förordet). Läromedel att användas i skolorundervisningen på gymnasiet i Västerås, enligt titelbladet.	latin	ja, på titelbladet. Här börjar det vänstra blommanmentet att synas sämre.	nej	nej	KB mikrofilm: F1700/486	Mikrofilm	A ⁴ -F ³	antkva och fraktur	1	1	nej	Epiog av Petrus Rudbeckius, cura sua et sumptu. Han var utgivare på egen bekostnad. I epilogen nämner PR den tidigare utgåvan av samma text, fäst på svenska, tryckt av Anders Gutterwitz i Stockholm 1593. Uttrycket anggett på titelbladet att denna skrift är tryckt vid gymnasiet för att användas i skolorundervisningen där. Det är den främsta bland den evangelisk-lutherska kyrkans bekenntelseskriter.
1625	Tryckt i Västerås aff Oluff Oluffsson. Anno 1625.	En kort Likpredikan, hulken hafid är i Örebro Stadz Kyrka Thren 12. Mart. Anno. 1623. Vthi then Ährliche och Welchade. Bängit Oluffssons Rådmanis i Örebro kåre Sons, Nilz Bengtssons begrafning. Aff M. Nicolao Both: inspect. Eccles. in Nerica & Past. Örebrog. Vplagd vppå Ehrliche och Wälachtadhe mans Erich Jöransons Borgares och invånare vthi Västerås bekostning.	Nicolaus Bothniensis, pastore Örebro	Wästerås	4:o	Likpredikan	svenska	nej	nej	nej	KB: Likpredikningar 1600-1649 Alander, M.- Bertiladotter, M.	inbunden KB-pappband	A ⁴ -B ² -C ²	Fraktur. Kursiv vid latin.	1	1	ja	Slutvignett som återfinns tidigare. All text är inramad på alla sidor. Tidsplan hårdare beskuren och därför mindre än vanligt. På sidan 27 finns en akrostikon, där bokstäverna i versernas början, mitt och slut bildar namnet på unge Simon Dieple. I förordet, av J.R., daterat Västerås 12 oktober 1625, står det att utgivningen är bekostad av de anhöriga till den bortgångne.
1625	Arosiae, imprimebat Olauo Olai, M. DC. XXV. , 1625	Viro hmanissimo ... dn. Petro Laurentij, reipub. Nycopensis consuli ... Vi et ... virgini Elizabethae ... dn. m. Isaaci Bergeri Rothovij, ecclesiae Neapolitanæ pastoris primarij ... filiae ... sponsis nuptias die 7. novembris ... Nycopiae conclebrantibus, felix conjugum suis vote precatur discipuli nobiles illorum(ue) præceptor ex illustri schola Rhambiana, quæ jam est in regia Stromholmensi.	Laurentius, Per Rothovius, Elisabeth	Arosiae	4:o	bröllopshyllning, personskrifter	latin	nej	nej	nej	Zetterströmska biblioteket, Östersunds bibliotek, Östersunds bibliotek, löpnr.	Digitala bilder, Zetterströmska biblioteket, Östersunds bibliotek, Östersunds bibliotek	[16] sid. Enligt Librisposten. Dock är Östersunds exemplar inkomplett: endast A ⁴ och av kustoden att döma på sista sidan, saknas de sista sidorna, vilket biblioteket har bekräftat.	antkva, kursiv	0	1	nej	
1625	Arosiae, ab Olao Olaj typographo consistorij.	Propositiones de hominis propagatione de quibus divina favente bonitate sub praesidio Iohannis Rudbeckij Nericij s. s. th. D. & episcopi arosiensis respondentibus omatissimis & humanis. Viris, dn. Petro Bullernesio, paedotriba cuprimontano, dn. Benedicto Stephani, paedotriba copingensi, dn. Isaaco Ingemari Pastore in Odenswiji, Pia collatio habebitur Arosiae. In proximè futura synodo, 3. 5. & 6. septembris anni currentis 1625.	Johannes Rudbeckius d.å. (praeses)	Arosiae	4:o	synodaldisputation, Västerås	latin	nej	nej	nej	KB. Synodaltiss. Västerås	KB-pappersband	A ⁴ [B] [10] s.	antkva och kursiv, några hebreiska ord.	1	0	Ja Typografisk bred ram.	Sladgitt och grovt papper. Stor slutvignett.
1626	Tryckt i Västerås aff Oluff Oluffsson, 1626.	En liten Tractat om then Guddomligha Warelsen aff then gambla kyrkones lärara Augustino utdraghen och försvenskad aff Johanne Magni Tiste. Sacellan Skulthun:	Augustinus, Aurelius, helgon. 354-430 (författare) Tiste, Johannes Magni, d. 1663 (prästerlig översättare till 1 verk)	Wästerås	4:o	Traktat	svenska, översättning	Nej. Bred lärlarm och alla sidor är inramade med tunna ramar.	nej	nej	VASB Hälghers saming, teol. Ströskriter A-H.	trädhäftad	A ⁴ -E ⁴	fraktur	1	1	Ja	Speciellt med dessa tunna inramingar. Mycket bred typografisk ram.
1626	Ab Olao Olaj impressa, Anno 1626	Oratio de Studio politico et civili vitae genere Habita Arosiae die 28. Januarij A. 1625. å Johanne Olai Dialektar. V.V.V.	Sternhöck, Johan Olufsson, 1596-1675 (författare) Olauo, Johannes (alternativt namn)	s.l. (framgår dock av tryckerimärket, Arosia Suecorum)	4:o	Tal, oration	latin	nej	nej	Ja, på titelbladet	VASB har 2 ex. Orationer vid Västerås gym.	trädhäftad	A ⁴ -E ⁴ -C ² [20] s.	antkva	1	1	Ja. Tunna streck med små vignetter	Annotanda typografisk ram på titelbladet. Den påminner lite om den ram med parallella streck, som finns på "Oratio de lingua hebraea", 1625.
1626	Arosiae. Ab Olao Olaj Typographo Consistorij. Anno 1626.	De mixtorvm ortu et interitu. Theses physicae, cum argumentis contrarijs, eorum solutionibus, m. Joh. Rudbeckij, Nericij, in illustri academia upsaliensi professoris p. conceptae & propositae ut ibidem ad 15. calend. Januarij anno 1605, ulterius publice. Ventilur & examinentur. Respondente. dn. Iohanne Laurentij Bothniense ...	Rudbeckius, Johannes, d.å. 1581-1646 (preses) Laurentij, Johannes (respondent)	Västerås	4:o	Dissertation om fysik	latin	Nej. Endast titelram.	nej	nej	VASB har 2 ex: Hül. CXXXIX. 23 Diss. Västerås Tax	trädhäftad	A ⁴ -E ⁴ [38] s.	antkva, kursiv	1	1	Ja	

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blomnor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkningar	
[1626] u.å. Förordet daterat 1626.	Aff Oloff Oloffson Hel.	Krigz.Predikan, hållen uthi Ryszland/ två mij när Pletscho / i thet Svenska läghret then 30. Julij Anno Christi 1615. ... Konungz hoffpredikant M. Iohanne Rudbeckio Nericio, på whilken dagh then Svenska krigsmachten strax efter predikan intogade för Stadthen och honom sedan beläghrade.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	[Arosiae] Framgår endast av boktryckarmärket.	4:o	Predikan (krigspredikan)	Svenska	Ja, titelsidan	nej	nej	VASB har 3 ex: Predikningar "R" Äl. sv. tryck 1626 A.P.A. 1	Trådhaftad	A ⁴ -B ⁴ -C ² [20] s.	fraktur	1	1	Ja	Finare anfang. Träsnitt? Dedikation och förord undertecknat av J.R. och daterat Västerås, 1 februari 1626.	
1626	Excujptus Arosiae Anno 1626. à Johanne Laurentij, Chalcandro.	Orbis terrarum: in gratiam privatorum discipulorum, rudi penicillo adumbratus, a Joh. Rudb. Nericio in Academia Vobsalien. Mathematicum Professore P. A. 1610.	Rudbeckius, Johannes d.ä. (kariftare) Chalcander, Laurentius (träsnidare)	Arosiae	1:o	Världskarta	latin	Ja, Högsel upp i mitten.	nej	nej	VASB Stiftsmagasinet 3, kartor		1 ark	antikka	1	1	Nej	Tryck efter ett träsnitt, ritad egenhändigt av Rudbeckius. Enda existerande exemplaret. Arkets storlek: 31,5 x 39 cm; kartan: 27 x 37 cm. Digitaliserad i Alvin. http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-182961 (kontrollerad 2020-06-11).	
1626	Tryckt aff Oluff Oloffsson, 1626	Predikan på then H. Trefaldigheetz Söndag, hållen på Strömsholm i Wästmanneländ. Uthi then Edle och Wälborne Herres Erichs Bjelkes til Wijk etc. och then Edla och wälborna Jungfrws, Catharinae Flemingz loffligha bröllops höghytigh. Aff D. Johanne Rudbeckio Biskop i Wästerås. Åhr efter Christi börd, 1620.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Arosiae [Tryckorten endast angiven via boktryckarmärke ¶]	4:o	Bröllopspredikan	svenska	Ja, på titelbladet Västra blomornamentet ännu intakt.	nej	nej	VASB har 3 ex: Predikningar "R" Äl. sv. tryck 1626 A.P.A. 1	trådhaftade, 1 inbundet med marmorerat papper.	A ⁴ -B ⁴ -C ²	fraktur	1	1	Ja	Tryckarmärke 1 ännu intakt. Dedikation och förord av J.R.	
1626	Tryckt aff Olao Olai A. 1625 Tryckt i Wästerås aff Oluff Oloffsson / 1626	Een Boot-predikan öffuer Joelis. 2. cap. v. 12. 13. på store böredaghen, then 20. Junij, anno 1623. / hållen aff Erico Svenonis Rospiogo ...	Ericus Svenonis, Roslagius, 1558-1628 (författare)	Westerås	4:o	Predikan	svenska och latin	Nej	nej	nej	KB: F1700 Br.243	haftad KB	A ⁴ -B ⁴ -C ² -D ² [32] s.	fraktur och antikka	1	1	Ja Bred	Bred och utsrad typografisk ram samt inramande streck för kolumnerna. Titelram identisk med den som använts till Hwebiblia 1623 och Enchiridion (Psalmboken) 1627 . Förord, latin	
1626	Arosiae, ab Olao Olaj typographo consistorij. Anno 1626	Propositiones de animae hvmanae immortalitate de quibus diuina fauente gratia sub praesidio Johannis Rudbeckij Nericij s. s. th. D. & episc. Aros. Respondentibus ornatisimis & humanis. Viris. dn. Isaco Joannis pastore in Balung, dn. Israele Andrae, pastore garpebergense, dn. Andrea Petri in By, pia & familiaris collatio habebitur Arosiae, in proxima synodo 4., 5. & 6. septembris a. currentis 1626.	Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (praeses)	Arosiae	4:o	Synodaldisputation, Västerås	latin, lite på grekiska	nej	nej	nej	KB	Haftad KB-pappband.	A ⁴ [B] Sista sidan blank. [1] s.	antikka, kursiv, några ord på grekiska	1	0	Ja		
1626	Inget ex. nu känt.	Epitaphium in sepulchrum B. R. S. R. Christinae &c. ejusd.	vplagd aff m. Petrus Rudbec....	[Västerås]		Skriften, som synes vara en gravskrift över Karl IX:s andra gemål Kristina av Holstein-Gottorp, död den 9 dec. 1625 på Nyköpings slott och därslädes jordfäst den 12 mars 1626, är sålunda av Petrus Rudbeckius och tryckt 1626 hos Olof Olofsson i Västerås (Bibl. JR s. 11, nr. 20).	latin	?	?	?						1	0	?	Finns endast i salukatalogen "från mårnesso a. 1625 till mårnesso åhr 1526" [sic]. Inget ex. är idag känt/bevarat.
1627	Tryckt aff Oloff Oloffsson, anno 1627.	Enchiridion Eller then Svenska Psalmboken, sampt andra wanligha handböcker, tiligt öffuerseet och Congregat. såsom och medh många nödhottriffgha funder förbättrat och förmerat. Aff M. Petro Joh. Rudbeckio N. Studioso & sumptibus Captuli.	Rudbeckius, Petrus Joh. N. Rudbeckius, Petrus Johannis, d. ä., 1578-1629 (författare)	Arosiae	4:o	Psalmboken	svenska	nej. Träsnittsram. Identisk med den som använts till Hwebiblia 1623.	nej	nej	VASB har 2 ex.: Äl. sv. Tryck 1627 A.P.A. 1	Inbunden. Senare brutt hälskinband med 3 upphöjda bind. 1700-tal? Sprängda snitt.	A ⁴ -g ² . En del blad saknas. Se Rudbeckiska bibliografiska Libris: [2], [6], [36] s.; [1] 2-312 [8] s. (A ⁴ -z ⁴ A ⁴ -R ⁴); [1] 2-51 [1] s.; [1] 2-55 s.; [44] s. (A ⁴ -F ⁴); [280] s. (a ⁴ -mm ⁴); [46] s. (a ⁴ -f ⁴); [14] (f ⁴ -h ⁴)	fraktur	1	1	Ja, bred och utsrad	Bokryggen har titeln 1627 åhrs psalmbok, blindpressad. Titelram tryckt i båda rikt och svart. Fin typografisk ram , som är identisk med den som använts till Hwebiblia 1623 och Een Boot-predikan 1626 . Även Calendarium är tryckt i rött i rubriker och nyckelord. Innehåller: Den svenska psalmboken Calendarium ecclesiasticum; Katekes; Den svenska kyrkoordningen; Historia om Jesu Kristi pina; Historia om Jerusalem föreställelse. Ett exemplar som finns i Linköpings stiftsbibliotek har ett kungligt privilegium för Petrus Rudbeckius inbundet i början av psalmboken.	

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blomnor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkningar
1627 Inget ex nu känt	[Olof Olofsson Helsing]	M. Michaelis Boski Tabula de accentibus apud graecos, / edita a Holstenio.	Holstenius, Gabriel Holsteni, 1598-1649 (författare) Lektor i grekiska vid Västeråsgymnasiet.	Arosiae		grekisk grammatik	latin, grekiska	?	?	?	Inget ex. nu känt				1	1	?	Registrerat i Libris, fast utan bestånd LIBRIS-ID:2516165 sp. 0397104Collijn Belagd i Gönwell, 1768, s. 60.
1627 (med grekiska siffror) Herodiansk talbeteckning	Tryckt hos Olof Olofsson i Arosia år 1627 Efter jungfruns nedkomst [på grekiska]. Από Ολοίου το Ολοίου	H ἡμεῖς τῆ ἈΝΑΡΙΑΣ ΔΙΑΛΕΙΞ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην Översättning från grekiska: ... "Dissertation över tapperheten enligt Aristoteles. Med Guds hjälp framgådd som ett prov på läget i undervisningen vid årets slut inför det grekiska gymnasiet på begäran av Gabriel Holstenius, lärare i grekiska vid denna läroanstalt, med Matthias Erik Arosiander som respondent... [En lät Arosia telypōmenē apo Olaou tou Olaou. Tō etei, para tēs Parthenotokias 1627]	Holstenius, Gabriel [presses] (lektor i grekiska) Erik Mattiae, Arosiander (respondent)	Arosia (grekiska bokst.) ΑΡΟΣΙΑ	4:o	Gymnasiedissertation om filosofi	grekiska	nej	nej	nej	VASB Ål. sv. tryck 1627	endast 1 lägg	A ⁴ [8] s.	grekiska bokstäver	1	1	nej	Grekiska typer från stiltjuren Peter von Selow i Sthlm finns redan omkring 1623. Dedikation och ett tilläggande poem ("elegiac distich") på latin från praeses till Kung Gustav Adolf.
1627	AROSIAE, Exudebat OLAUS OLAL. 1627 (står ihop med märket på titelsidan. 16 [Märke] 27	ΕΦΚΟΜΙΑΣΤΙΚΟΝ [sic!] Enkomiaстикον (Grekiska versaler) quo viros Insigni doctrina Clarissimos, magnoq, Rerum usu ac experientia prestantissimos, praepositos, pastores ac diaconos in celebri episcopatu Arhosiensi, Promotores ac Fautores suo omni observantiae cultu maximè prosequendos, Eulogijs & votis votis prosequitur. JOHANNES SUENO-WIVALLIUS Nericiensis. Anno IntroitVm egress Vmq; Meum Culto Diat is qVi FactVs IESUS SIT VNICA NOSTRA SALUS. (maiuscoletto)	Johannes Sueno-Wivallius Nericiensis. Author. Ortnamen med fraktur och på svenska.	Arosiae	4:o	Ett slags lista över lärda män (präster) som verkat i Västerås stift. Enkomiaстикον = lovord	latin (huvudsakligen), enstaka grekiska ord. Ortnamen med fraktur och på svenska. Ringblomman (bönedagarna)	Nej Ett annat märke på titelsidan. Med en bedjande David. Se trycket från 1623 med Ringblomman (bönedagarna)	nej	nej	KB: F1700252	inbunden. Sentida KB-band.	A ⁴	Antika och kursiv. Grekiska (få ord) Ortnamen med fraktur och på sven-ska.	0	1	Ja	Ett annat märke på titelsidan. Det är samma märket som finns i trycket: Een liten underwijsning, om Sweriges rikes bönedagar , från 1623 (samma tryck som förklaringen till ringblomman finns i). Det föreställer en knäböjande kung (prygd med krona) som blickar upp mot himlen. I himlen, på ett moln litar en ängel med ett svärd ned. På marken finns ett blomma. På omse sidor om kungen finns byggnader med torn. Slutvignett i form av en liggande fågel.
[1627]	Tryckt i Westerås, hoos Olof Olofsson / H. [sic]	Almanack til thet åhret Christi MDCXXVIII. Som år skot åhr ... / Medh flijt calculerat och stelt, Af D. Davide Herlicio. Medico i Stargard. Sammanbunden med nedanstående Prognosticon.	Herlitz, David, 1557-1636 (författare) Alternativt namn: Herlicius, David, 1557-1636	Westerås	8:o	Almanacka	svenska, översättning	nej	nej	nej	KB	KB-band special för almanackor	[32] s. Opagnerad. Häfttråden syns på sid. 16. Arksignatur saknas	fraktur, antika vid latinska ord.	0	0	Ja tunn	OBS! Är ihopbunden med Praktikan/Prognosticon för år 1628. Pappret känns lite grövre än vanligt. Känns som samma papper som i Practican. Bläcktrycksvärta i rött och svart. Tunn typografisk ram.
[1627]	Westerås / hoos Oloff Olofsson. (titelsidan) Koloron: Tryckt uthi Westerås hoos Oloff Olofsson, På hans egen bekostning.	Ett litet Prognosticon, Eller Practica på thet åhr / efter wårz HERRes Jesu Christi Nådherjke Födelse och Mandoms annemelse. MDCXXVIII Medh flijt stält, genom D. Davidem Herlicium, Medicum til Stargard. (sedan en symbol för tvillingarna) Sammanbunden med ovanstående Almanach.	Herlitz, David, 1557-1636 (författare) Alternativt namn: Herlicius, David, 1557-1636	Westerås	8:o	Slags bondepraktika med förutspåelser inför det nya året.	svenska, översättning	nej	nej	nej	KB	KB-band special för almanackor	A ⁴	fraktur, antika vid latinska ord.	0	0	Ja tunn	OBS! Är ihopbunden med almanackan för år 1628. Sålides de så? Almanackan har ingen arksignatur. Trycket är helt i svart, medan almanackan är i rött och svart. Detta är det enda tryck som jag påträffat som Olofsson Helsing själv bekostat! Finns astrologiska symboler och frakturanfanger, samt enka typografiska ramar. Fint och prydligt tryck! Pappret känns lite grövre än vanligt. Känns som samma papper som i almanackan. Mått: 7,5 x 9,5 cm Verkar handla om väderlek och förmörkelser i andra almanackor.
1627	Arosiae. Praelis Olai Olaj Anno 1627.	Anagramma. In nomen clarissimi & excellētissimi viri d. Johannis Rvdbeckii S.S. Theologiae doctoris eximij, episcopi arosensium dignissimi. Mecenatis & patronj reverentj suspēdenti. In debitaē observantiaē & gratitudinis natam animūtis, Cecini et c. Johannes Rvdbeckiius doctor. Anne deo charus tibi tu doctor?	Verser på latin undert. Georgius Wichaeus;	Arosiae	2:o pat.	Lyckönskan. Verser på latin tilläggade biskop Johannes Rvdbeckius.	latin	nej	nej	nej	KB	löst blad	1 blad patent	antika och kursiv	0	0	Ja Stor på folio	Typografisk ram och verser i två spalter på ett patentblad. Nederst på sidan: Arosiae praelis Olai Olaj anno 1627. Synligt vattenmärke . En krönt sköld med bokstaven R på. Kronotypen kan eventuellt vara från ett pappersbruk i nordvästra Tyskland, kanske Rantau mill 1625?? (Se Lindberg, Nils J., <i>Paper comes to the North: sources and trade routes of paper in the Baltic sea region 1350-1700 - a study based on watermark research</i> , IIPH, Marburg, 1998, s. A109. se vattenmärke nr. 506.) Kan möjligtvis falla inom ramen för benämningen i salukatalogen för åren 1626/1628: Epigrammata varia ejusdem, & aliorum. Finns ej i Libris. Signum KB: verser Rvdbeckius. Referens funnen i Bibliotheca Rud. 1918.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt originalt och signum	Bokband/bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkningar
1627	Arosiae. Praelo Olai Olaj Anno 1627. (Står skrivet längst ner på den typografiska ramen)	ME/IZZA Melesa [med grekiska typer] Phoebos nostro Reverendissimo Dn: Iohanni Rudbeckio S. Th. Doct. Excelentiss: Episcopo Arosiens. Laudatissimo. Mecaeat Patri loco venerando. Jam iam in ingriam tendenti.	Verser på latin av Clariss: Dn: M. And: Erici S. S. Th. Lectori in Gymn: Aros.: Celberimo. (Gabriel Holstenius, står det handskrivet på KB, men det tror jag är felaktigt. Det finns nämligen en Dn. M. Erico Andrae Sala-Montano, Physico & Gymnas. P.t. Rectore.)	Arosiae	1/2 patentark 17,5 x 30 cm	Lyckönskan. Gratulatoria. Verser på latin tillägnade biskop Johannes Rudbeckius.	latin	nej	nej	nej	KB Verser till och över enskilda, serie A 1600-1699.	Ett löst blad inbundet i ett samningsverk på KB "Verser över enskilda".	1/2 blad patent.	antikka och kursiv	0	0	Ja Stor på folio	Verser i en spalt på ett Vealvi patentblad. Ett format jag inte tidigare stöft på. Nederst på sidan: Arosiae praelo Olai Olaj anno 1627. Typografiska ramens ytre mått: 16 x 26 cm. Inget synligt vattenmärke. Kan möjligtvis falla inom ramen för benämningen i salukatalogen för åren 1626/1628: Epigrammata varia ejusdem, & aliorum. Fimns ej i Libris Signum KB: verser Rudbeckius Verser m.m. till och över enskilda, Serie A 1600-1699 (fol.) Referens funnen i Bibliotheca Rud. 1918.
1627	Arosiae. Praelo Olaviano Anno 1627, 25. Feb.	ΠΡΟΣΕΥΧΗΚΟΝ (eller ΠΡΟΣΕΥΧΗΚΟΝ?) Ppsoeythikon (eller Proseythikon?) Ppsoeythikon Reverendo ac clarissimo viro d. m. Erico Holstenio illustris & Regij Gymnasij Arosiensis restavator et rectori fideiissimo, patrono & praeceptoris aeternā memoriā Colendissimo, cum se officio rectoris, quod ultra annos octo, magno patriae & alumnorum emolumento, suā deniq; sempiternā & immortalā laude gessit, abdicaret; et in ecclesiā cathedrali Dominica Octvi, anno ... 1627, valediceret, non tam moris ... Arosiae, praelo Olaviano, anno 1627, 25. feb., 1627	Verser av olika personer knutna till Västeråsgymnasiet: Georgius Geor. Tun: Silnaeus, Matthias Andrea Tunensis, Matthias E. Arosiander, m. fl.	Arosiae	4:o	Hyllningsdikter på olika språk	latin, grekiska, tyska och svenska	nej	nej	nej	Zetterströmska biblioteket, Östersunds bibliotek, löpnr. 43-52. Digitala bilder.	Sammanbunden med andra tryck.	8j s. A ⁴ (endast A3 anges i trycket)	antikka och kursiv, grekiska typer, fraktur	0	1	Ja	
1627 Inget ex. nu känt	[Olufsson Helsing]	Eenfalligha fråghor och spösmål om vår christendoms stycker, som eenfallighit folk bredhe wadh catechismo Lutheri i visitatione föréhållas plägha.	Antagligen är detta ett arbete av Johannes Rudbeckius d.ä. (Bibliotheca Rudbeckiana, 1918, s. 51, nr. 134).	?	?	Frågor och svar om katoliken.	svenska	?	?	?	Inget ex. nu känt				1	1	? Den från 1643 har en ram	Listad i Libris, men utan bestånd. LIBRIS-ID:2519479 sp. 0791:01Collijn Denna titel finns angiven i salukatalogen under tiden: från mårnesso å. 1626 in till mårnesso åhr 1628, och är sålunda tryckt i Västerås av Olof Olufsson Helsing. Antagligen är detta ett arbete av J. Rudbeckius. Den måste ha varit väldigt populär, för den trycktes om flera gånger, både i Uppsala (1632, 1635) och i Västerås. I Västerås: 1627, 1641, 1643, 1647. Även 1661 i Stockholm, samt en faksimil av 1643-års utgåva från 1919. I min undersökning har jag med trycket från 1643 (se nedan).
1627 Inget ex. nu känt	[Olufsson Helsing]	Privilegia quaedam doctorum... [Några av dessa privilegier lät Johannes Rudbeckius trycka redan 1627]	Johannes Rudbeckius d.ä.	?	?	privilegier	latin	?	?	?	Inget ex. nu känt av denna tidiga upplaga				0	0	?	Ar 1636 utgav Johannes Rudbeckius Privilegia quaedam doctorum... Några av dessa privilegier lät han emellertid trycka redan 1627, vilket framgår av hans yttrande inför riksrådet den 22 juli 1636: "lät jagh tryckja några arck och exemplar aff samma privilegier åhr 1627. Att jagh icke fick tryckja flere än några arck, var orsaken denne, att jagh strax fick befalning aff K. M.itt reessa till Estlandh. När jagh kom tillbaker igen, glömböde jag bort privilegierne..." (Svenska riksrådets protokoll, VI, Stockholm 1891, s. 300, 471, samt Bibliotheca Rudbeckiana, s. 52, nr. 135). Inget ex. nu känt av denna tidiga upplaga.
1628	Tryckt i Westerås aff Oloff Olufson.	Een Christeligh Likpredikan, hållin i Hedhemora uthi Then åhrewyrdighe, Gudhfruchtige och wälfärde mans, saligh H. Erich Swenonis Roslagij kyrkeherdes och Proostz the Sammastädhes begrafning. Aff Johanne Rudbeckio Episcopo Arosiens. Then 12. Octobris Anno 1628.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Westerås	4:o	Likpredikan	svenska	Nej. Men en bild på en likkista på titelbladet.	nej	nej	VASB har 2 ex: Likpredkn. 1600 I: "St-Sg" A.P.A. 1	Tradhäftad	A ⁴ -B ² -C ²	fraktur	0	0	Ja	Bild på titelbladet föreställande en draperad likkista. Träsant. Dedikation och förord underdecknat av Johannes Rudbeckius, daterat Västerås 21 oktober 1628.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkingar
1628	Tryckt i westerås aff Oluff Oulffsson [sic!] H.	En höghöhdigh Andeligh Märcknadspredikan/Aff Esaia Thet 55. Capitel. hällin i westerås Domkyrko Aff D. Iohanne Rudbeckio Episcopo Arosiense Anno Christi 1628.	Rudbeckius, D. Johann Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Westerås	4:o	Predikan (märknadspredikan)	svenska	Ja, på titelbladet JB benämner märket Tr. 4 i sin bibliografi. Förmodligen pga att det nu fattas en bit i högre nedre hörnet.	nej	nej	VASB: Predikningar "R" Ål. sv. tryck 1628 A.P.A. 1	Trådäffad	A ⁴ -C ¹ [24] s.	fraktur marginaltryckel - bibelhänvisningar i antikva (latin)	1	1	Ja	Här saknas det vänstra blomornamentet helt på tryckerimärke 1. Dedkation och förord undertecknat av Johannes Rudbeckius, daterat Västerås 7 november 1628.
1628	Impress. Aros. 1628 Inget ex. nu känt	Ecompon [Esopiron] Livonicum d. d. Rudbeckio visitatori Livoniae	Holstenus, G[abriel]	?	?	?	latin	?	?	?	Inget ex. nu känt				0	0	?	Denna titel är upptagen i <i>Bibliotheca Rudbeckiana</i> , nr. 253, sid. 90 med kommentaren "Inget ex. nu känt", samt hänvisningar till C. C. Gjörwell, <i>Biographia sveogethica</i> , del 1, Stockholm 1768, s. 60.
1628	Arosiae, in officina Olai Olai H. Anno 1628.	Poenitentia Davidica, sive Septem psalmi Davidis quos poenitentiales vocant cum textu bilingui Latino Xantis Pagnini sueltico iuxta biblicam translationem. In gratiam studiosae juventutis, praesentim ejus quae est in Gymnasio Arosiensi editi. . . .	Ingen författare/redaktör	Arosiae	8:o	Psalmer Undervisning	Parallelltext på svenska och latin	nej	nej	nej	UUB	Inbunden tillsammans med Eerfalliga fraghör. 1627.	A ⁴ -B ¹ Feltryck i arksignaturen: A3 står 2 gånger istf A5.	Antikva och fraktur efter-som texten är två-språkig	1	1	Ja tunn	LIBRIS-ID:2519045 sp. 0718:02Collijn Se även andra upplagan från 1635.
1628	Arosiae praelo Olai Olai	Quadratum cujus latus V area XXV. In natale & nomen viri quadrati dn. Johannis Rudbeckij antistitis aros. Dignissimi, ss. th. Doctoris clarissimi, maeenatis patris oco reverenter suscipiendi. ... Arosiae praelo Olai Olai.		Arosiae	2:o	Lycökonskan Verser på latin m.m.	latin	Nej	Nej	Nej	Inget ex. nu känt		1 bl. tryckt på ena sidan.	antikva	0	0	Ja	Denna titel är upptagen i <i>Bibliotheca Rudbeckiana</i> , nr. 2534, sid. 90 och ska enligt uppgift finnas i UUB. Dock har den, efter efterforskningar, ej kunnat återfinnas. Tryckt i rött och svart, i Västerås hos Olof Olufsson 1628. <i>Bibliotheca Rudbeckiana</i> .
1628	Arosiae. Ab Olao Olai H. Typog. Consistorij.	Propositiones de iustitia originis & libero arbitrio, de quibus Deo. Opt. Maximo directore sub praesidio Iohannis Rudbeckii Nericii s.s. th. D. & episcopi arosiensis. Respondentibus doctissimis & humanissimis viris dno. Petro Ionae H. in illustri gymnasio arosiensi lectore logicae & c. & dno. Iohanne pastore in Himeta pia & placida collegio institutor Arosiae in proxime futura synodo 3. & 4. sept. anni currentis 1628.	Johannes Rudbeckius d.ä. (praeses)	Arosiae	4:o	Synodaldisputation, Västerås gymn.	latin	nej	nej	nej	UUB	samlingsband med andra synodaldisputationer från Västerås	A ⁴	antikva	1	0	Ja	Vattenmärke : en krona. Ej identifierat i någon sekundärkälla.
1628	[Tryckt av Olof Olufsson 1628] Står ej på titelbladet. Det är något tryckt på hebreiska, kanske denna tryckuppgift?	Propositiones de peccato et servo arbitrio d quibus Deo opt. Maximo annuente sub praesidio Iohannis Rudbeckii Nericii s.s. th. D. & episcopi arosiensis. Respondentibus reverendis & doctissimis viris m. Vicone Troki, pastore in Lapsand et dn. Laurentio Phalandro, pastore in Malung. Disputatio habebitur Arosiae, in synodo anniversaria proxime futura 11. videlicet & 12. sept. a. currentis 1628.	Johannes Rudbeckius d.ä. (praeses)	Finns ej	4:o	Synodaldisputation, Västerås gymn.	latin, hebreiska	nej	nej	nej	UUB	samlingsband med andra synodaldisputationer från Västerås	A ⁴ -B ² [12] sid.	antikva, hebreiska typer	1	0	Ja	
1629	Tryckt i Westerås aff Oluff Oulffson, A. 1629.	Een Christeligh Predikan Om herrans höghwerdigha natward. Hällin aff K. M ^{ts} i Sverige etc. Hofpredikant, M. Iohanne Rudbeckio Nericio. Utih Westerås Slotzkyrko på Palme Söndagh 1615. Sedhan offversedd och åter hällin i Stocholm A. 1619, och än j Westerås, mutatis mutandis. A. 1627.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Westerås	4:o	Predikan	svenska	nej	nej	nej	VASB har 3 ex: Predikningar R Ål. sv. tr 1629 A.P.A. 1	Trådäffad	A ⁴ -C ¹ -D ² [28] s.	Fraktur	1	1	Ja	Har en liten vignett, som ej påträffats tidigare.
1629	Utan tryckare [Olufsson Helsing]	Controversiae logicae vel potius earum epitome. collecta & conscripta à M. Johanne Rudbeckio Nericio ... Ac primum ibidem tot privatim disputationibus examinata, quot libellis comprehensa, deinde ordine parum mutato & emendato, ab eodem Wittenbergae, & vicissim Ubsalliae aliquoties discussa & ventilata, nunc demum praelo commissa Arosiae, A. 1629.	Rudbeckius, Johannes, d.ä., 1581-1646 (författare)	Arosiae	8:o	Logikpensum, läromedel i logik, använt i undervisningen eller vid disputationerna i de högsta gymnasiekurserna eller synoderna, eller för läramas självstudier. (R. Hall, s. 242).	latin	Ja, på titelbladet Väster blomornament saknas helt. Under märket: Ut Ferrum Ferro acultur, ita vir viro.	nej	nej	Digital fil från GUB, Göteborgs universitetsbibliotek.	(digital fil, original inbundet GUB)	(8) 1-85 (3) s. π ¹ A ⁴ -E ¹ F ¹	antikva och kursiv	1	1	Nej	Citat av Salomon på titelbladet under fixäggarmärket: "Ut ferrum ferro acultur, ita vir viro". (= Järn giver skärpa åt järn, så skärper den ena människan den andra. Ordspråksboken 27:17) (= iron is sharpened by iron) Finns i Melancthon: MELANCTHON: DE LAUDE VITAE SCHOLASTICAE ORATIO Daterat förord av J. Rudbeckius: Aros. pride, Non. Iul. A. 1629.
1629 u.ä., utan tryckort	Antagligen tryckt i Västerås hos Olof Olufsson Helsing 1629.	Testimonium clerici dioceseos arosiensis de suo episcopo contra Iohannis Basij calumnias. Dat. Arosiae in synodo anniversaria die 7. septemb. Anno Christi 1629.	Undertecknat av Elias Olai, Thomas Henrici, Michael Chalcander, Petrus Drivius, Olaus Andreae Dalecarlus... m. fl.	utan tryckort	4:o	Detta är Västerås stifts prästerskaps försvar mot J. Baazius beskyllningar.	latin	nej	nej	nej	UUB Nr. XV Bibliographi Sv. G., Tom. XV, Litt. R.	inbundet i kolligband	3 blad (6 sid.): A ⁴	antikva och kursiv	0	1	Nej	Saknar titelsida. Börjar direkt med rubriken. Anmärkning i Libris: variant med annan sättnings finnes. Svårttyt vattenmärke (utan bestånd i Libris)

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blomnor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkingar
1629/1630?	[Olof Olofsson Helsing]	"Memoriae publicum". Tryckta linjer i Rudbeckius anteckningsbok, med handskrivnen text	Johannes Rudbeckius	utan tryckort	2:o	Anteckningsbok	ingen text	nej	nej	nej	VASB, handskrift Ad 23	Inbunden handskrift i medeltida handskrifts-makulatur, pergament.	Index: 6 numr. blad + det första bladet är anpassat på främre pärmen. Därefter är bladen numrerade för hand på varje rectosida - samtida numrering. Numreringen börjar på blad 3 och det är av innehållet tydligt att det saknas 2 blad. 3-54 (sedan hoppas 2 blad över och sedan kommer 55), 55-159 + sista bladet är anpassat på bakre pärmen. Sammanlagt 163 blad.	linjer	0	0	nej	Egenhändiga handskrivna anteckningar av Johannes Rudbeckius i denna anteckningsbok med tryckta kolumner. 2 vattenmärken, se Lindberg 1998, s. A120, nr. 598; s. A121, nr. 608.
1629/1630?	[Olof Olofsson Helsing]	Visitationsformulär för åren 1629-1642 inbundna i 4 volymer. Två olika varianter på två titelblad med innehållsförteckningar/rubriker. Variant A: (signum F3a:5) titelbladet som inleder visitationsprotokollen för åren 1629-1637. Består av 1 tryckt blad (2 sidor), inalles 20 rubriker. VICE-MATRICULA Ecclesiae, beställt in visitation Anno D. [blank] Och skola finnas häruti / These och titlar: Variant B: (signum F3a:8). OBS! Volymen inledd med en omtryckt innehållsförteckning av ovanstående och består av 1 tryckt blad (2 sidor: VICE-MATRICUL [sic] Ecclesie [sic]), beställt in visitation Anno D. [blank] Och skola finnas häruti / These och titlar: [sedan följer 10 rubriker på vad som inventeras, se fotografi]. Detta omtryckta titelblad har samma sättnings som det förra, även om några bokstäver har fallit bort. Den innehåller titeln och rubrikerna 1-10. På sidan två finns inga rubriker 11-12, utan istället biblespråk. Med detta titelblad börjar volym F3a:8 med de ifyllda visitationsformulären mellan åren 1631-1642. Tryckt: två titelblad/innehållsförteckningar och visitationsformulär	Johannes Rudbeckius	utan tryckort	2:o	Visitationsprotokoll, samt två tryckta titelblad/innehållsförteckningar samma sättnings fast med en del bortfallna bokstäver.	svenska	nej	nej	nej	Uppsala landsarkiv. Protokollen har tidigare förvarats i Västerås domkapitel. Signum: Visitationshandling är med seriesignum F3a, vol. 1-8. Ett tomt löst blad (visitationsprotokoll) finns i VASB och har undersökts. Utan signum.	Inbunden i medeltida handskrifts-makulatur, pergament	Antal sidor/blad? Ej kollationerade!	fraktur	0	0	nej	Visitationsprotokollen omnämns i Bibliotheca Rudbeckiana, s. 39, 54. 2 vattenmärken, se Lindberg 1998, s. A120, nr. 598; s. A121, nr. 608.
1630	Excudebat Olavus Olai, Anno 1630	Disputatio Physico-Mathematica De mundo in genere, quam Divina favente gratia in Illustri Gymnasio Arosiensi sub praesidio M. Johannis Thomae Barkii Schol. Aros. Rect. Publice defendere Conabitur Matthias Erici Tunensis. Ad diem 3. Februarij, horis à 7. Matutinis.	Johannes Thomae Barchius (praeses) (scholae Arosiensis rector) Matthias Erici Tunensis (resp.)	Arosiae	4:o	Disputation Västerås gymm. Dissertation fysik, teologi	latin	nej	nej	nej	KB	digital kopia	A ⁴ 80 s.	antikka, kursiv, grekiska	0	0	ja	
1630	Arosiae, Typis Olai Olai, A. 1630.	Disputatium ordinarium in jus nostrum. Quarta de Dono Matrimonii et Dotis Regia ... quam ... publico discursu exhibebit Joh. Olai Dalek ... Respondente Daniele Petri Tunen ad diem 18. Feb. Anno 1630.	Slernhöök. J.U.D. Praeses: Johannes Olai. Daniel Petri Tunensis (respondent)	Arosiae	4:o	Disputation Västerås gymm. Dissertation politik	latin	nej	nej	nej	VASB Disputationer vid Västerås gymm. 1624-1680.	Trådhaftad	A ⁴	antikka, kursiv	0	0	ja	Denna gymnasiedisputation ägde rum den 18 februari 1630.
1630	Arosiae, excusa ab Olao Olaj.	Disputatium hagiographicarum sexta, de controversis dictis scripturae ex loco de servo hominis ... quam ... subijcit M. Simon Benedicti ... Respondente Josepho Svenonis scholae collega die 3. Martij Anni currentis 1630.	M. Simon Benedicti (praeses) (lektor i hebreiska) Svenonus, Josephus (respondent)	Arosiae	4:o	Disputation Västerås gymm. Dissertation teologi	latin, hebreiska, grekiska	Nej, annan vignet på sista sidan.	nej	nej	VASB Disputationer vid Västerås gymm. 1624-1680.	Trådhaftad	A ⁴	antikka, greki-ska och hebreiska typer.	0	0	ja	Slutvignett. Förekommer även på andra tryck, men denna är större.
1630 u.a.	Aros. Ab Olao Olaj	Declamations et disputationes latinae Proxime praeteritis annis Arosiae Vesmannorum impressae & publicatae, nunc primum in gratiam eorum qui his opus habent in unum fasciculum collectae & compactae, eo ordine quo commodum visum est, a dno. N. N. Bibliopola Arosiense. A.D. 1620. [sic] [1630]?? Syracidis & Ne conlemnas sermones sapientium, sed vereris in scite dictis isporum, ab ipsis enim discis sapientiam, & dextre proceribus ministrare. Disputationes senum ne negligas, ipsi enim a patribus suis nacti sunt eruditionem, quapropter sapere discas ab eis & oportuno tempore respondere.	[J. Rudbeckius]?	Aros.	4:o	Deklamationer och disputationer Titelblad avsett att användas till en samling av i Västerås vid olika tillfällen tryckta titel och disputationer. Såväl ett ex. i KB som ett i UB innehåller dylika arbeten av J.R., tryckta i det förra under åren 1621-1626 och i det senare under åren 1620-1644.	latin	Nej Träsnittsram	nej	nej	VASB: Ligger bland orationerna i Västerås.	falsad	Endast ett falsat halvarkuppslag (blad). Endast ett tryckt titelblad och sedan en handskrivnen (på blanka sidor) lista över disputationer och tal.	antikka	0	1	Ja bred och utsirad	Detaljrik och vacker titelram. Det är dock inte exakt densamma som på Hwsbiblia 1623 och psalmboken 1627, även om de liknar varandra. Blott tit. bl. avsett att användas för en saml. i Västerås tryckta disputationer o. tal. Årtalet 1620 är enligt J. Rudbeck ett tryckfel och borde istället vara 1630. 1620 fanns ännu inget tryckeri i Västerås. Den gemensamma titeln kan ha varit avsett för en samling av Olafssons tryck. Den i titeln omnämnda Västeråsokhandlaren N. N. är okänd. Boklådan ritades i Västerås 1626 av Johannes Rudbeckius. Se: Bibl. Rudb. Nr.143, sid. 55-56.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckeri- märke 1 (3 blomnor)	Tryckeri- märke 2 (trädet)	Tryckeri- märke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typ- snitt	Salu- kata- logen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typo- grafisk ram	Anmärkingar
1630	Arosiae Excudebat Olav Olaj Helsingus Anno MDCXXX [1630] Kanske Helsing sista tryck i Västerås	Exercitatio Theologica De sacra domini nostri Iesu Christi coena quam divina sic gubernante providente... in Regio Gymnasio Arosiensi: Sub praesidio M. Laurentij Vestij Physicos Lectoris & pro tempore, Gymnasij Rectoris, defensoris conabatur. D. Iohannes Andree Hedemorensis. Ad diem 26. Aprilis.	Vesthus, Laurentius (preses, physices lector, gymn. rector) Iohannes Andree Hedemorensis (resp.)	Arosiae	4:o	Disputationer vid Västerås gymnasium. Dissertation i teologi	Latin	Nej	nej	nej	VASB har 2 ex Äldre sv. tryck 1630	Trådhäftad	A ¹ -C ¹ D ² (sista bladet blankt). [26] s.	Antikva. Nåstan enbart kursiv.	1	1	Ja	Praeses dedikation Olof Helsing sista tryck i Västerås? Denna disputation hölls den 28 april 1630 och trycktes därefter.
1630	Här ser vi att JR och domkapitlet var tvungna att vända sig till Uppsala för att få disputationen tryckt, eftersom Helsing då redan gett sig av. Uppsala. OBS, är inte ett Västeråstryck, utan är tryckt i Uppsala.	Articulus religionis de persona Christi ad placitum V. Consistorij Discursus disputatorius subiectus in celebri Gymnasio Arosiensi, sub praesidio M. Jonae Columbi Praesens. P. in Academia Regia Upsalensi. Respondente Videlicetno Johannis Berchens, ad diem 13. Martij, Upsaliae.			4:o	gymnasiedisputation i teologi	latin											Detta Uppsalastryck har medtagits som exempel på att denna disputation, hålles 13 mars 1630 i Västerås gymnasium, sedan trycktes i Uppsala, eftersom det inte längre fanns något tryckeri i Västerås. Troligen gav sig Olofsson Helsing därifrån under sommaren 1630.
1635	Tryckt i Västerås Anno D. 1635 Aff Peder Erickson Wald/ medh Capitels Tryck Peder Walds första tryck i Västerås.	Fridhz predikan hällen vthi Ryskland, i thet svenska läghret widh Pletscho, på then almennegha stora bönedagh som vthi Swerighe höis then 1. sept. anno Christi 1615...	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Fredspredikan	svenska	Ja, på titelbladet Vänstra blomorna- mentet helt bortnött.	nej	nej	VASB, 3 st. Predikningar R A.P.A. 1 Äl. sv. tr. 1635	trådhäftad	A ¹ -B ¹ C ² Spår av mörkblätt onslagspapper.	Fraktur	1	1	Ja	Det vänstra blomornamentet är helt bortnött på tryckerimärke 1. Många samtida understrykningar och marginalia. Slutvignet. På sid. 2 finns dedikationer och förord undertecknade av Johannes Rudbeckius och daterat 16 sept. 1635. I förordet står det att "hena [predikan] hafver man såsom värt nya tryckz första fruct v r. tse welat dedicera til wårt weniga omgenges och wenskaps ihugkommelse. Peder Walds första tryck!
1635	Tryckt i Västerås aff Peder Wald, medh Capitels Tryck, Åhr 1635.	Een Tröst Predikan emoot Döden Uthi Uthfärden Öfver Åhrerjke och myckit dygdesamme Matrona, Saligh hoos Gudh H. Elisabetha PedersDotter ... hwilken ... 23 Octob. 1635. ... affsomnade. Och sedhan then 15. Novemb. Tilögghiga fördes til Lundby ... bleff nederlagd och begrafven. Hälten uthaff Then Öhrwördighe Herrens Biskopens i Westerås Capelan i Lundby Socken Jona Joannis Arosiense.	Jonas Johannis Arosiense	Wästerås	4:o	Likpredikan	svenska	Nej. Enkel titelram	nej	nej	VASB: Likpredikn. 1600-t P	Trådhäftad	A ¹ -B ¹ C ²	Fraktur	0	0	Ja Tunn	Errata typographica. En enkel titelram med två parallella streck.
1635	Tryckt i Västerås A.D. 1635. Aff Peder Erickson Wald, medh Capitels tryck.	Boot och Bättnings predikan. Uthaff Daniel Prophetens thet 9. Capittel. Hällin uthi Narfuen i Eastand, then 14. Julij Anno 1615. Aff ... hoffpredikant J. Johanne Rudbeckio. På nytt öfversedd, och lempat efter tidhen och Församlingen, åter hällin i Wästerås ab eodem Anno Domini 1629.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Botpredikan	svenska	Ja, på titelbladet Vänstra blomorna- mentet saknas.	nej	nej	VASB har 3 ex: Äl. sv tryck 1635 A.P.A. 1	Trådhäftad ex 1. Ex. 2 är sammen- bundet med flera andra i ett pergament- band.	A ¹ -C ¹ D ² [26] s.	Fraktur	1	1	Ja	Vänstra blomornamentet saknas helt i märke 1. Förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås a. D. 1635.
1635 u.ä.	Arosiae Excudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejudemq. Typographus.	Propositiones de Fide Salvifica ... sub praesidio Johannis Rudbeckii, respondentibus Erico Olai Arb. Pastore Norensi, Petro Petri pastore in Gagneff, Johanne Andree rectore scholae Hedemorensis ... Septembris Anni currentis 1635.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Arosiae	4:o	Synodal-disp. Från Västerås.	latin	nej	nej	nej	VASB Synodal- disputationer V:äs	Trådhäftad	A ¹	antikva	1	0	Ja	Grovt papper
1635	AROSIAE Excudebat Petrus Waldius, Consistorij Typis ejudemq. Typographus. ANNO 1635.	Poenitentiales Davidica, sive Septem psalmi Davidis quos POENITENTIALES vocant Cum textu bilingui latino Xantis paginij Suetico juxta Biblicam translationem. In gratiam studiosae juventutis, praesertim ejus quae est in Gymnasio Arosiensi editi.	Ingen författare/redaktör	Arosiae	8:o	Psalmer Ätt studeras av de unga studerande.	Latin och svenska. Parallelltext	nej	nej	nej	KB: F1700 112	inbunden. Sentida band, KB.	A ¹ -B ¹	Antikva, kursiv och fraktur.	1	1	Ja tunn	Texten är tryckt i 2 spalter. Första gången jag påträffar det. Se även första upplagan 1628. Finns som ett litet förord som vänder sig till den "Kärlige läsaren". CHRISTIANE LECTOR. Quid juvet cor fidele crebra & feria Psalmorum poenitentium Meditatio; Vides in exemplo quod in hoc vestibulo pono.
1635	Arosiae Excudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejudemq Typographus [1635]	Propositiones de praedestinatione de quibus Deo opt. Maximo annuente sub praesidio Johannis Rudbeckii s. s. th. Doctoris & episcopi arosiensi. Respondentibus reverendis & humanissimis viris m. Laurentio Blackstadio N. pastore cuprimont. dn. Mattheo Petri, pastore in Borskögh; dn. Erico Suenonis rectore scholae hedem. dn. Erico Petri Kumblesen, rectore paedagogi cuprimontani, pia & placida collatio instituetur Arosiae, in synodo anniversaria proxime futura, 3. vz. septembris anni currentis 1631.	Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (praeses)	Arosiae	4:o	Synodaldisputation, Västerås gymn.	latin	nej	nej	nej	KB	Häftad KB- pappband.	A ¹	Antikva och kursiv	1	0	Ja	Sämre papper, sladdrigt och grovt.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blomnor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collin	Typografisk ram	Anmärkningar
1636	Tryckt i Västerås A.D. 1636. Aff Peder Erickson Wald, medh Capitels Tryck, 1636.	Een Christeligh Likpredikan .... hällin uthi Westerås Domkyrka uthi ...Greffuus. Gr. Magni Brahes, Sweriges Rikes Drotzatz, etc. begrafningh. Aff D. Johanne Rudbeckio, Episcopo Arosiens. Then 12. Majj An.1633.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Likpredikan	svenska	Ja, på titelbladet Västra blommanmentet helt bortnött på tryckerimärke 1.	nej	nej	VASB har 4 ex. Likpredkn. 1600-t "Br-Bo" Nordins samling Likpred. Samlingsband Vullejus 1691 A.P.A. 1	Inbunden i samlingsverk. A.P.A. 1	A ⁴ -D ⁴ E ² [36] s. (sista blank)	Fraktur	1	1	Ja	Västra blommanmentet helt bortnött på tryckerimärke 1. Förord undertecknat av Johannes Rudbeckius, Västerås d. 6 december 1636.
1636	Tryckt i Västerås aff Peder Wald/ medh Capitels Tryck.	Jordeferdz eller Uthförelse Predikan / Öffuer Then Stormechtighe högborne Furstes och Herres [H?] Gustaff Adolphs Then Stores / Sweriges / Göthes och Wendes Konungz / Stor Förstes til Finland / Hertig uthi Estland och Karelen / Herres öffuer Ingemanneland Kunglige Lijk Tå thet ythaff Nyköpingz Slott i Södermanneland uthfogz och medh Konungzligh ....? och Process fördes til sin bestelle lägherstadh och hwilokammar i Stockholm/hemligha then 15. Junij A. 1634. Hällin ther sammastädhes Aff D. Johanne Rudbeckio, Biskop uthi Wästerås.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Likpredikan, kunglig	svenska latinska bibelstlat, grekiska	Nej	nej	nej	VASB har 2 ex.: Kongl. Predkn. Gustaf I-Gustaf II A.P.A. 1	Trådhaftad	A ⁴ -E ⁴ [40] s.	Fraktur Antkva i bibelstlaten, kursiv, grekiska	1	1	Ja	I Libris står tryckåret 1634, men salukatalogen har året 1636 och likaså Rudb. Bibl. S. 63. 1634 var dessutom trycket i Västerås ej i funktion, vilket ytterligare är en indikation på att rätt tryckår ska vara 1636. Dedikation och förord undertecknat av Johannes Rudbeckius.
1636	Tryckt ibidem, aff Peder Ericksson Wald / medh Capitels Tryck / Anno 1636	Sorgh : och klagepredikan öffuer Then Stormechtighe / högborne Furstes och Herres / H. Gustaff Adolphs Sweriges / Göthes och Wendes Konung/ Storfurstes til Finland / Hertig uthi Estland och Karelen / Herres öffuer Ingemanneland / etc. Dödelighe Afgång ... then 6. Novembris anno 1632... Hällin på samma dagh äret ther efter / Anno1633, uthi Wästerås Aff D. Johanne Rudbeckio Nericio, älförena H S R Ms hoffpredicant/och nu Biskop i Förbde Wästerås.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Ingen tryckort angiven.	4:o	Sorgh- och klagepredikan	Svenska	nej	nej	nej	VASB Äl. sv tryck 1636 1 ex A.P.A. 1 1 ex Wallers samt. De ligger dock båda bland kungl. Predikningar. (OBS i defekt ex. Finns bara 3 lögg. A ⁴ -C ⁴ . Resten saknas. Det exemplaret är heller ej beskuret.	Trådhaftad. Intressant att se hur stort pappersarket är, när det ej blivit beskuret.	A ⁴ -F ⁴ G ² [56] s.	Fraktur, kursiv i bibelstlaten.	1	1	nej	Finns även ett obeskuret exemplar i VASB. Förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås d. 8 jan. 1636. Sista sidan errata.
1636	Tryckt i Wästerås aff Petro Erici Valdio, Consistorij Typographo. An. 1636.	Een kort och eenfalligh Predikan emoot then Wedherstyggeligha Lasten Gingeheeten. ... hällin uthi Storekyrkan i Stockholm uppå Riksdaghen 1635. then 29 Octobris. Aff Petro Erici Folkernio, Pastöre i Grence.	Folkernius, Petrus Erici, d. 1648 (författare)	Wästerås	4:o	Predikan mot girighet	svenska	Nej. Endast titelram.	nej	nej	VASB har 2 ex: Predikningar F-G Äl. sv. tryck 1636	Trådhaftad	A ⁴ -B ⁴	Fraktur	1	1	Ja tunn	Enkel vignett.
1636	Arosiae, excudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejusdemq. Typographus, [1636]	Parentatio Delagardiana ... Gustavi Adolphi ... celebratum Arosiae die 12 Majj 1633. Ab Adolpho Elai tersero ibidem Gymn. Reg. Eth. & poli. Lectore.	Terserus, Adolphus Elai, 1604-1659 (författare)	Arosiae	4:o	Verser och tal, parentation	latin	nej	nej	nej	VASB Verser och tal "Gustaf I- Carl X."	trådhaftad	A ⁴ -B ⁴ , C ² [20] s.	antkva	1	1	Ja	Felaktigt datum i salukatalogen: 1633 och även i Libris. Eftersom den är tryckt av Wald, måste det vara efter 1635.
1636	Tryckt i Wästerås A.D. 1636. Aff Peder Erickson Wald medh Capitels Tryck.	Predikan öffuer Thet Evangelium, som pålaghar förkunnas på then XVI. Söndaghen efter H. Trefaldtheetz Söndag. Hällin på Swartessö widh Stocholm, för K.M.I.K. Gustavo Adolpho, ... Etc. Åår 1613. Aff H.K.M.tz Hoffpredicant. M. Johanne Rudbeckio Nericio. Sedhan öffuerseedt och annan gängen hällin på Strömsholm, i Wäsmanneland för H. M.t Enkie Drotrningen Dr. Catharina ... Åår 1620.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Predikan kunglig	svenska	Ja, på titelbladet Väster blommanment saknas helt.	nej	nej	VASB har 3 ex: Predikningar R Äl. sv. tryck 1636 A.P.A. 1	trådhaftad	A ⁴ B ⁴ C ² [20] s. (sista sidan blank)	Fraktur	1	1	Ja	Västra blommanmentet helt bortnött på tryckerimärke 1. Förord undertecknat av Johannes Rudbeckius, Västerås d. 7 oktober 1636: iagh hauffuer efter någhras begäran ... lätt aff trocket vthgä predikningar öffuer någhre söndagz och helghedagz ewangelia, i then acht och ypsät, at om Gudh wille och lifftiden warade, man så öffuer hela åarsens ewangelia medh tiden en liten postilla tuborde Kunde...

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckeri- märke 1 (3 blomnor)	Tryckeri- märke 2 (trädet)	Tryckeri- märke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typ- snitt	Salu- kata- logen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typo- grafisk ram	Anmärkingar
1636	Tryckt i Västerås A. D. 1636. Aff Peder Erickson Wald, medh Capitels Tryck.	Een Christeligh Likpredikan, hållin uti Irestå kyrko i Wäsmanneland uti Then Edle, Wålborne och nw Salighe hoos Gudh Herres, Her NILS POCSES til Geddeholm och Fremestadh. Christeligha och haderligha begrafning, Aff D. Johanne Rudbeckio, Nericio, Biskop uti Westerås. Then 27. Maj Anno Christi 1627.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Likpredikan Nils Posse	svenska	Ja, på tjellbladet. Vänster blommanent saknas helt.	nej	nej	VASB har 2 ex.: Likpred. 1600-1 *P A.P.A. 1	Trådhaftad	A ¹ -C ¹	Fraktur	1	1	Ja	OBS! Se föreläset, som handlar om Västeråstryckeriet. Det är daterat, Västerås d. 6 augusti 1636 och undertecknat av J.R. Likpredikan trycktes långt efter dess framförande 1627, eftersom att de varit utan både tryckeri och tryckare under fem år. Han skriver att de under lång tid varken haft tryckeri eller tryckare i Västerås, eftersom förre boktryckaren blev kallad till Stockholm, där han sedan strax dog. Rudbeckius vänder sig till änkan Posse, Fru Karin Ribbing, och säger att han inte glömt hennes begäran om en tryckt likpredikan.
1636	Arosiae Exudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejusdemq Typographus.	Propositiones De Lege et Evangelio. De quibus ... sub praesidio Johannis Rudbeckii S. S. Th. Doctoris & Episcopi Arosiensis. Respondentibus ... Dn. Henrico Michaels, Rect. Sch. Arb. Dn. Videkindo loh: Lect. L. Heb. In il G.A. & Dn. Nicolao Erici, verbi Divini commissario in Munketorp ... In Synodo anniversaria Proximè futura, 5 vz Septembris Anni currentis 1636.	Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (praeses)	Arosiae	4:o	Synodal-disputation, Västerås	latin, bibelcit på grekiska	Nej	nej	nej	VASB Synodal- disputationer V:äs	trädhäftad	A ¹ -B ¹ [12] sid.	Antikva grekiska	1	0	ja	Ytterst enkel publikation. Grovt papper.
1636	Tryckt i Västerås A.D. 1636. Aff Peder Erickson Wald, medh Capitels Tryck.	Christeligh likpredikan, Aff then 90. K. Davidz Psalm. Hållin uti Westerås Dornkyrka uti ... Gref. Gustaf Adolphs Delagardie, etc. begrefning, Aff D. Johanne Rudbeckio, Episcopo Arosiensis. Then 26. Februarj 1632.	Rudbeckius, D. Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Likpredikan	svenska	Ja, på tjellbladet Vänstra blommanent helt bortnött.	nej	nej	VASB har 3 ex.: Likpred. "D" 2 ex. A.P.A. 1	Trådhaftad	A ¹ -E ¹ [40] sidor	Fraktur	1	1	ja	Vänstra blommanent helt bortnött på tryckerimärke 1. Dedication och förord undert. Av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås d. 25 april 1636.
1636 u.ä.	Arosiae Exudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejusdemq Typographus.	Propositiones de Persona Christi de quibus Deo Opt. Maximo annuente sub praesidio Johannis Rudbeckii, ... Respondentibus Jona Colombo pastore Husebymontano & Gabriele Holstenio S. Th. Lectore & Pastore in Skärke ... Septembris Anni currentis 1633.	Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (praeses)	Arosiae	4:o	Synodal-disputationer från Västerås	latin	nej	nej	nej	VASB Västerås-disp.	Trådhaftad	A ¹ -C ¹ [24] sid.	Antikva	1	0	ja	Kraftigt och bra papper
1636 u.ä.	Arosiae Exudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejusdemq Typographus.	Propositiones de Officio Christi ... sub praesidio Johannes Rudbeckii, respondentibus Carolo Johannis in Torsånger & Benedicto Erici in Ramnäs & Sura pastoribus vigilantissimis. ... Septembris Anni currentis 1634.	Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (praeses)	Arosiae	4:o	Synodal-disputationer från Västerås	latin	nej	nej	nej	VASB Västerås-disp.	Trådhaftad	A ¹ -B ¹ [12] sid.	Antikva	1	0	ja	
1636 u.ä.	Arosiae a Petro Waldio Consistorij Typographo.	Privilegia quaedam doctorum, magistrorum, baccalaeorum, studiosorum et scholarium omnium, quibus in bene constitutis regnis & rebusp. cum alibi, tum in patria nostra charissima, Dei gratia, & laudatissimorum dynastiarum clementia & longa consuetudine hactenus gavisu sunt & etiamnum gaudent.	Rudbeckius, Johannes d.ä. Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Arosiae	4:o	Omdiskuterat Privilegium Förbjuden skrift i Sverige!	latin	nej	nej	nej	VASB har 4 ex.: Äl. sv. tryck 1636 m. tl.	Helt ohäftad	A ¹ -I ¹ [72] sidor	Antikva, lite fraktur	1	1	nej	JR blev för utgivandet av dessa privilegia ställd under fylltal inför riksrådet och boken, varav 156 ex. blivit tryckta, indrogs. Dessförinnan hade JR utlämnat 8 ex till riksrådet och 4 till biskopar, varjämte boktryckaren bortgivit 4. JR behöll för egen räkning 2 ex. men dessutom torde ett eller annat ex hava undgått konfiskeringen, då JR ej synes hava varit benägen att inleverera alla. VASB har båda varianterna: ett med förord daterat 23 april 1636 och ett med förord daterat 3 maj 1636. Varianten daterad 3 maj är genom flera utslutningar 2 sidor kortare; sidorna 6-8 är utfyllda med flera citat; i övrigt lika. British Library har varianten med förordet daterat 23 april 1636. Dock inte i tryck, utan inskriven för hand.
1636	Arosiae Exudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejusdemqz Typographus.	Disputatio physico-mathematica. De sole Quam Deo Ter: Opt: Max: auxiliante, In Celebri ac Regio Gymnasio Arosiensis Sub praesidio M. Matthiae Andreae Alzbeckii, Math: ibidem Lectoris, Publicè defendendam suscepti, Jacobus Magni Montanus. Ad diem 30. Martij Anno 1636. (följer vers från Psaltaren)	Matthias Andreae Alzbeckus (matheseos lector) Preses; Jacobus Magni Montanus (Resp.)	Arosiae	4:o	gymnasiedissertation	Latin	Nej	nej	nej	UUB	Kolligatband UUB med andra gymnasial disserta-tioner från Västerås.	A ¹ -B ¹	antikva och	1	0	ja	Vignett på B1v och även en enklare slutvignett. Är okatalogiserad i Libris.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blomnor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkningar
1636	Arosiae Anno 1636 (Infällt i en lagerkrans på titelsidan) Exudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejusdemqz Typographus.	Disputatio Phisico-Mathematica. De luna. Quam Deo Ter. Opt. Max. auxiliante. In Catebri ac Regio Gymnasio Arosiensi Sub praesidio M. Matthiae Andreae Alzbeckii, Math. ibidem Lectoris, Publicè defendendam suscepti. Ericus Martini Irestadiensis Ad diem 3 Decemb. Anno 1636. (följer bibelvers ur I. Cor. 15:41) (på grekiska)	Matthias Andreae Alzbeckius (matheseos lector) Preses; Ericus Martini Irestadiensis (Resp.)	Arosiae	4:o	gymnasiedissertation	Latin, vers på grekiska	nej	nej	nej	UUB	Kolligatband UUB med andra gymnasiala dissertationer från Västerås.	A ¹ -B ²	antikka och kursiv, grekiska typer (versen) samt ett ord på hebreiska	0	0	ja tunn	Lagerkrans på titelbladet. (inrandomet från ovanstående De sole.) Är okatalogiserad i Libris.
1637	Tryckt i Västerås aff Peder Erickson Wald / medh Capitelz Tryck.	Tacksägelse och Jubelpredikan utthaff Thet Fierde Capitel i then andra the Machabers Book... hällin uthi Västerås Domkyrko på Alle Helgona dagh anno Christi 1637. [Tacksägelse...]	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Jubelpredikan	svenska grekiska	nej	nej	nej	VASB har 3 ex: Predikningar "R" Äl. sv. tryck 1637 A.P.A. 1	Trådhaftad	A ¹ -D ¹ E ² [36] s.	Fraktur Grekiska typer	1	1	ja	Inget boktryckarmärke. Dedikation och förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås d. 10 december 1637.
1637	Tryckt i Västerås A.D. 1637. Aff Peder Erickson Wald medh Capitelz Tryck.	Warningz Predikan, öffuer Thet Evangelium, som pläghar förkunns på then Andre Söndaghen i Adventet. Hällin Uthi Västerås Domkyrko samma Söndag och efterföljande Predikodaghar. 1622. D. Johanne Rudbeckio Nerico Bishop ther sammastädhes.	Rudbeckius, Johan(nes) Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Varningspredikan	svenska	ja, på titelbladet Västra blomornament saknas helt och trycket är svagt i övre delen av märket.	nej	nej	VASB har 3 ex. Predikningar "R" Äl. sv. tryck 1637 A.P.A. 1	Trådhaftad och limmad. Spår av omslag.	A ¹ -E ¹ F ² [40] sid.	Fraktur	1	1	ja	Det västra blomornamentet är helt bortrivt på tryckerimärke 1. Dessutom är trycket väldigt svagt i övre delen av märket, så att delar av sentensen knappast syns. Dedikation och förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås d. 23 sönd. trinit. 1637.
1637	Tryckt i Västerås A.D. 1637. Aff Peder Erickson Wald medh Capitelz Tryck.	Predikan öffuer Thet Evangelium som pläghar förkunns på then XVIII Söndaghen efter H. Trealdighetz Söndag. Hällin Uthi Upsala för K.M.I.R. Gustavo Adolphi, S. G. och W. etc. Konung. År 1617. Aff H.K.M.tz Hoffpredikant. M. Johanne Rudbeckio Nerico.	Rudbeckius, M. Johann(es) Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Predikan (evangelium) Kunglig predikan	svenska	Ja, på titelbladet Väster blomornament saknas helt.	nej	nej	VASB har 3 ex.:	Trådhaftad	A ¹ -B ¹ C ² [20] sid.	Fraktur	1	1	ja	Det västra blomornamentet är helt bortrivt på tryckerimärke 1. Dessutom är trycket väldigt svagt i övre delen av märket, så att delar av sentensen knappast syns. Dedikation och förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås d. 18 sönd. e. tref. 1636.
1637	Tryckt i Västerås A.D. 1637. Aff Peder Erickson Wald, medh Capitelz Tryck.	Een Christeligh Lijkpredikan, hällin uthi then ährewyrdighe, Wallärde och nw salighe hoos Gudh Mansens Dh. Ienae Sigfridi, kyrkeherdes och Prowestas uthi Killebeck Begräffning. Aff D. Johanne Rudbeckio, Biskop uthi Westeråa. Then 12. Nov. Anno Christi 1626.	Rudbeckius, D. Johann Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Lijkpredikan	svenska	Ja, på titelbladet Väster blomornament saknas helt.	nej	nej	VASB A.P.A. 1	Inbunden i samlingsverk. A.P.A. 1	A ¹ -B ¹	Fraktur	1	1	ja	Det västra blomornamentet är helt bortrivt på tryckerimärke 1. Dedikation och förord underteckat av Johannes Rudbeckius och daterat, Västerås d. 11 maj 1637.
1637	Tryckt i Västerås, A.D. 1637. Aff Peder Erickson Wald, medh Capitelz Tryck.	Een christeligh Lijkpredikan, hällin uthi .... D. Petri Kenicil B. Arche Biskops uthi Upsala Begräffning. Aff D. Johanne Rudbeckio, Biskop uthi Westeråa. Then 28. Febr. Anno Christi 1636.	Rudbeckius, D. Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Lijkpredikan	svenska, latin, grekiska, engelska (1), hebreiska, toskanska (italienska), samt tyska	Ja, på titelbladet Väster blomornament saknas helt.	nej	nej	VASB har 2 ex. A.P.A. 1 Lijkpred. 1600-t. "K"	Inbunden i samlingsverk. A.P.A. 1	A ¹ -E ¹ Foltryck i arksignaturen: E5 istf E3. [40] sid.	Fraktur antikka och kursiv, grekiska bokstäver. Fraktursstil endast för svenska och tyska språket.	1	1	ja	Det västra blomornamentet är helt bortrivt på tryckerimärke 1. Ovanligt med så många epistafier/dedikationer på många olika språk. Bl.a. engelska och toskanska (italienska) och tyska. Dedikationer och förord undertecknat av Johannes Rudbeckius.
[1637] utan årtal.	AROSIAE Exudebat Petrus Waldius, Consistorij Typis ejusdemqz Typographus.	Oratio in qua ostenditur & demonstratur quod causa quedam primaria bellorum, dissensionum et multorum malorum in aliquo regno non sit magistratus politicus, neque ejus officari neque doctores verbi divini, sed praeter peccata populi perditii quidam et male educati juvenes, qui primo fundamenta verae religionis non bene didicerunt, postea dissolute vivunt & denique ad haereticos propter externum aliquod commodum deficiunt. Qui postmodum ad suos reversi, dissentiones & omnia mala machinantur & de se pariunt etc. habita Upsaliae a M. Johanne Rudbeckio ... cum illic praelectionem theologiam auspicaretur 9 vz. aprilis an. 1611. .	Rudbeckius, Johannes, d.ä., 1581-1646 (författare)	Arosiae	4:o	Tal, oration	latin	nej	nej	nej	KB F 1700 Br: 992	Inbunden KB-pappband	A ¹ -C ¹ D ² [28] s.	antikka och kursiv, enskilda grekiska ord	1	1	nej	Förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås, d. 10 augusti 1637. Sista sidan rättfäslar. J.R.'s inträdesföreläsning såsom professor i teologi vid Uppsala universitet. Antagligen tryckt samma år förordet är daterat. (Bibliotheca Rudbeckiana, s. 66, nr. 160). I salukatalogen uppges här tryckår 1636.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkning
1637	Arosiae (secunda vice typis consistorij.), an. 1637. (i kolofon) [Peter Wald]	Aabodeffgh... [ABC-bok]		Arosiae	8:o	ABC-bok	latin	nej	nej	nej	VASB (fotokopia) Äl. sv. tryck 1637	fotokopia	A ⁴	antkva, kursiv	1	1	nej	I salukatalogen står det under "anno 1640" (se bilaga B, tabell 2) att ABC-boken trycktes 4 gånger. Här listas även ABC-boken tryckt på svenska och latin 1621/22. På sista sidan ett stort träsnitt av en lapp. Mycket vanligt i ABC-böcker. Träsnittet är omtalat i inventarieristor från tryckeriet.
1637	Arosiae excudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejusdemq Typographus.	Propositiones de paenitentia et bonis operibus de quibus Deo opt. maximo annuente sub praesidio Iohannis Rudbeckii s. s. th doctoris & episcopi arosiensis. Respondentibus doctiss. & humanissimis viris dn. Jeremia Erici, pastore in Dingtuna, M. Segerico Nenzelio, pastore in Tuna & dn. Petro Joh. Scottonio, schoae aros. conrectore, pia & placida collatio instituetur Arosiae, in synodo dioecesana proxime futura, 4. vz. septembris anni currentis 1637.	Rudbeckius, Johannes, d.ä., 1581-1646 (praeses)	Arosiae	4:o	Synoddaldisputation, Västerås gymn.	latin	nej	nej	nej	UIUB	samlingsband med andra synoddaldisputationer från Västerås	A ⁴ -B ² [12] sid.	antkva	1	0	ja	Enligt salukatalogen står det handskrivet tryckåret 1637.
1637	[Peder Eriksson Wald] Inget ex. nu känt	Åtskilda lijk[edkningar] episc[opi] hälane från 1628 tillsammans tryckte in 4.	Johannes Rudbeckius (episcopus)	utan tryckort	4:o	Endast ett tryckt titelblad, förmodligen avsedd att vara ett omslag till en samling ikpredikningar.	svenska	?	?	?	Inget känt ex.		Endast ett uppslag.		1	0	?	Denna titel finns angiven i salukatalogen inskriven för hand under år 1637 och är sålunda tryckt detta år av Peder Eriksson Wald i Västerås. Inget ex är bevarat idag. Tröligt är att någon predikossamling aldrig blivit tryckt utan endast ett titelblad, avsett att inbindas med en samling av Johannes Rudbeckius redan utgivna predikningar. Titelbladet trycktes alltså ensamt för sig, utan att samtidigt någon av predikningarna omtrycktes. Sådana särskilt tryckta titelblad förekommer ibland, t.ex. titelbladet för dissertationer från 1630, <i>Declamations et disputationes latinae ... (Bibliotheca Rudbeckiana, s.68, nr. 166)</i> .
1638 u.ä.	Arosiae Excusa a Petro Valdio Consistorij Typographo.	Disputatum Theologicarum in hoc Genere prima de Scriptura Sacra quam ... subijciit M. Simon Benedicti .... Respondente Dn. Olao Johannis Schultunense (scholae notatio) Novembris anni currentis 1638.	M. Benedicti, Simon Arbogensis (pres.) (theologie lector) Olao Johannis Schultunense (scholae notatio)	Arosiae	4:o	Disputation Västerås gymn. Dissertation i teologi	latin, grekiska	nej	nej	nej	VASB Disputationer Västerås Gymnasium	trådhaftad. Speciell häfteknik	A ⁴ -D ¹ E ²	Antkva, kursiv och några greki-ska typsnitt.	1	0	nej	Dedikation av praeses.
1638 u.ä.	Tryckt i Westerås Af Peder Erickson Wald / medh Capiteis Tryck.	Een Christeligh FrögdePredikan, om vår Herres och Frelsares JESu CHRisti Frögdefulla Uppståndelse ifrå the döda. Hällin Uhi Stockholms stadz Kyrkia åhr 1635 Påscha dagh öffuer thet Evangelium som är förordnat tā förfinas Af D. Johanne Rudbeckio Episcopo Arosiensis, ...	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Westerås	4:o	FrögdePredikan = frögdepredikan (glädje, fröjd)	Hällten på svenska och hällten på latin.	Nej. Titelram	nej	nej	VASB har 2 ex.: Predikningar R Äl. sv. tr 1638	Trådhaftad	A ⁴ -D ¹ [32] s.	fraktur. Antkva kursiv och några latinska delen.	1	1	ja	Har ett förord undertecknat av Johannes Rudbeckius, Västerås, påskdagen 25 mars 1638. Där skriver han att han finner predikan värd att påminna om och repetera, varför han låter den tryckas på nytt med ett förtydligande. Förordet är tillägnat svärfadern Karl Hising, pastor i Fällingsgår. Dets för att de är sätkt och vämmar och dels för att den kan vara honom och andra till glädje.
1638 u.ä.	Arosiae, Excudebat Petrus E. Valdius, Consistorij Typis ejusdemq Typographus.	Oratio De Amicitia Quam Deo Duce atq auspice. In Celeberrimo Gymnasio Arosiensis in Virorum Reverendorum, Clarissimorum, Praestantissimorum & doctissimorum concessu, 11 Decemb. Anni currentis MDCXXXVIII. Exerctij gratia publice habebat OLAUS LAURENTII GANGIUS.	Gangius, Laurentius Olaus/ Gangius, Olaus Laurentii (Hemmansbrukare i Åhl sn.) Collijn.	Arosiae	4:o	Oration, tal	latin	nej	nej	nej	VASB: Orationer vid Västerås...	Trådhaftad. Spår av mörkt pappersomslag.	A ⁴ -B ¹ C ¹ (1 extra blad) [26] s.	Antkva	0	1	ja	Enkel vignett.
1638 u.ä.	Arosiae imprimebat Petrus Valdius, consistorij Typis ejusdemq Typographus.	Oratio Valedictoria M. Johannis Rudbeckii Nericii, S.S. Th. In illustri Academia Upsaliensi Professo ris P. & P.T. Rectoris Magnifici ab eo ibidem hab-a, cum Ab Academia in Aulam vocatus et jam reversus Rectoratum deponeret, atq. Amicis Collegis et Academiae esset valedicturus., Anno vz 1613. Mense Majo.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Arosiae	4:o	Oration, tal	latin	ja, på titelbladet Västra blomornamentet helt bortrivt på tryckerimärke 1.	nej	nej	VASB: Orationer vid Västerås...	Trådhaftad	A ⁴ -C ¹ [24] s.	Antkva	1	1	nej	Eftersom trådbindningen har gått upp på ett lägg kan man se hålen där häftgarnet har suttit. Det finns 7 stycken häl 2 mm ovanför fälsningen. Västra blomornamentet helt bortrivt på tryckerimärke 1. Förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås d. 11 april 1638 "cum typographus roster", med vår boktryckare...
1638	Tryckt i Västerås A.D. 1638 Af Peder Crickson Wald, med Capiteis Tryck.	Predikan, öffuer thet Evangelium, som pläghar förkunnas på then XXI Söndaghen efter H. Trefaldighetz Söndagh. På Wäsby Gärd i Wäsmanneland, för K. Mt. K. Gustavo Adolpho ... etc. Åår 1613. ... Af H.K.M.tz Hoffpredikant. M. Johanne Rudbeckio Nericio. Sedhan öffuerseedd och hällin sidst i Västeråas Domkyrko. Åår 1638.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Predikan, (kunglig)	svenska	Ja, på titelbladet Väster blomornament saknas helt.	nej	nej	VASB har 3 ex.: Predikningar "R" Äl. sv. tryck 1638 A.P.A. 1	Trådhaftad	A ⁴ -B ¹ [16] s.	Fraktur	1	1	ja	Två olika stavingar av "Västerås" på samma titelblad. Väster blomornament saknas helt på tryckerimärke 1. Dedikation till generalbergmästaren Georg Krijsback underteckad av Johannes Rudbeckius och daterad Västerås 21 sönd. Trinitatis 1638.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkningar
1638	Arosiae Excudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejusdemq. Typographus.	Propositiones De Ecclesia. De quibus Deo Opt. Maximo annuente Sub Praesidio Iohannis Rudbeckii... Respondentibus M. Petro Jonae H. Pastore in Mora. Dr. Petro Olav D. Lectore Physico in Gymnasio Arosiens. & M. Nicolao N. Prynz Rectore paedagogi Copiengensis. In Synodo Anniversaria proxime futura, 4. vz. Septembris Anni currentis 1638.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Arosiae	4:o	Synodaldisputation, Västerås gymn.	latin	Nej	nej	nej	VASB Synodaldisputationer V:ås	Trådäffad	A ¹ -B ¹	Antikva, kursiv	1	0	Ja	Grovt papper, obesuret.
1638	Tryckt i Västerås aff Peder Wald, medh Capiteles Tryck 1638.	Een Christeligh Lijpredikan uthöfuer Then Ehrewürdig och höghärde herrens D. Iohannis Rudbeckia Biskops uthi Västerås Eiskeglige käre Dotter Catharina Rudbeckia. Hwilken i herranom affsommade then 4. Junij Åhr 1638 och gegroftz then 10. ejusdem. Hallen aff Joanne Elai Tersero Maj. Graecae Ling. Lectore in Gymn. Arosiens.	Terserus Elaus Terserus, Adolphus Elai, 1604-1659 (författare) Eller dedikationen och personalia: verser på latin och svenska av Petrus Olav Dalekarlus, Johannes Georgij G, Andreas Eric Wald. O P.E.W.B.T. Sishämnda bokstäver kan möjligen betydja: Peder Eriksson Wald Bok-Tryckare, dennes verser börjar: then onde werld är jagh nw quitt, medh att enom kan tryckia...	Wästerås	4:o	Lijpredikan över Johannes Rudbeckius dotter, Catharina. Dog i kopporna bara 4 år och 8 månader gammal. Se "Defunclae Vita".	svenska, latin, lite grekiska	Nej, Enkel titelram.	nej	nej	VASB Lijpred. 1600-t. "R" A.P.A. 1	Inbunden i samlingsverk. A.P.A. 1	A ¹ -C ¹ D ² [28] s.	Fraktur, antikva vid latinska ord.	1	1	Ja något tunnare	Något enklare typografisk ram.
1638	Tryckt aff Peder Wald, medh capiteles tryck anno 1638.	Samwetzel pläster emoot andelige anfechtningar löffinga, och ochristelige samwetzelwäliande tancker, in genere. hwadh de äre, hwadan den komma, och huru man them genom Gudz nådh öffverwinna kan: aff Gudz h. ord, D. Mart. Luth. och andra lärde mäns böcker, sammanfattat på tysko aff M. Christiano Aviano ... them anfechtadom til tröst, förswenskat aff Erico Matthiae Aros. past. i Tillberga.	Avianus, Christianus, d. 1626 (författare) Hyller, Martin, 1575-1651 (författare) Översättare: Ericus Matthiae Arosiensis (1589-1664)(prästerlig översättare av 3 verk, samtliga tryckta i Västerås 1638)	Wästerås	8:o	Uppbyggelselitteratur	svenska, översättning	Nej	nej	nej	VASB A.P.A. 1, samt KB-ex	Inbunden i samlingsverk. A.P.A. 1 Sammanbunden med Balduin.	A ¹ -E ¹ [24], S ¹ [1], 48 s. Paginerad s. 1-48	Fraktur, antikva vid latinska ord	1	1	Ja tunn	På titelsidan: Medh wälächta Peder Jönssons och Jacob Bergz borgares i Wästerås bekostning. Originaltitel: Praxis ecclesiastica casuum conscientiae (1624). KB:s exemplar är sammanbundet med Nu följer till ett Additament , "Een ganska skön och Trösterik andelig betrachtelse öffuer efterskrefne gyllene sentens. Om Gudz kärlekzjuka Modhers hierta emot alla menniskior..." Martino Hyllero.
[1638]	[Verkar höra samman med ovanstående Samwetzel pläster... (Additament). Därför ingen tryckort, datum eller tryckare. [Peder Wald, 1638]	Nu följer till ett Additament. Een ganska skön och tröstrik andelig betrachtelse öffuer efterskrefne gyllene sentens. Om Gudz kärlekzjuka modhers hierta emot alla menniskior, Alla anfechtade och om Nådewalet förtwiflade sälar til Tröst / Aff Martino Hyllero ; i ett kort extract haselighen sammanfattat aff E[ric]o M[atthiae] A[ros].	Martino Hyllero, Översättare: Ericus Matthiae Arosiensis (1589-1664)(prästerlig översättare av 3 verk, samtliga tryckta i Västerås 1638)	u.l.o.	8:o	Andelige betraktelser/andaktsbok	Svenska, översättning	nej	nej	nej	KB-ex.	KB-band	A ¹ -C ¹ Paginerad: s. 1-48	Fraktur, antikva vid latinska ord.	0	0	Nej	Sammanbundet med ovanstående Samwetzel Pläster. Har ingen direkt titelsida. Det är som ett tillägg eller bilaga. Finns bara i KB:s ex. OBS! Har samma svarta streck i marginalerna, precis som Samwetzel Pläster. Så de hör ihop! Det är en sammanfattning av Hyllers andaktsbok, tidigare översatt av Jheringius 1634.
1638	Tryckt aff Peder Wald, medh capiteles tryck anno 1638.	Samwetzel pläster emoot allahanda samwetzel-qaal in genere et in specie: doch särdeles them, som twifla om sina ewigha saligheet, så och them som leedas wid at leffua, och wela sigh sielffua förgöra, ganska nyttigh til at läsa, vthgängen på latjn aff ... Federico Baldivino ... them samwetzelqualdom til tröst, förswenskat aff Erico Matthiae Aros.	Balduin, Friedrich (1575-1627) Översättare: Ericus Mattiae Arosiensis (1589-1664)(prästerlig översättare av 3 verk, samtliga tryckta i Västerås 1638)	Westerås	8:o	Uppbyggelselitteratur samt en översättning av en tysk visa (s. 181-183).	svenska, översättning	Nej	nej	nej	VASB: A.P.A. 1	Inbunden i samlingsverk. A.P.A. 1 Sammanbunden med Avianus.	[f-v]; A ¹ -M ¹ [8], 183[1] s. kolofon	Fraktur, antikva vid latinska ord	1	1	Ja tunn på titelsidan, men en tjock ram på sista sidan.	På titelsidan: Medh wälächta Peder Jönssons och Jacob Bergz borgares i Wästerås bekostning. Kolofon inom en rikligt dekorerad typografisk ram : Tryckt i Wästerås medh capiteles tryck, aff Peder Wald, åhr 1638. En typografisk ram som ej påträffats tidigare. Ej förtecknad i VASB På sid. 181: Een ny wijsa, ställt efter then Nooth som then Tyska wijsa sjunges medh: <i>Ah hertzigh hertz &c. Eller Aff ööl och must, är här nu mycken luft, &c.</i> Översättningen är till största delen verkställd från Balduins <i>Tractatus de materia ... conscientiae</i> . Wittenberg, 1628. Eftersom det i salukatalogen endast står "Samwetzel pläster...", går det ej att urskilja om det rör sig om Avianus, Balduinus eller bådas texter.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkningar
[1638?] u.å.	Westeråhs, tryckt å nyo	Kongl. Maj:tz till Sverige Ordnung och stadga, om Kyroklojdjendeme i Riket, gjord på Riksdagen uthi Stookholm åhr MDCXXXVIII.	Förordning undertecknad Gabriel Oxenstierna, Jacobus De La Gardie, Carl Gyldenhielm, Axel Oxenstierna, Gabriel Oxenstierna (ännu en gång).	Westeråhs	4:o	Kungliga förordningar. Handlar om präster, rättor och löndö (ämmesord i Libris)	svenska	nej	nej	nej	KB fotokopia av originalen som ska finnas i VASB. Fotokopia (KB) lösa blad. Fotokopia av originalen som finnas i VASB 1971, men står nu inte att finna.	Fotokopia (KB) lösa blad. Fotokopia av originalen som finnas i VASB 1971, men står nu inte att finna.	A ⁴ [8] s.	fraktur	0	1	nej	Hittar ej originalen i VASB. Detta måste ha tryckts om i Västerås och torde vara det enda kända exemplaret. De andra är tryckta i Stockholm. På KB:s fotokopia står det skrivet i blyerts: Upp: 6. Svart att avjura utifrån fotokopian om originalen var inbunden i kolligatband eller ett löst tryck, eller så har inte den sista sidan (blank sida?) fotokopierats. Sista sidan på fotokopian verkar vara inbunden, fast endast i ett enkelt småtryck. LIBRIS-ID:8907274: har bestånd på fotokopian KB samt Kungl. skogs- och lantbruksakademien, biblioteket. Detta exemplar har jag dock fått bildmaterial på och det är felaktigt uppgift att det rör sig om Västeråstrycket. Det ligger på fel katalogpost, eftersom det inskannade exemplaret är det tryckt i Åbo (se nedan). Ingår i SOT (Svenskt offentligt tryck) Omtryckt flera gånger: Tryckt aff Henrich Käyser., [1638]; Tryckt aff Henrich Käyser., [1638] obs! [12] s. [s.1] : [s.n.], [16-?]; Stockholm, Tryckt å nyo hoos Niclas Wankjff, Kongl. Booktr., [mellan 1669 och 1689]; Tryckt i Åbo aff Johan Winter, Kongl. Booktr. vthi Stoorförstendömet Finland, Åhr 1681.
1638? (felaktigt årtal i Librisposten: 1632)	Arosiæ: Excudebat Petrus Waldius, Consistorij Typis ejusdemq Typographus.	Manibus Erici Petri Drivii Arosiensis qui in Hollandiâ in flumine Goudâ submersus obiit die 25. Augusti Anno 1631. juvenis singularis exempli ingenij... parentat M. Johannes Olai Dalek. ...	Slemhök, Johan Olofsson, 1596-1675 Akrostikon av Petrus Olai Dalekarlus	Arosiæ	4:o	Gravtal/gravskrift	latin	nej	nej	nej	Växjö Stiftsbiblioteket Arkiv 2 1600-talet småtryck Digitala bilder	småtryck häftat	A ⁴ -C ¹ [24] s. Feltryck i arksignaturen (stället för A3 står det A5)	antikka, kursiv	1	1	nej	Fris och vignett på titelsidan och sista sidan. Enligt salukatalogen är den tryckt 1638. Sista bladet en akrostikon: ERICUS DRIVIVS av Petrus Olai Dalekarlus.
1639	Arosiæ excudebat Petrus Waldius consistorij typis ejusdemq; typographus, an. 1639.,	MENΔOFION (Menologion) sive computus ecclesiasticus in faciles & breves questiones redactus, anni, calendarij, ciso-jani, cydorum, festorum, intervallorum, numeri epactarum atq; eclipsium rationem continens: studiosæ juventuti utilis & necessarius; a Matthia And. Alzbeckio ... conscriptus anno 1638, ejusq; sumptu editus. ...	Alsbeckius, Matthias Andree, d. 1642 (författare)	Arosiæ	8:o	Lärobok i tideräkning, kronologi	latin	Ja, på sista sidan	nej	nej	Mikrofilm KB	Mikrofilm KB	[144 sidor] ((*)12 A ⁴ -C ¹ H ¹)	antikka och kursiv	1	1	nej	Hittar ej i VASB (Äi sv tryck 1639??) LIBRIS-ID:2512727 Dedikationer, bl.a. till Axel Oxenstierna på Tidö slott. Innehåller träsnitt: månens faser, solens cykler, solförmörkelser, diverse tabeller
1639 Ej återfunnet	Arosiæ Typis Consistorij excudebat Petrus Waldius. An. 1639.	Beatissimæ memoriæ ... Dn. Catharinae ... Mortua Arosiæ ipis ejusbus Decemb. Anno 1638. hora 10 matutin. Sepeletur 3. Nonar Februarij. Anno 1639. Strengenej.	Inget namn	Arosiæ	folio	Likpredikan/Minnestal	latin	?	?	?	Nordins samling?				0	0	?	Detta tryck finns i kofkatalogen i VASB, men jag har inte lyckats hitta den i samlingen.
1639	Tryckt i Westeråhs aff Peder Wald, medh Capitel Tryck, åhr 1639.	Lijk-predikan uthi Henrici Golzgerodii achtadhes, höghllärdes och Wälfförnædes D. Johannis Golzgerodii, ... älskelighe och yngste sons christelige begrafning, hwilken ... afsomnade den 16. Junij åhr 1639. Och sedhan ... i Konungs-Barkare kyrko then 20. Junij beledhsaghat bleff. Hållen aff Stephano Gallo, HKM hoffpredikant.	Gallus, Stephanus, d. 1647 (författare)	Westeråhs	4:o	Likpredikan	svenska, latin	nej	nej	nej	VASB Likpredikan "G"	Ny inbindning, svart klotöverdragen papp.	(*)1-2, A ⁴ -C ¹ D ¹ [4], [26], [2] s. (sista [2] s. blanka)	fraktur, antikka	1	1	nej	
1639 u.å.	Arosiæ, Typis Consistorij excudebat Petrus Waldius.	ΜΕΛΟΣ ΠΕΝΘΙΚΟΝ [Melos Penthikon] (= ungefär melodisk sorg) in obitum ... Katharinae Sigfridi ... filiae Sigfridi Johani, hujus Templi Arosiensis commissi fidelesimi ... senst animam Deo commendando in caelestem patriam 23. Mart. ... 31. Mart. 1639 honeste terrae gremio demandabatur.	Condolentiae ergo attestande appositum à Petro Jonae Hell. Aros.	Arosiæ	Pater- folio 1:o	(Sorge)verser över en avdiden person	latin, svenska, grekiska i titeln	nej	nej	nej	VASB 1-2 ex? Nordins samling? Verser över ensk. 1600-tal, pat. Fol.	löst blad	1 bl.	antikka, fraktur, greki-ska majus-kler	0	0	Ja Stor på folio	Endast 1 ark (fol.)
1639	Arosiæ Excudebat Petrus Waldius Consistorij Typis ejusdemq; Typographus.	Propositiones de Sacramentis. De quibus Deo Opt. Maximo annuente Sub Praesidio Johannis Rudbeckii... Respondentibus Dn. Erico Laurentij Pastore in Tortuna. M. Georgio Gunmundi in Munktorp. Dn. Adolpho Elai Tersero, in Illustri Gymnasio Arosiensis Lectore Eth. Pia & placida collatio instituetur Arosiæ, in Synodo Anniversaria proxime futura, 4. vz. Septembris Anni currentis 1639.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.å. 1581-1646 (författare)	Arosiæ	4:o	Synodaldisputation (Västerås)	latin grekiska citat	Nej.	nej	nej	VASB Synodal- disputationer V.ås	Trådäffat och limmad. Organgemålad 1799.	A ⁴ -B ¹ VASB:s ex är förmodligen inokomplet. Finns ej i Libris, men enligt Rudbeck (1916) ska trycket ha haft 28 sidor.	antikka, kursiv, greki-ska Fraktur vid sven- ska ort- namn.	1	0	Ja	

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blomnor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkingar
1639	Tryckt i Västerås aff Peder Wald Medh Capitelz Tryck A. 1639.	Jordeferdz eller Uthførelse Predikan Öfluer Then Höghborne Frws och Förstnnes Frw Catharinae Boren KonungaDotters till Swerie / etc. Pflaßgrefwinns widh Rheen i Bejeren / IJ Enich /Eiwe och Bergen herlighnais/ Grafwinns til Waiders/ Spanheim/ March och Raffwenstborgh/ Frus til Raffwenstoen Fursligha Lif. Tå thet ythaff Westerås Slott i Wesmanneland ... then 2 Febr. A. 1639.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Wästerås	4:o	Likpredikan	svenska	nej	nej	nej	VASB har 3 ex.: Kongl. Predikn. Gustaf I-Gustaf II A.P.A. 1, Nordins samling vLz	Trådhaftad	A ¹ -B ¹ -C ² [20] sid.	Fraktur	1	1	nej	Dedikationer undertecknade av Johannes Rudbeckius. Likpredikan avser furstinnan Katarina, Karl IX:s dotter, gift med pfalzgreven Johan Kasimir. (Bibliotheca Rudbeckiana, s. 71, nr. 171) (Proveniens finns i VASB:s ex. ... Persson)
1639	Tryckt i Westerås medh Capitelz Tryck, aff Peder Wald, 1639.	Philippi Mornai, en förnemlig Fransösk herres mennisklige lefwernes och afgångs, sampt heela wandels christelige och gudelige betrachtelse. / Aldtaförst vtgången på fransöska, sedan på latin, och nw sidst ther af förwänd på thet svenska tungemålet genom Ericum Schroderum.	Mornay, Philippe de, 1549-1623 (författare) Schroderus, Ericus Benedicti, 1575-1647 (översättare)	Westerås	8:o	Andaktsbok (Teologi, uppbyggelse KB-signum)	Svenska Översätn.	nej (annan vignett)	nej	nej	VASB A.P.A. 1 KB-ex.: F. 1700 1152	Inbunden	A ¹ -J ¹ (sista bladet blankt) (16) 1-134 (6) s. 164.	Fraktur	1	1	ja	KB:s ex sammanbundet med <i>Längd uppå the Böker som Ericus Schroderus på åtskillige Tijder...</i>
[1639]	Ingen tryckinformation Är intet fristående tryck utan är sammanbundet med Philippi Mornai... [Peder Wald, Westerås, 1639]	Längd uppå the Böker som Ericus Schroderus på åtskillige Tijder aff åtskillige Språk in på thet Svenska Tungomålet transfererat och aff Trycket publicerat hafwer. (Sedan följer listan direkt)	(Ericus Schroderus)	sine loco	8:o	Lista över översatta verk av Erik Schroderus.	svenska	nej	nej	nej	KB F 1700 1152	Inbunden med ovanstående KB-band	K ² (4 sidor)	Fraktur, antikva vid latinska ord eller latiniserade namn.	0	1	nej	Är endast en lista på de verk som Erik Schroderus har översatt. K-K2. Ett slags reklam? Är inget fristående tryck, utan är sammanbundet med <i>Philippi Mornai, en förnemlig Fransösk herres mennisklige lefwernes och afgångs...</i> Mått: 13,5 x 8,5 cm. Har en liten slutvignett.
1639	Gedruckt zu Westerås mit Capitelz Druck, durch Peter Wald, ihm Jahr 1639.	Luet und Nutz Der Provintz und Landschaft Nerka in Schweden.	Fischer, Dionysios	Westerås	4:o	Rimmad poesi. Klassifikation Hcxf	Tyska, helt på	nej	nej	nej	UUB Sv. Rar. 10:566	UUB-band i papp	A ¹ (är nog en 4:o med inskjutning), [12] sidor	fraktur	0	0	nej	Har en stor vignett på titelbladet ej tidigare skådad med fiskar på (rudor?). Har även en slutvignett. Fris på titelsidan.
1640	Arosiae Typis Consistorij A. 1640	Bibliotheca sive catalogus librorum Templi & Consistorij Cathedralis Arosiae. A. 1640. Under boktryckmärket står devisen: <i>Haurit aquam cibus, Qui vult discere sine libris.</i>	Petrus Olai, Dalecarlus, 1601-1680 (författare)	Arosiae	4:o	Bibliotekskatalog Gör anspråk på att vara den första tryckta i Sverige.	latin	Ja, på titelsidan. Vänstra blomornamentet är helt borta.	nej	nej	VASB Äl. sv. tryck 1640	Inbunden 1980-tal. Innehåller en tidigare inbindning i marmorerat papper, ant. 1700-tal (Schroder)	A ¹ ; [12] s.	Antikva, kursiv, när det står på tyska är det fraktur.	0	1	nej	Denna katalog, som f.ö. är den första tryckta över något svenskt bibliotek, förtecknar omkr. 330 band. Ex. av denna katalog är mycket sällsynta. Det vänstra blomornamentet saknas på tryckerimärke 1. Förord daterat Västerås d. 2 december 1640 och undertecknat av bibliotekets föreståndare Petrus Olai Dalecarlus. Denna bokkatalog utgavs på föranstaltande av Johannes Rudbeckius. Sista sidan rättelser.
1640	Tryckt i Westerås aff Peder Erickson Wald, medh Capitelz Tryck, årh 1640.	Een kort berättelse och vndervisning om wår christeliga tro och gudtjenst vthi Swerige. Ther vthi och the groffueste wilfarelser som äre vthi the ryssars religion wårda kortelighen förlagde ... skriffuin til the ryska präster och gemense församling vthi Iwagorodh ...	Rudbeckius, Johannes d.ä. Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Westerås	4:o	Signum Ca och Cgf Uppbyggelseilt.	svenska	Nej	nej	nej	VASB har 2 ex Äl. sv. tryck 1640 Hür: CXLIII.5	Trådhaftad	A ¹ -F ¹ [8]; 47,[1] sid.	fraktur	1	1	nej	Ex. 1 komplett De 4 första bladen saknas i ex. 2. Dedikation till Gustaf II Adolf och förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och Palma, daterat Stockholm, d. 24 januari 1616. Enligt förordet hade kungen befallit, att skriften skulle på de ryska prästernas "tungomål" elfsat och them meddelat wårda", men om den verkligen blivit tryckt på ryska är obekant; i slutet, på sid. 47, datumet Narffwen thenn 24. augusti årh 1614. Sista sidan rättelser. (Bibliotheca Rudbeckiana, 1918, s. 72, nr. 173).
1640	Typis Consistorij Aros. An. 1640.	Donatus Terserianus id est ratio flectendi seu prima linguae latinae, super Dictionum Latinarum partes flexibiles, RUDIMENTA, in brevissimos nec minus perspicuos canones ita redacta & delineata, ut solo fermè intuitu percipi addisicq; possint a Tyrtonibus Opera & Studio A. Elai Terseri (mauscoletto)	Terserus, Adolphus Elai, 1604-1659 (författare) [Wald (tryckare)]	Aros.	8:o	Latinsk grammatik (Donatus)	latin, lite svenska rågra förklaringar)	nej	nej	nej	KB: F1700 1803	Inbunden. Senida band KB	[A ¹] Arksignaturer saknas	Antikva och kursiv, fraktur för de svenska orden.	1	1	Ja, tunn med bara parallella streck, med småvignetter i.	Tunn typografisk ram med parallella streck och småvignetter i samt även ramar och åtskilliga tabeller inne i trycket.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkingar
1640	Gedruckt zu Westeras, durch Peter Wald Consistorij Typographum.	Psalmodia Davidica Oder Poetische übersetzung zwener Psalmen Davids Alss dess 104. und 148. nach dem eigentlichen verstand der Schrift gestellet Anno... Greqiska (deanthroposeoi) quo precamur. PaX & re.Li.gio nostris DoMnientVr Inoris FaXit pia gratia IesV. Durch ERNESTUM Zimmerman Gohovio Pom. S.S. Th.C.	Zimmermann, Ernestus, 1600-t. aut	Westeras	4:o	Poetisk översättning av Davids psalmer	Tyska	nej	nej	nej	UUB: Sv. Rar. 10:592	UUB-band marmorerat band.	A ⁴	fraktur; på titelsidan: ett ord på grekiska, kursiv	1	1	ja	En vignett i form av en lagerkrans med tryckåret i mitten: An. 1640.
1640	Arosiae Typis Consistorij excudebat Petrus Waldius Anno 1640.	Grammatica latina Terseriana quam ... / reliquit Adolphus Elai Terserus Lexand. Dalek: In Gymn Aros. Pol. Lector. Cum S. R. M. ts Sveciae Gratia singulari & special privilegio.	Terserus, Adolphus Elai, 1604-1659	Arosiae	8:o	Latinsk grammatik	latin	nej	nej	nej	UUB: Cr. 2:530	1800-latsband, papp med marmorerat överdragsp.	(1) 8 A ⁴ -G ⁴ -H ⁴ A ⁴ -C ⁴ (här slutar grammatiken och sen börjar Donatus) A ⁴ -E ⁴ Jag ser bara A ⁴ Donatus saknar arksignatur.	antikka, kursiv, fraktur i dizionario. Även Donatus.	1	1	ja tunn	Har en liten typografisk ram (ej sett tidigare). Alla sidor är inramade med tunn ram. Den har ett kungligt privilegium. Har ej sett tidigare! OBS! Är ihopbunden med Donatus. DONATUS terserianus id est ratio flectendi Seu Prima Linguae Latinae, super dictionum Latinarum per se flexibiles, rudimenta, in brevissimos nec minus perspicuos canones ita redacta & delineata, ut solo ferme intuitu percipi addiscio; possint a Tyrornibus. Opera & Studio A. Elai Terseri. Typis Consistorij Aros. An. 1640.
1641	[Wästerås: Peter Wald, 1640/1641?] Försead med handskrivna tillägg från tiden t.o.m. 1644.	Thessa efterföljande böcker äro tryckte i Wästerås, Sedhan trycket kom itjt i november månat anno 1621. til Mårnessa, anno 1622 och finnas ther til köps. "Salukatalogen".		Ingen tryckort angiven.	4:o	Förlagskatalog	svenska	Nej	nej	nej	VASB Äl. sv. tryck 1641	ohäftad	A ⁴	fraktur och antikka	0	1	nej	Dåligt skick. Försead med handskrivna tillägg från tiden tom 1646. Möjligtvis den första kända förlagskatalogen i Sverige? Finnis digitaliserad i Alvin: http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:recor-d-204041 (kontrollerad 2020-06-11).
1641	Arosiae Typis Consistorij Petrus Wald/ Anno 1641	Oratio De Temperantia et eius praecipuis speciebus. Quam In Illustri Gymnasio Arosiensis die 21 Martij Anno 1641. publicè in auditorio Majori habuit Johannes Nicolaï Arosiensis.	Nicolaï, Johannes	Arosiae	4:o	Oration, tal	latin	Nej. Annan vignett på titelbladet och en övre bild.	nej	nej	VASB Orationer vid Wästerås Gymn. & Synodal	Trådheftad	(2) A ⁴ -B ⁴ -C ⁴ plus titelbladet (inkisstraf?) [22] s.	antikka	0	1	nej	
1641 Inget ex nu känt	[Peder Eriksson Wald] [Wästerås]	[Enfaldiga frågor och spösmål om vår kristendoms stycken] Enfaldiga frågor eller spösmål om vår christendoms stycker, för enfaldigt folk, at förfara huru the sigh här vppa förstå.	[Johannes Rudbeckius]		4:o	Frågor och svar om katekesen.	svenska	?	?	?	Inget ex. nu känt				0	1	?	Ny upplaga av Enfaldiga frågor och spösmål från 1627, troligen tryckt i Västerås 1641 (LIBRIS-ID:2519482, fast utan bestånd, sp. 0791:04Collijn). Denna uppgift grundar sig på omnämnande i ett Uppsaltryck från 1664: Tryckt i Wästerås årh 1641, omtrycket och något förblättade i Upsala årh 1664. (LIBRIS-ID:2519486 och sp. 0791:08Collijn) Många omtryck har gjorts av den (se 1627).
1642	Eucharie Lauringem / medh Capitels Tryck	Predikan öfver Thet Ewangeliom som plägar förkunnas på then fierde Söndaghen i Adventen, hålles uthi Kongs-Öors Gård på samma Söndagh, Åhr 1631. Af D. Johanne Rudbeckio Nerico. Johanne Rudbeckio Nerico.	Rudbeckius, Johannes	Westerås	4:o	predikan	svenska med latinska citat i margina-len	Ja, på titelbladet. Vänstra blad-ornamentet saknas.	nej	nej	VASB har 3 ex.: Predikingar "R" Äldre sv. tryck 1642 A.P.A. 1	trådheftad	A ⁴ -C ⁴ [24] s. (sista sidan blank)	fraktur	1	1	ja	Vänstra blommonementet helt bortfört på tryckerimärke 1. Dedikation och förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås d. 20 december 1642.
1642	Tryckt uthi Westerås Anno 1642. Af EUCHARIO Lauringem, medh Capitels Tryck.	Predikan öfver Thet Ewangeliom, som plägar förkunnas, på then tredje Söndaghen i Adventen. Hälles uthi Westerås Domkyrko på samma Söndagh, Åhr 1631. Af D. Johanne Rudbeckio Nerico. Biskop ther sammastädes.	Rudbeckius, Johannes	Westerås	4:o	predikan	svenska	Ja, på titelbladet. Vänstra blad-ornamentet saknas.	nej	nej	VASB har 3 ex.: Predikingar "R" Äldre sv. tryck 1642 A.P.A. 1	trådheftad	A ⁴ -C ⁴ [24] s.	fraktur	1	1	Ja	Dedikation och förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås d. 1 december 1642.
1642	Arosiae. Excudebat EUCHARIUS LAURINGERUS Consistorij Typis & Typographus.	Propositiones de Justificatione... sub directione Iohannis Rudeckii [sic] Praeside Reverendo & Clarissimo viro, M. Simone B. Arb. Pastore et Praeposito Tunensi. Respondentibus doctissimis & Humanissimis viris, M. Georgio in Munchetorp Dn. Erico L. in Tortuna, & Dn. Magno in Sätter... 5. Sept. Anno 1642.	Rudbeckius, Johannes (preses) Rudbeckius, Johannes, d.å. 1581-1646	Arosiae	4:o	Synodaldisputation, Västerås	Latin	Nej.	nej	nej	VASB Synodal-disputationer Västerås	trådheftad	A ⁴ -D ⁴ [16] s.	antikka, kursiv	1	0	Ja	Typografisk ram på titelbladet, något bredare. Errata på sista sidan. Inskriften för hand i salukatalogen.
1642	Tryckt i Wästerås medh capitels tryck, årh 1642. [tryckare ej angiven?]	Een enfällig Jordefärdtz predikan öfver M. Eric Holsteni, kyrkohæredes och prowests uthi Skedwij, så ock uthi Consistorio Arosiensis Förmelighe Capitularis liik, të beledsaghdes then 11 oct. Åhr 1640... aff Samuele Olai N., Past. Romfartunensi.	Samuel Olai, Normontanus, ca 1590-1670 (författare) präst i Romfartuna	Wästerås	4:o	Likpredikan	svenska	nej	nej	nej	VASB har 2 ex.: Likpred. 1600-t "H". 1 defekt ex.: sista bladet saknas.	trådheftad	A ⁴ -D ⁴ -E ³	fraktur antikka, kursiv	0	1	Ja	slutvignett på E3v.

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkningar	
1642	Och medh Venerandi Consistorij consensu aff Trycket uplagd in Januario anno 1642. Och tryckt i Wästerås aff Peder Wald. Consistorij Typographo, 1642.	Een kort förklaring öfver ... tienligh til Brudh-predikan allom Gudfruchtigom och Dygdälskandom Dannequinnom, til een dagheligh spegel och Christelig påminnelse, huru the uthi slitt Echterskap skiele sigh Gudh och Menniskiom wältehedeligen förbehålla och ställa. ... uthi einfaldighet sammandraghen aff Josepho Sven: Chaerbero, Scholae Aros. Conrect. ... in Januario 1642.	Chaerberus, Josephus Svononis, d. 1651 (författare)	Wästerås	4:o	Brudpredikan	svenska, lite latin	nej	nej	nej	VASB Predikningar "C-D"	trådåftad	A ¹ -C ¹	fraktur, antikva	0	1	Ja	tunn	
1642	Tryckt i Wästerås aff Peder Wald, 1642.	Itt Gudeligt Samtaal eller Andelig PROSOPOPERIAE Dick, Uthi hwilken The Guddomlige Egenskaperne, Rättfärdigheten, Samningen, Barmhertigheten, Fridhen, och Allwissheten, medh Gudh Åtzwaldigh, om Menniskomes Fall och Uprättelse, uthi Discurs wijs förde bitfwa. På Latin aff then helge Kyrkiones Lärare BERNHARDO Componerat, och finnes uthi någre höglärde Mäns Postillor införd, nu på wårt Modhersmåål Verterat, Och medh flere Skriffthenes Witnesbörd förwgdgat och på Rijn afsatt Aff Josepho Chaerbero, Scholae Arosiensis: Conrectore. Och medh Wyrdighe Capitels samtyckio aff Trycket uplagd.	Josepho Chaerbero, Scholae Arosiensis: Conrectore. Och medh Wyrdighe Capitels samtyckio aff Trycket uplagd. Författare: Bernhard av Clairvauz. Chaerberus, Josephus Svononis, d. 1651 (prästerlig översättare till 1 verk)	Wästerås	4:o	Andliga dikter Ett slags samtal med [frågor] och svar. Hc.02 (drama)	Svenska, översättning	nej	nej	nej	UUB	UUB-band marmorerat band.	A ¹ -D ¹	fraktur, enstaka ord med antikva	0	0	Nej	Från titelsidan. Enkel slutvignet. Ska enligt korkatalog finnas i VASB, men hittas ej. Har en dedikation av författaren Josepho Chaerbero till "The Etreborne och Wälwijsa, Wälachtade och Wälbetrodde Borgmästare, Rådch och andre förnämige och välrespekterade Män uthi Wästerås stadh inwånare." Denna andiga dikt går via en rad okända mellanled tillbaka på en text ur en predikan av Bernhard av Clairvauz. Det är alltså inte fråga om någon översättning efter Bernhard, utan troligen efter någon annan författare. (Sina Hansson, <i>Afsatt på swensko</i> , s. 246)	
1643	Westerås, Tryckt aff Euchario Lauringern, medh Capitels Tryck, Åhr 1643.	Een Tröst och Läro-predikan öfwer Thet heliga Evangelium, som förkunnas på andra Dagh Pingzsdagh: Så älskede Gudh Werden, etc. Hållin Uthi Stockholm Sladz Stoorkyrcka, Anno 1614. Aff Kongl. Majest. Hoff-Predikant M. Johanne Rudbeckio Nerico.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646 (författare)	Westerås	4:o	Predikan pingst	svenska	Nej	nej	nej	VASB har 3 ex: Predikningar R Ål. sv. tryck 1643 A.P.A. 1	trådåftad	A ¹ -C ¹ D ² [28] s.	fraktur kursiv	1	1	nej	Errata på sista sidan. Slutvignet som förekommit tidigare. Förord undertecknat av Johannes Rudbeckius och daterat Västerås d. 7 juli 1642.	
1643	Arosiae, Excudebat Euchario Lauringern, Anno 1643.	Propositiones De Cruce Et Precibus Ecclesiae. De quibus ... sub directione Iohannis Rudbeckii, Praeside Gabriele Holstenio, respondentibus Dn. Gustavo Nic. Past. In Himela, Dn. Enrico Petri. Past. In Swedwij, Dn. Olao Johan. Pat. In Grytnäs ... Pie & placeida collectio instituetis. Sept. Anno 1643.	Rudbeckius, Johannes (preses) Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646	Arosiae	4:o	Synodaldisputation	latin	nej	nej	nej	VASB synodal-disp. Västerås	trådåftad	A ¹ -B ¹ [16] s.	antikva, kursiv	1	0	Ja	Grovt papper. Spår av vitt omslagspapper. Något bredare typografisk ram.	
1643	Arosiae, Typis Consist. Excudebat Eucharius Lauringern, Anno ctc lcc XLIII [1643]	Oratio super quaestione An Litarum Scientia ad rem militare[m] faciat? In Collegio Eloquentiae quod est Arosiae memoriter pronunciata Anno 1643. 28. Junij à Magno Magni Normann, Westmanno.	Norman, Magnus Magni, 1620-1672 (författare)	Arosiae	4:o	Oration, tal (vid en synodaldisp.)	latin	nej (annan vignet)	nej	nej	VASB Orationer vid V:ås gymm. & Synodal.	trådåftad	A ¹ -C ¹	antikva, kursiv	0	1	nej	Vignet på titelsidan.	
1643	Arosiae, Excudebat Eucharius Lauringern, (står tryckt i själva titelramen)	Cum Deo discursus theologico-politicus de Magistratu politico quem sub directione Viri Reverendi & Clarissimi, Dn. M. Gabrielis Holstenii, Gymnasii arosiensis senioris, ... publicae discutendum proponit Johannes Rudbeckius Junior ... ad diem 2. Decembr. Anno 1643. [romerska siffror].	Holstenius, Gabriel Holstenii 1598-1649 (preses) (gymnasii senior, cathedralis pastor), Rudbeckius, Johannes, den yngre, 1623-1667 (respondent) S. 2-3 dedikationer och förord undert. av J.R.; sista sidan verser till J.R. av Ericus Andrae Salamontanus (lektor i fysik).	Arosiae	4:o	Disputation Västerås Dissertation om teologi, politik	latin, lite på grekiska	nej	nej	nej	VASB Disputationer V:ås	trådåftad	A ¹ -B ¹ C ² [20] s.	antikva, kursiv, grekiska typer	0	1	Ja	S. 2-3 dedikationer och förord undert. av J.R.; sista sidan verser till J.R. av Ericus Andrae Salamontanus (lektor i fysik).	
1643	Arosiae, excudebat Eucharius Lauringern, Typis consistorij, Anno 1643. ctc lc cxLIII	Oratio funebris in obitum ... M. Caroli Hisingi, pastoris in Fålanstroet et consistorij majoris assessoris dignissimi, avi sui ... habita in Collegio Eloquentiae, quod Arosie est anno 1643. 12 Januarij à Nicolao Johannis Rudbeckio.	Rudbeckius, Nicolaus Johann Rudbeckius, Nicolaus Johann 1622-1676 (författare)	Arosiae	4:o	Parentationer. Begravningsstal.	latin	nej	nej	nej	VASB Parentationer	trådåftad	A ¹ -B ¹ C ² [20] s.	antikva	1	0	Ja	Carolus Hisingi, Rudbeckius svärfar. Han var präst i Fellingstro.	
1643	Westerås, Tryckt aff Euchario Lauringern medh Capitels Tryck, Åhr 1643.	Een kort predikan öfwer then hundrade et otioffe [sic] psalms sidsiste wersz. Aff the Christelige exercitis, som åhrigen pläghe hålles in festo Collegij pietatis i Westeås then 1. Majj. Sammanfatt aff Petro Ota Dalecario, S.S. Theologiae Lect. P.T. Collegij Inspector.	Petrus Olai, Dalecarius, 1601-1680 (författare)	Westerås	4:o	predikan	svenska	nej	nej	nej	VASB Predikningar "O-Pet."	trådåftad	A ¹ -B ¹ C ² [20] s.	fraktur	1	1	Ja		

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädet)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typografisk ram	Anmärkingar
1643	Arosiae impressa ab Euchario Lauringero, anno domini 1643.	Tabulae duae, una geographica, altera chronologica in usum privati collegii, rudi minerva adornata a M. Johanne Rudbeckio Nericio, ... anno reparatae salutis supra millesimum DCX.	Rudbeckius, Johannes Rudbeckius, Johannes, d.ä. 1581-1646	Arosiae	folio	Världskartan, 2a upplagan med kronologiska tabeller.	latin	Ja	nej	nej	VASB Stiftsmagasin 3, kartor	Inramad tavla	4 ark hopsatta till ett enda stort blad. Obs! En tredjedel av hela verket saknas. Det gäller det mellersta arket, som omfattar en del av de kronologiska tabellerna. Ingen har mig veterligt uppmärksammat detta tidigare.	Antikva, kursiv	1	1	Nej	Under denna titel förekommer ett träsnitt, en av Rudbeckius ritad världskarta. Härunder tr. m. 4. Kartan är omgiven av kronologiska tabeller, innehållande bibliska släkträdningar, regentlängder m.m., vilka även fylla de båda övriga arkten. Titeln till dessa tabeller, å öfversta arket under kartan, lyder: Chronologia mundi e praecipuis authoribus collecta a. m. J.R. N. &c. Endast 2 ex kända: UB och Vsb. Vid en jämförelse med digital bild på UUB:s exemplar, befann jag att ett ark saknades på VASB:s exemplar. En tredjedel av trycket saknas alltså.
1643	Arosiae, Excudebat Eucharius Lauringerus.	Disputatio Physica De primis rerum naturalium principiis in genere. Quam Divina favente gratia, sub praesidio Viri Reverendi & Clarissimi, M. Erici Salamontani, in illustri Gymnasio arosiensis physices lectoris, P. T. Rectoris, sui ten affinis multum honorandi. Ex consensu venerandi consistorij, Examinis loco, Publice discutendam proponit, NICOLAUS RUDBECKIUS, In collegio Sapientiae, ad diem [blank] Novembr. Anno M. DC. XLIII.	Ericus Salamontanus (physices lector) Preses; Nicolaus Rudbeckius (Resp.)	Arosiae	4:o	gymnasiedisertation	Latin, grekiska	nej	nej	nej	UUB	Kolligatband UUB med andra gymnasiala disertationar från Västerås.	A ¹ -B ¹	antikva, kursiv, grekiska	0	0	ja	Ar okatalogiserad i Libris. Tre friser på de två sista sidorna. Dedikationer från flera personer.
1643	Westerås, tryckt aff Euchario Lauringem, Typis Consist. Anno M.DC.XLIII	Arithmetica eller Räkne-book, vthi hwilken blifwer förhandlat, om räknobokens naturlighe ordning och gemeene räkningar ... / Sammandraghen aff Matthia Andraee Böök.	Björkstadius, Matthias Andraea, 1604-1651 (författare)	Westerås	8:o	Lärobok i matematik	svenska och latin	nej	nej	nej	KB mikrofilm F1700 3614 a		1)6 A ¹ -N ⁴ C ²	faktur, antikva	1	1	ja	Lärobok i matematik
1643	Westerås, Tryckt aff Euchario Lauringem, medh Capitels Tryck, 1643.	Eenfaligha frågor eller spörsmål om vår christendoms stycker. För eenfalighit folk at förflara huru the sigh här uppå förstå.	Johannes Rudbeckius, d.ä. 1581-1646	Westerås	8:o	Frågor och svar om katekesen.	svenska	nej	nej	nej	KB F1700 677	Inbundet KB-band	A ¹ -B ¹ . A1v = blankt! Sista sidan blank	fraktur	1	1	ja	Annan vignett på titelbladet. Titeln är en variant av upplagan från 1627, så återgiven i salukatalogen. Vignett på titelsidan. Finare papper - hållbart.
1644	Arosiae, excudebat Eucharius Lauringerus, Typ. Consist. A. 1644.	Oratio De Eloquentiae perande praesidiis: à Nicoloao Rudbeckio, cum auspiciareur Lectionem Eloquentiae recitata. In Collegio Eloquentiae, quod Arosiae est, 4. Decembr. Anno 1643.	Rudbeckius, Nicolaus Rudbeckius, Nicolaus Johanns 1622-1676 (författare) Med verser till N.R. av G. Holstenius.	Arosiae	4:o	Oration, tal	latin	Nej	nej	nej	VASB: Orationer vid Västerås Gymn. & Synodal	Trådhaftad	A ¹ -B ¹ C ² [20] s.	antikva (Sanka stor grad (storlek)	0	1	nej	Annan vignett på titelbladet. Inget av boktryckarmärkena förekommer. Dedikation av Nicolaus Rudbeckius. Enligt uppgift i Rudbecks bibliografi ska den finnas i salukatalogen, men jag finner den ej.
1644 utan tryckår	Arosiae, Excudebat EUCHARIUS LAURINGERUS, Typis Consistorij.	Oda Mosaico Prophética quam in felix novi muneris auspiciu, meritumque Sacrae virtus Honorem, Recenti Hebraeorum genere concinnatam, Cum Promotore Reverendissimo in Christo Patre, Excellentissimo & amplissimo Domino, DN. JOHANE RUDBECKIO, S. S. Theol. et phil. doctore celeberrimo, dioecesis Arosiensis Episcopo Longe gravissimo, Venerabilis consistorij Praeside, ac literati ordinis Mecaenae, multis nominibus aestimando. .... SAd XXV. Febr. Anni M. DC. XLIV.	Slår med byerts från KB: Före 1700 verser och tal - Prästvigning. Små verser på hebreiska undertecknade: Jonas Laurentii Mollus, Olavus Erici Wallenius, Magnus Petri T, Gustavus Gustavi, Olavus Samuelis, Christoph. Samuelis.	Arosiae	2 st. patentfolio 2:o fol. ihopfogad e till ett stort blad. Mått: 33,5 x 54 cm	Verser och tal: Verser på hebreiska med anledning av de ovan nämnda Nicolaus Rudbeckius, Granagrus, Johannes Rudbeckius d.y.s och Wallenius prästvigning den 25 februari 1644.	latin och hebreiska	nej	nej	nej	KB Före 1700 Vers o. tal, Ambetsverk, Prästvigning. Västerås stadsarkiv B6.1	Löst ark/blad	2 ark ihopfogade till ett stort blad	Antikva, kursiv och hebreiska typsnitt	0	0	Ja Stor på folio	Typografiska ramar. En bred som mäter: 27 x 49 cm, samt en tunnare som delar av den övre halvan av ark 1. Sedan två spalter med verser på hebreiska. Inget synligt vattenmärke. Referens fumen i Bibliotheca Rud. 1918.
1644	Arosiae, Excudebat Eucharius Lauringerus, Consistorij Typogr. Anno MDCXLIV. [1644.]	Mars Sveco-Germanicus [oratio] in celebratam festi natalitii serenissimae et potentissimae principis ad dominae, dominae Christinae, svecorum, gothorum et wandalorum designatae reginae, et principis haereditariae: magnae Finlandiae principis, ducis Esthoniae & Careliae, Ingriae; dominae dominae suae clementissimae: didus in auditorio eloquentiae, quod Arosiae est, à Johanne Rudbeckio juniore ipso die natalitio, 8. viderifoldecembris anno Christi MDCXLIII.	Rudbeckius, Johannes, den yngre, 1623-1667	Arosiae	4:o	Oration	latin	nej	nej	nej	VASB Verser och tal "Gustaf I - Carl X"	Trådhaftad	A ¹ -E ¹ [40] s.	antikva	0	1	nej	
1644	Tryckt i Westerås aff Euchario Lauringem, medh Capitels Tryck, åhr 1644.	Ean Valeetz-Predikan til Mohra Compagnie, under mannhafflighe Capitens edle och wälb: Lars Carplans Comendo ... hållent Mohra Sochn-Kyrckia ... Aff Adolpho Elai Tersero, anno 1644. Then ----- Januarij. (Var tänkt att fyllas i för hand. Längre ner står det 23 med penna).	Terserus, Adolphus Elai, 1604-1659 (författare)	Westerås	4:o	Predikan	svenska, några latinska fraser	nej	nej	nej	VASB Predikningar "T.U"	trådhaftad	A ¹ -C ¹	fraktur, antikva	1	1	Ja	

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckerimärke 1 (3 blommor)	Tryckerimärke 2 (trädel)	Tryckerimärke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typsnitt	Salukatalogen	Libris, svensk bibl. Collin	Typografisk ram	Anmärkingar
1644	Excudebat Eucharius Lauringerus, Consistorij Typogr. Anno M.DC.XLIV	Oratio de invidia nobilitatis, quam in celebri Collegio eloquentiae quod Arosiae est, cum suffragio & consensu venerandi Consistorij Arosiensis, 5 Aprilis, Anno 1644, publicè pronuntiavit Claus Israelis Dalekarlus. (Västerås gymn. 5 apr. 1644)	Olaus Israelis Dalekarlus	Arosiae	4:o	Oration	latin	nej	nej	nej	KB mikrofilm F1700 Br. 1164	mikrofilm	A ⁴ -C ¹	antikka, kursiv	0	1	Ja	Vignett: se Bengt Bengtsson om van Selow och hans produktion och distribution av dessa bland tryckarna.
1644	Excudebat Eucharius Lauringerus, Anno 1644. (Tryckt i den typografiska ramen) Utan tryckort	Propositiones de diversis viis ordinibus magistratu nimirum et conjugio, de quibus Deo opt. maximo amantè, evb. directione lohannis Rudbeckii s. s. theol. doctoris et episcopi arosiensis. Praeside reverendo & clarissimo viro, M. Jacobo Guthaero, pastore et praeposito salensii. Respondentibus doctissimis & humanissimis viris, dn. Johanne Petri, gymnas. arosiensis graec. ling. lect. dn. Petro Jonae, rect. schol. arborgiensis, dn. Nicolao Jonae, rect. schol. cuprim. Pia & placida collatio instituetur Arosiae in synodo anniversaria proximè futura videlicet 5. sept. anno 1644.	Synodalmöde lett av Johannes Rudbeckius	utan tryckort	4:o	Synodaldisputation, Västerås	latin	nej	nej	nej	JUB (105) IV Synodales Aros. 1621-74	samlingsband med andra synodaldisputationer från Västerås	A ⁴ -B ¹ [16] s.	antikka, kursiv	1	0	Ja	Lauringer skriver sitt namn i den typografiska ramen.
1645	Westerås 1643. Tryckt aff Euchario Lauringer, medh Capitels tryck, 1645.	Disputationum hagiographicarum quarta de Falsa Bezae verborum Petri interpretatione... quam publico discursu exhibet lohannes Petri Arbogensis, G.L.L. in Gymn. Aros. ... Respondente Olavo Christophori. In collegio Sap. ad diem 13. Decemb. Anno 1645.	Petri, Johannes Arbogensis	Arosiae	4:o	Disputation Västerås gymn. Dissertation	latin	nej	nej	nej	VASB Disputationer V.ås	trädhäftad	A ⁴ -B ¹	Antikka, grekiska, kursiv	0	0	ja	Slutvignett. Har påträffats i tidigare fall. Grovt papper. Lauringer skriver sitt namn i den typografiska ramen.
1645	Tryckt i Västerås aff Euchario Lauringer medh Capitels Tryck, åhr 1645.	Gratulatorium carmen Eucharisticum. Thet är: Frögd- och tacksägelse skrift utöfver andeliche och lekameliche wälgerningar, wårt käre fädernesland... yppå then nyfödde Juda Konungens ... Jesu Christi nåderika födelises och omskärelses högtid, som nu allmennelighen celebreras ifrån then 25. Decemb. 1645, in til then 1. Januarj 1646. ... Till en liden Nyåhrsgåwa ... af Petro Magni Petri.	Petro, Magni Petri, Paesta-Romfartunio.	Wästerås	Patent-folio 2 ark ihopsatta	Ett slags Tabula gratulatoria? En tacksägelseskraft	svenska	nej	nej	nej	VASB Verser över enskilda 1600-tal. Pat.-fol. S-mag 3	Två ark som falsats till ett blad och trädhäftats i ett senare band.	1 bl. mått: 63 x 43 cm.	fraktur	0	0	Ja Stor på folio	Foliant. Typografisk ram
1646	Tryckt i Västerås aff Euchario Lauringer, medh Capitels Tryck, åhr 1646.	Epitaphium eller graeff-skrifft öfwer then ... Lars Larson Nyman fordom Befalningsman på Wästerås Slott och nw mehra salgh hoos Gudh.... Then 19. Martij Åhr MDCLXVI.	Carpenbergius, Olaus Olai	Wästerås	Patent-folio 1:o	Verser över en avliden	svenska	nej	nej	nej	VASB: Verser över enskilda 1600-tal. Pat.-fol., s-mag 3	1 stort ark	1 bl.	fraktur	0	0	Ja Stor på folio	Foliant. Avbildad likbår/krista - träsnitt. Likadan likkista i träsnitt som Carmen exequiale luctuosissimum in Moestissimum equidem, 1646, samt Åhrewrdig ... mån, 1646.
1646	Wästerås, tryckt aff Euchario Lauringer åhr 1646.	Några böner förordnade at allmennelighen brukas uthi alla församlingar, enkanerligen aff Predikostolen, i Sverige Rijke och theser underligglände Land och Provincior.	Inget namn	Wästerås	4:o	Böner	svenska	Ja, på titelbladet. Vänstra blad-ornamentet saknas.	nej	nej	KB: F1700 Br. 30 Mikrofilm	mikrofilm	A ⁴ -C ¹ [24] s.	fraktur	0	1	Nej	Hittar ej VASB:s exemplar. (Skulle tillhöra Himmets kyrka, toms 1)
1646 u.å. (detta årtal är angivet i Rudbeckius-bibliografin s. 92)	Excudebat Eucharius Lauringerus, Consist. Tppogr. [sic]	Carmen exequiale luctuosissimum in Moestissimum equidem, sed ad Christum è mundo beatissimum decessum atque abitum Reverendissimi in Christo Patris, Excollettissimi et amplissimi Domini, Dn. Johannis Rudbeckii, S.S. Theol. Ac Phil. Doct. Cateherinij, Arosiansum Episcopi Gravissimi, Consistorij Ecclesiastici Praesidis dignissimi, atque Reip. Literariae Fautoris ac Mecenatis, aeterna memoria colendissimi, Die 3. April. A.D. 1581 nati, Episcopi vero designati 1619. Nunc in Christo placidè denati, inter 2. et 3. hor. ant. dei 8. Augusti. anni currentis 1646. Cujus beatissimum corpus, (Anima in coelum recepta) decenti atque solenni pompa funebri, sepulchro Rudbeckiano quod est in templo Cathedrali Die 6. Sept. anni ejusdem, honorifice commendantatur. Ut illi honoris tq. condolentiae declarandae causa, querita voce maestog affectu decantatum, Ab Illustris ae regij Arosiensis Gymnasij Lectoribus.	Lektorema vid Västerås gymnasium. Verser på latin, grekiska och hebreiska av Petrus Olai Dalecarlus, Johannes Petri Arbogensis, Andreas Erici Wallenius, Laurentius Petri Fer. och Nicolaus Prytz.	Arosiae	4:o	Carmen exequiale, efter Johannes Rudbeckius död. Poem som följer biskopen till graven. Hyllningspoem från gymnasiets lektorer.	latin, grekiska, hebreiska	Nej	nej	nej	VASB A.P.A. 1	Sammanbunden med flera andra.	A ⁴ -B ¹ (möjigen en blank sida på slutet som hör till??) [12] s.	antikka och grekiska, hebreiska typsnitt	1	0	nej	Hyllningstall till Rudbeckius efter hans frånfälle. På A1v finns en bild av en likkista. Likadan likkista i träsnitt som Åhrewrdige ... mån, 1646, samt Epitaphium eller graeff-skrifft öfwer then ... Lars Larson Nyman, 1646. Ingen titelram finns. S. 2 J.R.'s valsepråk; likkista på bår; bibelblat; verser på latin, grekiska och hebreiska av Petrus Olai Dalecarlus, Johannes Petri Arbogensis, Andreas Erici Wallenius, Laurentius Petri Fer. Och Nicolaus Prytz. Tryck 1646 - se salukatalog. Verserna, utom dem på latin av Wallenius, äro omtryckta i Guthraeus, Vifärdzpredikan [Över J. R.], Västerås 1647. [bibliografin].
1646	Arosiae, Excudebat Eucharius Lauringerus, Typis Consistorij Anno M. DC. XLVI.	Panegyricus, DEO T.O.M. pro pace, inter Augustissimos et potentissimi mos principes, Christianum Svecorum, Gothorum, wandalorumque regnam et principem haereditarium & c. &c. & Christianum IV. Daniae et Norwegiae regem &c. &c. Die 13. aug. anni 1645. constituta et confirmata. Dictus in auditorio eloquentiae, quod Arosiae est, / a Nicolao Rudbeckio Novembris die 7. cum solemnem ad Deum gratiarum actiones, per diffusissimum Sveciae regnum, ex mandato S. ae R. ae M. tis institutae atq. habitae fuissent. Rudbeckius, Nicolaus Johannis, 1622-1676 (författare) Lauringer (tryckare)	Rudbeckius, Nicolaus Johannis, 1622-1676 (författare)	Arosiae	Fol.	Historiska verser och tal	latin	nej	nej	nej	KB: F1700 Fol.877	handskriftsband KB	A ⁴ -D ¹ E ² plus titelblad 11 blad.	antikka, kursiv.	1	1	nej	Finare papperskvalitet än vad jag sett tidigare. Avsett till hyllning och därför mer påkostat?

Tryckår	Boktryckare	Titel	Författare/översättare/medarbetare (Namnformen som den förekommer i trycket, samt, i vissa fall, auktoriserad namnform)	Tryckortens benämning i trycket	Format	Genre eller litterär kategori	Språk	Tryckeri- märke 1 (3 blommor)	Tryckeri- märke 2 (trädet)	Tryckeri- märke 3 (det största)	Bibliotek undersökt original och signum	Bokband/ bindning	Kollationering	Typ- snitt	Salu- kata- logen	Libris, svensk bibl. Collijn	Typo- grafisk ram	Anmärkningar
1646	Excudebat Eucharius Lauringerus, Typus Consistor. Anno 1646	Ahrvyrldigh och höglärde män, gunstigh fautorer mina....	[Tryckaren E. Lauringer själv författare] (enligt Collijn)	Utan tryckort	2:o 1 blad	Äreskrift, hyllningsdikt	latin, grekiska, svenska	nej	nej	nej	KB: 82 Aa 18/60	löst blad	1 blad övkt. 34,5 x 43 (cirka) cm obeskuret och därför oregelbundna mått.	antkva, grekiska typer, fraktur, kursiv	0	1	Ja Stor på folio	Stor typografisk ram. Likadan likkista i träsnitt som <i>Carmina exequiale luctuosissimum in Moestissimum equidem</i> , 1646, samt <i>Epitaphium eller graaff-skrift öfwer then ... Lars Larson Nyman</i> , 1646.
1646	Arosiae, Excudebat Eucharius Lauringerus, Typis Consistorij Anno M. CD. XLVI	Auspiciis S. Sanctae ΤΡΙΑΔΟΣ disputatio philosophica. De causa formali, quam approbatione et consensu Venerandi Consistorij, quod Arosiae Vestmannorum est, non-nullis... inquisitoribus in ejusdem civitatis celebri Gymnasio, placie & ventiliandam, Exhibet, M. Petrus I. Hellenus Arosiae-Vestmannus, S.S. Theol. Studiosus. Respondentet Ch. Hermanno Benedicti Malmenio. Habebitur vero Disputatio in Collegio Sapientiae, horis à 7. antemeridianis..... 1646.	Præses: Petrus I. Hellenius (theologiae studiosus) Resp.: Hermannus Benedicti Malmenius	Arosiae	4:o	Gymnasiedisputation i filosofi	latin, några ord på grekiska	Nej	nej	nej	KB Disp. Konsist. Västerås 1646	KB-papperband	A ⁺ -B ⁺ -C ⁺ [18] sid.	antkva, kursiv, grekiska ord och fraktur för svenska namn och ämbet-en.	0	0	Nej	Dedikation av præses. Grovt och väldigt tjockt papper. På A2 fin anfang, träsnitt "V". Fris

121 115

Bilaga B: Tabell 2: Salukatalogen, Västerås 1641

Tryckår enligt salukatalogen	Titlar från salukatalogen, tryckt 1641 i Västerås (fet stil = belagd titel)	Tryckår enligt titelbladet	Identifierade titlar i tabell 1	Svensk bibliografi 1600-1829, LIBRIS	Anmärkingar
1621/1622	A.b.c. Boken på Svenska. Och Latin.		0	0	
	Catechismus Lutheri på Svenska och Latijn.		0	0	
	Oratio de officio Ministrorum verbi, D. Joh. Rudb. Ep. A.	1621	1	1	
	Programma, eller een vthskriff öffuer S. Höghloffigh Drot. Catharinae & c. på Strömsholm dödheliga affgång.	1622	1	1	Likpredikan
	Iordfärdz predikan öfwer samma S. höghl. Drottning. D. Joh. Rudb. Episcopi Aros.	1622	1	1	
	Epistola Synodalis, seu invitatio Ministrorum verbi in Diaecesi Aros. Ad synodum Marianam, ejusdem.	[1622]?	0	1	Listad i Libris, men utan bestånd. Anm.: Intet ex. är nu känt.
	Een Christeligh förmaning til boot och bättring, S. Archiebiscop Lars Nericij.	1622	1	1	
	Een Predikan om Mandråp, öfwer thet femte Bodhet. ejusd.	1622	1	1	
	Bellum Grammaticale recusum, sumptibus M. Erici Holstenij Rect. Schol. Aros.	1622	1	1	
	Een Predikan om Christi person, aff Esaiaes thet 7. cap. M. Nicolai Krokij Past. Vexion.	1622	1	1	
	Graffskriff öfwer S. Gabriel Larson i Köping, Dn. Petri Sacell. ibid.		0	0	
	Graffskriff öfwer S. Bärthil Lenck til Slaghåla, Dn. Johannis in Skultuna.		0	0	
	Oratio de anno lubilaeo, M. Laurentij Blakstadii Lect. Theolog. in Gymn. Aros.	1622	1	1	
	[Theses synodales de Providentia D. Joh. Rudb. Ep. Aros. 1622]	1622	1	1	
1622/1624	Compendium Locorum Th. D. Matth. Hafenrefferi.	1622 [ca]	1	1	310 sidor. 8:o
	Vagneri Hwsbiblia in quarto. Förswenskat aff Dn. Samuele Olai Comministro Aros.	1623	1	1	
	Tractatus de Exorcismo. Laurentij Arch. Ubsaliensis.	1624	1	1	
	Theses de S. Scriptura. D. Joh. Rudb. Ep. Arosiensis.	[1623]	1	0	
	Een Christelig Bootpredikan öfwer thet Evang. som förkunnas then X. Söndagh Trinit. D. Joh. Rudbeckij.	1623	1	1	

Tryckår enligt salukatalogen	Titlar från salukatalogen, tryckt 1641 i Västerås (fet stil = belagd titel)	Tryckår enligt titelbladet	Identifierade titlar i tabell 1	Svensk bibliografi 1600-1829, LIBRIS	Anmärkingar
	Een Copia aff Ubsala Concilij besluwt Anno 1572.	1622	1	1	
	Disputatio de Imagine Dei in homine & Libero Arbitrio. M. Laur. Blackst. Lect. Th. In Gymn. Aros.	1623	1	?	
	Epitaphium B. Memoriae Ioh. Rudb. civis & scribae Orebrogiens. ejusque uxoris ac liberorum, à filio M. Petro Rudb. ijs adornatum.		0	0	Intet ex. är nu känt (Rudb. Bibl., s. 7-8)
	Vnderwijsning om Swerig. R. Bönedaghar, och om Swerig. M. Petri R. in 8:vo.	1623	1	1	Een liten vnderwijsning, om Sweriges rijkets bönedagar,
	Disputatio Miscellanea M. Ionae Columb. Conlect. Aros.	1623	1	0	Themata miscellanea. D O M... Finns UUB
	Graffskriftt öfwer E. och W. F. Brita Oxenst. S. H. Bencht Ribbingz etc. Dn. Gustavi Ulphonis Comminist. Irestad.		0		
	Twå Andelighe Nyia Wijsor etc. Dn. Stenonis Laur. Sacell. in Bergh. <i>[enl. JB:s bibl. (11) har den boktryckarmärket med 3 blommor på]</i>	1623	1	1	
	Een Ny wijsa om Foglars Art. Johan Oloffzsons Dan.	1623	1	1	Finns digitalt på KB. Finns en anteckning om att den är given av Erik Holstenius. Översättning.
	Theologia Practica D. Johan. Gerhardi, förswenskat aff Dn. Olao Achat. in Duodecim.	1624	1	1	KB Mf Collijn R.399
	En Tractat om the ogudhachtigas begraffning D. Johan. Epini. Förswenskat aff Dn. Samuele Olâi Ecclesiaste Arosiense.	1624	1	1	
	Disputatio de propagatione animae Rationalis. M. Eri Holst. Rect. Gymnasij Aros.	1624	1	0	

Tryckår enligt salukatalogen	Titlar från salukatalogen, tryckt 1641 i Västerås (fet stil = belagd titel)	Tryckår enligt titelbladet	Identifierade titlar i tabell 1	Svensk bibliografi 1600-1829, LIBRIS	Anmärkingar
	Institutiones Epist. M. Joh. Rudbeckij, professoris Ubs. Cum Selectoribus Ciceronis Epist. Secundum Epistolarum Genera digestis, in Octavo.	1624	1	1	Institutionis epistolicae libri duo. [Elektronisk resurs] / Collecti & conscripti in usum privatorum discipulorum a M. Johanne Rudbeckio ... et nunc, in usum scholarum particularium in diæcesi Arosiensi, typis mandati. [Finns digitaliserad på KB. Har boktr.märke med blommorna på.] Är en lärobok i brev och uppsatsskrivning.
	Oratio de Literarum & Scholarum utilitate, ejusdem.	1624	1	1	
	Theses de Angelis. D. Ioh. Rudbeckij Ep. Arosiensis.	1624	1		
	Epistola Synodalis ejusdem.	1622	0	1	Registrerad i Libris men utan bestånd. Är medtagen i JR:s bibliografi (1918) med anm. "Intet ex. är nu känt."
1624/1625	Een Marcknadz Predikan D. Joh. Rudbeckij Epi. Aros.	[1624]	1	1	
	Oratio de lingvae Hebraeae praestantiâ, ejusdem, habita in synodo, 1624	[1625]	1	1	
	Doctoris Hesshussij betänckiande om Fadderskap, at ogudachtighe icke tilstâdhias wara wittne widh Dopet, förswenskadt aff Dominio Samuele Olai S. Arosiensi.	1625	1		
	Davidz Psaltare Swensk, vplagd på W. Matz Jöransons bekostnat wijdh Kopparberghet.	1625	1	1	
	Een Lijkpredikan hållen uthi Östergöthland öfwer Welb. Catharina Soop.		0		
	Een Likpredikan öfwer W. Erick Iöransons dräng, som mördat bleff wijdh Örebro, hållen ther sammastâdes aff Pastore, M. Nicolao Bothniensi.	1625	1	1	

Tryckår enligt salukatalogen	Titlar från salukatalogen, tryckt 1641 i Västerås (fet stil = belagd titel)	Tryckår enligt titelbladet	Identifierade titlar i tabell 1	Svensk bibliografi 1600-1829, LIBRIS	Anmärkingar
	Epistolae ad Timoth. 1. & 2. Graecè & Latine vplagde aff Pastore R. D. M. Elia O. H. earundem Lectore in Gymnasio Arosiensi.		0	0	Intet ex. är nu känt (Rudb. Bibl., s. 45)
	Disputatio Synodalis de propagatione Animae, sive hominis D. Joh. Rudb. Epiisc. Arosiensis.	[1625]	1	0	Rudb. Bibl., s. 47, nr. 123.
	Regulae vitae, componerade aff D. Gustavo Ulphonis comministro in Iresta.		0	0	
	M. Jonae Columbi votum Poeticum pro Repub. Ecclesiastica & civili R. Dn. Episcopo dedicatum.	1625	1	1	Votum pro republ. ecclesiastica ac civili ... dn. Iohanni Rvdbecchio ..., honori factum / à Jona Svenonis Columbo cum insignibus acceptis provinciae episcopus & antistes de clararetur in synodo Mariana anni 1619 ...
1625/1626	Logica M. Johannis Rudbeckij in Academ. Ubsaliensi olim Mathematicum Professoris p. &c.	1625	1	1	
	Oratio de officio Doctentium & Discentium in Scholis, ejusdem.	1625	1	1	
	Theses Synodales, de Animae immortalitate, ejusdem.	1626	1	0	Finns på KB, ej i Libris.
	Krigzpredikan, hållen widh Plesko i Ryszland. ejusdem.	[1626]	1	1	
	Lijkpredikan öfwer S. vnge Simon Döpekin, ejusem.	[1625]	1	1	
	Predikan Dominica 1.ma Adventus. ejusdem.	[1625]	1	1	
	Predikan på H. Trefaldigheetz Söndagh, hållen på Strömsholm, ejusdem.	1626	1	1	
	Patent om S. Höghlofligh i åminnelse Drotning Christinae etc. dödheligha affgång.	[1626]	0		Intet ex. är nu känt (Rudb. Bibl., s. 11)
	Confessio Augustana. Latine. vplagd aff M. Petro Rudbec[kio] in Gymnasio Aros. S. S. Th. Lectore.	1625	1	1	<i>Confessio fidei</i>
	Epitaphium in sepulturam B. R. S. R. Christinae &c. ejusd.		0	0	Intet ex. är nu känt (Rudb. Bibl., nr. 20)
	Oratio de studio Politico, M. Johannis Olai Dalekarli ibidem Lectoris Politices.	1626	1	1	

Tryckår enligt salukatalogen	Titlar från salukatalogen, tryckt 1641 i Västerås (fet stil = belagd titel)	Tryckår enligt titelbladet	Identifierade titlar i tabell 1	Svensk bibliografi 1600-1829, LIBRIS	Anmärkingar
	Epigrammata varia, Latina, Graeca, Germanica, Italica, Dn. Gabrielis Holstenij, ibidem Graecae Lingvae lectoris. p.		0		
	Stoore Bondagzpredikan, Dn. Erici Svenonis Rospigij, Pastoris & praep. Hedemorens.	1626	1	1	Een bootpredikan öffuer Joelis.... På stoore bönedagen...
	Nyåars predikan, Dn. Petri comministri Coppingensis.	1625	1	1	
	[De mixtorum ortu et interitu, disp. Ep. Rudbeckii 1626.] <i>Handskriven i salukatalogen</i>	1626	1		
	En Tractat om Gudh,, B. Augustini, förswenskat aff Dn. Johanne Magni Sacel. Skultunensi.	1626	1	1	
	Tabula de Accentibus apud Graecos, M. Michaelis Boskij, vplagd aff Dn. Gabriele Holstenio, &c.	1626	0	1	Registrerad i Libris men utan bestånd
	Hwspredikan öfwer Wb. Swen Månsson til Westerbyholm, Dn. Nicolai Benedicti Lincopensis'.		0		
	Twå Andeligha Wijsor och Rijm. 1. Om GVdz helgha Ord. 2. Om falskheet och bedrägheri, Petri Petri Petrandri.	1625	1	1	
1626/1628	Swenska Psalmboken, medh Calendario, Catechismo, böneboken, Handboken, Evangelijs, Passionen och Jerusalems förstöring in quarto.	1627	1	1	Enchiridion
	Epistola Pauli ad Titum Graece & Latine, prolecta à M. Elia Olai Pastore & praeposito Arosiensi.		0		
	Poenientialia Davidica, vel septem Psalmi Poenitentiales cum nonnullis alijs selectoribus Latine & Svetice editi in usum Scholae Trivialis, opera & sumtibus ejusdem.	1628	1	1	Registrerad i Libris men utan bestånd.
	Disputatio Graeca De Fortitudine, M. Gabrielis Holstenij Lectoris Graecae Lingvae.	1627	1	1	Det enda exemplaret registrerat i Libris är VASB:s
	Epigrammata varia ejusdem, & aliorum.		0		Finns flera lyckönskningar från 1627. Kanske avses dessa?
	Eenfalligha fråghor och Spörsmål om vår Christendoms stycker, som eenfallight folk bredhe widh Catechismo Lutheri i visitatione förehållas plägha.	1627	0	1	Registrerad i Libris men utan bestånd.

Tryckår enligt salukatalogen	Titlar från salukatalogen, tryckt 1641 i Västerås (fet stil = belagd titel)	Tryckår enligt titelbladet	Identifierade titlar i tabell 1	Svensk bibliografi 1600-1829, LIBRIS	Anmärkningar
	Mappa universalis. Totius Orbis Terrarum, M. Johannis Rudbeckij Nericij Professoris Ubsalensis'. [exsculpt. À Johanne Laur. Barchenio.]	1626	1	1	Världskartan
	Propositiones Synodales de justitia Originis & Libero Arbitrio D. Johannis Rudb. Epis. Aros.	1628	1		
	Propositiones Synodal. De Peccato & Servo Arbitr. Ejudem.	1628	1		
	Om Herrans högwerdigha Natward, eenfallighe frågor, etc. Dn. Erici Svenonis, Pastoris & praepositi Hedemorensis.	1629	1	1	
	<i>Sedan drog Tryckiaren Oloff Olson här ifrån til Stockholm, och bleff dödh Peste.</i>				
1628	Pred. om marknad ... Epis. in 4. tr. P Wald [! trycket står det Olof Olofsson!]	1628	1	1	Kan det ha berott på att Wald hjälpte till i tryckeriet i Västerås under denna period?
1629	Pred. om H. nattvard Episc. in 4.	1629	1	1	
1629	Controversiae Logices M. Joh. Rudb.	1629	1	1	Digitaliserad
1633	Parentatio Delagardie Ad. Terseri in 4.	1636	1	1	Felaktigt datum i salukatalogen
1633	Th. Synod. de pers. Christi. D. Ep. à Petr. Valdio.	[1636] u.å.	1		Ej korrekt datum handskrivet i salukatalogen
1634	..... De offic. Christi. episc.	[1636] u.å.	1		Ej korrekt datum handskrivet i salukatalogen
1630	Disp. Theol. De sacra coena Laur. Vestii Phys. Lect. Per O. Helsing.]	1630	1	1	Helsing's sista tryck?
	<i>Ther effter kom Peter Wald Tryckiaren til Wästerås, [om Mårmäszen] och äro Tryckte</i>				
Anno 1635	Disputatio Synodalis de Fide Salvifica. Epi. D. Joh. Rudbeck.	[1635] u.å.	1	0	
	Fridz Predikan, ejusdem.	1635	1	1	
	Boot och Bättringz Predikan ejusdem.	1635	1	1	

Tryckår enligt salukatalogen	Titlar från salukatalogen, tryckt 1641 i Västerås (fet stil = belagd titel)	Tryckår enligt titelbladet	Identifierade titlar i tabell 1	Svensk bibliografi 1600-1829, LIBRIS	Anmärkingar
	Theses de Praedestinat. E.	[1635]	1	1	KB
	[P. E. Folkernii Praed. mot girighet.]	1636	1	1	Obs årtalet 1636 står i trycket
Anno 1636	Sorgh och Klaghe Predikan öfver S. H. K. Gustaff Adolph [Dn. Episcopi.]	1636	1	1	
	Jordeferdz Predikan öfver S. H. K. Gustaff Ad. [ejusd.]	1636	1	1	Libris: har tryckåret 1634. Se Rudb. Bibl. s. 63. Stämmer inte eftersom tryckeriet låg nere fram till 1635. Saknar angivelse huruvida det hade tryckts i Uppsala, vilket det troligen haft om så varit fallet.
	Lijkpredikan öfver Gr. Gustaff Adolph [Delagardie.]	1636	1	1	
	Lijkpredikan öfver S. H. Nils Posze.	1636	1	1	
	Predikan om Girigheet, Dn. Petri in Grence.	1636	1	1	
	Disp. Synodalis de persona, item de officio Christi.	1636	1	0	Se icke korrekt datering handskreven i salukatalogen
	Theses Synodales, de Lege & Evangelio.	1636	1	0	
	[Privilegia Doctorum etc. D. Joh. Rudbeckii Episc. Aros. in 4. 1636.	1636	1	1	Inskriften för hand
	Disp. de. sole Alzbeckii. 1636.]	1636	1	0	Disputatio physico-mathematica. De sole (UUB)
	Predikan öfver Evangel. 16. Trinit. [Ep. Rudb.]	1636	1	1	
	Lijkpredikan öfver S. Gr. Magnum Brahe Rijks-Drotzen. [Episcopi]	1636	1	1	
	Predikan öfver Evangel. 18. Trinit. [Ep. Rudb.]	1637	1	1	OBS årtalet 1637.
	Lijkpredikan öfver S. D. Petrum Kenicium Archebiskopen i Upsala.	1637	1		
	Lijkpredikan öfver S. H. Jon i Kollebeck.	1637	1	1	
	Oratio de quadam praecipua causa ultorum Malorum in patria.	[1637]	1	1	Annat årtal i salukatalogen (1636)
	Theses Synodales de poenitentia [et bonis operibus 1637].	1637	1		
Anno 1637	Warningz Predikan öfver Evang. Domenica 2. Adv.	1637	1	1	

Tryckår enligt salukatalogen	Titlar från salukatalogen, tryckt 1641 i Västerås (fet stil = belagd titel)	Tryckår enligt titelbladet	Identifierade titlar i tabell 1	Svensk bibliografi 1600-1829, LIBRIS	Anmärkingar
	Tacksägelse och Jubelpredikan die omnium sanctorum.	1637	0	1	
	[Åtskilliga likpr. Episc. .... tillsammans tryckte in 4.]		1		
Anno 1638	Frögdepredikan om Påscha dagh.	1638	1	1	
	Oratio Valedictoria ex Academia Upsaliensi Epi.	1638	1	1	
	Thes. synod. de Ecclesia.	1638	1	0	
	Samwetz plåster, Dn. Eri in Tilbergha.	1638	1	1	
	Oratio de Obitu Dn. Eri Drivij M. Joh. Olai D.	[1635]?	1	1	Växjö stiftsbibliotek
	Predikan öfwer Evangel. Domenica 21. Tri. Dni. Epi.	1638	1	1	
	Disputatio de S. Scriptura m. Simonis Bened. Lect. Theologiae.	1638	1	0	
	Lijkpredikan öfwer Epi. F. Chatarina, R. M. Joh. Elai Lect. Grae. Ling.	1638	1	1	
Anno 1639	Iordferdz predikan öfwer S. H. Förstinna Phalsgrefwinnan.	1639	1	1	
	Theses Synodales de Sacramentis.	1639	1	0	
	Computus Ecclesiasticus, M. Matthiae Alsbeckij Lect. Matheseos.	1639	1	1	144 sid.
	[Likpr. öfwer Henric Gazigerodium Steph. Gillii.]	1639	1	1	
	Philippi Mornei Mennisklige lefwernes affgång och heela betrachtelse. M. Eri Schroderi.	1639	1	1	
Anno 1640	Donatus & Grammatica Terseriana, Dn. Adolphi Eli Terseri L. Ethices.	1640	1	2	Libris: 1 ex av varje
	Underwijsning och förmaning om vår Christelige Religion i Swerige til Ryszarna. Dni. Epi. &c.	1640	1	1	
	Abc boken trykt 4 gånger	1637	1	1	Endast 1 ex bevarat: 1637.
	Psalmi Poenitentiales trykte två gånger.	1628 och 1635	1	2	
	Catch. Luth.		0		
	Gudz kärlekzrijka Modershierta emoot alla Menniskior.		0		
	<i>Här slutar den tryckta texten och nedan följer handskrivna titlar och tryckår</i>				
[Handskr. Tillägg: Anno 1641. Petr. wald.]	Lijkpredikan öfv. Anna Sibylla Schmidt af M. Jac. Guthraeo P. Salensj.		0		
Anno 1642 Euch. Laur[inger]	Lijkpredikan öfver M. Eric Holstenium P. et P. in Skedewj	1642	1	1	
	Pred. öf. Domenica 3. Advent. Ep. Rudb. Et Dnca 4 Adv. Ejusd.	1642	1	2	
	Th. synod. de justificatione.	1642	1	0	
Anno 1643	Th. synod. de cruce et precibus.	1643	1	0	

Tryckår enligt salukatalogen	Titlar från salukatalogen, tryckt 1641 i Västerås (fet stil = belagd titel)	Tryckår enligt titelbladet	Identifierade titlar i tabell 1	Svensk bibliografi 1600-1829, LIBRIS	Anmärkningar
	Duae Tabulae, Geographica (vid. supra sub anno 1626) et Cronologica D. Joh. Rudb. Ep. Aros.	1643	1	1	
	Oratio funebris in obitum Caroli Hising d. Nic. Rudb.		1	0	
	Arithmetica på Svenska, Matthiae ... Wesmann in 8.	1643	1	1	Arithmetica eller Räknebook, vthi hwilken blifwer förhandlat, om räknebokens naturlighe ordning och gemeene räkningar ...
	Predikan öfver Ps. III. V. ult. Petri Olai Dalekarli. in 4:to.	1643	1	1	
A° 1644	Ad. Terseri concio valedictoria ad legionem mohrensem in 4.	1644	1	1	
	Thes. synod. de diversis vitae ... 4:to.	1644	1		
Anno 1645	<i>Här är den handskrivna texten oläslig.</i>				
Anno 1646	Carmen exequiale in obitum D. Joh. Rudb. Nic. Rudb. in fol.	1646	1	0	Det är en 4:o - inget folio. 4:o även i Rudbeckiusbibl. s. 92.
	Panegyricus pro pace inter suecos et Danos Nic. Rudb. in fol.	1646	1	1	Panegyricus, ... pro pace, inter ... Christinam Svecorum, ... reginam ... & Christianum IV. Daniæ et Norvegicæ regem ... die 13. aug. anni 1645. constituta ... dictus in auditorio eloquentiæ, quod Arosiæ est, / à Nicolao Rvdbeckio Novembris die 7. ... Rudbeckius, Nicolaus Johannis, 1622-1676 (författare) Lauringer (tryckare)

Tryckår enligt salukatalogen	Titlar från salukatalogen, tryckt 1641 i Västerås (fet stil = belagd titel)	Tryckår enligt titelbladet	Identifierade titlar i tabell 1	Svensk bibliografi 1600-1829, LIBRIS	Anmärkingar
			113	93	
Anno 1647. Euch. Laur[inger].	Utfärdz Predikan D. Joh. Rudbeckium Ep. Aros. Af M. Jac. Guthraeo Past. Saalensj	1647	1	0	<i>Dessa tryck är producerade efter 1646 och faller därför utanför ramen för denna studie. De listas endast eftersom de förekommer i salukatalogen.</i>
	Disp. de providentia Divina Petri Rudbeckii. 4.	1647	1	0	
	Quaestiones et responsiones in Catechismum Luth. S. O. Laurelii in 8. på Svenska.		0		
	Lijkpr. Öfver Johannem Trotzig Mag. Simon Bened. Arb. 8.	1647	1	1	Är en 4:o
Anno 1648	Panegyricus dictus D. Olao Laurelio à Nic. Rudbeckio.	1648	1	1	
	Oratio inauguralis ad Epis. Arosien. De viro theologiae perfecto à O. Laurelio.	1648	1	1	
	Catechismus cum questionibus Suetice ejusd. in 8.		0		
	Disputationum synodl. in articulis. Aug. Conf. Ep. Laur. prima	1649	1		
	Gram. Lat. Terseriana in 8.		0	0	
			118	91	